

The Project Gutenberg eBook of Iltalampun ääressä I, by Edith Forssman

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Iltalampun ääressä I

Author: Edith Forssman

Translator: Johannes Linnankoski

Release date: March 5, 2006 [EBook #17924]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ILTALAMPUN ÄÄRESSÄ I ***

Produced by Tapio Riikonen

ILTALAMPUN ÄÄRESSÄ I

Kirj.

Aina [Edith Forssman]

Suomentanut Vihtori Peltonen

Werner Söderström, Porvoo, 1893.

SISÄLTÖ:

Lintujen jouluvirsi
Uskonheimolaisia
Turvaton
Magna
Ensi kertaa
Erään naisen vaiheet

LINTUJEN JOULUVIRSI.

Pastori seiso i työhuoneensa ikkunassa, katsellen talvista maisemaa, joka välkkyi ilta-auringon viimmeisen viivähtävän heijastuksen valossa. Jouluaatto oli käsissä ja koko luonto oli verhoutunut juhlapukuun, valkoisena hohti huura pensaissa ja puissa ja läheisestä kirkosta, jonka korkea torni jyrkästi kuvastui valoisaa taivasta vasten, kaikui kellojen soitto juhllisena alkavan aaton merkiksi. — Turhaan haki kuitenkin ulkona vallitsevan rauhan heijastusta tämän yksinäisen miehen kasvoilla, joka veltosti, milt'ei tylsästi katseli eteensä, suun ollessa suonenvetoisesti ikäänkuin tuskan vääntheihin sulkeuneena.

Mitäpä se häneen koski, jos seisoikin metsä siinä tarumaisessa loisteessa, jos kimeltikin talvinen taivas mitä kirkkaimmissa väreissä, jos ilmoittivatkin kellot joulun, tuon iloisen, rakkaan, siunatun joulun saapuneeksi. Tuolla hiljaisessa nurkkakamarissa, valkoisilla uutimilla verhotun ikkunan takana, lepäsi hänen pieni, punaposkinen tyttänsä kalpeana kalman kouristamana.

Lyhyt, mutta kova oli ollut pienokaisen kuolonkamppaus, se oli tullut niin odottamatta, niin kiihkeällä, ja nyt se oli loppunut — pikku "valkotukka", kuten hän mielellään lasta nimitteli, lepäsi nyt äänettä ja liikkumatta valkoisella patjallaan. Hän oli äsken seisonut ja katsellut lasta siellä kamarissa; kuoleman ankarasta majesteettiudesta ei näkynyt jälkeäkään noilla kauniilla kasvoilla; ainoastaan lapsuuden viaton rauha kuvastui niiden pehmeissä piirteissä — näytti siltä kuin olisi hän vaan nukkunut. Hetken aikaa oli hän kuvitellut tämmöistä mielessään, mutta samalla oli hän jälleen huomannut tuon kolkon, tyhjän todellisuuden. Sitten oli hän kääntynyt pois ja hiljaa sulkenut oven. — Nyt seiso i hän täällä työhuoneessaan, tuijottaen ulos ikkunasta; hän oli vetäynyt tänne joulupäivä-saarnaansa miettiäkseen, mutta se oli hänelle mahdotonta. Huomenna piti hänen tuolla vanhassa, rakkaassa kirkossa julistaa saarnatuolistaan joulun siunattua evankeliumia lukuisalle kansanjoukolle, ja kuitenkin oli hän nyt siinä tilassa, joka kristitylle on kaikista kauhein — hän oli kapinassa Jumalaansa vastaan.

Minkä tähden, kyseli hän tavan takaa itseltänsä, minkä tähden oli Jumala riistänyt häneltä hänen ainoan, hellästi lemmityn lapsensa, sehän oli kovaa, aivan julmaa. — Kylän juopotteleva räätäli oli saanut pitää kaikki seitsemän lastansa, oliko tämä, joka tuskin koskaan näki selvää päivää, paremmin sen ansainnut kuin hän, joka kaiken ikänsä oli koettanut vaeltaa Herran käskyjen jälkeen. Se oli todellakin kovaa; hän melkein närkästy i vaimoonsa, joka niin nöyrästi saattoi taipua surua kantamaan ja suudella tuota kurittavaa kättä, sillä hänessä itsessään riehui hyrskyisen meren tapainen hillimätön, hurja uhka — ja hän oli kristitty pappi. — Tämä se juuri viilsikin hänen sydäntänsä terävän miekan tavoin.

Ikkunaan, jonka ääressä hän seiso i, oli laitettu pieni, sisältäpäin helposti aukeneva luukku, ja ulkopuolella oli lauta, jolle saattoi ripotella jyviä linnuille. Kuinka usein olikaan hän, pikku tyttänsä käsivarrellaan, seisonut siinä katselemassa miten halukkaasti pienet tiaiset ja kotivarpuset nokkelivat ripotettuja jyviä, ja mielihyvällä nähnyt "valkotukkansa" ihastelevan lintusten sieviä liikkeitä ja pirteitä mustia silmiä. Nytkin piiperteli pari pientä tiitistä odotellen laudalla, kääntelivät vilkkaasti päitään ja tirkistivät ikkunasta sisään.

Silloinkin, kun ihminen on mitä huumaantunein jonkun musertavan iskun tähden, säilyttää muisti usein tietämättään vanhoja, juurtuneita tapoja. Aivan koneellisesti ojensi pastori kätensä jyväkourallista ottamaan ja aukaisi sen jälkeen luukkusen, sirotellakseen niitä pikku ystävilleen. Vanhan pahkaisen ikkunan kohdalla kasvavan omenapuun latvaan oli viljakupo pystytetty ja sen ympärille kasaantui vaakkuvia variksia, visertäviä varpusia, hohkanärhiä ja muita talvilintuja, mutta arat tiaisparvet, jotka eivät uskaltaneet näiden joukkoon, noukkivat tyytyväisinä ravintoansa ikkunalaudalta. Kun kaikki jyvät oli loppuneet, lensivät he tiehensä, istuutuivat sireenipensaiden huurteisille oksille, alkaen viserrellä, ja yht'äkkiä kajahti ilmoille kokonainen kööri, loppumatonta riemulaulua soinnutellen, niin että pastori ihmeekseen sitä kuunteli. — Sen vertaista ei hän muistellut konsanaan kuulleensa. Ilma aivan tulvi pelkkiä linnunsäveleitä, eikä se ollut ravinnon kiistely joka äänen synnytti — kyllyyden ja tyydytyksen sävelet siinä soivat; nuo poloiset höyhenpeitteiset, sieluttomat olennot ylistivät vaistomaisesti luojaansa. "Häntä, joka avaa lempeän kätensä ja ravitsee kaikki, joissa henki on."

Pastorin valtasi omituinen tunne; hän, ihminen, peitti kasvonsa, häveten näitä eläinraukkoja — kun ne vaistomaisesti kiittivät tämän päivän ravinnosta, huolehtimatta huomisesta, jolloin tämä ylellisyys kenties jo loppuisi, ja hän — hän joka neljäntäkymmentä vuotta joka päivä oli nauttinut Jumalan armon runsautta, hän oli tänään syntisessä ynseydessään kapinoinut ja kiittämättömästi syyttänyt Kaikkivaltiaista, taivaiden Herraa, siitä että Hän oli uskaltanut anastaa eräältä luodultaan maallisen aarteen.

Eikö kaikki lahjat olleet Hänen — omaammeko me mitään, jota Jumala ei ole lahjoittanut. Ja jos kaikki kerran oli hänen, eikö Hänellä sitten ollut oikeutta ottaa takaisin, mitä hän oli antanut vaan kallisarvoisena lainana? Oli kyllä, aivan varmaan, kaikui pastorin tuskaisessa rinnassa; ja kuitenkin oli hän vast'ikään kättänyt palkkaa ansiokkaasta elämästään, työstänsä Herran viinamäessä.

Oi, kun silmä oikein avautuu sisällistä mielentilaa käsittämään, huomaa se sydämessä kuiluja, joita

ei ikänä olisi voinut uneksiakaan! Hän oli aina luullut, että koko hänen elämänsä, kaikki hänen toimensa johtuivat Jumalalle altiista rakkaudesta, sulasta omaa etua pyytämättömästä rakkaudesta; nyt hän näki, mitä itsekäs ihmisluonto oli vaatinut — ei armoa, vaan palkkaa. Oi Herra, armahda! Hän painoi päänsä ristiynehiin käsiinsä ja vaipui rukoukseen; hän anoi anteeksi napinataan, uhottelevaa valitustaan, anoi voimaa vastaisuuden varalle, anoi että hän huomenna voisi Jumalan kunniaksi julistaa armon suloista sanomaa janoaville sieluille. — Kun hän lopetettuaan oli hiljaa kohottanut kasvonsa, au'aistiin ovi varovasti ja hänen vaimonsa astui huoneeseen. — Hiljalleen kulki hän lattian yli miehensä luo ja suolsi kätensä hänen käteensä. — "Armaani — sanoi hän lempein äänin — alkaa hämärtää; minä olen jo sytyttänyt kuusen pienille vierailleni, noille kolmelle orpolapselle, tiedäthän — jotka poismennyt lemmikkimme oli pyytänyt saada käskeä jouluitana meille — äiti ei ole unohtanut hänen viimeistä toivomustaan, nuo kolme lasta seisovat jo ihmetellen kuusen ääressä ja koko perhekuunta on koolla; etkö tahdo tulla sisään pitämään jouluhartautta meidän kanssamme?" Mikä lempeä, rukoileva sointu tuossa hiljaisessa äänessä!

— Kyllä, armaiseni, vaimoseni, sen minä tahdon, hän painalsi hänet itseään vasten ja kauvan hillityt kyyneleet vierivät hänen miehekkäille poskilleen — minä ikävöin saadakseni teidän kanssanne kiittää ja ylistää Jumalaa, joka on lähettänyt ainoan poikansa maailmaan syntisiä vapahtamaan. Mutta ensin on minulla jotain anteeksi anottavaa sinulta, rakas ystäväni. — Syntisesti valittaessani katkeroitti sinun nöyrä altiutesi minua yhä enemmän; tiedän nyt sen olleen syyttäjänä, joka ankarasti ahdisti kapinallista sydäntäni. Nyt on Herra kuitenkin saanut minun valtaansa. Hän on täydelleen minut masentanut, painanut minut tomuun, mutta samalla kertaa on Hän itse tullut minulle kaikki kaikeksi! Niin menettelee tuo rakas, kaikkivoipa Herra.

Hän vaikeni hetkeksi ääntään tukehuttavan liikutuksen tähden, mutta sitten kertoi hän vaimolleen lintujen jouluvirrestä ja mitkä tunteet se oli hänessä herättänyt. — Silloin murtuivat viimeiset sulut — virkkoi hän — sydämeni sulii ja ymmärsin Jumalan rakkauden, joka kurittaa sen tähden, että Hän meitä rakastaa. En voinut enää surra, tiesinhän että pikku "valkotukallani" oli siellä paljoo parempi olla kuin meidän luonamme; hän viettää nyt joulua Jumalan valtakunnassa; uurastakaamme mekin sitä, että viimeisen hetkemme tultua saisimme viettää ijaistä joulua hänen kanssaan tuolla ylhäällä. — Amen, tehkäämme se — vastasi äiti hiljaa itkien, ja sitten menivät molemmat ulos pimeästä huoneesta joulukuusen ja joulukynttiläin luo, ylistämään Jumalaa ja tekemään laupeudentyötä — elävä kuva heidän vastaisesta elämästään ja niistä hedelmistä, joita koettelemus kantaa kristittyjen sydämissä.

Ja tästä syrjäisestä erämaan pappilasta kohosivat ylistyksen sävelet riemukkaasti taivasta kohti, yhtä voittoisasti, yhtä varmasti kuin lintujen jouluvirren kaiku aina Jumalan istuimen luo.

USKONHEIMOLAISIA.

Kaksi henkilöä oli pysähtynyt kadunkulmaan puhelemaan.

— Sehän tulee kokous tänä iltana Montellien luona — virkkoi toinen, muuan vanterrouva, eloisine ruskeine silmineen — Fredriikka aikonee luultavasti sinne?

— Luonnollisesti — vastasi toinen, viidenkymmenen ikäinen naimaton nainen — tuo herttainen Liina lähettää aina minulle kutsut, milloin vaan on tilaisuutta kuulla kelvollista jumalansanaa heidän luonaan. Jumala tätä armon sisarta siunatkoon!

Hän nosti hartaasti vesiharmajat silmänsä taivasta kohden, puristaen kätensä lujasti pienen neylelippaansa ympäri.

— Todellakin on tuo Liina Montell kelpo ihminen, sitä en tahdo kieltää, hän se kerkii kaikkialle. Mutta nyt pitää minun mennä tänne Rödliniin kuulemaan joko sinne on saapunut tuota hyvää chesterjuustoa, josta minun ukkoni pitää niin tavattomasti. Me tapaamme illalla Montellien luona, hyvästi siihen asti.

— Hyvästi — sanoi neiti Fredriikka Fager jotenkin kuivasti ja kun neuvoksetar Hellsbergin huomattava vartalo oli kadonnut puodinoven taa, loivat nuo vesiharmajat silmät terävän, tutkivan katseen hänen jälkeensä. — Ja tuommoisiakin tahraisia lampaista kun pitää kärsiä ainoassa todellisessa lammaslaumassa — mutisi hän — minä en voi ollenkaan ymmärtää Montelleja, anitenkaan Liinaa, joka viitsii kutsua moista maailmanlasta meidän hartaushetkiimme. — Neiti Fager työnsi jotenkin kärtyisenä vanhanaikuisen sateenvarjonsa kannan maahan, astellen sitte sotaisin askelin edelleen katua, kunnes kääntyi eräsen syysateen tähden vesikkoiseksi ja kuraiseksi käyneeseen katusolaan, jonka varrella hänen vaatimaton majansa oli. Vanhassa X:ssä ei oltu kovin tarkkoja katujen puhtauden

suhteen, varsinkin näin syyshämärässä katselivat kaupungin hallitusmiehet näitä asioita läpi sormiensa ja toivoivat lunta, marraskuu kun oli jo käsillä.

Muutamia tunteja myöhemmin, äsken sytytettyjen katulyhtyjien unisesti tuikottaessa, tuiverti neiti Fager taasen ulkona syyslo'assa. Tällä kertaa kulki hän pitkin Suurtakatua muutamaa pitkäköö puurakennusta kohti, jonka toisessa päässä oli komea myymälä akkunoissaan upeilevine, kaikenlaisine nykyaikaisine korutavaroineen, ja jonka oven päälle Esaias Montellin nimi kultakirjaimin oli maalattu.

Pääkäytävä oli pihan puolella. Sen muodosti joka puolelta verhottu lasisuojuus, joka kesäisin tavallisesti oli aivan täynnä kukkia. Eteisen ovi oli lukitsematta, vaan kattolamppu oli jo kuitenkin sytytetty. Neiti Fager ripusti vanhan, sumun kostuttaman sadevaippansa tavalliseen naulaansa kakluunin luo ja silitteli juuri parhaillaan harmajankellervää tukkaansa, kun läheisen salin ovi avautui ja talon emäntä tuli ulos, toivotellen ystävällisesti vierastaan tervetulleeksi.

Rouva Montell oli kaupungin varakkaimpia ja arvokkaimpia kauppiaanrouvia, olipa häntä nuorempana pidetty aivan sen kukkeimpana impenä. Viidestä viidettä vuodestaan huolimatta oli hän vielä nytkin vehmaan ihonsa, ruskean, viljavan tukkansa ja kirkkaiden, viisasten silmiensä vuoksi varsin pulskan näköinen. Hän oli pitkä ja soleva sekä käytökseltään sulava, tehden itsensä huomatuksi kaikissa liikkeissään ilmautuvalla voimakkuudella ja rivakkuudella.

— Hyvää iltaa, hyvää iltaa, sinä teit varsin kiltisti, Fredriikka, tullessasi hiukan aikaisemmin, nyt saan esittää sinut meidän nuorelle pastorillemme. Hän söi meillä päivällistä ja on nyt ollut hetkisen itsekseen tuolla sisässä. Ole hyvä ja käy sisälle!

— Kiitoksia, Liina herttaiseni; sinä olet aina niin ystävällinen — ja neiti Fager puristi useampia kertoja hänen kättään.

— Pastori Törne harjoittaa parhaallaan erästä virttä ja minä toimitin Annan häntä säestämään ruokasalin harmoonilla. Kenties menemmekin sinne?

— Mutta mehän voimme häiritä — kuiskasi neiti Fager, pidättäen emäntää heidän seisoessaan suureen, ilmakkaasen, vaaleankiiltävillä tuoleilla ja siroiksi maalatuilla penkeillä sisustettuun huoneesen johtavan kynnyksen ääressä. Nurkkaan oli asetettu viteettäin pieni lumivalkealla liinalla verhottu pöytä, jota muutamit kukkivat ruukkukasvit somistivat, vienosti valaiseva lamppu heitti väikettä heidän ylitsensä, heijastuen pieneen hopeatarjottimeen, jolla oli lasi raikasta vettä.

— Miten miellyttävästi sinä aina osaat kaikki asettaa, hyvä Liina!

Rouva Montell kumartihe kaunista päätään, hän tiesi hyvin, että se oli totta.

Sivuseinän vieressä oli komea urkuharmoonio, jonka pronssisissa kynttilähaarakkeissa paloivat kynttilät. Muuan nuori tyttö istui näppäimistön yli kumartuneena, soitellen ihania, juhlallisia säveleitä; hänen vieressään seiso i sirkeä mies, mustat silmät kädessään olevaan virsikirjaan kiinnitettyinä.

— Voi Jumala, mikä miehen kuva! sopersi neiti Fager.

— Niin, hän on tosiaankin saanut Herralta suuret sekä ruumiin että sielun lahjat — vastasi emäntä hieman nuhtelevalla äänellä.

— Toden totta, hän on yksi harvoja valittuja, huokasi neiti Fager, kohottaen taasen hartaan katseen kohden kattoa.

Nuori urkuri lopetti soittonsa vienolla, sulavalla sävelellä, pastori kääntyi ympäri ja rouva Montell esitteli vieraansa.

Pastori Törne oli kasvoiltaan laiha ja parraton, korkeaa kaunista otsaa varjosti tumma tukka, mutta mustat, syvällä asuvat silmät antoivat tavallisesti milt'ei synkän sävyn noille kalvakoille piirteille, paitsi silloin kun voittava hymyily niitä lievensi. Hän puheli tavallisessa seurustelussa matalalla ja yksitoikkoisella äänellä, antaen mielellään silmäluomien vaipua alas, mutta ne, jotka olivat nähneet hänen saarnatuolissa tai puhujalavalla, tiesivät että tuo ääni voi kohota tavattomalla voimuudella sekä paisua mitä soinnukkaimmaksi helkkeeksi ja että hänen mustat silmänsä semmoisina hetkinä säteilivät sisäisen innostuksen liekehtivää tulta. Semmoinen oli tämä X:n uusi pastori, joka viimme sunnuntaina piti tulosaarnansa seurakunnan kirkossa ylhäisille ja alhaisille, maailmanlapsille ja uskovaisille, mutta joka nyt aikoi puhua pienelle valittujen sielujen joukolle — tuolle ainoalle todelliselle laumalle, kuten neiti Fager sitä nimitti.

Rouva Montell sytytti itse kaikki kynttilät ja lamput, pastori kuunteli jotenkin hajamielisenä neiti Fagerin sokeroitua puhetta hänen sunnuntaisesta saarnastaan ja harmoonion luona oleva talon tytär järjesteli, väsähtänyt ilme kasvoillaan, lähenevään hartaushetken tarvittavia nuotteja.

Tuo suuri huone alkoi vähitellen täytyä eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvasta väestä, siinä rouvaa undenaikuisissa syyshatuissaan, matammia mustissa päähineissään, nenäliina tiukkaankin nahkakantisen virsikirjan ympäri kierrettynä, siinä siistittyä käsityöläistä, jotka aivan paistoivat veden ja saipuan äskettäisestä käytännöstä. Rouva Montell toivotti ystävällisesti kaikki tervetulleiksi ilman eroitusta, kaikkialla näyttäisi hänen korkea vartensa, järjestäen istumatiloja jokaiselle sekä jakaen virsikirjoja oikealle ja vasemmalle. Kaikki kävi ripeästi ja toimekkaasti. Pastori oli tällä välin sijoittunut tuon pienen, lampun valaiseman ja kukkien somistaman pöydän taakse ja äiti antoi tyttärelleen vihjauksen virren alottamiseksi. Eräästä sivuovesta astui aivan hiljalleen sisään lyhyehkö, suurilla vaaleanpullakoilla, harvan punervan poskiparran ympäröimillä kasvoilla varustettu mies. Punerva tukka oli alkanut jo harventua pääläeltä, tehden lakean otsan tavattoman pitkähkön näköiseksi. Hänen esiintymisessään ja liikunnossaan ilmausi samalla kertaa jotain pöyhkeää itsetietoisuutta sekä kaihtelevaa arkamaisuutta ja nähtävällä huolekkuudella koki hän peitellä tavattoman punaisia käsiään. Se oli talon isäntä, rikas kauppias Esaias Montell.

Lähinnä istuvat rouvat tervehtivät häntä kohteliaalla hymyllä kun hän suolttihe istuutumaan tavalliselle paikalleen heidän taakseen, minkään muunlainen tervehtiminen ei voinut tulla kysymykseenkään, sillä valtavana ja juhlallisena kaikui urkujen ääni jo huoneessa ja sävelet näyttivät tempaavan ihmismielen ja ajatukset kohti korkeutta, ainakin levittihe harras, rauhaisa ilme useille kasvoille, joilla tavallisesti jonkun verran karkeampi, arkipäiväinen sävy asusti.

Laulun vai'ettua kumartihe saarnaaja syvään rukoukseen ja moniaita hetkiä vallitsi äänetön hiljaisuus ääriään myöten täytyneessä huoneessa, sitte kuului yksinäinen ääni, alkaen jotenkin hiljaisesti lukea muutamia värsyjä eräästä Siionin laulusta. Kaikki kuuntelivat jännitetyllä tarkkaavaisuudella, useampain kasvojen ilmeissä voi havaita odottavaisuutta, tuota odottavaisuutta, joka on niin tavallista odotellessa uuden kehitun puhujan esiintymistä. Ja pastori Törneä oli aivan ylistelty muutamissa ankaran uskonnollisissa piireissä, jolla taasen oli huomattava vaikutus, varsinkin X:ssä. Ja puolueviihätöksen vaikutustapa oli suurimmaksi osaksi hänen tänne tulonsakin.

Tuo jotenkin hento ja väritön ääni oli alkanut paisua ja ensimmäinen aavistus salatusta voimasta kävi rauhoittavana puistutuksena läpi seurakunnan. Siinä seiso i hän, kädet pienen raamattunsa ympäri ristittyinä, liikkumatonna, ainoankaan eleen värähtämättä; vaalea lampun valo loi hänen mustan päänsä jyrkkäpiirteisenä seinän valoisalle ta'ustalle. Ja sanoja ei häneltä puuttunut, kuni vuolas, yhä voimakkaammasti tulviva virta kumpusivat ne hänen huuliltaan ja kuta korkeammaksi ääni paisui, sitä suuremmaksi avautuivat nuo mustat silmät, alkaen säteillen loistaa kauniinkaarevain silmäluomien alta. Vaan mikä oli saarnan ydin? Se oli itse evankeliumin ydin, Jeesuksen Kristuksen ääretön rakkaus, jonka tähden hän antautui kuolemaan syntisten edestä, ansaitakseen heille autuuden armosta, ilman ansiota. Milloin lempeän kehoittavana, milloin myrskyisen tulvivana pyysi ja rukoili hän kuulijoitaan ottamaan vastaan tämän suloisen sanoman, hyljäämään kaiken muun ja yksin Hänet omistamaan, joka sulasta armostaan lahjoitti heille elämän ja autuuden ijankaikkisiksi ajoiksi.

Kaikkialla kuului hillittyjä nyhkytyksiä kokouneitten kesken ja akkojen nenäliinat olivat ahkerassa käytännössä.

Anna Montell oli jättänyt huomattavan paikkansa urkujen vieressä ja vetäynyt taaksepäin muutamaan nurkkaan, jossa hän istui pää käteen nojanneena. Hän näytti vieläkin väsyneeltä, mutta hänen silmänsä tarkastelivat herkeämättä tutkivasti saarnajaa. Hänellä oli äidin kirkkaat sinisilmät, jonka lisäksi niissä väikehtivä haaveellisuus teki ne vieläkin kauniimmiksi. Pintapuolinen katselija olisi voinut luulla, että hän sulatti pastorin esitelmää hyvinkin suurella hartaudella, mutta syvemmälle tunkeva silmäys ilmaisi kuitenkin aivan toista. Ajattelevana ja tutkivana tarkasteli hän nuorta pappia, ja mikäli puhe eteni, sikäli hiipi jonkunlainen alakuloisuuden ja angervon ilme hänen kasvoilleen. Joskus käänsi hän vaistomaisesti kasvonsa toisaalle, mutta silloin kohtasi häntä aina äidin katse, joka aivan kuin pakotti hänet niin tekemään. Rouva Montell ei katsellut tyttärtään kylmyydellä eikä ankaruudella — hän ei tehnyt koskaan niin — hän katseli tyttöään tuolla valtavalla mähdilla, joka aivan tietämättä näytti tekevän Annaan vaikutuksen, saaden hänet jok'ainoa kerta, kuin heidän silmänsä kohtasivat, hienoisesti ailahtamaan. Kuitenkin kääntyi hän yhä uudelleen, kiinnittäen katseensa puhujaan.

Tiesiköhän äiti miten tämä esitelmä, joka näytti täyttävän kaikki muut ihastuksella, jätti tämän nuoren sydänrukan tyhjäksi ja lohduttomaksi. Hän oli puristanut kätensä lujasti yhteen ja tuo alakuloisuuden ilme muuntihe syväksi apeaksi.

— Tule Vapahtajan luo sinä viheliäinen, synnin raskauttava sielu — kuului pastorin lempeästi väreilevä ääni — tule sinä, jota velkakuormasi taakka painaa alas tomuun, kaikki on pyyhitty pois, kaikki sovitettu, sinä olet vapahdettu ja autuutettu armosta uskon kautta. Itse sinä et voi mitään tehdä, sinun työsi ovat kuin saastainen puku, ota vastaan autuus sulasta armosta. Herra ottaa syntisiä vastaan!

Eikö se ollut ihanaa puhetta, oi, niin ihmeen ihanaa, mutta — ainoastaan niille, jotka voivat sen omata

itselleen. Pastori puhui juuri synnin raskauttamille, niille, jotka tunsivat syntinsä, siis niille, jotka jo olivat palanneet, ei ollenkaan niille raukoille, jotka eivät mitään *tunteneet* eikä voineet *uskoa*. Hän puhui siis aivan samaa kuin kaikki muutkin opettajat, joilla oli tapana esiintyä heidän kokouksissaan. Anna ei tietänyt miksi hän oli odottanut tältä puhujalta jotain toista. Mutta jos hänen puheensa olisikin ollut toisenlaista, niin ei hän myöskään olisi kuulunut tähän joukkoon eikä saarnannut tässä huoneessa.

Uskoa ja tuntea, ne olivat kaksi aivan pientä sanaa, vaan miten polttivatkaan ne hänen sydäntään, hän tiesi varmaan olevansa ainoa tässä joukossa, joka ei tuntenut syntejään eikä omannut uskoa. Voi, jos hän olisi edes kerrankaan sanonut:

— Tule semmoisena kuin olet, Jumala ei kysy sinun tunteitasi, usko ei ole joka miehen, se on Jumalan kallis lahja huokaileville, ikävöiville ihmislapsille, ja nöyrässä, palavassa rukouksessa tulee heidän halata tuota lahjaa. Mutta niin hän ei sanonut.

Sitä, mitä hänen sielunsa isosi, ei tämä saarnaaja antanut, hänen puheensa sisälsi ainoastaan rikkaan sanat kerjäläiselle: "menkää, lämmitelkää ja ravitkaa itsenne", antamatta hänelle kuitenkaan mitään, mitä ruumis tarvitsee.

Kuin unissaan kuuli Anna pastorin sanat "aamen, Jeesuksen nimeen aamen", ja nousi konemaisesti, mennäkseen urkujen luo. Viimmeisten sävelten vaiettua seurasi hetkisen häiritsemätön hiljaisuus, sitte kuului äänien sorina, tuolien ramina ja jalkojen poljenta semmoinen, kuin jos olisi suuren vesisulun avannut. Kaikki tungeksivat puristamaan isäntäväen ja pastorin kättä; sen jälkeen läksivät useimmat pois ja ainoastaan ani harvat valitut pyydettiin jäämään teenjuontiin. Hajauttiin viereiseen saliin ja neuvoksetar Hellsberg, muuan noita kutsutuita, viittasi Annan luokseen ja kysyi sydämmellisesti:

— Miten minun rakas kummi tyttäreni voi, minusta näyttää kuin posket olisivat hiukan vaaleat?

Annan silmiin herahti kynelet: — Minä tunsin itseni niin ahdistetulta äskeisen selityksen aikana — sanoi hän hiljaan. Rakas kummi, minä olen häijy tyttö, sinun ei pidä välittää minusta vähääkään!

— Ettäkö en välittäisi pienestä laululintusestani, kaikkiakin. — Hän suuteli tyttöä otsalle: — tule meille huomenna laulamaan kummi-ukollesi, satakieliseni!

— Ah, miten voi minun kiltti kummini? virkkoi Anna.

— Häntä on kolotus taasen ilkeästi kiusotellut, mutta hän on tyytyväinen, kuten tavallisesti, vastasi neuvoksetar, tarttuen nuoren tytön käsivarteen ja astuen isännän kehoitusta seuraten ruokasaliin. Siellä oli Liinan rivakasta toimesta kadonnut jok'ainoa jälki äsken pidetystä hartaushetkestä. Penkkirivejä ei ollut enää ja tuolit olivat asetetut tavallisille paikoilleen; huone oli tuuletettu ja keskellä sitä oli nyt komea teepöytä, jossa talon rouva emännöi höyryävän teekeittiön ääressä.

— Anna minulle anteeksi, rakas äiti, nyt olen taasen unohtanut auttaa sinua, huusi Anna katuvasti.

— Niin, eikö tosiaankin minulla ole laiska tytär, hyvä kummitäti? kysyi äiti hymyillen.

— Enpä juuri tiedä, kenties hän ei ole aivan yhtä käytännöllinen ja ripeä kuin sinä, kelpo Liinaseni.

Rouva Montell katseli tyynen itsetietoisesti ympärilleen, hän tiesi hyvin mihin hän kelpasi, ja minkä vuoksi tahtoisihan kieltää sitä.

— Pastori ei tahtonut jäädä teelle — sanoi rouva — hän ei halua olla seurassa heti sen jälkeen, kun hän on jakanut jumalan sanaa, vaikkapa kohta seurantipitäjät olisivatkin uskonheimolaisia, kuten me.

Neuvoksetar nyökäytti päätään: — Tuomas Kemppi puhuu myös "huoneesensa sulkeutumisesta", ja kaiken kuullen itsekseen tutkistelemisesta; kenties kaipaa opettaja yksinäisyyttä yhtä paljon kuin kuulijatkin.

— Minä en luule pastori Törnellä olevan paljonkaan yhteistä Tuomas Kempin kanssa — sanoi rouva Montell opettavaisella äänellä — Hän ei ole mikään töitten mies, hän näyttää kokonaan uskon ihmiseltä.

— Olkoonpa niinkin, ystäväiseni, kuitenkin toivon minä, että hän nuorilla voimillaan tulee vaikuttamaan paljon hyvää seurakunnassamme; minusta hän näyttää varsin hyvältä ja rakastettavalta ihmiseltä.

— Niin, ainakin hänestä tulee meille hehkuva ja valaiseva kynttilä — kuppi teetä, paras kummitäti!

— Kiitoksia — kohteliaasti päätään nyökäyttäen otti neuvoksetar tarjotun kupin, mutta hänen ilmeikkäillä huulillaan väikehti hieno, tuskin huomattava hymy, ajatellessaan tuota erikoista äänenpainoa, jonka rouva Montell pani sanalle — meille —. Rakas ulkokullattu! ajatteli hän. Talon isäntä lähenei samalla:

— Mikä kunnia meidän matalalle majallemme, kun serkku malttoi jäädä meille teetä juomaan, sanoi hän omituisella honottavalla äänellä.

— Kas serkkua, kun on liian kohtelias, kuten tavallisesti, vastasi neuvoksetar, päästään raikkaan naurun, jolloin kaksi riviä hyvin hoidettuja hampaita paljastui, antaen hänelle, kaikesta ruumiinsa vanteruudesta huolimatta, vielä aivan nuorehkon näön.

— Miltä tunnustaa meidän uusi pastori?

— Varsin pidettävältä, mutta vaikeaaahan tuo on lausua mitään päättävää jonkun papin lahjoista näin lyhyen tuttavuuden perusteella.

Rouva Montell ja neiti Fager vaihtoivat salaymmärteisen silmäyksen, he huomasivat selvästi neuvoksettaren kykenemättömyyden arvostelevaan semmoista opettajaa kuin pastori Törne.

Herra Montell osoitti tällä aikaa neiti Fagerin katkeraksi mieliharmiksi mitä huomaavaisinta kohteliaisuutta tälle vieraalleen, kunnes tämä nousi heittääkseen hyvästinsä.

— Hyvästi, pieni kummityttöseni, — hän suuteli Annaa sydämmellisesti — ja huomennahan sinä tulet kummiukkoasi tervehtämään?

Ennenkun Anna ennätti vastata, sanoi Liina rouva ystävällisesti, mutta vakavan painokkaasti: — Kiitoksia Annan puolesta, paras kummitäti, mutta huomenna kokoontuu ompeluseura ja pastori Törne on luvannut tulla sinne pitämään meille puheen, eikä Annan sovi jäädä sieltä pois.

— Ei luonnollisestikaan, ehätti neiti Fager väliin.

— Niin, mutta jos kummitäti niin haluaa, väitti herra Montell tehden kumarruksen, joka oli olevinaan hyvin ritarillinen.

— No kaikkiakin, Anna on yhtä tervetullut ylihuomennakin, vastasi neuvoksetar hyväntahtoisesti. Hyvää yötä, ystäväiseni!

— Suo, serkkuseni, minun saattaa sinua alas rappusista — herra Montell, joka muulloin oli jotenkin kankea, oli nyt nuortea kuin vitsas; hän näytti pitävän neuvoksetarta erittäin suurella arvolla. Mutta neiti Fager puristi ohuvia huuliaan yhteen, mumisten: — tarpeetonta hupsuttelua! Hän kietoi vanhan vaippansa ympärilleen ja katosi aivan huomaamatta.

* * * * *

Asia oli kun olikin niin. Neiti Fager ja hänen hengenheimolaisensa kyllä pitivät herra Montellin käytöstä Hellsbergiä kohtaan aivan liian mairittelevana, mutta Liina rouva vaikenä viisaasti, hän tiesi miehellään olevan useita tähdellisiä syitä siihen. Ensinnäkin oli neuvoksetar pormestarin sisar ja hänelle sekä miehelleen antoi koko kaupunki aivan erikoisen arvon, oli siis viisainta olla hyvissä kirjoissa heidän kanssaan, tuumi herra Montell; sitä paitsi olivat nämä perheet Liinan äidin kautta hiukan sukuakin toisilleen ja viho viimeksi olivat Hellsbergit hyvissä varoissa. He olivat olleet Annan kummeina, olivat ainoan tyttärensä kuoleman jälkeen jääneet aivan lapsettomiksi ja kukapa tiesi mitä he vielä aikoivat tehdä kummityttönsä. Liina rouva ei kuitenkaan antanut samaa arvoa näille etuisuksille kuin hänen herransa ja miehensä, hän antoi todellista arvoa neuvoksettaren luonteen synnynnäiselle aitohikkuudelle, vaikk'ei heidän uskonnolliset näkökantansa aivan yhteen sulauneetkaan. Mutta heidän välillään oli kuitenkin olemassa joku nikara, joku salainen kilvoittelu, neuvoksettaren puoleltaan antamatta siihen kuitenkaan mitään aihetta.

Vanhemmalla heistä oli luonnollisesti ollut huomattava yhteiskunnallinen asema jo silloin kuin Liina rouva oli vielä nuori tyttö; hänellä oli luottamustoimensa useissa yhdistyksissä, ollen samalla kaiken neron ja sivistyksen edustaja paikkakunnalla. Kauniissa, vierasvaraisessa kodissaan otti hän ja pitkällisen sairauden rasittama miehensä vastaan kaikkia, joita X:ssä pidettiin "sivistyneihin" kuuluvana, sitä paitsi oli heidän talonsa aina kaikkein matkustavain taiteilijain ja muiden kaupungissa käyvän eteväin henkilöitten herttaisain vierailupaikka.

Neuvosmies Hellsberg oli nuorempana lueskellut, mutta rikkaan kauppiaan ainoana poikana sijoittui hän lukunsa päätettyään kotikaupunkiinsa ja antausi isänsä asioita hoitamaan. Hän oli kuitenkin jo aikoja sitte kivulaisuuden vuoksi vetäytynyt hiljaisuuteen ja eleli nyt varakkaana miehenä kodissa, jonka hänen hienosti sivistynyt ja lahjakas vaimonsa järjesteli mitä viehkeimmäksi. Hän oli myös erittäin musikaalinen, olipa nuorempana käytellyt viulunjoustakin melko sulavuudella, kaikki X kaupungin musikaaliset kyvyt voivatkin sen vuoksi luottaa hänen hyväntahtoisuuteensa ja jokaisessa yrityksessä, missä musiikki vain tuli kysymykseen, oli Hellsberg kieltämättä etukynnässä.

Kaikkiin näihin asianhaaroihin nähden olikin neuvosmies ja vaimonsa jonkunlaisia taiteen suojelushengettäriä kaupungissaan. Vaan tämäpä herätti kateenhaimenta eräässä ankaran suljetussa joukkueessa, jossa kauppias Montell ja Liina rouva olivat johtavia. Kaupunki oli jo vuosikausia ollut jaettuna kahteen jyrkästi eroavaan puolueeseen, Montellilaiset nimittivät toisia muuta mutkitta "maailmanlapsiksi", vaan itseään "heränneiksi".

X:kaupungin uskonnollinen suunta johtui oikeastaan rouva Montellin suvusta, hänen vanhempainsa kodista. Hänen enonsa oli nimittäin pappi, sekä hyvin innostunut siihen hengelliseen liikkeeseen, joka muutamia vuosikymmeniä takaperin alkoi levitä maassamme. Hän vaikutti minkä voi liikkeen edistämiseksi ja juuri hänen vanhempansa olivat ensimmäisiä "pietistejä". Heidän kotonaan pidettiin ahkerasti raamatunselityksiä, joissa samaan suuntaan kuuluvat papit ja maallikot jakoivat jumalan sanaa; he erottivat itsensä kokonaan kaikista entisistä seurustelututtavistaan, jotka eivät vain yhtyneet heidän uskonnolliseen katsantokantaansa ja liittyivät ainoastaan uskonheimolaisiinsa. Olipa heissä vielä jonkunverran ankaraa tuomitsevaisuuttakin, vaikka tosin heitä, syvää vakavuutta tähtäämänsä totuuden tähden, usein tunnettiin väärinkin ja halveksittiin.

Semmoisissa oloissa oli Liina Ringvall kasvanut; hän oli vanheimpainsa ainoa tytär, kaunis, hyväpäinen ja käytännöllisesti lahjakas. Äiti, joka uskonnon ensi kuohuissa muuttui melkein ulkokullatuksi, tyyntyi joiinkin määrin vuosien vieressä, mutta kaikissa tapauksissa piti hän kuitenkin tyttärensä tiukoissa ohjaksissa. Aivan itsensä kaltaiseksi ei hän kumminkaan häntä tahtonut muodostaa, hän ei esim. pakottanut häntä käymään muista eroavassa vaatetuksessa. Tyttö sai varsin hyvän kasvatuksen, kehjeten varsinkin käytännöllisillä aloilla huomattavaksi. Täytettyään tuskin kuuttatoista, häntä jo kosi äskettäin kaupunkiin muuttanut kauppias Montell, saamatta kuitenkaan vanhempain myönnöstyötä, hän kun ei ollut heidän uskonheimolaisiaan. Mutta tuo nuori miespä omasikin melkoisen määrän luontaista sitkeyttä eikä liestynytäkään niin helposti kerran tekemästään päätöksestä. Hän alkoi ahkerasti seurustella noiden ankarain uskovaisten piireissä, käyden aina heidän raamatunselityksissään ja joutuen siten tekemisiin vanhan Ringvallin ja sydänvalionsa kanssa. Vähitellen alkoi puolue pitää häntä aivan täyden toden miehenä, ja seuraavana vuonna vei hän kauniin Liinan kotiinsa omana naisenaan. Luonnollisesti herätti tämä avioliitto yleistä kummastelua kaupungissa, varsinkin ihmeteltiin tuon nuoren tytön valintaa, vaan lopulta yhdyttiin yksimielisesti vanhaan totuuteen, että kauniimmat ja etevimmät tytöt usein valitsevat mitä mitättömimmän miehen puolisoikseen.

Herra Montellilla oli nimittäin kovin vastenmielinen ulkoluomus: tyvelijäs vartalo, kelmeän pullakat kasvot ja punaiset hiukset; mutta pää oli hänelle paremmin osunut, hän oli niitä miehiä, joita sanotaan asioima-älyiksi ja joille kohoaminen on ihmeteltävän helppoa. Niinpä onnistui hänenkin vuosien kuluessa hankkia itselleen melkoinen omaisuus ja hyvä nimi kaupungin liikemaailmassa, vaikk'ei ollutkaan alku kovin kaksinainen. Appensa kuolema lisäsi vielä hänen menestyksensä vauhtia, vävy-poika nimittäin anasti vastuksetta hänen huomattavan asemansa puolueen kesken, aseman, jonka varsinaisena tukipylväänä oli kuitenkin hänen vaimonsa. Vanha Ringvall oli ollut hyvin huonoissa varoissa, mutta Montellilla sitä vastoin oli niitä kyllin ja hän voi kyllä antaa moniaitten kolikoiden soljua sinne tai tänne. Jonkun lemmikki-papin hyväksi koottavan rahankeruun etukynteeseen asettuminen tai esiintyminen sattuvissa juhlissa oli heille sekä helppoa että haluttua. Varsinkin Liina rouva oli kuin luotu semmoisiin hommiin, kelläpä olisi ollut semmoista järjestävää neroa, oli sitte kysymyksessä joku ompeluseura, raamatunselitys tai lähetysjuhla, ja jos miehensä joskus olisi ollutkin taipuisa nahjusmaisuteen, niin onnistui hänen aina viisaudellaan se jo aikoinaan korjata.

Ja hänpä se juuri seisoikin kaikkialla etunenässä, hän se otti vastaan matkaavat saarnaajat ja oli heille mitä vieraanvaraisin emäntä. Mies sitä vastoin esiintyi usein kotonaan kuin vieras, tuommoisena omituisen levottomana ja kaihtelijaana, mutta konttoorissaan ja kauppuhuoneessaan oli hän itsevaltias hallitsija, vieläpä tuima hallitsija; konttoori oli hänen maailmansa, jossa hän ennen kaikkea liikkui ja tuoli pulpetin ääressä oli hänen valtaistuimensa.

Perheeseen oli jo sikeynyt neljä lastakin, mutta kaksi kuoli jo pikkuruisna; vanhin poika, Juho, istui jo isän konttoorissa ja ainoa tytär Anna oli äskettäin täyttänyt kahdeksannentoista vuotensa. Juho oli sekä isän että äidin suosikki; hän oli kehittynyt aikaisin, ja kenties oli vanhempain hellyys häntä kohtaan kasvanut vielä suuremmaksi sen tähden, että hän jonkun aikaa oli heidän ainoa lapsensa vanhempain sisarestensa kuoltua. Hän edistyi hyvin koulussa, hänellä oli hyvä pää ja terävä käsityskyky, mutta muuten oli hän aika lurjus, tuhansien elkeitten keksijä. Vanhemmat katselivat kuitenkin tavallisesti hänen virheitään sormiensa läpi ja jos maine jostain kovin uskaliasta kujeesta saapui heidänkin korviinsa, olivat he tavallisesti hyvin taipuisia antamaan hänelle anteeksi.

Anna taasen oli luonteeltaan hiljainen, ollen oppilaana kerrassaan mallikelpoinen, mutta hyvin useinpä kävikin niin, että hän sai kotonaan nuhteita pienemmistäkin virheistä kuin veli sen sijaan pelasti nahkansa. Tämä ei, onneksi kyllä, herättänyt Annassa mitään kateutta, vaan olivat sisarekset päin vastoin mitä hellimmin toisiinsa kiintyneitä.

Molemmat vanhemmat olivat aika tarkkoja Annan uskonnollisen kasvatuksen suhteen, ja jo pienenä pahaisena piti hänen ruveta kulkemaan mukana noissa myötään sattuvissa raamatunselityksissä, kun he sen sijaan tavallisesti huomasi aina jonkun tähdellisen syyn, jonka nojalla Juho sai jäädä pois. Hän oli niin eloisa, ja mahdotontahan oli pakottaa häntä istumaan paikallaan, selittelivät he; sitten tulivat luvut väliin ja nyt taas oli konttoori esteenä. Mutta sitä eivät he ollenkaan huomanneet, että nuorella herralla kyllä oli aikaa mennäkseen kaikellaisiin hauskoihin seuroihin, joissa hänen vanhempainsa hartaimmat heränneet hengenheimolaiset — esimerkiksi neiti Fager — olivat usein hänen säälimättömän pilansa esineenä.

Kenties äidin rintaan joskus nousi hiljaisia nuhteita poikaansa kohtaan osoittamansa heikkouten vuoksi, mutta mahdotonta oli hänen kohdella häntä ankarasti, katsellessaan hänen iloisia, vehmaita kasvojaan ja seuratessaan salaisella ihastuksella tuon solevan varren reippaita liikkeitä, liikkeitä, jotka niin suuressa määrin muistuttivat häntä itseään. Poika oli hänelle liian rakas, eikä hän ollenkaan tullut ajatelleeksi sitä, että kaikki moittittavat puolet, joita maailmanlapset huomaavat niissä, jotka tahtovat näyttäytyä jumalaapelkääviltä, ei alenna ainoastaan heitä itseään, vaan samalla myös sitä oppia, jota he suosivat. Ylävällä paikalla seisova patsas huomatkoon myös, että kaikkien silmät tähtäävät sitä.

Rouva Montellin äiti eli vielä, joskin kohta hyvin yksinäisyyteen vetäytyneenä; hän ei käynyt koskaan ulkona ja otti vieraita vastaan ainoastaan luonaan pidettävänä hartaushetkinä, mutta siltikin nautti hän tuttavapiirissään tavatonta arvoa. Ja arvoa hän todella ansaitsikin. Tuo vanha nainen mustassa, sileässä leningissään ja valkeassa kaulahuivissaan oli vanhemman ajan tarkkapiirteis in ilmaus. Hänen jyrkistä, elähtäneistä piirteist änsä ja jonkun verran ankarasta katseestaan voi lukea kokonaisen historian ihmissielun taistoa ja kamppailua vapauden edestä, mutta voitto oli ollut kallishintainen, kestety n katkeran taistelun jäljet eivät kadonneet niinkään helposti, vaan loivat jonkunlaisen pimennon hänen elämänsä ehtoolle. Koskaan ei nähty hänen hymyilevän, vaan hänen laihoilla kasvoillaan väikehti sen sijaan jonkunlainen erakkomainen vakavuus ja hänen äänessään oli aina sama määrätty sävel, joka ei kohonnut eikä laskenut. Hän ei ottanut vävyilt änsä koskaan vastaan mitään apua, vaan eli äärimmäisimmän tarkasti omilla varoillaan, auttoipa vielä köyhiäkin suuressa määrin, jopa semmoisiakin, jotka eivät kuuluneet hänen omaan hengenheimolaisuuteensa. Hän oli lahjomattoman suora, ankaran harras uskonnollisessa vakaumuksessaan sekä itsensä kieltäväinen, pitämättä tätä kuitenkaan minään ansiohyveenä. "Kääntyneiden" pitää aina olla valmiit eroamaan maasta ja sen hyvyyksistä, meidän ei tule pitää itseämme minään maan asuvaisina eikä riemuja millekään maalliselle, vaan jok'ainoa päivä vaeltaa kohti oikeata päämaalia.

Semmoinen oli hänen elämänkatsantonsa, pohjiaan myöten totuuden mukainen, vaan samalla kertaa järkkymättömän ankaruutensa vuoksi tomuun lannistava. Hänestä oli kaikki kovin ihmismäistä, lapsuus viattomine leikkeineen, nuoruus tuhansine toiveineen ja miehuus vakavine kutsumuksineen, elinvaatimuksineen ei ollut minkään arvoinen. Hän eli omassa suljetussa maailmassaan, ajatukset kiinnitettynä katoovaisuuden loppukohtaan hautaan ja sitä seuraavaan elämään, hän oli varma maailman kadotuksenalaisuudesta, mutta hän ei vihannut eikä rakastanut sitä.

Kun Anna Montell vielä oli pieni tyttönen, niin hän, väsyttyään kovin pitkien raamatunselitysten aikana, usein katseli tutkiellen nurkastaan isoäitinsä kasvoja, aprikoiden olisiko niissäkin joskus, ollessaan nuoret ja varmaan kauniitkin, hymynväreit äkin väikehtinyt. Mutta koskaan ei hän päässyt mihinkään päätökseen noiden lapsellisten mietiskelyjensä suhteen. Myöhemmin kiinnittyi hänen katseensa erääseen toiseen merkikk äisyyteen tuon vanhan naisen omituisessa ulkoluomuksessa. Istuessaan aivan mustaan puettuna nojatuolissaan, hopeanvalkeat hiukset taaksepäin työnnettyinä, näytti hän tuosta nuoresta työst ä joltain vanhantestamentin-aikuiselta tiet äjä-akalta, yht ä jyrkästi eroavana nykyisestä ajasta kuin elonlämpö eroaa kuolon kylmyydest ä. Viel äkin tuntuvammaksi tuli tämä vaikutus sen jälkeen kun iso äitiä kohtasi silmätauti, joka aivan kokonaan turmeli hänen näkönsä, tehden katseen jäykäksi ja lasittavaksi. Kun hän siis tirrotti liikkumatonna eteensä, näytti hän melkein joltain henkienn äkij ält ä. Hän nimitti kaikkia omaan puolueeseensa kuuluvia miehi ä "veljiksi" ja naisia tytt äriksi, tytt ärentytt äriksi, tai "rakkaiksi sis äriksi", viettäen sokeana päivänsä kädet rukoukseen ristittyinä tai veisaten hengellisiä lauluja äänellä, joka hänen korkeasta i äst ään huolimatta vielä oli säilytt änyt kauniin, juhlallisen soinnun.

* * * * *

Seuraavana päivänä sen jälkeen kuin pastori Törne piti tuon ennen mainitsemanne esitelmän Montellissa, lähti Liina rouva tytt ärineen kello viiden ajoissa iltapäivällä ompeluseuran kokoukseen; hän oli nimittä in sen puheenjohtaja. Sateisesta sääst ä huolimatta kulkivat molemmat naiset jalkaisin, sillä rouva Montellin perusajatuksena oli ajaa niin harvoin kuin mahdollista — neuvoksetar Hellsberg sitä vastoin ajeli varsin usein, kovin turpea ruumiinsa kun synnytti kävelless ä heng äst yst ä. Ja säälle ei Liina rouva pannut koskaan mitään arvoa, vaan oli alituisen, aivan kuin tuon virkun luonteensa pakottamana liikkeessä, niinp ä hän tämmöisen äkin koleana päivänä oli mitä parhaimmalla tuulella astuessaan yhdistyksen suureen kokoussaliin.

Kaikki naiset nousivat melkein yht'aikaa ja tervehtivät arvokkaalla sydämmellisyydellä rakasta puheenjohtajaansa, joka taas puoleltaan otti tuon kunnioituksen vastaan mitä luonnollisimpana ja asiaan kuuluvimpana, hän kun oli jo monet ajat tottunut olemaan joukon etevimpänä.

Tavallisen reippautensa avustuksella oli hän heti kaikista selvillä, jakoi töitä ja tarkasteli niitä, antoi oikealla ja vasemmalla pyydettyjä neuvoja ja viittaeli välkkyvillä leikkuusaksilla kuin valtikalla.

Mehiläispesälle omituisen surinan tapaista kuului salissa, vaan sielläpä olikin koolla neljäntäkymmentä eri ikäistä naista, kaksi ompelukonetta käydä huristi minkä kerkisivät ja aaltoilevan meren tavalla kiihtyi ja hiljeni puhelu.

Pastori Törnen edellisenä iltana pitämää raamatunselitystä ylisteli jokainen seuraan kuuluva, paitsi Anna Montell, joka oli ompelunsa, pakanalapsille aiotun pummulimekon, yli kumartuneena. Tätä paitsi käsiteltiin hyväntekeväisyysiltaman toimeenpanoa jonkun nuoren musikaalisen neron auttamiseksi, jonka homman johtajana tulisi olemaan rouva Hellsberg. Yksin pienimmistäkin seikoista oltiin tavattoman selvillä ja homman toimeenpanija sai sivumennen muutamia kelpo letkauksia. Annasta tuntuivat ne kovin ilkeiltä, hänen äitinsä taas teki työtä utterasti, mutta vaiteli ja omituinen, viekas ilme viisaissa silmissään.

Kuin ukkosen jymyn vajentamana hiljenivät äänet: pastori Törne seisoi kynnyksellä. Useat vuolaimmatkin puhujat näyttivät kovin ällistyneiltä, mutta aina malttinsa pitävä Liina rouva toivotti mitä herttaisimmalla tavalla pastorin tervetulleeksi, puhellen vilkkaasti hänen kanssaan, kunnes toisetkin ennättivät tyyntyä. Pastori ilmoitti myös pian, että hän rouva Montellin kehoituksesta oli tullut tänne, esittääkseen hiukan jumalan sanaa arvoisalle kokoukselle. Jokainen antausi taas utterasti työhön käsiksi ja nuori pappi sijoittausi heidän keskelleen, istuen Raamattu kädessä ja, kuten näytti, varsin tyyneenä ja ujoilemattomana. Annasta tunnusti hän kokonaan kutsumukseensa hurmauneelta ja hänen suorasta esiintymisestäään sekä palavasta rukouksestaan piti hän hyvin paljon. Mutta tekstinselitys ei vaikuttanut häneen nytkään mitään. Se oli kyllä armosanomien lahjomatonta julistusta ja vakavaa kutsumista, mutta jokapäiväiseen elämään ei hän sitä sovittanut, tuohon elämään, joka juuri nytkin mitä erillaisimpina tunteina sykki noissa häntä ympäröivissä sydämmissä.

Esitelmän päätyttyä ehdotti muuan, että laulettaisiin joku "rakas siioninvirsi", kuten ehdottelija sitä nimitti. Pastori yhtyi siihen ja kaikki muut, paitsi Anna, herkesivät veisaamaan. Hän painalsi päin vastoin päättävästi pehmeät huulensa toisiaan vastaan, sillä nämä hartaat, herätykseksi aiotut sanat menettivät kokonaan arvonsa hänen silmissään maailmallisen, aivan jonkun tappelulaulun tapaisen sävelensä kautta. X:n katupojat olivat tälle sävelelle sepinneet toiset sanat ja sen vuoksi juuri tuntuivatkin ne hänestä niin korvia vihloivilta. Mutta erään vanhanpiian loistavista silmistä häntä kohdannut ilme teki uuden vaikutuksen. Tuo hento nainen näytti niin onnelliselta, melkeinpä kirkastetulta, seisossa siinä ja laulaessaan kehnolla, sortuneella äänellensä, että Annan silmiin valahti kyynel ja tuo kauvan etsimänsä hartaus täytti hänen janoovan sielunsa.

Heti laulun vajettua hiipi hän hiljaan neiti Biinan viereen, puristi hänen kättään ja kuiskasi: — kiitoksia, tuhansia kiitoksia!

Tuo ikälikkö katsoi ihmetellen häntä: — minkä vuoksi kiittää neiti minua?

— Niin, minulla on suurempi syy kiitollisuuteen kuin te luulettekaan, minun oli äsken niin raskas ollani, mutta nähdessäni miten iloisesti te lauloitte — niin, tuo teidän laulunne, neiti Biina — — —

— Niin, tapahtuohan tässä maailmassa joskus niinkin, että köyhä voi antaa jotain rikkaalle, sanoi vanhus nöyrästi; sielullakin on kuivat aikansa, jolloin se turhaan ikävöi kastetta, mutta sitte avaa Herra taas kätensä ja "virvoittaa hänen perintönsä". Minä en voi kertoa, armas pikku neitiseni, miten onnellinen minun sydänraukkani on tänä hartaushetkenä ollut. Minun silmäni ovat joskus hyvin heikot ja silloin on minun vaikea lukea, mutta kuulo, se on Jumalan kiitos mitä parhaimpia, sen vuoksi käynkin minä niin mielelläni siellä missä jumalan sanaa julistetaan, ja täällä uskosisarten joukossa ollessa tuntee kaikessa suuressa heikkoudessaan itsensä ihmeteltävän vahvaksi ja voimalliseksi. Eikö asia ole niin, rakas neiti?

Anna pudisti surullisesti päätänsä.

— Niin no, tuumaili Biina neiti ystävällisesti, kaikki eivät tunne sitä aivan samalla tavalla.

— Eipä kyllä, ajatteli nuori tyttö, mutta täällä oli kuitenkin jotain, joka ansaitsi kuulemista: erityinen uskovaisten liittokunta, jonka jäsenet tukevat toistensa uskoa.

— Minä en ole aivan tyytyväinen sinuun, Anna, sanoi rouva Montell kotimatalla. Sinä tiedät kyllä, tyttäreni, ett'ei minulla ole ollenkaan halua moittimiseen, mutta minkä vuoksi sinä et ottanut lauluun osaa, minä en huomannut sinun kuuluvaa ääntäsi?

— Minä en voinut, äiti!

— Et voinut?

— Niin, tuon kauhean sävelen vuoksi.

— Lapsellisuuksia, meidän pitää ensi sijassa tarkkaaman sanoja ja ajatusta.

— Niin, mutta minä luulen, että tuo sävel pilaa ajatuksen!

— Ei suinkaan, päin vastoin pyhittää sävel sanat.

Anna ei vastannut tähän mitään ja äitikin vaihtoi puheen ainetta, hänellä ei ollut koskaan tapana pitää pitkiä varoituspuheita, mutta siltäkin ymmärsi Anna varsin hyvin, ett'ei äitinsä ollut hänen tyytyväinen, tarvittiin vain pieni, tuskin huomattava silmäkulmain rypistys tämän selvittämiseksi. Eipä tosiaankaan ollut ketään niin hyvää ja kelpo ihmistä kuin tuo äiti, ainoastaan sielunasioissa eivät he ymmärtäneet toisiaan, siinä vain eroitus.

Seuraavan päivän iltapuolella kulki tuo nuori tyttö kevein askelin torin poikki neuvosmies Hellsbergin upeaa taloa kohden. Hän oli niin iloinen ja sydämensä sykki tavallista kevyemmin, melkein tanssien kupelthe hän eteenpäin ja kenstisti kuin konsaan itse Liina rouvalla heilui tuo pieni pystynä ilmassa. Hänen ollessaan näin iloisena, raittiit ruusut vielä poskia somistain, voi selvästi huomata miten paljon äiti ja tytär olivat toistensa näköisiä.

Neuvoksetar nyökäytti hänelle päätään kuvastinlasisesta ikkunasta, jonka ääressä hän istui tavallisella paikallaan heijastuskuvaimen takana, jota hän nimitti "observatoriokseen". Kielikellot väittivät, että hän istui siinä "uutisia utelemassa" ja tuo juttu huvitti suuresti niin hyvin häntä itseään kuin leikkisää miestänsäkin.

Eteisessä tervehti Annaa pieni lihava Titti, koko talon lemmikki ja heti sen jälkeen hänen emäntänsä, joka sydämmellisesti syleili nuorta vierastaan.

— Etpä tiedä, miten kummisetäsi on täällä istunut kello kädessä aina siitä saakka kun hän nousi päivällisetoneltaan — sanoi hän naurussa suin. Hän on niin eloisa, kuten tiedät, ja minä olen säilyttänyt sinulle ruokasalin seinäloukossa kappaleen Vapun kermaleivosta; muista nyt vaan kehua sitä, niin saatpa nähdä, miten eukko tulee mielihyviinsä.

— Sen lupaan, kummitätini.

— Ja nyt kummisedän luo! Hän tarttui tytön käteen ja vei hänen vierashuoneeseen, missä vanha neuvosmies Hellsberg istui rullatuolissaan, kihtitautihiset, flanellinkappaleella verhotut jalkansa leväten pienellä tyynyllä. Ukon ystävälliset silmät loistivat riemastuksesta nähdessään lemmikkinsä tulevan. Anna olikin molempain vanhain silmäteränen, ja heidän helläin katseittensa kirkastamassa valossa näyttysi hän kaikessa pirteässä suloudessaan.

Annakin tunsi itsensä aivan kuin toiseksi ihmiseksi tässä kodissa, joka aina lapsuudesta pitäin oli ollut hänelle niin rakas, yksin ilmakin tuntui tässä huoneessa paljon kevyemmältä ja vapaammalta, ja tieto siitä, että kaikki mitä hän täällä puhui ja teki, ymmärrettiin aina oikein, lisäsi vielä hänen riemastustaan ja irrallisuuden tunnettaan. Neuvoksetarella oli myös aivan erikoinen kyky voittaa ihmisten luottamusta ja kotinsa teki hän mitä mieluisimmaksi turvapaikaksi heille; Annasta oli jokainoa huonekalu tässä suuressa rakennuksessa hänelle rakas, erittäinkin oli hän innostunut tuohon vanhankodikkaaseen vierashuoneeseen. Vanha mahonkisoiva ja raskaat, vaaleankellahtavalla damastilla verhotut nojatuolit, kiinalaisesta silkistä tehty vanha tulenvarjostin, pieni kaappi hoikkine, arvokkailla antiikisilla posliinimuodostuksilla somistetuine kierujalkoineen todistivat huoneen vanhaa varakkuutta ja hienoon aistiin yhdistettyä hyvinvointia. Kiinnittävin vetoa oli kuitenkin tuolla rullatuolissa istuvalla harmaantuneella ukolla, joka kaikista tuskistaan ja vaivoistaan huolimatta kuitenkin aina säilytti reippaan leikkisyytensä, jonka vuoksi vastapuolue nimittikin häntä "auttamattomaksi kevytmieleksi", ja talon muhoilevalla, vielä nuorenehmaalla emännällä, joka hyväntahtoisine, ajattelevine silmineen ja valtaavan äidillisenä aina näytti ajattelevan vaan toisten rattoisuutta, jolla oli suoiepea silmäys ja hyvä sana jokaisella.

Oli kyllä semmoisia, jotka arvelivat, ett'ei ole mikään kummakaan olla tuommoisella leppeällä tuulella neuvoksetar Hellsbergin oloissa, koskaan kun ei tarvitse taistella puutetta ja murhetta vastaan. Ja totta puhuen ei neuvoksetar ollutkaan tarvinnut kokea mitään puutetta taloudellisessa suhteessa, mutta surua oli kyllä tullut hänenkin osakseen, vieläpä katkerinta surua. Hänen armas tyttärensä oli nimittäin kuollut juuri kukkeimmillaan ja siten muuntanut osan noita mustia hiuksia harmaiksi. Kenties olikin Anna hänelle niin rakas juuri sen vuoksi, että hän muistutti hänen "pientä Augustaansa".

Nyt istui tuo nuori tyttö näiden hyvien ystäviensä keskellä, Titti polvellaan ja kermaleivos sievästi asetettuna pienelle tarjottimella eteensä pöydälle. Kummiukolla oli niin paljon kertomista ulkomaalaisista aikakauskirjoistaan ja kummiäiti näytti hänelle muutaman aivan uudenaikaisen neulontatekeleen — neulominen oli nimittäin tämän kunnan rouvan keppihevonen. Anna puoleltaan kuunteli ja katseli ja lomasta ylisteli Vapun leivosta mitä vilpittömimmin. Sitte asettausi hän kauniin pianinon eteen, antaen äänensä helähdellä tuossa korkeassa huoneessa ja siten ilahuttaen kummiukkoaan hänen lempilauluillaan.

Miten toisin olikaan täällä kuin kotona. Siellä äiti ei tahtonut kuulla koskaan muita kuin Siionin veisuja, tai mahdollisesti jonkun virren, isä taasen ei ymmärtänyt musiikista mitään. Täällä kummiukko sen sijaan nautti täydestä sydämmestään laulusta, varsinkin nuo raittiit kansanlaulut tekivät häneen syvän vaikutuksen ja kyynelet väikehtivät kummiäidin kauniissa silmissä joka kerta kun sävelet saivat hänen sydämmensä jänteet voimakkaammin väreilemään.

Anna lauloi laulamistaan, sitte alkoi hän omia haaveilusäveleitään, vaivuttaen kuulijansa suloiseen uinailuun, josta heidät äkkiä tempasi erään tunnetun katuviisun räikeä sävel.

— Mitä, mitä nyt, lapseni? huusi kummiukko ällistyneenä.

— Minä tuskin tulin ajatelleeksi mitä soitin, vastasi Anna, lopettaen soittonsa epäsoinnulla. — He lauloivat tuon laulun eilen yhdistyksen illanvietossa.

— Tuonko juomalaulun, ehei tyttöseni, siitä ei tullut mitään!

— Voi hyvä kummisetäseni, minä tarkoitan ainoastaan säveltä, sanat olivat Siionin kanteleesta.

— Ahaa, sanoi vanha Hellsberg pitkäveteisesti.

— Minä en voinut laulaa mukana, se oli minulle aivan mahdotonta, virkkoi Anna.

— Etpä ainakaan, se oli luonnollista, mutta ne toiset pitivät sitä tietystikin varsin kauniina?

Ukko näytti niin ilkamoiselta, että Annan piti vasten tahtoaankin vetää suunsa nauruun.

— Niin, lapseni, mielipiteistä ja ma'usta ei meidän pidä koskaan väitellä.

Neuvoksetar kohotti lempeän varoittavasti sormensa, hän ei sietänyt milloinkaan pienintäkään ivan hengähdystä kaupungin toisesta puolueesta.

— Ei, ei, älähän toki pelkää, ystäväiseni, eihän tässä ole kysymyksessä mikään Montechi ja Capuletti, vaan ainoastaan Montellit ja Hellsbergit, pieni jokapäiväistarina Kolmikulmalta — muhoili ukko leikkisään tapaansa.

— Minä en tiedä mitä ne toiset oikeastaan pitivät siitä, vastasi Anna, mutta nähdessäni vanhan Biina-
neidin seisovan ja laulavan yli ääriensä tulvivasta sydämmestään, silloin unohdin minä tuon kauhean sävelen ja yhdyin heidän lauluunsa — ja sisimmästäni.

Neuvoksetar veti hänet luokseen ja suuteli hänen kaunista, vilpittömän-ilmeistä otsaansa.

— Sinä olet oikeassa lapseni! Meidän kallis Herramme ja Vapahtajamme katsoo sydämmeen eikä säveleesen, jolla häntä ylistämme, vaikka minä kyllä myönnän, että maailmalliset sävelet hengellisiin lauluihin sovitettuina usein vaivaavat minuakin. Sielu kyllä halusta tahtoo kohota korkeuteen puhtaimpain ja pyhimpain sävelten siivillä, mutta pääasia on kuitenkin, että laulamme sydämmestämme, kuten minun hyvä, kunnan Biinani tekee. Minä luulen, että minun pikku Annani on väliin hiukan väsynyt noihin raamatunselityksiin, jatkoi neuvoksetar pikkuisen vaitiolon jälkeen. Vaan luulenpa kuitenkin, että nuo selitykset ovat suureksi hyödyksi seurakunnalliselle elämällemme ja sisälähetyksellemme, se on, jos jumalan sanaa vaan puhtaasti ja selvästi jaetaan ja tämä tapahtuu sopivaan aikaan. Sinuun voimme kenties sovittaa viisaan Salomonin sanat "liika saarnaaminen käy väsyttäväksi", selityshetket eivät silloin voi johtaa jumalan sanalle, vaan päin vastoin — —.

— Erään kerran, ollessani vanhempaisi kanssa muutamalla hartaushetkellä, satuin minä istumaan suutari Sormusen taakse, tuon raukan kyttyräseljän, jonka hyvin kyllä tunnet, ja harvoinpa on kokonaiset kirkkokonsertit minua niin virkistänyt kuin tuon viallisen heikko ääni kun hän kuohuvain kyynelet vallassa juhlallisella äänellä lauloi "Vapahtajani jo pian omi täällä".

Anna kumartui ja suuteli hänen kättään, näkyipä kummiukkokin pyyhkäsevän jotain kosteaa silmänurkastaan. Kenties leijaili tätä seuraavan hiljaisuuden aikana enkeli huoneessa, vaikk'ei kukaan nähnyt sen siipien siinnähdyksiä.

* * * * *

Annan kulkiessa kotiinsa tältä vierailultaan, tuli joku reippain askelin hänen jälessään käytävällä ja samalla kuului iloinen ääni: — Hyvää iltaa, pikku sisarueni!

— Iltaa, Juho; mistä sinä tulet?

— Kaupungin kellarista ja sinä Hellsbergistä, eikö niin? Setä kai oli kerrassaan oivallinen!

— Hän oli iloinen ja ystävällinen, kuten tavallisesti, vastasi Anna hymyillen veikon omituiselle puhetavalle. — Tuletko kotiin minun kanssani?

— En, en millään muotoa — hän veti kelpo siemauksen äsken sytyttämästään sikaarista. — Saat sen uskoa, että meillä on ollut aika hauskaa herra Wolfgangin kanssa, hän on aito miehiä. — —

— Sekö saksalainen kauppatukustaja, joka oli eilen isän luona?

— Hän juuri, mutta juuri kun hänen parhaimmat kokkapuheensa olivat ylimmillään, muistui mieleeni sähkösanoma, jonka lähettämistä vielä tänä iltana olin antanut lupauksen isälleni; ja aika olikin paras, jos vain kerkiän sen toimittaa ennen lennätintöimiston sulkemista.

— Mutta sitte tulet sinä kuitenkin kotiin, Juho?

— En suinkaan, vunutukseni, me syömme hiukan iltapalasta saksalaisen luona numero viidessä — hän matkustaa yöllä.

Anna huokasi. — Tiedätkö, että äiti näyttää niin murheelliselta aina milloin vain sinun paikkasi illallispöydässä on tyhjä — sanoi hän.

— Niin, äiti on oikea aitohelmi, hänellä on lämmin sydän epäkelpoa poikaansa kohtaan — vastasi nuori mies hyvänsävyisesti — mutta katsohan, Anna, asia on kun onkin niin, että nykyisellä kannallaan ei meidän kotimme tyydytä minua täydellisesti. Äläkä sinäkään, sisarueni, nyt hyökkää kimppuuni siveysaarnoinesi, muuten lähden minä seitsenpenikulmaisina askelin suoraan lennätintöimistöön.

— No mutta tiedäthän sinä, vei'oni, että minulla ei ole tapana soimata sinua.

— Tiedän, tiedän, sinä olet aimokkain sisko maailmassa — hän asetti hellästi sisarensa käsivarren omaansa — minä tiedän voivani puhella sinun kanssasi avomielisesti, sinä ymmärrät minua. Näetsä, meidän kotoiset tapamme ovat aina tuntuneet minusta kovin painustavilta: isäni kanssa en voi koskaan olla oikein samansointuinen, hän akkiloipi aina konttorikirjojaan, ja mitä äitiin tulee, niin hän on, kuten jo sanoin, oikea aitohelmi naisten joukossa, mutta hänen siirappikristityitä tuttaviaan en minä suoraan sanoen voi ollenkaan kärsiä, he aivan eroittavat äidin ja pojan.

— Kun ollaan nuoria, pikku sisarueni, ei pidä elonhehkulta siipiä katkoa, siellä kotona kurpistellaan kulkia viattomimmallekin leikille, ja olenpa varma, että neiti Fager ja ne muut "sisaret" ovat jo aikoja sitte tuominneet minut helvettiin!

— Älä toki noin puhu missään tapauksessa, Juho!

— No no, kenties intoilen hieman, mutta totuus on ja pysyy totuutena, eli mitä arvelet siitä, että aina konttoorista tullessamme löydämme neitejä ja matammeja tungeskelevan äidin ympärillä, niin ett'ei hän jouda muille korvaa lainaamaan, tai huoneen kihisevän täynnä vieraita ihmisiä ja jonkun mustanuttuisen, eli useimminkin jonkun heränneen nurkkasaarnaajan jostain idästä tai lännestä pauhaavan kaikin voimin — se, Anna, karkoittaa minut pois kotoa.

— Sinä liioittelet, Juho; sinä tulet vääriin päätöksiin.

— Olkoonpa niin, minä myönnän, että he jok'ainoa ovat kunnan väkeä, parempaa tunnustusta en voi juuri antaa; mutta ethän sinä pitäne itsekään liioin moisista näytöksistä — voitko kieltää sitä?

— En, Juho — mutta melkoisesti eroavat kuitenkin meidän käsityksemme heidän suhteensa!

— Niin, se merkitsee että sinä, joka olet niin paljon minua parempi, käsität — —

— Älä puhu noin, Juho, sanoi hän, puristaen hellästi veljensä kättä, minä en ymmärrä miten oikein selittäisinkään tarkoitukseni.

— Kenties en minäkään ymmärrä sinua tässä suhteessa, pikku sisareni; te naiset olette kauttaaltanne sulaa tunteellisuutta. Mutta hauskaa oli kuitenkin puhella sinun kanssasi muutamia järkeviä sanoja — nyt pitää minun viistää toiselle puolelle, lennätintöimistöön. Hyvää yötä, Anna, tervehdä äitiä ja voitthan samalla kuiskata hänen pieneen, siroon korvaansa jotain iltasesta saksalaisen luona!

Hilpeää säveltä vihellellä meni hän yli kadun, jättäen Annan yksikseen akkiloimaan hänen äskeisiä puheitaan. Useita tunteja saikin tyttönen valvoa yöllä niiden tähden.

Noissa sanoissa oli sittekin, vaikk'ei hän sitä juuri tahtonut tunnustaa, ollut paljon syvää totuutta, puolittain kuultavaa valitusta vanhempia kohtaan, jotka kuitenkin rakastivat niin hellästi lapsiaan ja ajattelivat heistä niin kunnollista. Voi, miten elämä sentään on kummallista ja miten vähän ihmiset, yksinpä läheisimmätkään, ymmärtävät toisiaan. Sitte ajatteli hän eroavaisuuksia omassa ja veljensä käsityskannassa ja asemassa kodin suhteen. Veljensä olivat nuo ankaran yksipuoliset uskonnolliset harjoitukset syrjäyttäneet kauvas kaikesta hengellisestä elämästä, hän kuitenkin vielä koetti uurastaa sen saavuttamiseksi, jota hänen sielunsa kaipasi. Hänestä nähden ei saarnaajalla ollut mitään eroitusta, olipa hän alhainen tai ylhäinen, vihitty tai maallikko, kun hän vain olisi voinut antaa hänelle sitä elämän leipää, jota hän isosi.

Hänen terävä silmänsä oli tosin noissa niin sanotuissa "hurskaissa" huomannut paljon ulkokullaisuutta, kätkeytyä jumalisuuden naamarin taa, paljon vilpillisyyttä näennäiseen vakaisuuteen verhottuna, mutta hän tunsu myös suuren joukon semmoisia, joiden vilpittömyydestä ei voinut olla epäilystä ja jotka olivat niin onnellisia, niin tyytyväisiä, vapaita ja iloisia Jumalassa, vaikkapa olivatkin saman joukkueen jäseniä. Miten usein synkät ajatukset olivatkaan saaneet hänet lähes toivottomaksi, kun hän ei voinut tehdä samaa tunnustusta kuin he, eikä hän uskaltanut ruveta etsimään syytä tähän heidän opissaan, ei, hänen itsensä oli syy, hänen yksin. Tuntui toisinaan, että hän olisi mielellään kärsinyt marttyyrin vaivoja, jos hän vain olisi sillä voinut saavuttaa tuon uskonheimolaisissaan huomattavan turvakkuuden, mutta miten paljon hän taistelikin sieluntuskissaan, jäi hän kuitenkin aina ainoaksi paatuneeksi noiden "heränneiden" joukossa.

Näitä tunteitaan uskalsi hän kuitenkin perin harvoin ilmaista äidilleen, ne olivat niin eroavia tämän omista, että he tuskin ymmärtäisivät toisiaan.

Liina rouvan kaikki kaikissa terve ja käytännöllinen luonne, jossa ei ollut tilaa pienimmällekään ihanteellisuuden häivähdykselle, oli hänen ankarassa kodissaan mitä yksinkertaisimmalla tavalla, aivan kuin koneellisesti, muovautunut jonkunlaiseksi eroamattomaksi valannaiseksi niistä hengellistä käsitteistä, joita hänen vanhempansa ja näiden hengenheimolaiset pitivät ainoina oikeina ja autuuttavina. Hän uskoi, ryhtymättä koskaan harkitsemaan minkä vuoksi, uskoi tyynesti ja järkkymättömästi, sallimatta epäilyksen milloinkaan synkistää sielunsa turvaisaa riemua. Tämän varman, horjumattoman vakuutuksensa vahvistamana oli hän antaunut elon taisteluun, valmiina täyttämään niitä velvollisuuksia, jotka hänen osakseen sattuisivat.

Hän oli toimekas, kelpo nainen, huolekas perheenäiti ja koko puolueensa äidillinen neuvonantaja. Sen lisäksi oli hän avulias kaikille tarvitseville, erittäinkin uskonheimolaisilleen, joiden suhteen hän muihin verraten teki hienon eroituksen. Sanalla sanoen: nainen, joka tunsu kuljettavansa tien ja sen vuoksi kulkikin varmoin askelin, kenties liiankin varmoin.

Anna katseli toisinaan häntä jonkunlaisella avuttoman tuskaisuudella; kuinka voisi semmoinen, joka itse oli niin varma ja turvainen, ymmärtää hänen sydänraukkinsa angervoa. Semmoisina hetkinä valtasi hänet vastustamaton halu päästä kummitädin luo. Ei sen vuoksi, että hän siellä olisi voinut ilmaista kaikki ne tunteet, jotka hänen sisimmässään liikkuiivat, ei, ani harvoin voi hän puhua itsestään, mutta hän tiesi vanhan, rakkaan ystävänsä vaistomaisesti käsittävän hänen sisäiset liikutuksensa ja sitä paitsi halusi hän olla lähellä sitä henkilöä, joka selvemmin kuin joku muu todisti elämällään tuota samaa uskoa, joka hänestä tuntui niin vaikealta käsittää. Usko, joka ei ollut yhtä tyyni ja varma kuin hänen äitinsä, vaan sen sijaan taisteleva, joka ei tyynellä itsetietoisuudella katsellut toisia epävarmuudessa taistelevia, joiden vakuutus hiuskarvankaan verran erosi hänen omastaan, vaan usko, joka alati ilmautui rakkauden töissä, lempeässä toisten vikojen anteeksi antavaisuudessa ja armeliaisuudessa kaikkia kärsiviä kohtaan.

Semmoinen oli Annan kummitäti, hän, jota neiti Fager nimitti "tahraiseksi lampaaksi ainoassa totisessa lammaslaumassa, maailman lapseksi". Tämä tuomio oli kyllä ennättänyt hänen itsensäkin kuuluville, mutta panettelu oli jo aikoja sitte käynyt hänelle haavoittamattomaksi, samoin kuin koko hänen elämänsä todisti tuon Mestarinsa käskyn uskollista täyttämistä: "Älkää tuomitko!"

* * * * *

Oli sunnuntai ja kirkonkellojen ääni aaltoili kehoittavana ja juhlallisena ohuen lumenvidin peittämiä kattojen päällitse.

Rouva Montell vaatehtihe upeaan syyshattuunsa — hän kävi aina erittäin siististi ja maukkaasti puettuna — ja hänen hienohiäiset, nuorekkaat kasvonsa näyttäytyivät erikoisen suotuisassa valossa mustien pitsien ja sulkatöyhtöjen keskitse. Anna tuli huoneestaan virsikirja kädessä.

— Mihin äiti aikoo?

— Ylös isoäidin luo lukemaan jumalan sanaa, entä sinä lapseni?

— Minä arvelin mennä kirkkoon.

Liina rouvan mehevä alihuuli kurtistihe huomaamatta:

— Siellähän saarnaa rovasti ennen puoltapäivää, sanoi hän, vasta iltakirkkoon tulee meidän pastori. Tiedätkö sinä sitä?

— Tiedän, äiti.

— Ja kuitenkin — — — —?

— Mutta minkä vuoksi meidän pitäisi valita pappeja, sanoi nuori tyttö hiljaan.

— Valita pappeja, tuo lause juontuu varmaankin kummitädistä — rouva Montell solmi tuolla hänelle omituisella itsetietoisella tavallaan hattunsa nauhat siroksi ruusukkeeksi — hän teki aina kaikki kunnollisesti — minä en valitse sitä tai tätä, minä menen aivan yksinkertaisesti kuulemaan sitä, joka antaa minun sielulleni parhaita ravintoa.

— Kenties sanoin sopimattomasti, mutta jos minä vain olen vilpítőn, niin on minusta nähden yhtä hyvä kuunnella vanhaa rovastia kuin ketään muutakin.

Äiti kääntyi ympäri ja kiinnitti häneen kummastelevan, moittivan katseen.

— Niin, katsohan rakas äiti, jatkoi Anna, setä T:llä tosin ei ole kummemmat puhujalahjat, mutta hän saarnaa kristillisellä elämällään yhtä paljon kuin puheillaan saarnatuolissa.

— Ai, ai, lapseni, varo itseäsi lain orjuuteen joutumasta! Sinun olisi pitänyt kuulla pastori Törneä eilenillalla isoäidin luona, mutta sinne et sinä voinut tulla päänsärkysi vuoksi; hän näytti meille, mihin omiin töihin luottaminen johtaa — suoraa tietä kadotukseen.

— Mutta uskon pelko, äiti? Eikö papin tule opettaa kuulijoitaan sovittamaan uskoa elämään?

— Sinä tiedät, että minä en koskaan antau väittelyihin pappiemme sananjakamistavasta, vastasi äiti tyynesti. — Hyvästi, tyttöseni, me tapaamme päivällisellä!

— Mutta sinä olet pahoillasi minun kirkkoon menostani, lisäsi Anna empien.

— En suinkaan, eihän minulla muutenkaan ole tapana moittia toisten mielipiteitä ja sinä kun olet vielä niin nuori ja siis jalkasi helposti voivat livistyä oikealta polulta, mutta Herra on sinut kyllä jälleen oikealle tielle ohjaava, sanoi äiti, ojentaen hänelle ystävällisesti kätensä. Minä en ollenkaan huolehdi sinun tähtesi, mutta voi, jos voisin sanoa samaa Juhostakin!

Hän huokasi ja tuskan ilme kohosi tuon kauniin suun ympärille, todistaen, että myös tämän tyynen pinnan alla asusti kalvava mato; äidin sydänhuolena on nimittäin aina lapsensa onni ja onnettomuus.

Voi kuitenkin, ajatteli Anna suruisena, hän ei tiedä miten mustalta minusta kaikki näyttää. — Hitaasti antausi Anna kirkkotielleen; äitinsä sen sijaan kohosi kevein askelin mäenrinnettä ylös vanhaa, harmajaa huonetta kohden, jossa tuo sokea vietti päivän toisensa perään paperivarjostimien luomassa pimennossa.

Kun Anna kulki pitkin kirkon käytävää, sädehti neuvoksettaren kasvot auringon paisteena hänelle vastaan, viitaten hänen sijoittumaan samaan penkkiin.

— Terve tultuasi, lemmikkini — kuiskasi hän, eikö meillä ole ihana sunnuntai tänään, katsohan miten kauniisti kuura somistaa puu-istutuksia; minä ylistin Jumalaa kaikkien hänen tekojensa tähden ajaessani kirkolle.

Hän näytti niin onnelliselta ja kun virsi alkoi, helkkyi hänen kaunis alttoäänensä niin kirkkaana, että se selvästi ilmaisi tulevansa riemuitsevasta sydämmestä. Anna tuli aivan liikutetuksi, jos jo yksin neuvoksettaren näkeminen oli hänestä kyllin voimakas herättämään hartautta, niin oli jumalanpalvelus ja tuo kaunis virrenveisuu hänen sorretulle sielulleen todelliseksi virkistykseksi.

Kun kirkonmeno oli loppunut, antausi neuvoksetar nuoren ystävänsä kera pitemmälle kävelyllä maalle päin. Raikas talvi-ilma nostatti Annan nykyään niin vaaleille poskille väriä ja äidin kanssa puhellessa syntyneen epäsoinnun jäännökset haihtuivat, niin että hänen kirkkaissa silmissään nyt kajasti hiljainen tyytyväisyys.

— Eikö se ole pastori Törne, joka tulee tuolla meitä vastaan? kysyi neuvoksetar heidän palattuun jälleen kaupungin kadulle.

— Näyttää olevan, hän menee varmaankin rouva Blomgrénin luo päivällisille, muistan äidin jotain siitä maininneen.

— Hyvää päivää, pastori Törne — neuvoksetar vihjasi innokkaasti hansikkaallaan ja kumartaen läheni pastori heitä.

— Suokaa anteeksi, herra pastori, jotta pakotin teidät pysähtymään, mutta minä haluaisin kernaasti puhella hiukan teidän kanssanne.

— Minä olen mielelläni teille palvelukseksi.

— Kiitoksia siitä — hän hymyili sydämmellisesti — asia on nimittäin niin, että täällä kaupungissa on muuan minun entinen palvelijattareni, joka meni meillä ollessaan naimisiin, vaan joutui sitte mitä surullisimman kohtalon alaiseksi. Hän makaa nyt viimeisillään ja minä luulen, että hän kaippaa suuresti henkistä lohtua. Hän on kauvan elänyt synnin palveluksessa, mutta nyt on synti näyttänyt hänelle koko viheliäisyydessään ja minä luulen hänen sydämmessään löytyvän kappaleen valmista maata jumalan sanan kylvölle.

— Mikä on naisen nimi? kysyi pastori ystävällisesti.

Neuvoksetar vaikeni hetkiseksi, sitte sanoi hän: — Snygg'in leski, Liisa Snygg, hän asuu punaisessa huoneessa aina Rantakadulla.

— Vai niin, vai hän — pastori venytti näitä sanoja.

— Minä huomaan, että pastori on kuullut hänestä jotain vähemmin suosiollista, sanoi neuvoksetar. Liisa raukka, hän kyllä ansaitsee moitettakin, minä tiedän hyvin sen, mutta — — —

— Hän kuuluu olevan juomari ja jumalanpilkkaja — rouva Blomgrén puhui hänestä joku päivä takaperin.

— Mutta kaikissa tapauksissa tahtonee pastori kuitenkin mennä hänen luokseen?

— Minun pyhä velvollisuuteni on etsiä niitä, jotka kadonneet ovat, vastasi pastori.

— Kiitoksia — neuvoksetar nyökäytti päätään herttaisesti jäähyväisiksi, pudistaen hänen kättään, Anna ainoastaan kumarsi päätään mitään sanomatta. Pastorista tuntui, kuin Annan katseessa olisi kajastunut salatuita moitteita, minkä vuoksi hän muuten olisi katsellut niin paheksuvasti häntä. Oliko se hänen syynsä, että kaikki paha, mitä hän oli kuullut tuosta vanhasta ryypiskelevästä naisesta, muistui niin elävästi hänen mieleensä, kuullessaan neuvoksettaren mainitsevan hänen huononkuulua nimeään. Hän oli vielä outo paikkakunnalle ja sen vuoksi täytyikin hänen olettaa todeksi, mitä hänen kaitsentaansa uskottuun laumaan kuuluvat kunnioitettavat, kristilliset henkilöt ilmoittivat. Luonnollisesti kävi hän mieluummin uskollisten lammasten luona, mutta halusta tahtoi hän kuitenkin mennä Snygg'in leskeäkin katsomaan. Ja hän tekisi sen jo tänäiltana jos aika vain myöntäisi, mutta hän kun tuli luvanneeksi rouva Blomgrénille pitää raamatunselityksen hänen luonaan iltasaarnan jälkeen, niin vaikea oli hänen kieltäytyä, varsinkin kun rouva Blomgrén oli ollut niin ystävällinen häntä kohtaan. Sitä paitsi oli jumalan sanan selittäminen hänelle suureksi iloksi, niin että hän harvoin tahtoi kieltäytyä siitä muiden kertyväin toimien vuoksi. Mutta hän koetti heikkojen voimiensa mukaan täyttää myös muut velvollisuutensa, mitä enempiä voisi häneltä vaatia. Yhä uudelleen ilmausi hänelle tuon nuoren tytön nuhteleva silmäys, mitä mahtoikaan hän ajatella; hän vielä kerran kysyy häneltä, kunhan he vain tulevat tutummiksi. Muuten olikin tuo neiti Montell hänestä hyvin loitolla-pysyttelevä ja erillainen äitiinsä nähden, jonka kanssa hän oli alun pitäin tuntenut itsensä uskotulta. Hän voi täydellä sydämmellä yhtyä siihen ylistyspuheeseen, joka omistettiin Liina rouvalle Blomgrénin päivällisillä.

Kun hän iltapäivällä seiso i saarnatuolissa ja katseli seurakuntaa, huomasi hän, kirkon himmeästä valaistuksesta huolimatta, molempain Montellin naisien istuvan penkissään lähellä lehteriä. Hän oli iloinen siitä, ett'ei hän voinut nähdä Annan kasvoja ja hänen kirkkaita sinisiä silmiään, jotka olivat tutkivasti häneen suunnattuina, se nimittäin olisi tehnyt häneen jonkunlaisen vaikutuksen, arveli hän. Mutta jo seuraavana hetkenä tuns i hän sisimmässään soimauksia tämän tunteen tähden. Tuleeko papin, Herran palvelijan, joka seisoo kaikkivoivan Jumalan edessä, heittäytyä ihmisten vaikutusten, heidän kiitoksensa tai moitteensa alaiseksi? Ei, ei millään muotoa! Hän taivutti nöyrästi päänsä palavaan rukoukseen ja kun hän taasen antoi mustista silmistään lähteväin haaveksivain silmäysten harhailia hämärässä kirkossa, oli niissä rukousten alttarilla syttynyt tyyne kimallus.

Muutamia päiviä myöhemmin istui Anna Montell eräänä iltapäivänä vanhain rakasten ystäväinsä

luona. Hän oli ottanut käsityön mukaansa ja äsken sytytetty lamppu loi ystävällistä valoaan kodikkaaseen arkihuoneeseen. Kummisedän rullatuoli oli työnnetty keskelle valovirtaa ja hän puuhasi juuri parhaillaan kalanuotan kudonnassa, joka oli hänellä ajankulukkeena talvisaikaan ja neuvoksetar istui sohvannurkassa, uurastaen kauniin villaneyleensä pudonnutta silmää etsien. Samalla soitettiin kelloa ja pastori Törne astui sisään ensi käynnilleen.

Talon ystävällinen isäntäväki otti hänet, samoin kuin kaikki muutkin vieraansa, sydämmellisen tervetulleena vastaan ja mielihyvällä tarkasteli pastori ympärilleen, kenties ajatteli hän, miten tuo niin paljon moitittu Hellsbergien koti näyttäisi hänestä näin miellyttävältä. Sitte kiintyi hänen katseensa Annaan ja sievonen pimento hivahti hänen vaaleille kasvoilleen, muistaessaan heidän viime kohtaustaan. Mutta hän kääntyi reippaasti Annasta ja alkoi puhella neuvoksettaren kanssa.

— Minä olen täyttänyt teidän toivomuksenne ja käynyt useita kertoja Snyggin lesken luona, aloitti hän. Ja minä toivon, enkä vain toivo, vaan uskallan varmasti uskoakin, että hän on nyt valmis pitkälle matkalleen, joka ei lienekään aivan kaukana.

— Minä olen teille kiitollinen, herra pastori, vastasi neuvoksetar liikuttettuna. Tulvivien kyynelten kesken kertoi Liisa rukka minulle, että teidän lämpimät sananne olivat sulattaneet jääkuoren hänen kovettuneesta sydämmestään.

— Minä pelkäsin, että hän olisi kokonaan paatunut, sillä sen mukaan, mitä minä olen kuullut, näyttää hänellä aina olleen suuri ylenkatse raamatunselityksiä kohtaan ja näyttää hän kaikin mokomin kaihdelleen niitä — sanoi pastori.

Neuvoksetar antoi neyleensä hivua syliinsä. — Minä tahdon sanoa teille, minkä luulen syyksi Liisan raamatunselityskammoon, sanoi hän matalalla ja vakavalla äänellä. Hänen miehensä oli, tai tahtoi ainakin näyttäytyä, hyvin jumalaapelkääväiseltä. Hän juoksi kaikissa kokouksissa ja rukoushetkissä sekä sopivalla että sopimattomalla ajalla, luki, saarnasi ja lauloi, sekä kulki aina jumalan sana huulillaan, mutta kotonaan hän pieksi vaimoaan ja lapsiaan, ollen mitä kelvottomin perheenisä. Pelkäänpä, että hänen suhteensa ovat käyneet toteen sanat: "hän saa palkkansa pilkkaajain joukossa". Hänen onneton vaimonsa ei voinut uskoa oppia, joka ei näyttänyt vaikutustaan elämässä.

— Kuitenkin oli evankeliumin voide nyt hänelle oikea lääke.

— Sen käsitan hyvästi. Hän oli jo kauvan kärsinyt syntiensä tähden ja tuntenut sen haavoittavia pistoksia omassatunnossaan, ja juuri siten tuleekin laki — kun otamme huomioon, miten paljon olemme rikkoneet sen käskyjä vastaan — meidän kurittajaksemme Kristuksen tykö.

— Joll'ei se vain saa meitä epäilemään.

— Laki on hyvä, jos me vain sitä oikein käytämme, sanoi neuvoksetar lempeästi.

— Se on totta, minäkin olen monta kertaa huomannut lain vasaran tarpeellisuutta vanhan itsekkään sydämmeni pehmittämiseksi, virkkoi kummiukko leikkisään tapaansa.

— Laki ei voi koskaan luoda eloa.

— Eipä kyllä, vaan kuten jo äsken sanoin, ajaa meidät elämän lähteelle. Minä ajattelen, että kun Jumala pyhässä sanassaan on antanut meille molemmat, lain ja evankeliumin, on hän tarkoittanut, että niiden pitää myös yhdessä vaikuttaa ihmiselämään. Tässä asiassa on meillä eroavat mielipiteet, minä tiedän sen.

— Kirkon jäsenillä on monta erillaista ajatussuuntaa, tuumihe nuori pappi varovaisesti.

— Niinpä onkin, mutta mitä minuun tulee, niin minä en kuulu mihinkään lahkoon tai erityiseen puolueeseen, minun kunniani ja suurin onneni on ainoastaan olla Jeesuksen Kristuksen vapaan yhteisen seurakunnan jäsenenä. Nähkääpäs, rakas pastori, me tulemme aina suuremmassa tai pienemmässä määrässä kiinnitetyiksi ihmisellisiin säännöksiin, jos me liitymme johonkin erikoiseen heimouteen, eikä se asia voikaan olla toisin; mutta minun käsitykseni mukaan pitää ihminen olla vapaa, vapaa tämän kauniin sanan oikeassa, laajassa merkityksessä.

Pastori katsahti ylös, Annan silmät säteilivät henkevyyttä ja hän katseli hellästi kummitätiään.

Pastorin täytyi myöntää, että hän ei suinkaan ollut osannut aavistaa näin vakavasisältöistä keskustelua, kuin mille nyt oli jouduttu, eikä neuvoksetarkaan näyttänyt hänestä ollenkaan maailmanlapselta, kenties oli asia kuitenkin niin kuin rouva Blomgrén ja neiti Fager olivat sanoneet, että neuvoksetarella nimittäin oli erikoinen kyky pukeutua hurskaihin korulauseihin, joilla hän helposti petti vieraan todellisen arvonsa suhteen. Pastori ei juuri halunnut olla toisten vaikutuksen alaisena, siksi päättikin hän ruveta nerokkaammin puoltamaan uskonnollisia mielipiteitään. Mutta hänellä ei ollut

siihen enää tilaisuutta, neuvoksetar oli jo vaihtanut puheenainetta, kosketellen viimeisiä uutisia lähetyksentältä, yliopiston jumaluusopillisia oloja y.m., puhellen niin miellyttävästi ja tuorekkaasti, että pastorin piti ottaa osaa keskusteluun eloisalla kiintymyksellä.

— Etkö sinä tahtoisit hiukan soitella meille, kiltti Annani? kysyi emäntä lopuksi, kääntyen tuon nuoren tytön puoleen, joka enimmäkseen oli istunut vaiteliaana ja ainoastaan ilmeikkäällä kasvoneleillään näyttänyt, että hän kiintymyksellä oli seurannut keskustelua.

— Halusta, kummitäti, vastasi tämä ja meni suuren pianinon luo, alkaen ulkomuistista hiljalleen soitella muuatta Beethovenin andantea. Kummiukko oli työntänyt nuotankudonnan syrjään, neuvoksetar istui niinkään taaksepäin kallistauneena sohvassa ja kuunteli ristityin käsin soittoa.

Jos tätä sanotaan maailmalliseksi musiikiksi, ajatteli pastori, on se kuitenkin erinomaisen kiinnostavaa ja hartautta herättävää. Soiton vaiettua, istuivat kaikki hetkisen äänettöminä, sitte sanoi neuvoksetar: — Laula meille myös, lapseni, joku minun rakkaita virsiäni!

Anna soitteli hetkisen jotain etusäveltä, aivan kuin etsien oikeata ääntä ja alkoi sitte täyteläisellä, nuorella äänellään Wennerbergin majesteettillisen sävellyksen tuohon vanhaan, ihanaan psalmiin "Niinkuin peura janoissansa lähtehelle halajaa, niin mun sielun tuskissansa ikävöitsee Jumalaa".

Huoneessa vallitsi hiljaisuus, juhlallinen kuin kirkossa, tuumaili pastori. Rukoilevina ja ikävöivinä kohosivat nuo liikuttavat sävelet ja kerta toisen perästä kiinnittyivät hänen silmänsä nuoreen laulajaan, jonka kainot katseet aivan kuin etsien suuntautuivat kohti korkeutta. Hän ei ollut koskaan kuullut kenenkään laulavan niin täydestä sydämestään, hän tunsi mitä hän lauloi; oliko sitte hänen Jumalaa ikävöimisensä vielä tyydyttämättä, harhailiko tämä nuori olento vielä etsien kuivassa erämaassa, jossa "itku oli hänen juomansa"? Nämä ajatukset liikkuivat pastorissa ja tämän lisäksi muisti hän raamatunselitys-hetkinä usein nähneensä hänen kasvojensa synkistyvän, aivan kuin jonkun sisäisen tuskan vaikutuksesta. Aivan arvoitukselta tuntui hänestä, miten niin iloisella ja varmauskaisella äidillä voi olla tuommainen umpimielinen, mietiskelevä tyttö.

Lopetettuaan laulunsa, tuli Anna soivan luo ja neuvoksetar veti hänet hellästi lähemmä itseään. Pastori oli huomaavinaan kyyneleitä hänen kauniissa silmissään.

Miten hiljaista ja kodikasta olikaan täällä lämpimän miellyttävässä huoneessa, tuntui kuin olisi täällä kaikkialla leijaillut sopusoinnun hengetär, joka syntyi näiden molempien puolisojen kesken vallitsevassa yhteensulavuudessa; itse onni mahtoi täällä asustaa. Hänen täytyi ehdottomasti verrata, miten jyrkän vastakkaista kaikki todellisuudessa olikaan siihen verraten, mitä hän oli kuullut heistä. Kenties oli hän liian herkkä ihastumaan, mutta kaikissa tapauksissa oli hän viettänyt harvinaisen hupaisen illan.

Teenjuonnin jälkeen heitti Anna hyvästinsä ja pastorikin nousi lähteäkseen, hän akkiloit sitä, josko hänen velvollisuutensa olisi saattaa häntä kotiin. Mutta tämä tuntui hänestä kovin kummalliselta, hän ei yleensä ole ollut seurustellut naisten kanssa juuri sanottavasti ja nyt tunsi hän aivan häpeevänsä olla kahden Anna Montellin kanssa.

Hän ei tarvinnut kauvan empiä, sillä samalla tuli neuvoksetar ja ilmoitti, että kuski odotti Annaa ulkona. He menivätkin sen vuoksi yhdessä ainoastaan porrasten eteen, siinä nousi Anna ketterästi rekeen, joka alkoi kiidättää häntä pois.

Pastori käveli hitaasti tietään ja pilkisti useita kertoja ylös tuon äsken jättämänsä vierasvaraisen huoneen kirkkaihin, valastuihin ikkunoihin: kaksi, neljä, kuusi, kahdeksan, laski hän, ihmetellen miten kauniina nuo etelämaiset kasvit kuvautuivat pitsiverhojen takana lampun valossa. Rikkautta, upeutta, ajatteli hän, — joutavaa, turhamielistä, sanoivat toiset.

Mikä sitte oli totuus? Pitäisikö hänen luottaa muiden tuomioon? Tuikan selvästi tunsi hän äkkiä, että hänestä joko tulee tämän kodin ystävä tai on hänen mahdollisuuden mukaan välttäminen sitä. Kahden herran palvelijan tavoin horjui hän epävarmana, mutta hän ei ollenkaan ottanut selvää siitä, että kaiken tämän pohjana oli vain kaksi eroavaa puoluetta ja että hän, joskin aivan tietämättään, ei tahtonut pahoittaa hengenheimolaistensa mieltä. Oli tosiaankin jonkunlaiset puolittain näkymättömät kahleet, joista neuvoksetar oli puhunut: hänen tahtonsa, hänen työnsä eivät olleet enää vapaita.

Hän pysyi kuitenkin poissa Hellsbergistä, ja kummiukolla olikin tapana toisinaan lausua ihmettelystä tämän tähden, mutta neuvoksetar vaikenä, hän tunsi liian hyvin vastapuolueen vaikutusvoiman. Kenties olivat hänen avomielisesti lausutut mielipiteensä nuoren papin omastakin mielestä vastenmielisiä, arveli hän. Mutta hän oli tehnyt sen tarkoituksella, sillä meidän pitää olla selvillä asemastamme toisiin ihmisiin. Kuitenkin huolestutti pastorin laitolla-pysytteleväisyys häntä suuressa määrässä, sillä hänessä oli herännyt melkoinen myötätuntoisuus tätä nuorta miestä kohtaan; yksikään X:ssä olleista nuorista pappismiehistä ei ollut miellyttänyt häntä niin paljon kuin pastori Törne. Hänen vakavuudessaan oli jotain rehtiä, eikä hänen yksipuolisuutensaakaan tuntuneet niin vastenmieliseltä tästä terävähenkisestä

naisesta.

Joulu oli ollut ja mennyt. Rouva Montell oli tähän aikaan toiminut erittäin reimakasti, hänen tuli varustaa joulujuhlia varten, järjestää ja pitää kokouksia, tuntui milt'ei käsittämättömältä, miten hän kerkesi kaikkiin ja aivanpa Annan piti toisinaan ihmetellä äitinsä tavatonta kerkeäväisyyttä. Hänen parhain puolensa tässä suhteessa oli, ett'ei hän koskaan kadottanut miehuuttaan, kohtasipa sitte vaikeuksia miten paljon tahansa, vaan tuli sen sijaan entistään uperammaksi jonkun esteen kohdattua sekä säilytti aina tyynen, tasaisen luonteensa. Eipä siis kummasteleminen, jos hän yksin sulassa ihmisystävällisessä tarkoituksessa katseli hiukan halveksivalla sääliväisyydellä Rosa Hellsbergin hänen mielestään kovin raukeita yrityksiä hyväntekeväisyyden alalla. Hän unohti kokonaan, että täällä maailmassa voi harjoittaa armeliaisuutta monella tavalla, ja neuvoksetar seurasi tässä suhteessa useimmiten sitä lausetta, joka sanoo: "Älköön vasen kätes' tietäkö, mitä oikea tekee!"

Liina rouvalla oli monasti sisäisiä syitä yhtyä heimolaistensa usein sattuviin moitteisiin neuvoksettaren töistä ja toimista, niinkuin esimerkiksi hänen puuhaamistaan kansankonserteista, joiden tarkoituksena oli hankkia työväen luokkaan kuuluvalla nuorisolle huotavaa ja jalostavaa nautintoa sunnuntai-iltoina, samalla kun se oli hänen oman yhteiskuntaluokkansa nuorisolle suotuisana tilaisuutena käyttää aikaansa ja lahjojaan lähimmäistensä hyväksi.

Neiti Fager nimitti sitä "kansan houkuttelemiseksi ainoalta oikealta tieltä" ja rouva Blomgrénillä oli tapana korkea-äänisesti huomauttaa: "karkoitu kauvas laulunmellakoinesi!" Mutta tuo paatunut Hellsbergin rouva kulki yhtä rauhallisena omaa tietään; hän tunsi, että kaunis laulu tai ihana sävelkappale oli myös Jumalan lahja sielun ylentämiseksi, joskus kenties vaikuttavampi kuin köyhähenkinen selitys suuresta, ihanasta jumalan sanasta, jota selittämään jok'ainoa ihmiskieli on liian heikko.

Pastori Törne oli pyhään aikaan käynyt tavallista tiheämmin kutsuilla Montelleissa ja Liina rouva otti hänet vastaan semmoisella äidillisellä hyväntahtoisuudella, että se vaikutti hänen vähemmin käytölliseen luonteensa mitä tehokkaimmin.

Juholla oli tapana laskea leikkiä siitä, että hänen äitinsä tiesi paremmin kuin pastori itse kuinka monta paria hänellä oli sukkaa, joka muuten olikin hyvin todenmukaista. Pastori tarvitsi hänen huolenpitoaan ja luonnollisesti tahtoi hän puoleltaan ajatella hiukan pastorinkin tarpeita.

Eipä aikaakaan oli hän jo talon jokapäiväinen vieras, mutta miten usein hän tapasikaan Annan, näytti heidän keskinen tuttavuus hyvin vähän edistyvän. Pastori tunsi itsensä ujoksi ja saamattomaksi Annan seurassa ja hän taasen puoleltaan kohteli pastoria, äitinsä hienoista, ystävällisistä viittauksista huolimatta, yhä edelleenkin jäykästi. Rouva Montellin hyväntahtoisuudella sitä vastoin ei ollut ollenkaan rajoja ja hän käytti kaikkia mahdollisia tilaisuuksia esitelläkseen pastoria työlleen mitä häikäisevimmissä valossa; pastori juuri oli hänen ajatuksensa mukaan oikea mies, elävä kristitty sekä pappi hengessä ja totuudessa. Anna katseli kuitenkin näitä kokeita jotenkin kylmästi ja kuta enemmän äitinsä uurasti kehuakseen pastoria, sitä useampia virheitä oli tytär, tuon ihmisluonteelle niin tavallisen vastaansanomishalun vaikutuksesta, huomaavinaan hänessä.

Siispä näkyy niinkin viisas nainen kuin rouva Montell voivan joskus tehdä erehdyksen, joka yhä kauvemaksi loitontaa tavoittelemansa päämaalin.

Puolueen kesken alettiin kuitenkin jotenkin äänekkäästi kuiskutella, että Annan ja pastori Törnen yhteenmeno olisi mitä sopivin. Akat nyökäyttivät toisilleen vakuuttavasti päitään ja tuumailivat, että juuri semmoista vävyä Liina rouva halusi. Hän kyllä voisi olla apuna nuorelle parille ja järjestää heidän taloutensa hyvään käyntiin. Neiti Fager, joka huomasi, että nämä huhut miellyttivät hänen ystävätärtään, ei suinkaan ollut haluton niitä julkaisemaan, siksiä supistiin ja sipistiinkin asiasta jo aikoja enemmän kuin asianomaisten päähän edes sentapainen ajatuskaan juolahti. Niinhän se käy toisinaan maailmassa.

* * * * *

— Kuinka sinä näytät noin alakuloiselta, rakas kummityttöseni, sanoi neuvoksetar Annalle erään kerran keväällä, tämän astuessa hänen sänkykamariinsa, jonne neuvoksettaren oli pitänyt sulkeutua useiksi viikoiksi itsepäisen katarrin vuoksi.

— Onko sinulla joitakuuta huolia, joita voit uskoa minulle, lapseni?

— Monia, oikein monia, kummitätiseni, vastasi nuori tyttö huo'asten. — Siellä kotona on ollut tavattoman ikävää nykyään, isä on ollut hirveän tyytymätön Juhoon, se on ensi kerta kuin semmoista tapahtuu ja, kuten luulen, ainakin osittain syystä. Juho on, sen pahempi, hyvin tuhlaavainen, hän ei ajattele ollenkaan mitä hän menettää; ja se on väärin, sillä rahat ovat isän eikä hänen. Katsokaahan, eräänä päivänä konttoorissa ollessaan sai isä maksaa suuren joukon kaupungin käsityöläisten antamia

laskuja, näyttää kuin olisivat he aivan keskenään sopineet hyökätäkseen kaikki yht'aikaa hänen kimppuunsa, ja siitä kiehittyi sananvaihto hänen ja Juhon kesken.

— Minä luulen Juhon toivoneen äidin käyvän häntä puoltamaan, mutta äiti on liian kunnokas ryhtyäkseen semmoiseen, varsinkin kuin isällä on alun pitäin oikein, vaikka — — — —

— Mitä "vaikka", tyttöseni?

— Voi rakas kummitäti, meidän ei tulisi moittia vanhempiamme ja sitä paitsi niin hyviä ja helliä vanhempia — virkkoi Anna. — mutta kuitenkin ovat he minun mielestäni liian kovia Juholle. Kun hän on aina lapsesta pitäin saanut olla vapain valloin, niin onko kumma, jos erehtyy milloin mihinkin hullutukseen — pohjasävyiltään on hän kuitenkin hyvä poika.

— Minä olen aina ajatellut Juhon luonnepiirteiden ilmautuvan parhaiten seuraavassa kummiukon lausunnossa: "hänen on liian vaikea vastata kieltävästi, sen vuoksi onkin hän ylen taipuisa vastaamaan myöntävästi", sanoi neuvoksetar ajatellen. — Juhon olisi pitänyt saada aina horjumattoman isällisen tahdon suoma tukea.

— Samaa luulen minä, ja luulenpa vielä, että vaikka hänen käytöksensä ansaitsisikin vakavia nuhteita, niin ei vanhempain tämänkertainen hämmästyttävä ankaruus ollut paikallaan. Hänen sydämensä koveni ja sen sijaan, että hän varmasti olisi tuntenut sisäistä katumusta, puolusteli hän nyt itseään varsin uhottelevalla tavalla. Voi rakas kummiäiti, tämä asia on tuntunut minun sydämmelleni niin tavattoman raskaalta!

Neuvoksetar hyväili hellästi hänen vaaleahiuksista päätään, joka oli painautunut alas häntä kohden.

— Joskus haluaisin minä — — — —

— Mitä haluaisit, lemmikkini?

— Minä haluaisin — että meidän kotimme olisi hiukan toisenlainen kuin se nyt on, vastasi tuo nuori tyttö vapisevin huulin. — Älkää tuomitko minua tämän toivoni tähden, kummitäti, minä en voi sille mitään, mutta kun ajattelen Juhoa, tuntuu siltä, että jos koti olisi tarjonnut enemmän hänelle, niin ei hän myös olisi etsinyt kaikkea hauskuuttaan sen ulkopuolelta. Ja minä itse, olenko minä sitte onnellinen? Oi en, en! Hän kätki päänsä käsiinsä: — Aina lapsuudestani pitäin on aivan kuin joku painajainen vaivannut minua; sinä kyllä arvaat sen, kummitäti. Minä en ymmärtänyt silloin enkä vielä moniin aikoihin myöhempäänkään mikä se oli, mutta nyt minä tiedän, että se oli tuo alituinen ahkeroinen muodostaa minun ajatuksiani ja katsantokantaani, koko minun sieluelämäni määrättyyn henkiseen suuntaan. Ja minä olen kyllä koettanut oppia ja uskoa samaa kuin vanhempani ja äitini vanhemmat, Jumala tietää, että minä olen koettanut, minä en ole tahtonut eritä omaisistani, mutta usko ei ole mikään läksy, jonka voisimme oppia ulkoa. Minä en voi puhua edes silmänräpäyksen herätyksestä; jos toisin sanoisin, olisin valehtelija.

— Ah, lapseni, tuo muutos ei voi tapahtua vain ihan itsestään ulkoisista vaikutuksista, se pitää tulla Jumalalta ja alkaa meidän sisimmässä sydämessämme — neuvoksettaren lempeä ääni väreili syvää vakavuutta. — Ne nimittävät itseään "heränneiksi", mutta se on ahdasmielisesti; jokainen, joka tuntee korkeamman tarvetta, henkisen elämän tarvetta, herää sisimmässään ja on siis "herännyt", sitten tulee vähitellen mielen valistus ja pyhittäminen. Mutta minä palaan äskeiseen lausuntoosi kodistasi. Luulenpa tosiaankin sinun olevan täysin oikeassa, minä en voi selittää asiaa niinkuin haluaisin, mutta moniaat sanat arvokkaalta hengelliseltä kirjailijalta professori Vikneriltä ilmaisevat täydellisesti minun ajatukseni.

Hän otti pieneltä sohvan vieressä olevalta pöydältä kirjan, selaili hetkisen lehtiä ja luki sitte:

Totta on, että voi löytyä semmoisiakin koteja, joissa todellakin ollaan jäykkiä ja yksipuolisia, ei sen vuoksi, että Herran Kristuksen tunnustaminen toisi mukanaan semmoista, vaan sen vuoksi, että kristillinen elämä on siellä vielä liian ahtaisiin muotoihin sidottua eikä ole vielä ennättänyt kehittyä todelliseen vapauteensa. Ja kieltämättä on yksipuolinenkin kristillinen elämä kaikissa tapauksissa parempi kuin itsevaltainen synninelämä, sillä kodista, jonka ystäväksi Herra Kristus tulee, ajaa hän ensin synnin pois ja sitte vasta yksipuolisuuden. Mutta itse todellinen hengellinen elämä ei vaadi jäykkyyttä eikä yksipuolisuutta eikä myöskään ehkäise luonnonlahjain kehkiämistä.

— Eikö tunnu sinustakin kuin nämä sanat olisivat kauttaaltaan lausutut teidän kodistanne? kysyi hän. Se on useimmissa suhteissa hyvä koti, mutta se tahtoo sitoa kristillisyyden liialliseen ahdashenkisyyteen, sallien sen siten polkea luonnonlahjain kasvainta, jotka kuitenkin ovat nekin taivaallisen Isän armolahjoja.

Anna nyökäytti päätään myöntävästi.

— Minä en ymmärrä kuitenkaan miten tämä kohta olisi voinut toisinkaan kehittyä, mutta Jumalalla on useita keinoja ja äitisi luonteen perinpohjaisesta kunnokkuudesta ja hyvästä tahdosta olen aivan vakuutettu. Mutta sittekin käsitan minä asian niin, että se, joka teitä juuri kotiin kiinnittäisi, puuttuu. Teidän luonteenne ei pääse sen vuoksi kehittymään luonnollisella tavalla, sekä Juho että sinä, tyttöseni, olette kumpainenkin saaneet rikkaat lahjat, mutta ne eivät pääse kehkiämään täyteen parauteensa; teidän nuoruuden-hehkunne tukehutetaan ahtaitten tekorajain sisällä. Mutta miehen seurauksista välinpitämättömämpi luonne on uskaliaasti kahleensa murtanut. Liina raukka, se päivä, jona hän huomaa kaiken tämän totuuden, tulee varmaankin hänen elämänsä raskaimmaksi.

Annan silmistä herui hiljalleen kyyneleitä.

— Onko Juho puhellut sinun kanssasi tuttavallisemmin? kysyi neuvoksetar hetkisen äänettömyyden jälkeen.

— Ei, me tapaamme toisemme ainoastaan ruoka-aikoina, ja silloin ei hän puhu ainoatakaan sanaa ja lähtee heti syömästä päästyään tiehensä. Minä en ymmärrä, mitä tästä lopulta sukeutuneekaani, parasta olisi jos Juho saisi matkustaa ulkomaille, niinkuin hän jo kauvan on halunnut, saamatta kuitenkaan isän suostumusta. Vanhempaini kanssa en myöskään ole saanut puhua mitään asiasta, ja tänään, isän kadottua konttooriinsa ja äidin lähdettyä isoäidin luo, pujahdin minä tänne, saadakseni keventää ylen täyteistä sydäntäni.

Neuvoksetar muhoili: — Se oli hyvin tehty, lapsueni, kun saamme purkaa sydämmemme; tunnemme todellakin huojennusta. Mutta kerroppa minulle nyt miten isoäitisi voi!

— Äiti luulee hänen viime aikoina tulleen huomattavasti heikommaksi.

— Niin, minustakin hän näytti melkein huonolta käydessäni viimeksi hänen luonaan, sanoi neuvoksetar. Ringvallin täti raukka, aina kun minä tulen hänen luotaan, tunnen itseni niin ahdistetulta. Se on kummallista miten ihmiset muuttavat uskonnon, joka pitäisi olla sulaa valoa ja vapautta, synkäksi ja ahtaaksi vankilaksi. Kenties on aivan asiaan kuuluvata, että eri luonteet käsittävät asian eri tavalla, mutta nähdessäni täti Ringvallin synkkää, itseään kiduttavaa ankaruutta, tulen ehdottomasti verranneeksi häntä omaan rakkaaseen äitiini. Ah, sinun olisi pitänyt nähdä hänet, lapseni; hän oli parhain, jaloin nainen, mitä konsaan olen nähnyt, koeteltu kuin valajan kulta, mutta kuitenkin niin iloinen ja riemuitseva kauniissa, rikashenkisessä uskossaan Jumalan rajattomaan armeliaisuuteen Kristuksessa. En ole milloinkaan nähnyt elävämpää, elämässään rakkautta uhkuvampaa uskoa, en koskaan ketään, joka olisi sydämmellisemmin kammonnut syntiä, mutta kuitenkin ottanut syntisiä vastaan. Hän ei kuulunut koskaan mihinkään puolueeseen, hän oli aina ulkopuolella — haluanpa mieluummin sanoa korkeammalla heidän pikkumaisia rajoittelujaan ja ahdasmielisiä tuomioitaan. Milloinkaan en kuullut hänen myöskään jyrkästi tuomitsevan niitä, jotka eivät käsittäneet Vapahtajan armoa yhtä täydellisesti kuin hän — ollen iloinen, raitisuskoinen, elävä kristitty aina kuolinpäiväänsä saakka, oli hänelle siinä kyllin, että Kristuksen armo etsii ja saavuttaa jokaisen. Semmoisia vastakohtia voimme löytää kristillismielisten ihmisten keskuudessa. Minusta näytti äitini syväkäs hymyily saarnalta, sillä hänestä voin todellakin sanoa, että hän "eli Jeesuksessa". Neuvoksetar vaiken, pyyhkäisten muutamia kyyneleitä kirkkaista, ruskeista silmistään.

— Kiitoksia, kummitäti, sanoi Anna; sinä arimoit minulle kauniin kuvan.

— Me näemme aina silloin kauniin kuvan kun näemme kadotetun Jumalan kuvan selvempänä kuvastuvan jonkun ihmisen olemuksessa maan päällä, ja kerran tulemme me, lapseni, Kristuksen tähden ja Hänen kauttansa näkemään sen täydellisenä hänen ihanuutensa kirkkaudessa.

— Aamen — kuiskasi Anna hiljaan.

— Olenko minä väsyttänyt sinua, rakas kummitäti, minä olen levoton sentähden?

— Et vähintäkään, sitä vastoin tunnen itseni melkein virkeämmäksi, ja minun iloni onkin juuri keventää toisten taakkoja, jos vain suinkin voin.

— Ah niin, armas kummitätini, toisinaan näyttääkin minusta kuin jos muiden ihmisten murheet sinut aivan maahan painaisivat.

— Erehdys, erehdys, mutta murheet sikseen, sinä mainitsit juuri vanhasta Biinasta!

— Niin, se raukka kun on taittanut jalkansa iljanteella.

— Ja minä olen maannut täällä toimeettomana ja aprikoinut mitä voisin tehdä hänen hyväkseen.

— Äiti kävi häntä tervehtämässä ja hankki erään väliskärin jalkaa hoitamaan.

— Sitä voi Liinalta odottaakin!

— Niin, ja äiti sanoi, että kummisetä on lähettänyt hänelle puita ja muutakin.

— Eipä juuri, vähän soppaa on Vappu keittänyt silloin tällöin, mutta nyt johtui mieleeni vuokra. Kenties on se maksamatta ja nyt istuu tuo ani rehellinen naikkonen ja harmittelee sitä, ett'ei hän voi kävellä kuten ennen ja ansaita vuokramaksua. Näetsä, minä en ole tahtonut tarjota hänelle rahoja Vapun tai Josefän kautta, tunnen siksi hyvin vanhan Biinan hienotunteisuuden, aivan toista on jos sinä tahdot käydä hänen luonaan minun puolestani. Katsohan, tässä on seteli, tyttöseni, sano minulta sydämmellisimmät terveiset tuolle kiltille Biinalle.

— Sen olen tekevä kummitäti, ja minä lähdenkin aivan paikalla, sillä ulkona on vielä valoisa ja minä olen jo useita kertoja aikonut käydä hänen luonaan.

— Oivallisesti, sydänpöytäni, hyvästi sitte ja Jumala olkoon kanssasi!

Anna työnsi setelin pieneen sievään kukkaroonsa ja riensi sitä tietään vanhan neidin asuntoa kohti, joka oli muutamassa kaupungin ulkosyrjässä. Se oli pieni hökkeli, kuuluva erään kammantekijän omistamaan taloon, jonka vaimo oli kaikkein ankarampia "heränneitä".

Matammi Kinnula pisti uteliaana huippuisen nenänsä ulos pimeähköstä eteisestä ja kun hän huomasi Annan, ehätti hän kerskuilevilla lauseilla kaikertelemaan sitä, ett'ei rappuset olleet kyliksi puhtaat niin hienoille vieraalle. Anna vakuutti, että ne olivat kyllin hyvät hänelle ja sanoi tulleensa neiti Rosqvistiä tapaamaan.

— Vai niin, neiti onkin siinä tapauksessa aivan liian aulis; miten ylpeäksi hän tuleekaan kun koko kaupungin hienoin herrasseurue käy häntä katsomassa — sanoi matammi Kinnula makosasti. — Niin, kukaan ei tiedä minkä tien kautta saatana, meidän päävihollisemme, koettaa väliin tunkeutua, emme voi koskaan olla varmoja hänen viekkailta hyökkäyksiltään ja pastori sanoo — —

Anna keskeytti kerrassaan tuon vuolaan sanatulvan avaten lähimmän oven, jonka hän tiesi vievän vanhan neidin kamariin. Huone oli pieni, matala ja rappeoitunut, tiilikakluuni oli savuttunut ja ikkunat vetoisat, ominaisuuksia, jotka matammi Kinnula kuitenkin osasi sotkea huomaamattomiin joka kerta, kuin hänen pieni, kelpo ukkonsa mainitsi, että "vanhan Biinankin huonetta olisi korjailtava."

Kaikki oli kuitenkin erittäin siistiä ja puhdasta tässä varattomassa huoneessa ja Biina neiti istui itse vanhassa narisevassa keinutuolissa, jalat eräälle jakkaralle asetettuna.

— Hyvää iltaa, tervehti Anna.

— Iltaa, iltaa, ai, se onkin minun oma, pikkuinen, rakas Anna neitiseni, huusi vanhus lyöden kätensä yhteen; se on todellakin iloista! Hänen pienet silmänsä loistivat ystävällisesti ja hän koetti nousta, mutta Anna pidätti hänet hymyillen.

— Ei millään muotoa, Biina neiti, istukaa hiljaan, minä noudan tähän tuolin ja istahdan hetkiseksi, niin saamme puhella.

Riemun säde välkähti eukon silmissä: — Niin, sanoi hän, kukaan ei tiedä miten suurella kaipuulla me odotamme saadaksemme puhua muutamia sanoja, ollessamme näin sisäänsuljettuna yhdessä kohti kuin vangit. En puhu tätä valittaakseni neitille, en ainakaan. Herra on ollut niin hyvä ja lähettänyt minulle niin paljon apua tänä koetuksen aikana. Ensin toimitti neidin äiti, Jumala häntä siunatkoon — välskärin jalkaani hoitamaan, sitte tuli neuvosmies Hellsbergiltä puita, ne tuli juuri parhaasen aikaan, silloin kun enää vain muutamia sälöjä oli jälellä ja minä olen voinut pitää kamarini lämpöisenä. Ja tuo hyvä ruoka sitten, minä olen elänyt melkein koko ajan yksinomaan neuvoksettaren ja rouva Montellin voimakkailla sopilla. Rouva Blomgrén kävi niinikään eräänä päivänä täällä, tuoden pienen kirjasen "terveellisestä armosta", ja se on hyvä kirja lukea, vaikka olen sen jo ennenkin lukenut moneen kertaan. Neiti Fager tuli myös eilen tänne, mukanaan ryytipussi, jonka neuvoi minun asettamaan jalkani päälle, minä en uskaltanut kuitenkaan sitä tehdä välskärin tähden; älkää hyvä neiti toki puhuko siitä mitään neiti Fagerille: hän tarkoittaa parhainta, mutta loukkaantuu, joll'ei aivan pisteelleen tehdä mitä hän tahtoo. Niin, niin, kaikki ovat olleet niin hyviä minua kohtaan ja pastori on käynyt kolme kertaa minua tervehtämässä; minä en voi ollenkaan sanoa, miten paljon tämä Herran palvelija on minun sieluani vahvistanut. — Vanhuksen ääni vapisi liikutuksesta.

Anna taputti ystävällisesti hänen työteliästä kättään: — Onko jalka hyvin kipeä?

— Ei nykyjään enää, neiti; ensin se oli aika vaikea, mutta nyt saatan minä jo istuskella näin ylhäällä, sanoi välskäri.

— Se vaatii hyvin paljon kärsivällisyyttä, rakas Biina!

— Oh, siitä pitää rakas Herra Jeesus kyllä huolta, mutta minua painaa hiukan se, että matammi Kinnula tulee joka päivä tänne ja aihkailee sitä, koska minä tulen jälleen niin kykeneväksi, että jaksan maksaa huoneen vuokran. — Vanhuksen ääni oli painuksissa ja hän katseli levottomasti ovea kohden.

Anna tunsu itsensä niin iloiseksi, miten onnellisesti sattuikaan kun hänen rakas kummitätinsä juuri huomasi poistaa tämän murheen tuon vanhan yksinäisen harteilta. Hän otti setelin esiin ja pisti sen hänen käteensä: — Se on rouva Hellsbergiltä, Biina neiti!

— "Kiitä Herraa, sieluni, äläkä unohda, mitä hyvää hän sinulle tehnyt on", kuiskasi vanha värisevin huulin. — Voi rakas neiti, kun me kerran oikein perinpohjin käsitämme Jeesuksen armon, niin ei meidän tarvitse huolehtia. Hän on lahjoittanut elämänsä meidän syntisten tähden, kuinka hän voisi unohtaa sen vähän, mitä tarvitsemme maallisen elämämme ylläpitämiseksi.

Ottaessaan jäähyväisiä, tunsu Anna, että tästä lyhyestä käynnistä oli ollut hänelle enemmän hyötyä kuin monista pitkistä hartaushetkistä. Hän avasi äkkiä oven, mutta oli saman tien suistua suin päin talon emännän silmille.

— Herttainen pikku neiti, minä olin juuri tulossa sisään, kysyäkseen miten rouva Montell ja herran valittu rouva Ringvall voivat? alkoi hän.

Anna vastasi kylmästi ja sanoi pitemmittä mutkitta hyvästi. Matammi Kinnula ei ollut koskaan ollut hänen suosikkinsa ja tällä kertaa oli hänellä jotenkin vahva epäily siitä, että hänellä juuri oli ollut korva avaimenreijällä ja että juuri tuon saman pelvon tähden Biina neitikin puhui niin matalalla äänellä ja pälysi levottomasti harvaa ovea kohden.

— Tekopyhyys, sinä viheliäisistä viheliäisin! mutisi Anna itsekseen, rientäen reippaasti pimeään pihan poikki kehnolle kivitetylle kadulle. Hän ei ollut vielä pitkälle kerjennyt, ennenkun huomasi pastori Törnen solevan varren vastaisella puolella.

— Onko se, voiko se olla neiti Montell? kysyi hän, tullen äkkiä ylitse hänen luokseen.

Hän vastasi ainoastaan hyvää iltaa sanomalla.

— Nyt on jo melko pimeä ja tämä on syrjäinen kuja, sanoi hän alkaen käydä Annan sivulla.

— Oo, minä en pelkää koskaan, vakuutti Anna. — Muuten en ole vielä tullut ajatelleeksikaan, että illat olisivat mitään pimeitä; minä tulen juuri neiti Rosqvistin luota.

— Vai niin, minä ajattelin myös käydä tänä iltana siellä, vaan käveltyäni siitä ohitse, huomasin jo liian myöhäiseksi. Neiti varmaankin on käynyt kelpo äitinsä asialla?

— Eipä niin, äiti ei edes tiedä koko käynnistä, minä vein vaan pienen rahalahjan kummitädiltäni neuvoksetar Hellsbergiltä.

— Todellakin!

— Se näyttää ihmetyttävän teitä, sanoi nuori tyttö hiukan kiihkeästi. Hän tunsu usein tällaisista mielentilaa pastori Törneä kohtaan, vaikka se hyvin harvoin puhkesi sanoiksi.

— Eipä ensinkään, minä olen kyllä kuullut kerrottavan, että hän on hyvä köyhiä kohtaan, vaikk'en minä koskaan ole nähnyt häntä heidän luonaan.

— Niin, kummitätin on toisinaan hyvin vaikea liikkua hengen ahdistuksensa vuoksi, ja nykyään on hänen täytynyt sulkeutua useiksi viikoiksi sisään hellittämättömän katarrin vuoksi.

— Sitä en minä ole ollenkaan tietänyt, vastasi hän kokonaan katuvaaisena.

— Minun kummitätini tapana on koettaa anneissaan suoritua niin vähällä melulla kuin mahdollista, jatkoi Anna edelleen jotenkin kiihtyneenä, vaan luulenpa, ett'ette te, herra pastori, ole vielä oppinut antamaan oikeata arvoa hänen jalolle ja suuremmoiselle luonteelleen.

— Sen myönnän kernaasti, vastasi hän melkein nöyrästi. — Hän on erittäin ystävällinen ja luulenpa hänen olevan toisena äitinä teille, neiti Anna?

— Se on totta ja hänestä onkin paljon oppimista.

Pastori kumarsi, sitte alkoi hän puhua kaupungissa ilmautuvista erillaisista kristillisen armeliaisuuden lajeista, johtuen vähitellen puhumaan omasta itsestään, vaikutuksestaan ja miten hyvin hän viihtyi täällä.

Hän ei ollut koskaan puhunut Annan kanssa niin paljon, ja tämä olikin varsin ihmeissään, itse arveli hän, että kenties iltahämy oli tehnyt hänen niin rohkeaksi. Kun Anna astui etehiseen, tuli äiti heti vastaan, katsellen häntä jonkunlaisella kysyvällä odotuksella.

— Sehän oli pastori, joka saattoi sinua kotiin, minä näin teidät isän ikkunasta, sinä luonnollisestikin pyysit häntä meille iltaselle?

— Sitä en tullut ollenkaan ajatelleeksi, äiti.

— Rakas Anna, sinä olet liian hajamielinen, nuori tyttö ei saa milloinkaan olla hajamielinen, minua ei ole se vika koskaan vaivannut.

— Se oli ikävästi, ett'en minä voinut aavistaa sinun toivettasi.

— Niin on, älkäämme puhuko siitä asiasta pitemmästi, asia on autettavissa ensi kerralla.

* * * * *

Se raskas mieliala, joka oli Montellien kodissa vallinnut, oli haihtunut äkkiä. Juhon iloinen katse sädehti Annalle pöydän toiselta puolelta ja aterian loputtua otti hän leikillään Annaa uumien ympäriltä ja kuiskasi: — Sinun kummitätisi on oikea hyvä haltijatar, minä saan matkustaa ulkomaille!

Anna aprikoi näitä arvoituksentapaisia sanoja kunnes äiti seuraavana päivänä puhui, että isä vihdoinkin oli suostunut Juhon kauvan rukoustamaan toiveeseen päästä maailmaa näkemään. Hän matkustaa vasta ensi viikolla, sanoi äiti, ja luultavasti vaikuttaa häneen tehovasti jonkunaikainen oleskelu poissa kotoa, kenties hän oppii antamaan sille enemmän arvoa.

Anna ihmetteli yhäkin miksi Juho mainitsi kummitätin nimeä matkansa yhteydessä ja päätti kysyä asiasta häneltä. Neuvoksetar oli jälleen tervehtynyt ennalleen ja oli eräänä puolipäivänä käynyt Montelleja tervehtämässä, vaikka Anna mieliapioikseen sattui silloin olemaan poikessa.

Kun hän tuli vanhain ystävänsä luo, katseli kummitäti häntä odottavan kysyvästi.

— Mitä on minun pienellä kummitytölläni kertomista, kenties joku suuri uutinen?

— Uutinen tosiaankin Juhon matkasta, mutta te tiedätte sen jo, ja minulla pikemminkin on jotain kysyttävää teiltä.

— Kysy niin paljon kun haluat, lapseni — neuvoksetar veti hänet hellästi viereensä istumaan ja katsoi tutkivasti noihin vehmaisiiin, nuoriin kasvoihin — mitä se sitte olisi?

— Niin, minä haluaisin mielelläni tietää, minkä vuoksi Juho pitää ulkomaanmatkansa riippuvana jostain hyvän haltijattaren ominaisuudesta sinun puoleltasi, rakas kummitäti?

Neuvoksetar ei näyttänyt juuri odottavan tätä kysymystä, mutta tavalliseen sydämmelliseen tapansa vastasi hän. — Minä luulen, että Juho uskoo, eikä kenties aivan syyttä, minun rukousteni vaikuttaneen isääsi tässä asiassa. Minä kuulin juuri sinulta miten halusta hän tahtoisi matkustaa, ja kun ei käy kieltäminen, että minä voin jonkun verran vaikuttaa Montell-serkkuun, niin puhuin minä Juhon puolesta.

— Voi miten kelpo kummitäti sinä kuitenkin olet, sanoi Anna, suudellen hänen kättään.

— Mutta mihin minun kummityttöni sitte aikoo matkustaa huvitteleimaan? kysyi neuvoksetar leikkisästi.

— Minäkö — ooh, matkustaisinko minäkin — sitä en ole tullut koskaan ajatelleeksi!

Hänen vanha, hyvä ystävänsä katseli häntä kauvan ja vakavasti, hän ajatteli niitä viittauksia, jotka Liina rouva oli antanut huuliltaan luiskahtaa hänen viimme käynnillään, jotain semmoista toivetta, että Anna kenties pian kääntyy saman hengen lapseksi — vieläpä joksikin muuksikin, niinkuin hänelle oli selvinnyt pastori Törnen edellisenä päivänä tekemän vierailun johdosta. Nyt hän vielä näki tuon säteilyn Annan silmissä ja melkein tyttömäisen punan nousevan hänen vaaleille poskilleen, milloin kuuli nimeään mainittavan. Sanomattakin selvää oli, että hän rakasti tuota nuorta tyttöä, tietäen myöskin hyvin vanhempain toiveet hänen suhteensa.

Mutta mitä arveli Anna itse asiasta? Hänen katseensa ilme ei muuttunut vähintäkään puhuessaan pastori Törnestä, ei myös voinut huomata pienintäkään punastumisen merkkiä.

Hetkisen perusteellisesti mietittyään tuli neuvoksetar siihen päätökseen, että Anna oli aivan tietämätön mistään lämpimämmistä tunteista, ja hän ihmetteli suuresti, miten tuo nuori pastori ei ollut

voinut saada niitä hereille.

Seuraava viikko meni Juhoa matkalle varustaisa. Rouva Montell puuhasi virkeästi, siksi olikin kaikki tuon nuoren miehen äidin-huoliteltaviin kuuluvat matkatarpeet mitä hienoimmassa ja upeimmassa kunnossa, hyvin täytetystä rahapussista sai taasen isä pitää huolen. Se tuntui ukosta raskaalta, sillä hän tiesi, mikä arvo oli noilla kauniilla seteleillä, jotka siirtyivät kassasta pojan pussiin, pojan, joka hyvin vähän tiesi näistä asioista, ja joka tähän asti oli ansainnut niistä tuskin yhtään ainoata omalla työllään. Toisinaan taasen vipuehti hänen mielessään se, että hän oli ollut liian myöntöväinen kun oli kysymys matkasta, mutta mikä oli kerran tehty, se pysyi tehtynä ja kenties olisi Juho palattuaan tyytyväisempi omaan maailmaansa, ja sekin jo korvaisi hyvin matkakustannukset.

Eräänä kauniina, keväisenä sunnuntai-ehtoopäivänä piti pastori Törne raamatunselityksen rouva Ringvallin luona. Tuo vanha rouva oli nyt niin heikko, että hän vietti suurimman osan päivästäkin sinisillä ja valkoisilla verhoilla varustetussa sängyssään, harmaja pää päänalaisella leväten. Hän oli säilyttänyt henkiset voimansa heikkenemättöminä, mutta iho oli käynyt pergamentin kellerväksi ja nuo sammuvat silmät näyttivät Annasta entistä elottomammilta ja ilmeettömämmiltä.

Kuinka mielellään olisikaan Anna tämmöisenä valoisana päivänä lähtenyt metsään kävelemään, etsiäkseen sinivuokkoja päivänpaisteisilta mäenrinteiltä. Mutta se ei voinut tulla kysymykseenkään, vaan hänen piti istua isoäidin kamarissa kahdenkertaisten ikkunain ja alaslaskettujen verhojen takana, missä painustava ilma ja menehdyttävä vari teki olon aivan sietämättömäksi. Kansaakin oli kokoontunut melkoisesti, sillä kaikki halusivat nähdä vanhaa Ringvallin rouvaa ja rouva Montellille oli kerrassaan vaikeus saada heille kaikille tiloja. Annasta tuntui tämä kerrassaan suvaitsemattomalta pyhänpalvelukselta ja tuskan hiki kihoi hänen otsalleen. Kokouneet lauloivat veisun toisensa jälkeen, odotellen pastoria, mutta laulu kuului aivan häikäytetyltä tämmöisessä kuumuudessa.

Vihdoinkin tuli pastori, hän oli käynyt muutaman sairaan luona tämän viimme hetkenä. Hän näyttikin sen vuoksi väsyneeltä ja puhekin oli, kuten luonnollista, tavallista raukeampaa. Ruumiillinen täyty toisinaan vaikuttaa henkiseen, olkoonpa tuo henkilö sitten vaikka kohta mitä ihastuttavin puhuja, tuumaili Anna. Mutta itse asiassa se oli yhden tekevä: kaikki, mitä hän sanoi, löysi vastakaikunsa kuulijoissa, kunhan he vain olivat vakuutettuja siitä, että papilla oli oikea usko, sai hän puhua miten halusi. He eivät vaivanneet itseään ajattelemalla, pappi teki sen heidän puolestaan, he ottivat aivan yksinkertaisesti vastaan, mitä hän heille antoi, kuin laiskat kuokkavieraat ainakin.

Hänen tämänpäiväinen puheensa oli alituista ennen kuullun märehmistä, höystettynä uudistetuilla raamatunlauseilla, jotka olivat jokaiselle niin tuttuja, että ne aivan sulasta tottumuksesta sujahtivat ohi korvien.

Anna katseli ympärilleen kokoutuneiden erillaisia kasvojenluomuksia, useat näyttivät niin henkevän hartailta, toiset taasen aivan tylsiltä. Hänen huomionsa kiintyi väkisin tuohon paksuun, rasvaiseen teurastajaan, joka kissansilmineen tirroitti eteensä ja jonka uskottomuudesta pientä kaiskeravartista, etäisessä nurkassa istuvaa vaimoan kohtaan hän oli kuullut kerrottavan, hän huomasi Pitkän-Kaisan, jonka sanottiin pitävän salakapakkaa ja köyhäin vuokralaistansa ovienreijissä kuuntelevan matamini Kinnulan. Kaikkia näitä kehoitettiin aina vaan uskomaan, vaan ei koskaan panemaan arvoa töitten ansiolle. Ja se oli kyllä oikein, mutta miksi ei hän samalla myös toistellut että "usko ilman töitä on kuollut", usko, joka ei ilmene rakkauden elähyttämässä vaikutuksessa, on sulaa pilkantekoa. Nämä ihmiset voivat mennä täältä jokapäiväisiin toimiinsa samassa mielentilassa ja samoilla taipumuksilla, vakuutettuina siitä, että kun he vain uskovat, niin saavat he elää miten tahtovat.

Uh, miten hänessä liikkui katkeria ajatuksia, miksi hän ei voinut seurata pastorin puhetta: hän koetti korjata tätä kohtaa, mutta ennenkuin hän huomasi, oli hän taasen vaipunut äskeisiin ajatuksiinsa. Hänen katseensa pysähtyi hetkiseksi isoäidin kivettyneennäköiselle haamulle, tarkasteli noita risteyneitä käsiä, jotka olivat niin luiset ja vahamaiset, että hän näytti ihka tunnottomalta ruumiilta. Ja tämä olento oli kuitenkin kerran sykkinyt nuoruuden hehkua ja veri oli kohotellut tuoresta punaansa tuolle nyt tuhkanharmaalle iholle.

Annan vieressä istui hänen äitinsä, leyhytellen lähelle tunkevia karpäsiä tiehensä. Mikä ääretön vastakohtaisuus olikaan olemassa heidän välillään, ajatteli Anna. Äitiä ei näyttänyt vaivaavan enemmän vari kuin tuo tukehuttava ilmakaan, hän näytti selvästi olevan oikeassa olennossaan. Hänen viisaat silmänsä tähyilivät tarkkaavasti pappia, hän näytti seuraavan puhetta ja käsittävän jok'ainoan sanan, täällä oli siis yksi, joka ymmärsi hänen saarnansa koko tarkoituksen ja joka myös sovitti sen hedelmää kantavaksi jokapäiväiseen elämäänsä. Hänen mieleensä muistui nyt myös tuo köyhä Biina neiti, joka riemuitsi näistä hartaushetkistä ja kertoi miten samanhenkisten sielujen yhtyminen vahvistaa hänen uskoaan. Teurastajan vaimo, tuo pieni rouva Grönqvist, oli myöskin kunniallinen ja nöyrä kristitty, samoin pastorin emännöitsijä, yleisesti arvossa pidetty neiti Gustava Rask, ja hän tunsu hyvin useita, jotka olivat onnellisia ja vapaita. Syvä huokaus kohosi nuoren tytön rinnasta ja kun pastori lausui aamenen, taivutti hän, kuten muutkin, päänsä siunaukseen, mutta mitään rukousta ei noussut hänen

ahdistetusta sielustaan, vaan pikemmin puoleksi tiedottomasti huuto: — "Ah, ah, sua Jumalan, isoan ja janoan!"

Hän ei ollut koskaan tuntenut itseään niin levottomaksi ja epävarmaksi, hänkö sitte oli väärässä, hänkö tuomitsi ankarasti? Ah, hän epäili niin suuresti, mutta enemmän kuitenkin itseään. Jos hänen äitinsä ja isoäitinsä sekä muut oikein ajattelevat ihmiset etsivät ja myös löytävät tuon ainoan tarpeellisen juuri omassa suunnassaan, täytyy heidän olla oikeassa ja hän yksin harhailee kuin eksynyt lammak erämaassa, täynnä vavistusta että joku väkevä näkymätön vihollinen hänet musertaa.

Kokous hajosi parhaillaan; hän nousi ylös hitaasti ja meni sitte viereiseen huoneeseen, jonka ikkunan hän avasi. Aurinko oli juuri laskemaisillaan ja heitti väikehtivät jäähyväisensä puutarhan pieneen koivikkoon, täyteläisenä ja virkistävänä tunkeusi kevät-ilma sisään ja hän hengitti sitä syvin vetein.

— Minä pelkään, että neiti voi pahoin? kuului pastorin nuortea ääni aivan hänen vieressään.

Anna loi häneen lähes tylsän katseen: — Siellä sisällä oli niin kuuma!

— Myös minua vaivasi se suuresti — sanoi hän — minä oli yhteen aikaan jo aivan menehtyä sen tähden. Hän pyyhkäsi säipällä kädellään otsaansa.

Hän voi tuntea aivan samaa kuin joku muukin heikko olentoraukka, ajatteli Anna, havahtuen turruksistaan ja kysyen kokonaan ystävällisesti, jos hänen päätään pakotti.

Pastorin mustat silmät loistivat entistään enemmän vastatessaan osaaottavalla äänellä: — Tuhansia kiitoksia, neiti; niin, minun pääni on todellakin kipeä, se vaivaa minua joskus kun olen puhunut pitemmän aikaa, varsinkin semmoisessa tukehuttavassa ilmassa, kuin tuollakin sisässä. Minun pitää nyt joksikin aikaa kieltäytyä raamatunselityksistä sunnuntai-iltapäivin!

— Todellakin!

— Niin, ainoastaan saadakseni käyntiin tuon aiotun pyhäkoulun.

— Pyhäkoulu, miten se ilahuttaa minua! Kummitätini ja minä olemme usein puhelleet semmoisen koulun tarpeellisuudesta.

Pastori näytti hyvin tyytyväiseltä, siinä oli vihdoinkin aine, joka näytti miellyttävän tuota nuorta tyttöä, jotain, joka voi heitä molempia innostaa.

— Minä luulen, ett'ei oppilaista tule puutetta, sanoi hän säveään tapaansa, mutta sangen vaikeaksi tulee saada opettajavoimia. Suutari Sormunen on luvannut olla minulle apuna.

— Vai niin, minä luulen, että hän on todellakin jumalaapelkääväinen ihminen, sanoi Anna ajatellen. Hän asuu Hellsbergin kartanossa ja kun minä toisinaan käyn siellä, näen hänen istuvan ikkunan vieressä ja laulavan virsiä niin iloisena, kuin jos hänellä ei olisikaan virheellistä ruumista ja kuutta lasta huollettavana.

— Rikkaat eivät ole aina onnellisimpia, huomautti pastori. — Jumala antaa köyhille usein tyytyväisen sydämen.

Anna nyökäytti päätään: — Oletteko saanut useampia avuntarjojia?

— Kyllä, lastenopettaja Johansson on niinikään luvannut auttaa meitä joskus.

— Minä en tiedä, josko uskaltaisin — alkoi Anna, minä pidän niin paljon pienistä lapsista, kenties pastori tahtoisi uskoa minulle jotain pienempiä tehtäviä? — Hän katsoi pastoria kokonaan rukoilevasti suurine sinisine silmineen.

— Kuinka voisinkaan teitä oikein kiittää, neiti, vastasi hän hiukan himmeä-ilmisellä äänellä, — te teette hyvin, omistaessanne itsenne jo nuorena kristilliselle opetukselle ja Jumala on siunaava teidän vaivanne.

— Kiitoksia, se on siis päätetty, sanoi hän, ojentaen kätensä pastorille. Tämä puristi sitä kovasti, niin että Anna katsoi häntä hiukan ihmetellen; hän taasen näytti liikutetulta, mutta ei sanonut mitään.

Kun äiti ja Anna illalla menivät kotiin, kysyi Liina rouva: — Mistä asiasta sinä ja pastori puhelitte niin innokkaasti?

— Hän kertoi vastaisesta sunnuntaikoulustaan ja minä tarjouduin opettajattareksi.

— Siinäkö kaikki?

— Niin äiti, ja minä toivon, ett'ei teille olisi mitään minun lupaustani vastaan?

— Ei, ei millään muotoa, lapseni, mutta — hän keskeytti puheensa ja peitetyn odotuksen ilme kuvautui hänen kasvoilleen, ilme, jota Anna ei ollenkaan ymmärtänyt.

* * * * *

Kesä oli jo kappaleen matkaa kulunut. Neuvoksetar Hellsberg asui kauniissa Merenlahti nimisessä huvilassaan aivan meren rannalla. Neuvoksetar askarteli toisinaan aamusta iltaan kukoistavassa puutarhassaan ja kummiukko, joka lämpimänä vuodenaikana voi vankan tammisauvan varassa liikkua jotenkin vapaasti, antautui kaiken kaikkineen mieliurheiluunsa kalastukseen.

Montellit eivät muuttaneet koskaan kesäksi maalle, Liina rouvalla oli kaupungissa huollettavana suuri taloutensa ja muut hänen kaikkialle ulottuvaan toimeliaisuuteensa kuuluvat hommat; toimetonna maleksiminen jossain huvilassa oli hänen irralliselle luonteelleen kerrassaan mahdottomuus — vakuutti hän itse. Hänen miehensä viihtyi taasen erinomaisesti rakkaassa konttoorissaan, Anna oli ainoa, joka ikävöi usein maa-ilmaa ja viheriöitä ruohomattoja ja riensi aina silloin Merenlahteen, jossa hänen tuloaan tervehdittiin viikon iloisimpana tapahtumana.

Hänestä oli niin mieluista maata nurmikolla riippukoivujen alla, kädet pään alle työnnettynä, ja huujulevain oksien lomitse tähtyä siniselle taivaalle, tai sitäkin mieluisempaa istua merenrannalla ja kuunnella laineiden soinnukasta loisketta. Toisinaan hän taasen sousi kummiukkoa ahvenmatalikolle tai auttoi kummitätiä tämän asetellessa tukia rakkaille ruusuilleen ja neilikoilleen. Hänestä oli Merenlahti oikea pieni onnela, hän tunsu itsensä niin onnelliseksi siellä.

Eikä Anna ollut ainoa vieras, talon laaja seurustelupiiri vietti nimittäin myöskin täällä aikaansa, hengiten raikasta meri-ilmaa ja nauttien päivänpaistetta, ympäristön vihannuutta sekä kohtelun armautta. Nähtiinpä vielä lähes joka sunnuntai-iltapäivällä tuo pieni, soreapiirteinen Biina neiti huvikävelyllä puutarhassa; — hänkin tarvitsee hiukan virkistystä aina viikon vaihteessa, sanoi neuvoksetar, ja tuolla laiskalla rautikolla, joka aivan välkkyy hyvinvointia, on kyllin aikaa kyyditä hänet takaisin kaupunkiin illalla. Suutari Sormusen kalvakoita pikkuvunukoita tuotiin niinikään vuorotellen tänne "viheriälle laitumelle", kuten kummiukolla oli tapana sanoa, ja Merenlahden isäntäväen suurimpana riemunä osoittaa hyväntahtoisuuttaan ja nähdä ympärillään iloisia kasvoja.

Annasta tuntui tämä kesä useasta syystä onnellisimmalta, mitä hänellä oli ollut vuosikausiin. Hänestä tuntui niin hauskalta, tietäessään ett'ei veljensä tarvinnut nyt, kuten ennen, istua nurpeilla nenin pimeässä konttoorissa, vaan että hän oli kaukana poissa ja voi nauttia kaikkea kaunista, mitä luonto ja taide yhdessä voivat tarjota. Ja hänen kirjeensä sitte, ne olivat alinomaisen riemun lähteenä, eikä Anna olisi voinut koskaan uskoa, että hän lähettäisi niin pitkiä päiväkirja-muistiinpanoja tai että hän edes kirjoittaisi niin hyvin. Kenties asustaakin hänessä taiteilijan sielu, joka ei voinut salpautua konttoorin ahtaitten seinien sisälle ja joka sen vuoksi teki hänet tyytymättömäksi ja rauhattomaksi, vietellen hänet heittäymään halpamaisiin ajanviettoihin, jotka eivät koskaan voineet antaa sitä, mitä hän vaistomaisesti kaipasi.

Kertomukset Dresdenin taulugallerioista, Kölnin tuomiokirkosta tai Florentsin taide-aarteista ja vanhan Rooman kuulusta suuruudesta tuntui ihanalta musiikilta, lempeältä, sydäntä soinnuttavalta; Juholla oli sekä kieli että värit vallassaan. Usein kirjoitti hän myös vanhemmille, mutta miten lyhyitä ja ytimettämiä ne olivatkaan Annan mielestä, paljaita kuivia matkasuuntia, yhtä ja toista tehtaista, joita hän oli nähnyt ja kauppahuoneista, joissa hän oli käynyt.

Mutta isän ja äidin mielestä olivat nämä kirjeet aivan semmoisia, kuin niiden ollakin piti, he eivät koskaan halunneet tietää mitään enempää, poikansa hyvinvointi ja matkan onnistuminen sai olla sinään. Kenties nurkueli hra Montell kyllä hiljoilleen niiden summien tähden, joita Juho tuhlassi, Liina rouva taasen vaikenen koko asiassa, sillä hänellä ei ollut koskaan tapana sanoa miestänsä vastaan ja senpä vuoksi ei tullutkaan heille koskaan sananvaihtoa eri mielipiteistä, mutta asiaan kuuluvaa olikin, että kaikki meni rouvan mielen mukaan ja hänen tahtonsa suhteen ei ollut juuri mitään tinkimistä. Hän oli tavaton, kerrassaan erinomainen vaimo, vakuuttivat kaikki, neuvoksetar Hellsbergillä oli tapana tähän vielä hymyillen lisätä: — sekä erittäin viisas ja terävä-älyinen nainen.

Anna oli toisinaan lukenut jonkun kirjeistään äidille, mutta sanoessaan Juhon kerrontaa Rafaelin pyhästä-äidistä "jumalaiseksi puheeksi", ihastellessaan Heidelbergin "pilajuttuja", huomasi hän voivansa enimmänsä iloita veljensä kirjeistä pitäessään niiden sisällön vain yksityisomaisuutenaan tai puhuessaan niistä Merenlahtelaisten ystävänsä kanssa.

Toisena ilonaiheena Annalle oli sunnuntaikoulu; joka sunnuntai-iltapäivä riensi hän kevein askelin kouluhuoneelle pienen rakkaan luokkansa luo, jota hän rakasti koko nuoren sydämensä täydellä kiintymyksellä.

Pastorilla oli tapana olla aina saapuvilla ja alkaa opetus yksinkertaisella rukouksella, joka Annan mielestä oli varsin hyvä. Hän puhui niin ystävällisesti noille pienokaisille ja ymmärsi heitä niin hyvin ja kun hän seisoj siinä kuuntelevain, hienopiirteisten, vaaleakasvoisten lasten keskellä, joiden silmät säteilivät sydämmellistä suostuutumista, oppi Anna entistä paremmin käsittämään ja antamaan arvoa hänen luonteelleen, tuolle samalla kertaa syvän vakavalle ja yksipuolisen uskonnolliselle käsityskannalle, lämpimälle innostukselle ja väsymättömälle uuraudelle kaiken sen eteen, mikä hänen mielestään oli oikeaa ja totta. Milloin oli iltakirkko, tuli hän kouluun vasta loppurukouksen ajaksi, kokosi nuo pienokaiset ympärilleen ja antoi heidän laulaa pieniä hengellisiä veisuja, niinkuin "Herra kaitse pientä laumaamme", "Sinun kunniakses veisaamme" ja "Pyhäkoulu minä rakastan".

Noiden pienten äänet soivat Annan mielestä niin sulavasti ja hän tunsu usein kyynelten kohoovan silmiinsä sitä kuullessaan. Sitte saatteli pastori tavallisesti Annan kotiin ja sai kutsut teelle, jonka hän varsin mielellään otti vastaan, varsinkin kun Anna teki tuon pyynnön. Kävelyillään oli heillä tapana puhella koulusta ja oppilaista, toisinaan pyysi Anna jonkun neuvon tai kertoi jonkun pienen ilmeen noista pienistä, ja se ilahutti häntä erittäin. Siten syntyi heidän välillään luottoisa ja ystävällinen seurustelu Annan aavistamatta vähääkään, minkä merkityksen monet muut, anitenkin tuo nuori pastori itse, antoi tälle yhdessä olostelulle ja millä lämpimällä levottomuudella äiti joka sunnuntai-ilta katseli tätä nuorta paria.

Huolellisesti vältti Anna puhelun johtumasta hengelliselle alalle hänen kanssaan, siitä ei olisi ollut mitään hyötyä, ajatteli hän, kun heillä kerran oli niin eroavat mielipiteet ja muuten ei hän ajatellut sanottavasti koko kysymystä tänä kesänä. Tosin luki hän aamuin illoin rukouksensa, kävi kirkossa ja tunsu sydämmessään heräävän jonkun verran kiitollisuudentunnetta aina silloin, kun joku Jumalan luomassa luonnossa ilmautuva kauneuden ja suuruuden ilme tuntuvammin esiintyi, mutta muuten oli hänen sielunsa jonkunlaisessa horroksessa, josta hänellä tuskin oli uskallusta valveutua.

Tämän vuoden syyskesä oli erittäin helteinen ja viisaat maaseudulla ennustelivat, että tuo epäterveellinen ilma vielä siittäisi jonkun kulkutaudin.

Eräänä sunnuntaina saapui Anna jotenkin myöhään ja hengästyneenä kouluun, pastori oli jo opetus-istuimella ja näytti Annan mielestä alakuloiselta. Ennen rukousta ennätti hän vain nyökäyttää päätään tervehdykseksi pienokaisilleen, mutta rukousten aikana laski hän hiljaa pienen laumansa, josko kaikki olivat saapuvilla. Ja yksi puuttui, hänen lemmikkinsä ja kaimansa Anna Sormunen. Hän oli juuri kysymäisillään jotain tämän johdosta, kun hän huomasi, että myös tytön isä, tuo kyttyräselkäinen suutari, oli poissa. Laulu loppui juuri ja silloin lausui pastori äkkiä yksinkertaisesti ja suruisesti: — Teille, rakkaat lapset, tahdon minä ilmoittaa, että Herra Jeesus on tänä aamuna kutsunut pois rakkaan toverinne, pienen Anna Sormusen. Hän seurasi mielellään Herran kutsumusta, sillä hän tiesi, että Hyvä paimen kutsui pientä karitsaansa ijäiseen lepoon luokseen. Rukoilkaamme kallista Vapahtajaamme, että hän kerran yhdistäisi meidät hänen kanssaan valoisassa, ihanassa taivaassaan.

Hetkisen äänettämyys seurasi näitä sanoja, useimmat lapset nyhkyttivät hiljaan ja Anna tunsu itsensä syvästi liikutetulta, hän ei ollut koko viikon kuluessa nähnyt ainoatakaan Sormusta ja nyt sai hän tämän odottamattoman kuolonsanomman. Hänen sydäntään ahdisti tuska, ajatellessaan tuota pientä, vaaleatukkaista tyttöä, joka viattomilla lapsensilmillään katsoi niin luottavasti häneen ja aina antoi niin viisaita ja järkeviä vastauksia. Hän olisi mielellään kysellyt pastorilta lähemmin kuolontapauksesta, mutta hänen täytyi koota pieni luokkansa ympärilleen, sillä pastori otti Sormusen oppilaat huoltaakseen.

Kun lukeminen oli loppunut ja he, kuten tavallisesti, tulivat yhtenä kadulla, alkoi Anna heti puhua asiasta.

Tuo pienoinen oli ollut sairaana ainoastaan muutamia päiviä — kertoi pastori; lääkäri oli ollut hänen luonaan, samoin hän, pastori. Tyttö oli ikävöinyt päästä Jeesuksen luo ja ollut varsin kärsiväinen, vaikka tuskat olivatkin kovat.

— Ah, minun pitää käydä tervehtämässä noita surevia vanhempia, sanoi Anna innokkaasti.

— Ei, Anna neiti, sitä te ette saa tehdä.

Anna katsoi ihmeissään, kuullessaan tuon päättävän äänen:

— Miksikä en minä saisi mennä sinne? jatkoi hän; minä tiedän varmaan heidän tulevan iloisiksi minun käyntini johdosta.

— Sitä en epäile, neiti, mutta te ette saa millään muotoa — pikku Annalla oli pahanlaatuinen kurkkumätä ja hänen kaksi siskoaan makaa edelleen samassa taudissa.

— Miten surullista tuolle tuiretuiselle perheelle, mutta sitä suurempi syy käydä heidän luonaan.

— Neiti unohtaa kokonaan, että tämä kamala tauti on tarttuvaista!

— Ah, minä en pelkää vähääkään, huudahti hän.

— Mutta minä — onko se sitte teidän tähtenne — tangerti hän puolitukehtuneella äänellä; me menemme ja kysymme teidän äidiltänne, eikö hänkin ole samaa mieltä minun kanssani.

— No, jos te ehdottomasti niin tahdotte, vastasi Anna, käyden itsekin kummiinsa, miten hän oli käynyt asiaan käsiksi semmoisella vakavuudella. — Äiti sitä paitsi ei koskaan peljännyt mitään tartuntaa.

Rouva Montell oli heitä vastaanottamassa ja niin pian kun hän sai kuulla mistä kysymys oli, antausi hän — Annan suureksi ihmeeksi — empimättä pastorin puolelle.

Luonnollisestikin se oli parasta, ett'ei Anna mennyt Sormusten luo, hänen oli siitä kiittäminen pastorin ajattelevaisuutta.

— Mutta sinähän, äiti, et ole koskaan ennen ollut pelkuri, alotti Anna.

— Varovaisuus ei ole vahingoksi, sanoi Liina rouva tyynesti; se ei ole myöskään Jumalan mieltä vastaan, että suojelemme terveyttämme, erittäinkin toisten ystävällisten esirukousten tähden. Minä menen Sormusten luo sinun edestäsi, tyttöseni.

— Sinäkö, äiti! Mutta sinähän heittäyt aivan samaan vaaraan?

— Siitä vaarasta minä en tiedä mitään, minun ikäiseni ihmiset nimittäin eivät ole niin herkkiä tartunnalle ja minulla ei muutenkaan ole taipumusta kaulatauteihin, kun sinä sitä vastoin olit vähällä kuolla kurkunkuristajaan.

— Ja Anna neiti matkustaa parin viikon ajaksi Merenlahteen, sanoi pastori matalasti, katse tähdättynä rouva Montelliin.

— Niin, se on kyllä parasta; Hellsbergin kuski ajoi juuri tästä ohitse vanhan Biinan kanssa, me voimme huutaa hänet sisään takaisin palatessaan, joten sinä voit mennä hänen mukanaan vielä tänä iltana.

— Minä en pidä ollenkaan siitä, että minua pidetään jonain tavarapakettina, sanoi Anna ärtyneenä.

— Mutta rakas lapsi, sinun pitää oppia ymmärtämään, että se on hyvässä tarkoituksessa, tuumaili äiti.

— Minä pyydän, rakas Anna neiti, älkää olko pahoillanne, rukousti pastori, näyttäen varsin onnettomalta. Mutta nuori tyttö oli liian kiihottunut vastatakseen mitään, sen vuoksi menikin hän hyvästi sanomatta saliin. Rouva Montell oli kuitenkin vieraansa kanssa hyvän hetkisen, ja tämä läksi talosta paljon iloisempana kuin oli tullut, Liina rouvan silmät niinikään säteilivät sisäistä riemua suudellensa tytärtään hellästi hyvästiksi.

* * * * *

Liina Montell on oikea ruunu, sanoi kummiukko päivällispöydässä muutama päivä myöhemmin. — Minä tapasin tänään tohtori Westerin kaupungilla ja hän tuumaili, että jos jokaisessa yhteiskunnassa olisi joitakuita hänen kaltaisiaan naisia, olisi asiat paljon paremmin maailmassa.

Neuvoksetar nyökkäsi myöntävästi.

— Minä luulen, että tohtori tarkoitti äidin käyntiä Sormusten luona, sanoi Anna.

— Oikein arvattu, lapseni, hän käy siellä useampia kertoja vuorokaudessa, sillä tuo kalpea äiti on aivan menehtyä murheesta ja väsymyksestä, ja estääkseen tartuntaa leviämästä jonkun naapuriukon kautta, joka tarjosi heille apuaan, hoitaa äitisi mielt'ei yksinään noita sairaita lapsia. Semmoista on jalomielisyys, semmoista on luonteen suuruus!

— Ah niin, juuri niin tekee äiti aina, vastasi Anna tyttären ylpeydellä. Muistatko kummitäti, kuinka hän muutamia viikkoja takaperin hoiti sitä miesrukkaa, jolla oli tuo kauhea tartunnaisrokko, jonka tähden kaikki häntä kammoksivat ja joka sitte kuoli meidän taloon!

— Muistan, muistan varsin hyvin ja myös sen, että tohtori Wester oli varsin ihastunut siihen tarkkuuteen, jota äitisi noudatti kaikissa tartuntaa ehkäisevissä toimenpiteissä. Vaan eipä ilmutunutkaan rokkoa sen enempää koko kaupungissa.

— Ei, vaan siihen aikaan ei äidillä ollut edes pienintä pelkoa tartunnan meihin johtumisesta, sanoi Anna; sen vuoksi en ymmärräkään hänen nykyistä varovaisuuttaan: pastori Törne kun vain mainitsi sanasen siitä, niin hän oli valmis lähettämään minut paikalla tänne.

— Minä luulen kuitenkin ymmärtäväni hänen tarkoituksensa, sanoi neuvoksetar hymyillen omaan omituiseen tapaansa.

— Oliko sinusta sitte niin vaikeaa tulla joksikin aikaa tänne Merenlahteen maanpakoon? kysyi kummiukko piloillaan.

— Ei suinkaan, mutta minusta tuntui jonkunlaiselta arkamaisuudelta matkustaa mahdollista vaaraa pakoon, minä en juuri tahtois olla sotilas, joka jättää vartiopaikkansa.

— Mutta mepä emme tiedäkään, tokko Jumala on määrännyt juuri Sormusten lasten hoitoa sinun vartiopaikaksesi, rakas kummityttöni. Minä tiedän, että sinä olisit sen tehnyt mielelläsi, mutta me kuljemme toisinaan omia teitämme, vaikka kyllä luulottelemme kulkevamme Jumalan teitä, sanoi neuvoksetar lempeästi.

— Minun täytyy hyvinkin uskoa se, tuumihe Anna huohtain.

— Mene nyt uistimen-soutuun kummiukkosi kanssa, kehoitti neuvoksetar, sitte tarvitsen minä sinun näppäriä sormiasi herneitten riivinnässä, tässä talossa sinun vain ei tarvitse työn puutteessa olla.

Elokuun illat olivat erittäin kauniita ja leyhkeitä ja lumoava kuu teki ne vieläkin ihastuttavimmiksi Annan mielestä. Hän teki pitkiä kävelyjä ja nautti maalla-elosteluaan perin pohjin.

Eräänä iltapäivänä, kun perhe juuri oli kokonut kahvipöydän ympärille hauskaan ulkoeteiseensä, saapui pastori Törne Annan suureksi kummaksi käynnilleen.

— Minä en ole kolmeen päivään käynyt Sormusten luona, ei pitäisi siis olla mitään pelkoa tartunnan suhteen, sanoi hän heti tervehtimästä päästyään ja katsoi Annaan.

— Oo, me olemme aika uskalikkoja täällä maalla, arveli kummisetä; istukaa vain alas ja maistakaa kahvia, jota meidän pikku kummityttömmme on itse korkean omakätisesti keittänyt.

Pastori katseli taas nuorta tyttöä, joka aivan tietämättään punastui, katseli noiden mustien silmiensä käsittämättömällä pilkkeellä. Hän oli verrattoman kaunis, seisoessaan siinä vaaleassa kesäleningissään, jonka vyöhön oli pistettynä muutamia orvokkeja. Pastorista ei hän ollut milloinkaan näyttänyt niin rakastettavalta; toden totta, tuo sininen kirkkaus silmissä, otsan puhtoisuus ja huulten pirteä puna olivat kauniinta, mitä hän ikinä oli nähnyt jonkun naisen luomuksessa.

He istuivat kauvan yhdessä etehisessä haastellen, vaan sitte kutsui vanha Vappu neuvoksetarta luokseen jonkun tärkeän taloudellisen seikan vuoksi ja kummiukko ehdotteli, että Anna lähtisi näyttämään pastorille puutarhaa. Hän oli tänään ollut itse niin paljon liikkeellä ja "hänen itsevaltijaansa", kuten hän nimitti kipeitä jalkojaan, käskivät hänen nyt pysyä hiljalleen.

Anna nouti hattunsa sisäeteisestä, mutta hän ei pannut sitä päähänsä, vaan heilutteli kädessään, kävellen hitaasti vieraansa rinnalla hiekotetulla käytävällä ja aina välistä kiinnittäen hänen hnomiotaan milloin kaksoisneilikkaan, milloin sulkamaiseen tähdykkään tai majesteetilliseen georginiin.

Miten hartaasti toivoikaan pastori, että hän asettaisi päähänsä tuon leveälierisen hatun ja siten varjostaisi hiukan noita kasvoja, joiden katselemisessa hän ei koskaan väsynyt, kasvoja, jotka päivä päivältä kävivät hänelle rakkaammiksi.

Liisteaidan ulkopuolella ulkoni pitkin järven ranta pienen metsähaka ja kun he olivat tulleet puutarhan päähän, avasi Anna veräjän ja alkoi mennä eteenpäin pitkin pientä polkua läpi viitakon aina alas rantaan asti, mihin hän niin usein muulloinkin kuljeksi kuuntelemassa laineiden salaperästä soittaa. Hän käveli aivan rauhallisena, aavistamatta mitään niistä kuohuvista tunteista, jotka liekehtivät hänen seuralaisensa sydämessä. Nuoren pastorin tällä käynnillä oli oma erikoinen tarkoituksensa, hän oli päättänyt puhua Annan kanssa, oikein avata hänelle sydämensä. Heidän ympärillään oli niin hiljaista tässä pienessä lehdikössä, nyt, juuri nyt oli hänen hetkensä tullut, sille he olivat aivan kahden, ainoastaan tuuli, joka hiljalleen puiden latvoissa humisi, voi kuulla mitä sanottiin. Hän tahtoi, hänen täytyy puhua: lämpimät, lempeät ja sydämmelliset sanat tulvivat hänen huulilleen, hänen silmänsä loistivat, poskensa hehkuivat ja äänessä oli niin ihmeen pehmeä sointu.

Anna kuunteli tätä kuin unissaan, hän ei ymmärtänyt hitustakaan. Pastori rakasti häntä ja pyysi häntä vaimokseen; hän koetti käsittää näiden sanojen merkitystä ja havahtui yhdellä hivahduksella vastenmieliseen todellisuuteen.

Tunteittensa ylenmääräisessä kuohussa oli pastori painaltanut Annan käden vasten rintaansa, mutta Anna veti nyt kätensä pois ja pudisti päätään torjuen.

— Mitä merkitsee tämä, Anna neiti, kysyi hän tuskaisesti — mitä saan minä uskoa, mitä toivoa?

— Minä hämmästyin kokonaan, kangersi tuo nuori tyttö; — minulla ei ollut edes aavistustakaan, että teillä olisi semmoisia tunteita minua kohtaan!

— Eikö edes silloin kuin minä en kyennyt salaamaan pelkoani, että te sairastuisitte, rakas Anna?

Hän pudisti kieltävästi päätään — ei edes silloinkaan.

— Minä olen rakastanut teitä jo kuukausia, toisti hän hiljaan. — minun valoisa unelmani on ollut, että te, Anna, jakaisitte minun kanssani minun tulevaisuuteni, ajatukseni, suunnitelmani ja toiveeni. — Hän katseli Annaa selittämättömällä hellyydellä ja tämä seiso i taasen kuin huumeuksissa, hypistellen suonenvetoisesti muutamia kukkia, joita hän oli tieltä poiminut.

— Ah, virkkoi hän vihdoinkin, me olemme niin erillaisia, onko teidän koskaan ollut hyvä ollaksenne minun seurassani, pastori Törne?

— Minä olen ollut onnellinen yksin tietäessäni saavani olla tiedän läheisyydessänne, vastasi hän.

Tuo matala, väräjävä sointu äänessä sanoi selvemmin kuin sanat kuinka syvästi, kuinka tulisesti hän oli rakastunut. Mutta tämä rakkaus ei herättänyt mitään vastakaikua Annan sydämessä, päin vastoin tuns i hän itsensä erinomaisen jäykäksi ja kylmäksi tätä liikutettua nuorta miestä kohtaan. Mutta hänen vakavuutensa pakotti häntä heti antamaan selväsana isen vastauksen, tuon ainoan, minkä hän voi antaa.

— Istukaamme tähän, sanoi hän, laskeutuen muutamalle suurelle rantajyrkänte en kivel le, minä luulen, että minun pitää puhua vilpittömästi teidän kanssanne, luvtkaa ainoastaan kuunnella minua kärsivällisesti.

— Sen lupaan, vastasi hän vakavasti, mutta hän ei näyttänyt enää iloiselta eikä toivovalta, pikemmin varjosti hänen kasvojaan pimento, joku synkistyttävä heijastus Annan katseessa kuvastuvasta kylmyydestä.

Anna alkoi, kertomalla hänelle lapsuudestaan muutamia lyhyviä piirteitä, jotka selvästi kuvasivat hänen sisäisen silmänsä näkösal le tuon pienen, vaiteliaan, itseensä suljetun tytön, joka kuunteli salaperäisiä säveleitä mielikuvitteen luodessa hänelle satumaailmoita ihmepuistoineen keskellä sulaa jokapäiväistä elämää. Hänen kotonaan ei kukaan ymmärtänyt häntä eikä hän sen vuoksi voinut kellekään uskoa lapsellisia unelmiaan; hän rakasti hellästi vanhempiaan eikä tahtonut pahoittaa heidän mieltään, siksi antoikin hän vetää itsensä aivan tiedottomasti tuohon hengelliseen joukkueen, johon hänen sukulaisensa kuuluivat.

— Nähkääs, sanoi hän, minulla ei ole mitään vakuutusta, minä olen seurannut heitä vain välttyäkseni tekemästä heille mieliap eaa, ja olen edelleenkin niin tekevä; mutta heidän vakuutuksensa ei ole minun, minä kuulun heidän uskonheimouteensa vain näön vuoksi. Minä olen raukka, horjuva varjo ja varsin, varsin onneton! Ah, minä luulen, ett'ei kukaan voi käsittää, miten paljon minä olen kärsinyt tuosta pakosta, jolla minun sieluani on vaivattu. Minua on viety noihin alinomaisiin kokouksiin, niin että itse jumalan sanakin on käynyt minusta aivan yhdentekeväksi noiden loppumattomain kääntymishistoriain ja tuon hengellisen laajasanaisen laapotuksen tähden, jolla keskustelut maustetaan. Kaiken sen julistaminen, yksinpä sisäisimmänkin, mikä tapahtuu Jumalan ja sielun välillä, henkisten kokemusten lohkoeleminen pienempiinkin yksityispiirteihinsä, tuntuu minusta selittämättömän kiusalliselta, tuntuu kuin karkea käsi huolettomasti muserrellen käsittelisi armaan suloisesti tuoksuavan kukan lehtiä. Minusta tuntuu tuo minulle tyrkytetty oppi löyhältä ravinnolta, enkä minä voi sitä ottaa vastaan, ja kuitenkin saavuttaa minut rajaton sieluntuska joka kerta, kun ajattelen, että minun rakas äitini ja moni muu hyvä ja rehellinen ihminen on tällä tiellä löytänyt vapautensa ja onnensa. Minä olen tuntenut itseni aivan muserretuksi, ja semmoiseksi tunnen minä itseni tälläkin hetkellä!

— Rakas Anna, kenties suo Jumala minun lohduttaa sinua, sanoi nuori pappi hellästi.

— Ei, ei, vastasi hän suruisesti; tosin kyllä minä aluksi toivoin teidän kauttanne pääseväni johonkin varmuuteen, mutta se ei onnistunut minulle. Te kutsutte ainoastaan syntisiä, jotka tuntevat syntiensä painon — ja minä olen usein aivan tunteeton; te sanotte: "usko ainoastaan" ja — minä en voi uskoa. Teidän sananne ovat jo aikoja sitte jättäneet minut täysin toivottomaksi, minusta on teidän saarnanne oppia, joka kyllä soi hartaussalin seinissä, mutta joka ei tunkeudu puhdistavana ja vahvistavana elämän hyörintöihin; on sieluja, jotka keskellä hunajan yltäkyläisyyttä ovat nääntyä suolan puutteeseen, ja — minä olen yksi semmoinen.

Hän kätki päänsä käsiinsä ja koko tuo hento vartalo vapisi liikutuksesta.

Pastori oli hyvin vaalea, hän istui aivan liikkumaton ja katseli hievahtamatta tuota liikutettua nuorta tyttöä ja kun hän istui, laineiden loiskiessa aivan hänen jalkainsa juuressa, tuntui kuin olisi leveä rotko auvennut hänen ja hänen rakkautensa, hänen unelmoidun onnensa ja valoisain toiveittensa välille.

Anna katsoi ylös ja pyyhkäsi kädellään otsaansa, hän ei itkenyt, mutta hänen silmissään kuvastui liikuttava, tuskainen ilme: — Minä olen tahtonut sanoa kaiken tämän teille, pastori Törne, sanoi hän hiljaa, olen tahtonut teille näyttää kuinka kaukana me itse asiassa olemme toisistamme ja ilman täydellistä sopusointua elämän syvimmissä kysymyksissä ei voi syntyä mitään onnea, eikö niin?

Pastori ainoastaan taivutti päätään vastaukseksi, ainoatakaan sanaa ei lähtenyt hänen vaaleilta huuliltaan.

— Minä kiitän teitä sydämmellisesti minulle osoittamastanne luottamuksesta, jatkoi Anna; sekä pappina että ihmisenä pidän minä teitä suuressa arvossa, ainoa mitä tahdon vielä sanoa teille, pastori Törne, edellä sanomaani suuntaan on: puhukaa vähemmin ja toimikaa enemmän! Minä tiedän, että olen haavoittanut teitä syvästi, mutta minä en voinut menetellä toisin jos tahdoin olla rehellinen sekä teille että itselleni. Voitteko antaa minulle anteeksi?

— Mitä anteeksi antamista olisi minulla sen vuoksi, ett'ette te voi rakastaa minua, vastasi hän suruisesti.

— Ja myös ne katkerat sanat, jotka tulin lausuneeksi ja joita jo niin kauvan olen mielessäni hautonut?

Pastori puristi ystävällisesti hänen kättään:

— Teidän puheessanne on hyvin paljon totuutta, vakavuudella ja suoruudella lausuttua totuutta pitää meidän itserakkautemme oppia sulattamaan.

Näytti kuin hän olisi aikonut lähteä hyvästiä heittävästi, mutta äkkiä kääntyi hän jälleen häneen päin ja noissa syvissä mustissa silmissä välkkyi kaunis kimallus: — Me emme voi uskoa toisen edestä, sanoi hän matalasti, mutta me voimme rukoilla, että tuo toinen tulisi uskovaiseksi. Vapahtaja, joka lukee jokaisen ajatukset, kuulee myös hiljaisenkin huokauksen, kuulee janoovan peuran huudon tuoreen veden perään eikä vielä kukaan, joka on häntä etsinyt, ole jäänyt avutta. Jumala ei päästä teitä niin, hän pitää teitä lujasti voimakkaalla kädellään ja kun hänen hetkensä on tullut, on täydellinen valo valistava teidän sydämmenne. Jumala siunatkoon teitä, Anna!

* * * * *

Varsin myöhään palasi pastori Törne asumukseensa, hän oli kulkenut käyden koko matkan Merenlahdesta, olipa vielä tehnyt pienen syrjäkierronkin, sillä liikunta vaikutti rauhoittavasti hänen kuohuviin tunteihinsa.

Hän asui pienen, hiljaisen kadun varrella vanhan Rask-mamsellin luona, joka taisteli innokkaasti tuota uudenaikaista neiti-nimeä vastaan, tahtoen säilyttää vanhan nimityksen. Eukolla oli oma pieni talonsa, siisti ja hoidettu niin ulkoa kuin sisältä sekä sievoset vuotuiset tulot, joita hän vielä lisäsi vuokraamalla kaksi pientä huonetta muille, mieluummin papeille, sillä papit olivat mamselli Gustava Raskin heikko puoli ja aitohikkaalla, leikkikkäällä tavallaan laskikin hän toisinaan pientä pilaa mieltymyksestään tämänlaatuiseen väkeen. Hän oli mitä hupaisin nainen avomielisine uskaliaine kasvonpiirteineen ja viisaine, ystävällisine silmineen, vielä oli koko hänen olemuksensa mitä ehein ja äidillisin.

Pastori Törne ei voinut toivoa itselleen sopivampaa asuntoa kuin minkä hän sai tässä hyvin tunnetussa pappiskortteerissa ja jonka iloluontoinen emäntä oli nyt, kuten tavallisestikin, kerkeä ylistämään "hänen pastoriaan". Kun pastori saapui kotiin tänä iltana, oli hän jo portailla vastassa terveisineen, ja kun hän huomasi pastorin suruiset kasvot, levisi tuo hyväkäs hymy hänen huulilleen.

— No, mitä kuuluukaan nyt minun pastorilleni? pääsi aivan kuin tahtomattaan hänen huuliltaan.

Pastori hymyili hänelle ystävällisesti: — Rakas Gustava mamselli, sanoi hän matalalla soinnukkaalla äänellään — päivä ei paista aina, toisinaan sallii Jumala sen peittyä pilviin, mutta hänen armonsa aurinko ei laske milloinkaan.

— Ei, ei, vastasi hän herttaisesti, ja se valaisee usein kirkkaimmin silloin kuin maa on pimeä, sen olen minä itse kokenut.

Pastori puristi kiitollisesti hänen kättään, tuo lämmin osanotto teki hänelle niin hyvää, mutta kun hän innokkaasti kehoitti pastoria käymään saliin iltaselle, kiitti tämä ystävällisesti ja päättävästi: — Huomenna on myöskin päivä, rakas mamselli Rask.

— Mutta minun täytyy sanoa, että huomispäivä tapailee usein olemaan aika veijari, tuumi vanhus hymyillen, ainakin minun kelpo munakokkeliani kohtaan se on semmoinen!

Pastori hymyili: — Hyvää yötä, ystäväiseni!

— Hyvää yötä, hyvää yötä!

Pastori vetäysi noihin pieniin ylishuoneisiinsa, joissa hän asui, ne olivat matalia, varustettu vaaleaksi valaistuilla tiilikakluuneilla, huonekalut olivat mamselli Raskin vanhempain perintöä, ikkunain verhot omatekoisia. Makuuhuoneen ikkuna oli tuon hiljaisen kadun puolella ja siinä avautuvaa näköalaa rajoitti vanha keltaiseksi maalattu lauta-aita, jonka ylitse levittihe nyöripunoja Paulsonin puutarhasta pistäyvät tuuheat oksat. Pastorilla ei ollutkaan siis tämän ikkunan ääressä juuri mitään näkemistä, mutta hän asettui siihen sen vuoksi, että sen edessä oli hänen kirjoituspöytänsä ja hän oli tottunut ajattelemaan ja työskentelemään juuri tässä paikassa.

Hän ei sytyttänyt kynttilää, mutta verhoomattoman ikkunan kautta tunkeusi kuun valo supistettuna valovirtana hänen alaskuuristauneen päänsä ylitse, hivaustellen välkkyviä laineitaan tuolle kuluneelle mutta puhtaaksi pestylle lattialle ja noille seinillä riippuville, raamatullisia tapauksia kuvaaville kivipiirroksille. Mutta pastorin katse ei tarkannut näitä, se tähysi syvemmälle hänen istuessaan siinä liikkumattomana, vaipuneena aatemereen, jonka tämän päivän tapahtumat olivat panneet kuohuvaan liikkeeseen.

Miten paljon olikaan tänään tapahtunut, kova musertava isku oli hänet aivan kuin maahan lysmistänyt. Hänen kaunis unelmansa maallisesta onnesta oli murrettu ja hajalleen revitty ja hänen sydämensä vertavuotavat haavat kirvelivät. Mutta kaikki ei ollut siinä: ne sanat, jotka Anna lausui, olivat tulisina nuolina lävistäneet hänen sydämensä tavalla, jota hän ei voinut selittää. Hän ajatteli koko kulunutta elämäänsä, miten hän köyhästä pojasta oli hellittämättömän taistelun kautta askel askeleelta päässyt eteenpäin, miten vakaisen taistelun hän oli kestänyt juuri nuorukaisijan kynnyksellä, jolloin hänen henkielämänsä sai suuntansa ja myös määräsi hänen maallisen kutsumuksensa. Tuo taistelu oli ollut hänelle ankara, lain raskaan taakan alle orjuuttava, ollen vähällä musertaa ja saattaa hänen epäilyksen partaalle. Mutta juuri silloin sai hän erään kristillismielisen toverinsa kautta tiedon vapauttavasta armosta, joka kohotti hänet valoon, vapauteen ja onneen. Oliko sitte ihme jos hän — tultuaan papiksi — tunsu itsensä pakotetuksi myös muille julistamaan tätä valtavan selittämätöntä armoa, joka oli hänen oma riemunsa ja autuutensa. Hän ei voinut tehdä toisin, hänen täytyi puhua sydämensä kyllyydestä, vapauttaakseen ne, jotka vielä olivat, kuten hän itse muinen, sidottuna lain orjuuteen.

Hän ei itse mielestään kuulunut mihinkään erityiseen kirkolliseen puolueeseen, mutta pian huomasi hän kuitenkin aivan tietämättään liittyneensä oman mielipiteensä heimolaisiin. Muuan entinen lukutoveri, joka oli muuttanut mielipidettään ja antaunut lakitieteilijäksi, nimitti häntä eräänä päivänä "heränneeksi papiksi" ja vakuutti että hän nyt kuului mahtavaan ja laajalle levinneeseen puolueeseen. Hän ei ymmärtänyt sitä silloin, mutta sittemmin huomasi hän, että tuossa puheessa oli paljon totuutta, hän huomasi, että kaikkialla ojennettiin hänelle ystävällisiä käsiä ja toivotettiin tervetulleeksi. Lukuaikoinaan oli hän elänyt niukalla ruoalla ja palellut kehoissa vaatteissa, nyt sai hän myötään hyvää tarkoittavia lahjoja, useinkaan aavistamatta kuka antaja oli, hän sai ainoastaan pienen viittauksen että lahjoittaja oli joku uskoveli tai pikemminkin — sisar.

Ystävänsä olivat neuvoneet häntä muuttamaan X:ään, eikä hän ollut koskaan tuntenut selvemmin kuinka joku näkymätön, katkeamaton side yhdisti tämän paikkakunnan samanuskoista joukkoa, joka nyt etsi hänessä henkistä keskipistettään. Kaikki nämä kohtelivat häntä mitä sydämmellisimmin — toisin ajattelevia ei hän juuri monia tuntenutkaan — eikä noilla tuhannenlaisilla ystävydenosoituksilla ollut koskaan mitään rajaa. Ja ne viihdyttivät häntä, hän tunsu itsensä turvalliseksi ja onnelliseksi.

Mutta oliko kaikki todellakin hyvin, oliko kaikki kuin olla piti nyt kuin hän oli heittänyt jonkunlaiseen lepotilaan? Nuo Annan sanat: "puhukaa vähemmin ja toimikaa enemmän", eivät antaneet hänelle rauhaa, levoton vääntelihe hän muistellessaan niitä. Kenties rajoittuikin hänen vaikutuksensa enimmäkseen vain sanoihin; hän puhui niin mielellään juuri semmoista, joka liikutti sydäntä ja mahdollisesti olikin hän tämän kautta itse köyhtynyt saattamatta kuitenkaan ketään rikkaammaksi. Meidän oma henkemme voi nimittäin täten köyhtyä, ja siinäpä se juuri onkin vaara tarjona. Kenties oli hän myös liian paljon luottanut noihin hyviin ystäviinsä turvautumatta ollenkaan omaan arvosteluunsa tai tahtomatta itse omin silmin katsella asioita; hän oli myös luullut tarpeelliseksi olla luottamaton toisin ajattelevia kohtaan ja tuntenut itsensä välinpitämättömämmäksi heitä kuin omanuskoisiaan kohtaan. Hän ajatteli sitä, että jos hän aivan tietämättään pettikin itseään, jos hän olikin uinumaisillaan tuohon omaan varmuuteensa, tätä hän enemmän pelkäsi.

Oi Jumalani, Jumalani! kuului hänen yhteiden puristetuilta huuliltaan. Sinä tunnet minun, sinä tiedät minun sisimmän pyrkimykseni, minun haluni aina ja kaikissa täyttää sinun tahtoasi, ja jos minä

tietämättäni vaivun leväperäisyyteen ja hengelliseen velttouteen, jos inhimillisuus tahtoo sinun kuvasi himmentää, niin armahda minua ja anna minulle anteeksi. Auta niitä, joita minä heikkouteni ja suuren puuttuvaisuuteni tähden en onnistunut voittamaan sinulle ja siunaa minun heikko työni, niin että sinun kunniasi ja ihanuutesi tulisi kaikkialla ylistetyksi. "Anna Sinä, mitä tahdot, anna riemua, anna tuskaa, ainoastaan minun ruununi anna minulle viimeiseksi!"

Eloton hiljaisuus vallitsi tuossa pienessä huoneessa ja ulkona tuolla rauhoittuneella kadulla, yksikään ihmisolento ei huomannut minkä rukoustaistelun tuo yksinäinen mies suoritti tänä kauniina elokuun yönä Jumalan kasvojen edessä. Ja kun hän muutamia tunteja myöhemmin nukkui vuoteellaan, levisi hänen vaaleille kasvoilleen samalla kertaa syvä ja voittoisa levollisuus. Se ei ollut uinuavan lapsen viatonta rauhaisuutta, se oli miehen rauhaisuutta, joka oli taistellut ja — voittanut. Sinä Jumalan sotilas: — Ole uskollinen kuolemaan asti, niin hän on sinulle elämän ruunun antava.

* * * * *

Kun Anna seuraavalla viikolla palasi kotiinsa, puhui äidin katse selvemmin kuin sanat, että hän tiesi pastorin kosinnan ja että hän myös tunsu tyttärensä vastauksen ja paheksui sitä.

— Voi, äiti, minä en voinut tehdä toisin, huusi tuo nuori tyttö heittäytyen äitinsä syliin; minä tiedän, että se oli sinun toivoasi vastaan, mutta pastori Törne on siksi hyvä ja vakava-perusteinen mies, ett'en minä voinut muuta kuin olla vilpittömän häntä kohtaan — ja niin minun täytyi vastata kieltävästi.

— Minä tunnustan ujoilematta, että vanhempaasi hartain toivo oli nähdä sinun liittyvän tähän mieheen, vastasi äiti raukeasti. Minä olin aina ajatellut tyttöstäni papin rouvaksi; näes, äitilläkin voi joskus olla mielihaluja lastensa tulevaisuuden suhteen, ja niissä pettyminen koskee häneen tuntuvasti.

— Tulisina hiilinä lankee jokainen sinun sanasi minun sielulleni, nyhkytti Anna raukka; sinä olet aina ollut niin hellä äiti ja nyt palkitsen minä sinun näin huonosti.

— Niin ei sinun pidä puhua, lapseni, sanoi Liina rouva lempeästi, äidinrakkaus ei odota mitään palkintoa, mutta kenties sinä et olekaan täydellä vakavuudella koetellut sydäntäsi?

— Minä en rakasta häntä, vastasi Anna tumman punastuksen kohotessa hänen poskilleen ja kaulalleen ja hän piilotti pelokkaasti päänsä äidin rintaa vasten.

— Niin ollen emme puhele tästä asiasta sen enempää, sanoi rouva Montell tavallisella tyyneydellään. Lupaa ainoastaan, että kohtelet aina pastori Törneä ystävällisesti, sinun tähtesi ei hänen pidä tarvita välttää meidän taloa.

— Sen lupaan, äiti!

— Hyvä, mutta älä itke nyt enää, tyttöseni, se on tarpeetonta tunteellisuutta. Hän suuteli tytärtään sydämmellisesti ja sillä oli keskustelu päätetty.

Anna tiesi nyt, ett'ei hänen äitinsä enää koskaan tulisi puhumaan tästä asiasta, hänen luonteensa mukaista ei ollut palautua alituisesti samaan aineeseen kaikenlaisten, enemmän tai vähemmän haavoittavain viittausten muodossa, mutta hän tiesi nyt ensi kerran menetelleensä aivan vanhempainsa tahtoa vastaan, ja se juuri ahdisti hänen tunteellista mieltään. Muuten oli hänellä kyllin kärsimistä kaikista heidän seurusteluystäväinsä antamista pienistä syrjä-iskuista, kaikki tuntuivat olevan ihmeteltävän selvillä hänen salaisuudestaan, vaikk'ei hän voinut ollenkaan ymmärtää mitä tietä se olisi heidän tietoonsa tullut.

Rakkaalle kummitädilleen puhui Anna luonnollisestikin aivan perin-pohjaisesti asian ja tuli hyvin ihmeihinsä, kuullessaan että neuvoksetar jo kauvan oli aavistanut pastorin aikeet sekä arvannut syyn hänen muistettavaan käyntiinsä Merenlahdella. Tuo kunnan rouva olisi niinikään mielellään nähnyt Annan yhdistyvän pastoriin, joka hänessä aina oli herättänyt niin suurta myötätunnetta. Hän oli myös toisinaan toivonut, että nämä kaksi vaikuttaisivat molemmin puolin tehokkaasti toisiinsa, mutta kun tämä toivo nyt näytti häipyvän, ajatteli hän hiljaisuudessa, että Jumalalla on monta keinoa ja monta tietä vaikuttaakseen ihmissydämmeen ja että hän kyllä vielä voi tehdä hänen armaan kummityttönsäkin onnelliseksi sekä henkisessä että ajallisessa suhteessa. Pastori Törnellä oli kuitenkin oma sijansa hänen äidillisessä sydämmessään.

Nuoret näkivät toisensa tämän jälkeen monta kertaa, milloin kirkossa, milloin sunnuntaikoulussa, jonka pastori nykyjään ylellisesti kertyneiden toimien tähden oli jättänyt lastenopettaja Johanssonille, sitte vielä erityisesti vanhan Ringvallin rouvan luona, jonne pastori oli kutsuttu jakamaan tuolle väsyneelle pyhiinvaeltajalle sekä hänen lapsilleen ja lastensa lapsille Herran ehtoollista, matkaevästä tuolle pitkälle matkalle, jolle vanhus pian tämän jälkeen antausi.

Nuori pastori näyttäisi aina Annaa kohtaan ystävälliseltä ja huomaavaiselta, vaikka hänen seuraansa ei hän, kuten luonnollistakin oli, enää pyrkinyt.

Suurta iloa tuotti Annalle syksyllä veljensä kotiintulo. Hän oli nimittäin kirjoittanut isälle ja pyytänyt saada olla vuoden umpeen matkallaan, mutta saanut jyrkän kiellon ja kehoituksen palata kotiin eikä vetelehtäen kuluttaa kallista aikaa pitemmälti.

Siten sukeutui niin, että nuori Juho herra koteutui eräänä päivänä X:ään uusimuotisena "ulkomaalaisena", kuten ihmiset sanoivat, iloisena ja elonhehkuisena, aivanpa entistään kauniimpana äidin mielestä, joka ei voinut katsella ylpeydetä tuota uljasta vartta ja sulavasti kannettua päätä, joka niin karskisti kohosi hänen leveiltä voimakkailta harteiltaan. Hänessä ei ollut mitään isän näköistä, kaikki oli jäljennöstä äidistä itsestään.

Anna oli onnellinen, hän voi tuntikausittain istua ja kuunnella veljen kertovan matkoistaan, hän tunsi itsensä niin sydämmellisen tyytyväiseksi veljensä kuiskatessa ettei kukaan ymmärtänyt häntä niin hyvin kuin "hänen pieni, kiltti siskonsa". He kävelivät usein yhdessä ja suunnittelivat, että Juhon pitäisi Annalle lähettämänsä pitkään kirjeitten pohjalla kirjoittaa matkakuvauksia, ja hänestä tuntui niin riemuisalta nähdessään veikon tahtovan kokonaan unohtaa vanhat tapansa ja tulla vakautuneeksi mieheksi. Isä näki jo hengessä Montell nuoremman nousevan hänen tilalleen tuon arvokkaan liikkeen johtajaksi ja Liina rouva taas heitti tutkivia silmäyksiä kaupungin tyttäriin, löytääkseen hänelle arvokkaan puolison.

Anna ei ajatellut niin pitkälle, hän oli tyytyväinen olevaiseen riemuun, mutta kuitenkin toivoi hän parasta kaiken senkin suhteen mitä tulevaisuus oli mukanaan tuova, vaikka hänen katsettaan tahtoi himmentää muuan varjo, joka hiljaisena, uhkaavana pilvenä kohosi veljen otsalle. Eräänä hämärähetkenä, jolloin he kylmästä vihmasateesta huolimatta olivat tavallisella kävelyllään, katkasi Juho vihdoin tuon tässä suhteessa siskoaankin kohtaan osoittamansa vaiteliaisuuden. Hän valitti katkerasti sitä, että isä oli kieltänyt hänen pysähtymästä pitemmälti ulkomailla ja muuten nureksi hän koko elonkohtaloaan yleensä: nuo ahtaat pikkukaupunkilais-olot tuntuivat hänestä nyt aivan sietämättömiltä sen jälkeen kuin hän oli saanut nauttia vapautta siellä ulkona, hänen täytyi tunnustaa, että tuo tuleva vaikutus ala, jota hänelle tyrkytettiin, näyttäisi nyt aivan mahdottomalta, se painoi hänen sieluaan, se tuntui hänestä jonkunlaiselta ilkeältä kummitukselta.

— Sinä saat vielä nähdä, Anna, virkkoi hän, että minä joko tulen hulluksi tai päätän katuojaan!

Anna kehoitti häntä puhumaan kaikki rehellisesti isälle, vaikk'ei hänellä itselläänkään ollut juuri toiveita sen onnistumisesta.

— Entä sitten? kysyi Juho katkerasti, — jos isä antaisikin minulle vapauden vaihtaa ammattia, niin mille alalle minä antautuisin, sillä minä olen varsin kasvatettu konttorijakkaraa varten.

Anna aivan kauhistui hänen apeamielisyyttään ja koetti kaikin tavoin lohduttaa häntä puhuen vanhempain suuresta rakkaudesta lapsiaan kohtaan ja miten paljon he toivoivat pojastaan. Konttooriyö ei häntä miellyttänyt ja kuitenkin oli hänellä velvollisuuden täyttämässä vanhempiaan kohtaan niin paljon semmoista, jonka eteen kannatti elää. Mutta Annan sanat tuntuivat luiskahtavan hänen ohitsensa ja kun Anna vanhastaan tiesi että siveysaarnat tekivät hänet vain niskoittelevaksi ja ivalliseksi, keskeytti hän tykkänään kaikki, joka voisi vähentää veljen luottavaisuutta häneen. Kaikissa tapauksissa oli jo sekin hyvä kun hän tahtoi edes puhua murheistaan jollekin.

Tämä suru veljensä tähden ja hänen oma pitkälinen sieluntaistelunsa riudutti vihdoin hänen terveytensä, niin että neuvoksetar levottomuudella puhui hänen kalpeista poskistaan. Sen vuoksi uskalsikin hän vain viitata veljensä mielenapeaan, sillä tämä oli kovin hellätunteinen eikä suvainnut kenenkään huolehtivan hänen mielipiteistään ja ajatuksistaan. Annan täytyi siis yksin kantaa taakkansa, sillä ei edes äitikään huomannut Juhon mielentilaa. Hän, samoin kuin isäkin, oli tyytyväinen kun näki poikansa välttävän tuota entistä iloista toveriseuraa ja ainoastaan silloin tälläin huvittelevan metsästämillä kaupungin läheistössä Sormusen vanhimman pojan, hänen "aseenkantajansa" kanssa, kuten hänellä oli tapana sanoa.

Annalla oli surullinen joulukuusi, tosin syötiin ja juotiin kuten tavallisesti heimolaisten ja ystävien luona ja vietettiin joulujuhlallisuuksia sunnuntaikoulussa ja lähetysyhdistyksessä, mutta sydäntuskaa tuottavaa oli tulla kotiin ja tavata Juhon synkkää katsetta hänen ollessaan vaipuneena jonkun kirjan tai sanomalehden lukemiseen. Hän oli muutenkin tullut niin hirveän ärtyiseksi ja pisteliääksi että oli melkein mahdoton seurustella hänen kanssaan, pari kolme kertaa oli jo ollut pieniä yhteensattumisiakin isän kanssa ja Annasta näytti kuin häntä myöskin vaivaisi joku ruumiillinen kivulloisuus, kenties joku hermosairaus. Hän olisi mielellään kysynyt neuvoa talon hyvältä ystävältä tohtori Westeriltä, mutta rautahermoinen Liina rouva ei voinut ollenkaan käsittää koko asiaa, hän luuli Juhon vain oppineen ulkomailla huonoja tapoja, mutta meidän pitää ohjata kehnoa luonnettamme ja harjaantua itsensä

hallitsemiseen j.n.e. Taaskin vanha juttu: huolimatta syvästä, palavasta rakkaudesta lapsiaan kohtaan, ei hän taaskaan heitä ymmärtänyt.

* * * * *

— Miten Juho viipyy kauvan tällä kertaa, sanoi Anna eräänä aamuna Uudenvuoden jälkeen, menen ikkunan luo ja silmäillen levottomasti Suurelle-kadulle. — Toinen vuorokausi on jo kulumassa sitte kun hän läksi, eikä Kalle Sormunenkaan ole hänen kanssaan, minä tapasin Kallen eilen.

— Juho lie hyvinkin entiseen tapaansa majoittunut johonkin talonpoikaistaloon, vastasi Liina rouva tyynesti; kenties hänellä on ollut hyvä metsästysonni. Tuletko sinä mukaan rouva Blomgrénin luo edellä puolisen.

— Minulla on nuottien kirjoittamista sunnuntaikoulua varten, äitihän tietänee että minä ja opettaja olemme alkaneet harjoittaa lapsille myös laulua?

— No siinä tapauksessa voit jäädä kotiin, ja jos Juho tulee, niin on kyökkipiialla pieni lämmin aamiainen valmiina, minä olen niin toimittanut.

Anna seurasi äitiään eteiseen, mutta meni sitte ainakin viidennen kerran ikkunaan, hän tunsu niin selittämätöntä levottomuutta veljensä tähden, ett'ei hän voinut sitä millään järkevillä syillä tukahuttaa. Ja koko yön oli hän nähnyt tuskallisia unia, veli ei ollut viipynyt niin kauvan millään metsästysretkellä.

Hän koetti käydä työhön käsiksi, mutta siitäkään ei tahtonut tulla mitään, sitte harjoitti hän erästä virttä urkujen säestyksellä, mutta kääntyi kuitenkin aina lopuksi ikkunaan. Siten tulikin hän ensimmäisenä huomanneeksi miten muuatta yksinkertaista, lammasnahkaisella rekiverholla peitettyä talonpoikaisrekeä ajettiin kartanolle. Tuulena törmäsi hän eteiseen ja portaita alas, vaistomaisesti aavistaen jotain riensi hän re'en luo juuri silloin kun kyytimies pysäytti hevosen. Näytti kuin hänen pelkonsa olisi arvannut, että joku onnettomuus oli tapahtunut. Ja siellä makasikin hänen Juho veljensä peitteen alla mitä elottomimpana, pää kääreesen kiedottuna.

— Onko hän kuollut? kysyi hän kääntyen konemaisesti kyytimieheen.

— Ei luullakseni, ainakin aamulla, kun me löysimme hänet pyssyissä vierestä meidän metsästä, männikön alalaidasta, eli hän. Korkeintaan luulen nuoren herran pyörtyneen.

Kiitäen hivelti Anna noutamaan palvelusväkeä kantamaan haavotettua sisään ja lähetti sitte heti äitiä hakemaan. Rouva olikin jo kotiintulossa ja ilmausi tuota pikaa tuohon pieneen joukkoon, joka oli keräytynyt ruokasalin sohvan ympärille, mille talon nuori herra oli laskettu.

— Ah, äiti, Jumalan kiitos jotta tulit niin pian! huudahti Anna.

Äiti viskasi päältänsä kallisarvoisen turkkiviittansa ja polvistui poikansa viereen, vetäen hänen liikkumatonta päätään puoleensa. Mutta tämä pieni liike hellitti tuota väliaikaista sidettä ja muutamia pisaroita mustaa sakeaa verta tunkeusi pienestä takaraivossa olevasta haavasta ja putosi Liina rouvan hienolle pitsireunustalle.

— Kiireesti tohtori Westeriä hakemaan, kuiskasi hän, painaen sormellaan lujasti haavaa. Tämä kipua tuottava liike sekä Annan käyttämä kylmä vesi herätti sairaan tajuttomuudestaan.

Hän katseli harhailleen ympärilleen ja sanoi tuskin kuultavasti: — Missä minä olen?

— Kotona poikaseni, koeta olla tyyneenä, sinä olet hiukan loukannut itseäsi, mutta tohtori Wester tulee pian katsomaan vammaasi. Hänen äänensä ilmaisi hillittyä levollisuutta ja Anna aivan ihmetteli kuinka hän ei hetkeksikään kadottanut malttiaan, vaan puhui yhtä tyyneesti kuin tavallisesti.

Pian oli nuori mies toimitettu omalle vuoteelleen, mutta kun häntä kannettiin huoneesensa, valitti hän ääneensä, niin että Anna ihmetteli miten tuo näköjään niin vähäpätöinen haava voi tuottaa semmoista kipua. Tohtori Wester, vanha, kokenut, jonkunverran ärtyisä lääkäri tuli viivyttelämättä, tutki haavan mitä huolekkaimmasti ja kävi sitä tehdessään yhä ajattelevammaksi.

— Tuo pieni haava takaraivossa on kuulan tekemä!

Rouva Montell nyökäytti myöntäen, Annan katse oli hievahtamattomasti kiintynyt lääkärin huuliin.

— Kuula pitänee kaiketi ottaa pois? kysyi äiti.

— Hm, omituista kyllä on se nähtävästi tullut itsekseen ulos, täällä on pieni reikä tukanrajan alapuolella, mutta ruumis näyttää saaneen tuntuvamman kolauksen!

— Mies, joka toi hänet kotiin, kertoi että hän luultavasti on luisunut korkeata vuoren rinnettä alas, sanoi Anna vaalein huulin.

— Kas niin, se on siis selvää, hän on kaatunut ja lau'ettanut siten pyssyysnä tapaturmaisesti ja me voimme tässä nähdä tuon onnettoman metsästysretken lopun, mumisi vanha eläinystävällinen lääkäri.

— Me voimme siis hyvinkin peljätä haavakuumetta? kysyi äiti.

Tohtori nyökäytti myöntävästi. —

— Sanokaa vain miten minun tulee häntä hoitaa, minä en ole mitään unhottava.

— Ette kyllä, sen tiedän, te olette oivallinen sairaanhoitaja, Liina rouva; mutta alkakaa nyt ensin tuosta nuoresta neidistä, joka on pyörtymäisillään — ei tarvitse nähdä kuin pennin lantin kokoisen haavan, niin jo alkaa huulet vaaleta, varsin on toisista aineista kuin äiti.

Anna oli tarttunut käsiksi muutamaan tuolinselustimeen ja piti siitä suonenvetoisesti kiinni, mutta häntä ei saanut vaalenemaan tuon pienen haavan näkeminen, vaan muuan toinen ajatus, kauhea, hirvittävä aavistus. Tohtori oli selittänyt miten pyssy oli tapaturmassa lauennut veljen kaatuessa vuoren rinteellä ja sanonut "se on siis selvää", hän huomasi myös äidin luulevan sen vahingossa tapahtuneen, mutta mitä voisi, mitä uskaltaisi hän itse ajatella tästä? Juho oli ollut niin sairalloinen ja alakuloinen, ajatus että hän hetkisen epäilyksen valtaamana — hän ei kyennyt ajattelemaan sen pitemmälle, hänen silmänsä sulkeutuivat ja kuin unessa kuuli hän tohtorin sanovan: — Antakaa hänelle lasi vettä, se on samalla ohitse!

— Ei, ei! vastasi hän, kirvahtaen suoraksi voimiaan ponnistaen — minä en pyörry.

— Niin no, vaan kaukana ei se missään tapauksessa ollut, pikku ystäväiseni, sanoi tuo tuikea ukko ystävällisesti. Anna oli ollut hänen oikea lemmikkinsä aina siitä pitäin kun hänen onnistui pelastaa tyttönen kuristustaudista lapsena ollessaan.

Tuskaisia ja levottomia olivat seuraavat tunnit; Juho makasi lähes koko ajan huumoksissa, herra Montell käveli käsiään väännellen ympäri huonetta äidin istuessa koko ajan sairaan vuoteen vieressä ja tarkatessa pienempiäkin muutoksia. Hän suvaitsi Annan tuskin ojentavan kättään avuksi sairaanhoidossa: — Minä olen niin tottunut siihen — sanoi hän tyynen estävästi ja kun isään ei vaikuttaneet mitkään lohdutukset eikä osaaottavat sanat, jäi tuo nuori tyttö kokonaan omia pelottavia ajatuksiaan akkiloimaan.

Kyytimieheltä oli luonnollisestikin kysely kaikkea aivan perinpohjaisesti ennenkun häntä päästettiin lähtemään.

— Nuorella herralla on tapana metsästysmatkoilla ollessaan tulla usein heidän taloonsa ja pyytää kuppi kahvia tai lasi maitoa, kertoi mies. Edellisenä päivänä oli hän puolenpäivän tienoissa ollut heillä ja tilannut itselleen yömajan, mutta kun ei häntä illalla kuulunut tulevaksi, luultiin hänen yöpyneen jonnekin muualla. Aamulla ani varhain, kuin isäntä miehineen meni metsään hakkuulle, löysivät he hänet lumelta aivan sen äkkisyvän jyrkänteen alta, jota kansa nimittää "Velhovuoreksi". Lumessa olevista jäljistä voi selvään nähdä kuinka hän oli luisunut alas kallionsyrjältä, joka todellisuudessa oli aivan sileän jääljangon peittämä, vaikka sen päälle oli päivällä höytyelty hiukan lunta; kallionhalkeimessa kasvoi muuan mutkikas mänty ja rikkirepeytyneestä hihan kyynäspäästä näkyi, että se oli tarttunut siihen kiinni, ja silloin oli hänen pyssyysnä lauennut. Kun he löysivät hänen, makasi hän levitetyin käsin suullaan maassa, se oli oikea Jumalan varjelus, ett'ei hän paleltunut yöllä, mutta hänellä oli lammasnahkainen takki ja, kummallista kyllä, oli ilmakin illan tullen leutoutunut.

Siinä oli melkein kaikki mitä he saivat tietää tapahtuneesta onnettomuudesta, mutta asian syvällisintä puolta ei voinut kukaan, ei kyytimies eikä kukaan muu valaista, ajatteli Anna vapisevin sydämmin.

Seuraavana päivänä kävi tohtori uudelleen sairaan luona, näyttäen Annan mielestä yhtä arvelevalta kuin ensi kerrallakin; äiti taasen huolehti ainoastaan haavakuumeen tähden, hän ei näyttänyt ollenkaan ajattelevan lääkärin selitystä kaatumisesta ja loukkaantumisesta, joka oli tullut nuoren metsästäjän osaksi. Anna yksin huomasi, että lääkäriä ei huolestuttanut kuulan tekemä vaikutus tai sen seuraukset, ja kun tohtori otti hyvästinsä, hiipi hän hänen jälkeensä eteiseen.

— Paras setä, kuiskasi hän hivauttaen kätensä hänen käsivarteensa.

— No, mitä pikku ystäväiseni nyt asioipi, tahtooko hän lääkkeitä hermopuuskauksille, vai? Vanhuksen halu heittäytyä leikkisille katosi kuitenkin heti katsottuaan hänen rukoileviin silmiinsä: — Puhu, lapseni, kehoitti hän.

— Minä haluaisin mielelläni tietää — hän pysähtyi tähän, vetäen syvemmin henkeään, mutta jatkoi

sitte päättävästi — minä rukoilen, sanokaa minulle onko Juhon tila hengenvaarallinen?

— Hm, hm — niin — minulla ei ole koskaan tapana hätäillä tuomioissani, vastasi ukko, kiinnitellen hitaasti hansikkaittensa nappeja; — tuo pieni haava on tosin vähäpätöinen asia, mutta — —

— Kenties Juho vahingoitti itsensä pudotessaan? ehätti Anna vapisevin huulin.

— Siinä osasi hän oikeaan, Juho lienee saanut jonkun sisäisen vamman.

— Ja se on hyvin vaarallinen?

Tohtori tarttui äkkiä hänen molempiin käsiinsä, vei hänet täyteen lampunvaloon ja katseli tutkien hänen vaaleihin, tuskanilmeisiin kasvoihinsa. — Luulenpa parhaaksi ilmaista hänelle totuuden, mutisi hän. Tuo nuori pillomus tuolla sisällä — hän näytti kädellään sairaan huoneeseen — olisi tehnyt viisaimmin, jos hän ei koskaan olisi lähtenyt metsälle viattomia eläimiä vainoamaan kun ei hänellä kerran ole sen vakauneempaa aistia ja tottumusta metsän polkuja astella. Nyt hän on siten saattanut omaisilleen sydämmen surua — eikä hänellä, poikarukalla, ole sen pahempi enää monia päiviä jäljellä.

Anna ei huutanut, vaikka tohtori sitä puolittain pelkäsi, mutta sen sijaan näki hän miten rajua puistutus hivahutti koko hänen ruumistaan.

— Voitteko te kestää sen lapseni? kysyi tuo tönkeä ukko milt'ei hellästi.

— Minun täytyy, — hän puristi kovasti tohtorin käsiä jäähyväisiksi ja lähti, kiiti varjona omaan yksinäiseen huoneeseensa, tarttui molemmin käsin päähänsä sekä seisoi moniaita hetkiä liikkumatonna, melkein tiedotonna.

— Hän kuolee itsemurhaajana — tunkeusi hänen yhteenpuristettujen huuliensa lomitse, sitte vaipui hän aivan kasaan kuin murtunut ruoko noiden hirvittäväin sanain soidessa kuolonkellona hänen korvissaan. Voi, jos Juho vielä hetkiseksi havautuisi täyteen tietoisuuteen, jos hän uskaltaisi kysyä! Hänen sieluntuskansa oli niin suuri, ett'ei hän luullut voivansa kestää tämän epävarmuuden painoa. Mutta vanhempien ei tule saada mitään tietää; ja se tieto, että heidän poikansa täytyy kuolla, olisi kyllin voimakas musertamaan heidät. Miten surullista onkaan elämä, hän oli niin usein kuullut maailmaa sanottavan "murheen laaksoksi", nyt ymmärsi hän täydellisesti noiden sanojen merkityksen, sillä taivas oli suljettu kuin rautaovi ja Jumala äärettömän kaukana. Hän ei rukoillut, hänellä ei ollut sanoja siihen.

Äiti ei tahtonut sallia hänen valvoa yöllä, mutta hetkeksikään ei hän kuitenkaan voinut silmiään ummistaa ja aamupuoleen hiipi hän hiljaan sairaan huoneeseen. Äiti viittasi häntä luokseen: — Sinä voit tulla hetkiseksi minun tilalleni, Anna, kuiskasi hän, minun pitää mennä puhelemaan isärukan kanssa, joka on pitkin yötä käynyt täällä katsomassa.

— Eikö äiti tarvitsisi levätä hetkisen?

— En, minä en tunne ollenkaan itseäni väsyneeksi, minä olen niin voimakas, kuten tiedät. — Ja kaikesta levottomuudesta ja kahden yön valvomisesta huolimatta näyttikin hän aivan terveeltä ja reippaalta. — Täällä on minun kutimeni, kaidenna säären kohdalta joka seitsemännellä kierroksella.

Anna katseli hetkisen tuota pitkää, harmaata "lähetyssukkaa", sitte asetti hän sen huoahtain pois luotaan, hänellä ei ollut äidin tavatonta, kaikissa olosuhteissa kukistumatonta tointa. Sairas liikutti itseään ja valitti hiljaa. Anna kumartui hänen ylitsensä kuiskaten mitä vienoimmalla, hellimmällä äänellä hänen nimensä, ja kuin hänen lemmenvoimaisen tahtonsa tenhoamana avasi sairaus hitaasti silmänsä ja katsoi häntä aivan selvä-ilmeisellä katseella.

— Pikku siskoseni — sanoi hän soinnuttomasti, ääntäminen näytti tuottavan hänelle kipuja.

— Armas Juho! — Hän polvistui vuoteen viereen, niin että hänen kasvonsa olivat milt'ei veljen kasvojen vieressä tyynyllä: — sinä et tiedä miten levoton minä olin sinun tähtesi eilispäivänä, kuiskasi hän, minä aavistin, että joku onnettomuus oli kohdannut sinua.

Juho tarttui lujasti hänen käteensä: — minä olin hyvin alakuloinen sinä päivänä, mumisi hän, en tietänyt mitä tahdoin. Katsohan, elämä näytti minusta liian raskaalta ja minä — —

Anna tunsu miten jääkylmä puistutus hivautti hänen ruumistaan, mutta hän pakotti itseään ja sanoi mitä vienoimmalla äänellä: — Mitä ajattelitkaan, oma, rakas veljeni?

— Vetäydy pois, Anna — sanoi hän tukehtuneella äänellä — minä olin päättänyt ampua luodin otsaani!

Mutta Annapa ei poistunutkaan, hän painautui sen sijaan yhä lähemmä ja kiersi kätensä hänen kaulalleen: — Sinähän et kuitenkaan ampunut, Juho?

— En, sitä en tehnyt, minä ajattelin sinua, pikku sisarueni, ja äitiä. Muistatko muuatta kertaa lapsuudestani, jolloin putosin heinäladon rappusilta! Kaikki luulivat minua kuolleeksi, mutta minä ainoastaan pyörriin, ja kun toivuin, seisoi äiti ylitseni kumartuneena, silmissä katse, jota en koskaan voi unhottaa — ja juuri tuo katse se pidätti minua nytkin.

Anna painalsi yhä uudelleen ja uudelleen huulensa veljen huulia vasten, hän ei voinut puhua, vaan siltä tuntui kuin olisi ääretön paino äkkiä irtaanut hänen harteiltaan ja hänen äsken elottomasta sielustaan kohosi nyt juhlivia ylistys- ja riemuvirsiä kohti korkeutta. Nyt tuli hän ajatelleeksi myös sitä, että puheleminen saattoi olla vaarallista hänen veljelleen, koska se näkyi niin vaikealta; mutta jos tämä keskustelu lyhentäisikin hänen elämäänsä, ei hän sittekään olisi tahtonut välttää sitä, hän tunsu tämän jälkeen voivansa kestää vaikka mitä, kunhan vain tuo kauhea mahdollisuus oli häipynyt. Kun Juho tahtoi ruveta kertomaan miten tuo tapahtuma oli sukeutunut, pani Anna hymyillen sormensa hänen huulilleen ja kertoi itse mitä hän oli kuullut kyytimieheltä, jolle veli nyökäytti myöntävästi, hänellä oli tuohon kaikkeen ainoastaan joitakuuta pikkuseikkoja lisättävänä.

Kun äiti palasi, huomasi hän potilaan melkoista reippaammaksi, niin että sekä hän että isä siitä suuresti riemastuivat. Annan sydäntä kirvelti kuitenkin tätä nähdessään, sillä hän muisti tohtorin sanoja; mutta toivon ääni kuiski hänelle että kokeneinkaan lääkäri ei ole kuitenkaan mikään Jumala ja se rohkaisi häntä suuressa määrässä.

Kummallista kyllä ei tuo vanha lääkäri lausunut mitään erikoista iloa tai ihmettelyä tuon heidän mielestään Juhon tilassa huomattavan melkoisen tervehtymisen johdosta, syvä poimu asui edelleenkin hänen tuuheain kulmakarvainsa välillä ja Annan täytyi itsekseen myöntää ett'ei se näyttänyt ollenkaan ilahuttavalta.

— Kunhan vain vapauduttaisiin tuosta kuumeesta, tuumitteli äiti luottoisesti. Tohtori vaikeni ja Juho sulki raukeasti silmänsä.

Kun Liina rouvaa heti tämän jälkeen kutsuttiin pois, kävi Anna hänen tilalleen. Silloin sanoi tuo nuori mies äkkiä: — Kun ihminen seisoo haudan reunalla, näyttää elämä pikku murheineen aivan toisenlaiselta kuin sitä ennen!

Anna katsoi häntä hämmästyneenä. Juho vastasi hänen katseesensa suruvoittoisesti hymyillen: — Tiedätkö, pikku sisarueni, että ihmissydän on kumman horjuva, sanoi hän hiljaa; minä olen kaiken aikaa aihkaillut huolissani ja antanut niiden raskauttaa itseäni siinä määrässä, jotta olin vähällä väkivaltaisesti vapauttaa itseni niistä, mutta nyt, kun todella seison kuolon kynnyksellä, huomaan että on kuitenkin jotain, jonka eteen kannattaa elää.

— Oletko sitte niin varma kuolemastasi, rakas Juho? kysyi hän.

— Näeppäs, Anna, vastasi hän, minä tunnen, että minä olen tavalla tai toisella turmeltunut ja ukko Westerin sanoista ymmärsin samaa, en voi kertoa miten pieninkin liike vaivaa minua, minä olen aivan musertunut. Äiti rukka, hänellä kun on niin hyvä toivo!

Tämä oli myös totta. Rouva Montell tyyneine luonteineen katseli asiaa yleensä parhaalta puolelta ja kun hänen tapaturman tuottama ensi hämmästyksensä oli asettunut, ei hänessä ollut pienintäkään pelvon vivahdusta siitä ett'ei poika hänen huolekkaalla hoidollaan pian tervehtyisi ennalleen. Olihan hän nuori ja tavattoman lujarakenteinen, melkein kuin äiti itse, eikä hän sitä paitsi ollut koskaan sairastanut, siksi ei hän voinutkaan uskoa, että kuolema nyt juuri ja juuri tämän onnettomuuden kautta hänet yllättäisi.

Anna kärsi sanomattomasti tästä varmatoiveisuudesta, vaikk'ei hänellä kuitenkaan itselläänkään ollut uskallusta sitä epäillä, vaikka hän kyllä peittelemättä näyttikin levottomuuttaan sairaan tähden.

— Minun armas tyttöseni on aina ollut taipuisa katsomaan kaikkia mustalta puoleltaan — oli rouva Montellin ainoa vastaus tyttärensä arveluttaviin viittauksiin. Seuraavana päivänä oli Juho entistään raukeampi ja makasi enimmäkseen horroksen tapaisessa uinailussa. Iltasella, kun Anna taasen hetkisen istui hänen luonaan, valitti hän isosti.

— Miten voit, rakas ystäväiseni? kysyi Anna hellän levottomasti.

— Minulla on luullakseni tänään ollut enemmän tuskia.

Anna katseli tutkivasti hänen tuskanilmeisiä piirteitään, jotka vielä äsken loistivat terveyttä ja eloa, hänen sydäntään puristi ja ahdisti tuska, sillä hänestä näytti kuolema joka silmänräpäys hiipivän lähemmä ja hän ei tietänyt tunsiko veli tätä peljättävää totuutta.

Kuin vastaukseksi näihin hiljaisiin ajatuksiin sanoi sairas äkkiä sortuneella äänellään: — Kuolema

tuntuu kovalta, pikku sisareni, kun meillä on ollut kyllin kaikkea täällä ja siellä toisella puolella ei ole mitään odotettavissa, jos nimittäin mitään on olemassakaan! Kenties onkin kaikki vain kaunista lohdutussaarnaa, jota teidän pappinne tarjoaa hurskaille sieluille. Niin, niin, Anna, älä näytä ollenkaan niin hämmästyneeltä, sillä minusta on näyttänyt kuin sinä olisit itsekin suuresti epäillyt pappien saarnain totuutta.

— Ah, rakas Juho — hän kumarsihe alas ja otti hänen vaipuneen kätensä omiinsa — minua on monet epäilykset ahdistaneet, mutta varmuus siitä, että on Jumala, tuomio ja tulevaisuus elämä, on aina säilynyt järkkymättömänä taistelevassa sielussani. Katsoppas, minä luulen loukkaantuneeni muotoon ja siten jouduin vieraantumaan koko opin rikkaasta sisällöstä, mutta näinä pimeinä, synkkinä päivinä, rakas veikkoni, on Jumala sallinut valkeutensa valistaa minua ja suuresta rakkaudestaan johtanut minut Vapahtajan luo. Nyt tuntuu kaikki minusta niin valoisalta, ja rehellisesti, epäilemättä voin nyt sanoa: minä uskon, uskon Jumalan ijankaikkisesti armahtavan laupeuden Jeesuksessa Kristuksessa. Kyynelet tulvivat hänen poskilleen, mutta hänen silmistään loisti sisäinen kirkastus.

Juho naurahti surunvoittoisesti. — Se on siis hyväksi sinulle, pikku siskoni, koska se tekee sinut onnelliseksi, sanoi hän hiljaan.

— Jos sinäkin voisit tulla samanlaiseksi, Juho, kuiskasi hän; haluaisitko sinä puhutella pastori Törneä.

Hänen kasvonsa sävähtivät jäykiksi ja kylmiksi: — Ei, sanoi hän tuimasti; sen verran olen minä pitkin elämäni kiusautunut pappeihin ja heidän puheisinsa ett'en minä halua ketään heistä luokseni kuolinhetkenäni. Jos kenenkään ihmisen sanoihin voin luottaa, niin voin juuri sinun sanoihisi, Anna; mutta toisen vakuutus ei voi auttaa toista kuolonsyvyuden ylitse ja mitä luulisit sinä muuten tällaisella maailmanlapsella kuin minulla voivan olla odotettavana siellä toisella puolella? — Hän puhui tavattoman tyynesti, mutta niin jäätävän toivottomasti, että Annan sydän oli tuskasta haljeta; pakottavana kaipuuna ikävöi hän kaunopuheisuuden lahjaa, voidakseen mitä palavimmilla sanoilla johtaa hänen sielunsa armon lähteelle. Mutta hänen kielensä oli kuin kiinni sidottuna ja suuren heikkoutensa tunnossa turvautui hän Jumalan rajattomaan laupeuteen: — Herra Jeesus, auta meitä! tunkeusi hänen vapisevilta huuliltaan.

Kun tohtori Wester seuraavana aamupäivänä astui sairaan huoneeseen, havaitsi hänen tarkka silmänsä, että tavaton muutos oli tapahtunut sairaan tilassa. Piirteet olivat käyneet teräviksi, silmät elottomiksi ja sisäänpainuneiksi sekä iho kellahtavaksi, kaikista näkyi että kuolon työ oli jo alkanut.

— Minusta tuntuu Juho tänään puhuvan paljon helpommin, sanoi rouva Montell toiveikkaasti. Yöllä hän niinkään nukkui useita tunteja.

Tuo kokenut lääkäri läheni sairasta ja tarttui hänen herpouneeseen käteensä, hänen tutkiva silmänsä kiinnittyi noihin tyynillä lepääviin vaaleihin kasvoihin ja kun hän kohtasi äkkiä nuoren miehen katseen, ymmärsi hän sanoitta niiden selvää kieltä: — Sanokaa hänelle, että kuolontaistelu on käynnissä. Sairaasta kohotti hän katseensa pääpuolella seisovaan Annaan ja havaitsi hänenkin kasvoillaan tuon saman visseyden, äiti yksin istui rauhaisana kuolinvuoteen vieressä.

— Ehkä me annamme nuorelle ystävällemme jotain rauhoittavaa, sanoi hän ja tuossa karmeassa äänessä voi huomata harvinaisen, väräjän soinnun; — hän tarvitsee ennen kaikkea — lepoa. Hän laski harmajan päänsä alas, asettaen korvansa sairaan rintaa vasten, oliko se todellakin vielä nuorukaissydän, joka tykkäeli noin raukean väsähtäneesti!

— Valmistakaa häntä varovasti, sanoi Juho soinnuttomalla äänellä hänen korvaansa. Tohtori nyökäytti päätään ja rouva Montell seurasi häntä ulos.

— Äiti parka, hetki on tullut, kuiskasi Juho.

— Jumala häntä vahvistakoon! sanoi Anna, ottaen Juhon käden omaansa.

— Minä olen tuumaillut paljon eilistä keskusteluumme, sanoi hän vaivaloisesti; tiedätkö, siskoseni, minäkin luulen etsineeni Jumalaa, vaikka tosin omalla tavallani, ja löytäneeni hänen käsialaansa taiteen suuruudessa, kaikessa luonnossa ilmenevässä kauneudessa. Minä en tietänyt sitä silloin, mutta nyt ymmärrän minä, että minussa on aina ollut salainen ikävöiminen jonkun korkeamman perään, minä nimitin sitä ihanteeksi, mutta mikä sitte on meidän korkein, ylevin ihanteemme, joll'ei juuri — Jumala. Jos me kerran uskomme hänen olevan olemassa, niin täytyy meidän myös olettaa, että kerran tulee tuomio, jossa jokainen saa töittensä jälkeen, mutta Jumala ja syntiset, Anna — — —

— On olemassa välittäjä Jumalan ja meidän välillämme, Jeesus Kristus, vastasi Anna juhlallisesti.

— Minä en tiedä, jos minä voin käsittää sitä, sanoi hän surullisesti — minun ajatusvoimani on sammumaisillaan.

— Mutta Vapahtaja voi käsittää sinua, rakas veljeni, vastasi hän sydämmellisesti yhä kasvavalla luottavaisuudella. — Hän on sanonut "rukoilkaat, niin te saatte" ja minä olen lakkaamatta rukoillut Herraa sinun tähtesi.

Samalla hetkellä tuli äiti sisään, hän ei mennyt kuten tavallisesti vuodetta kohti, vaan suoraa päätä ikkunan luo, jonka alaslasketut verhot hän veti ylös, päästäten siten talvipäivän hämäränomaisen valon virtaamaan huoneeseen. Sitte läheni hän askel askeleelta sairasta, tutkivain silmäystensä tarkastellessa hänen kasvojaan. Ja mitä kauvemmin hän katseli, sitä varmemmaksi hän tuli lääkäriltä äsken kuulemansa totuudesta. Hän oli ollut siksi monen kuolinvuoteen ääressä, ett'ei hän voinut epäillä noiden kuolonmerkkien luotettavaisuutta, jotka kohosivat hänen poikansa, esikoisensa, kylmän hien kostuttamalle otsalle.

Kun hän oli asettunut tavalliselle paikalleen, otti nuori mies hiljaa hänen kätensä ja asetti sen poskeaan vastaan, mutta kumpainenkaan ei puhunut mitään. On hetkiä elämässä, jolloin tunteet ovat niin valtavia, että uupuu sanat niiden ilmaisemiseksi.

Tämä päivä oli Annasta kuin joku eriskummainen uni, ja hän olisi niin mielellään toivonut, että hän olisi voinut puhella äidin kanssa kahden kesken, siitä olisi ollut huojuunusta heille molemmille. Mutta äiti sanoi vain ohimennen: — Minä olen pyytänyt tohtori Westerin puhumaan asiasta isälle, häntäkin tarvitsee valmistaa. — Hän liikkutteli itseään ja puhui aivan kuin tavallisesti, kuitenkin näytti Annasta kuin koko hänen olemuksessaan olisi jotain outoa ja kylmää.

Tohtorin antamien lääkkeiden vaikutuksesta makasi Juho jonkunlaiseen horroksen tapaiseen uneen vaipuneena eikä häntä näyttänyt mitkään tuskat vaivaavan. Anna oli kiitollinen tuolle kokeneelle lääkärille siitä, että tämä kykynsä mukaan koetti lieventää kuolontaistelun tuskia ja odotti joka hetki lopun lähenemistä.

Jälkeen puolenpäivän tuli neuvoksetar, kuten useita kertoja ennemminkin sairausaikana. Rouva Montell istui sisässä sairaan luona, mutta Anna tuli niin iloiseksi saadessaan heittäytyä moniaiksi minuuteiksi puhelemaan vanhan rakkaan ystävänsä kanssa — Minä olen niin omituisessa mielenvireessä, sanoi hän — Juhon kuolontaistelu on jo alkanut, mutta minä en itke enkä sure, sillä minä tiedän, että hänen tähän asti kahlittu henkensä on nyt vapautumaisillaan. Voi kummitätini, hänelle on varmaankin onnellisinta, että hän pääsee täältä, sillä tietämätöntä on, olisiko elämä voinut hänelle tarjota tyydyttävää vaikutus-alaa ja hänen sielunsa suhteen en minä ole nyt enää ollenkaan levoton. Minä en voi sitä selittää, mutta minua elähyttää niin ihmeellinen tunne: Herra on vallannut minun kovan sydämmeni, minun sieluni luottaa häneen täydellisesti ja samoin toivon olevan veljenikin laita.

— Aamen sanokaamme sitte! vastasi tuo kokenut ystävä sydämmellisesti ja he kumartuivat yhteiseen hiljaiseen rukoukseen Jumalan edessä.

Kun Anna palasi sairaan huoneeseen, oli siellä perin hiljaista, liikkumatonna istui sekä isä että äiti sairaan vuoteen ääressä. Nuori tyttö polvistui nyt, kuten usein ennenkin, heidän keskelleen ja ottaen Juhon voipuneen, kylmähkön käden omiin elonhehkuisiin kätösiinsä, äänsi hän: — Rakas Juho! Tuo hellä, hyväilevä ääni herätti vielä kerran liitävän sielun horroksen huumeestaan. Hän avasi silmänsä ja katsoi häntä sammuvin katsein.

— Oi Jeesus, tule ja vapauta meidän rakkaamme! rukoili Anna selvällä, nuorella äänellään. — Ainoastaan sinuun, Herra Jeesus, me luotamme, tule, meidän ainoa turvamme.

Hänen vaiettuaan sanoi äiti konemaisesti: — rukoile, rukoile!

— Jeesus on jo tullut, äiti — kuiskasi hän. Rukouksen avain oli avannut elon portit.

* * * * *

Saatuuan sanoman kuolontapauksesta, riensivät kaikki Montelliin, näyttääkseen osanottoaan suruun. Isäntä vetäysi kuitenkin konttoriin, jättäen vieraat naisten huollettavaksi. Liina rouva oli aina siitä pitäin, kun hän tohtorilta sai tiedon poikansa lähenevästä kuolemasta, ollut aivan kuin kone, hän kyllä täytti tavalliset velvollisuutensa, vieläpä järjesteli kaikki kuollutta ja hänen hautaamistaan koskevat seikat, mutta hän jätti Annan tehtäväksi yhä uudelleen ja uudelleen kertoa noille lukuisille ystäville sairaudesta ja kuolemanhetkestä, näytti kuin hän ei olisi itse tahtonut tehdä sitä eikä kuunnella heidän hyväntarkoituksellisia lohdutussaarnojaan.

Neiti Fager ja rouva Blomgrén huomasivat, että tuo rakas Liina kantoi suruaan kerrassaan sopimattomalla ja kristitylle hyljättävällä tavalla, sen vuoksi pitivätkin he kristillisenä velvollisuutenaan antaa hänelle vakavia nuhteita ja istuivat niin tuntikausia hänen luonaan puhellen Jumalasta, joka hyvydessään lähettää ihmisille koettelemuksia, nöyryyttääkseen heidän ylpeää sydäntään; Liinakin oli jumaloinut poikaansa, sen vuoksi täytyi Herran ottaa sen häneltä pois. Herra Jumala, kaikki maallinen

on katoovaista; kiusaukset ovat niin monenlaiset, sen vuoksi pitääkin meidän katsoa eteemme, ja he huokasivat ja huomasivat, että tuo rakas kristisisar itse asiassa olikin kovin itsevaltiainen ihminen, Jumalan täytyi hänellekin, jonka kaikki asiat aina olivat olleet niin hyvin, löytää joku kuritus. Sitte menivät he rauhoitetuilla omillatunnoilla matkaansa. Annan huuilta pääsi helpotuksen huokaus, sulkiessaan eteisen ovea noiden "Jobin ystävain" jälkeen, niinkuin hän heitä nimitti. Heidän sanoissaan oli kyllä paljon totuutta, mutta heiltä puuttui kokonaan oikea lohdutustapa ja vilpitön mieli. Annalle johtui mieleen pastori Törne, äiti kyllä ei ollut hänestä mitään puhunut, mutta Anna luuli olevansa varma siitä, että äitinsä halusi tavata häntä.

Koko Juhon sairauden ajan oli pastori maannut vuoteen omana pahanlaisen vilustumisen tähden, mutta Anna tiesi että hän heti tervehtymisensä jälkeen tulisi ensi työkseen heillä käymään. Anna toivoi vielä, että hän myös toimittaisi ruumiin siunauksen, kuten äitikin halusi.

Päivää ennen hautausta tulikin tuo nuori pappi heidän luokseen. Anna tuli vilpittömän iloiseksi nähdessään hänen tulevan ja toivotti hänet sydämmellisesti tervetulleeksi. Pastori oli kyllin hienotunteinen ymmärtääkseen oikein tämän vastaanoton herttaisuuden, hän puristi luottavasti tytön kättä, vaikka hienonen punerrus kohosikin hänen taudin kalvakoimille kasvoilleen.

— Minä luulen äidin odottaneen teitä, sanoi Anna, pastori varmaan löytää hänet hyvin paljon muuttuneena, hän on tullut niin hiljaisiksi ja ihmeteltävän välinpitämättömäksi.

— Suru vaikuttaa eri lailla — sanoi pastori merkitsevästi, katsellen hänen avoimiin ilmeikkäisiin kasvoihinsa. Anna ei vastannut, hänen kirkastunut, luottoisa katseensa vain kohtasi pastorin silmäilyä, sitte saattoi hän hänet äidin luo ja jätti heidät kahden kesken. Ja kun hän tunnin kuluttua palasi, tulivat tuon surevan äidin tähän saakka kuivista silmistä kynelet ensi kertaa kuolemantapauksen jälkeen. Anna kiersi kätensä hänen ympärilleen:

— Äiti rukka, armas äiti!

Pastori oli mennyt ikkunan luo ja myös hänen silmissään huomasi Anna kostean väikkeen. Hyvästiä heittäessä sanoi Anna hänelle, tuo kaunis, avoin katse silmissään:

— Minä tahtoisin sanoa teille jotain, herra pastori, jotain, josta minä olen varma ja joka tulee teitä ilahuttamaan. — Pastori katsoi häneen kysyvästi.

— Muistatteko, minkä kauniin toivomuksen te sanoitte minusta, te uskoitte, että Herra suurella pelastajan rakkaudellaan vielä on etsivä minua — ja nyt voin minä sanoa teille: Hän on myös minut löytänyt — surun tiellä.

— Herra kuulee rukoukset, niinkuin hän pettämättömästi luvannut on! vastasi pastori painokkaasti.

* * * * *

Aina pastorin käynnistä saakka, niinpä itse hautauspäivänäkin, näytti rouva Montell olevan ennallaan, hän vastasi ystävällisesti kaikkein osaa-ottaviin kysymyksiin, kuultiinpa hänen kirkkaan äänensä yhtyvän hautausvirteenkin. Hänen ystävättärensä huomasivat tässä todistuksen siitä, että heidän viisaat neuvonsa olivat vaikuttaneet hyvää Liina ssaressa, eikä kumma, sillä mehän olemme hyvin taipuisia uskomaan omalla vaikutuksellamme olevan valtaa ja tehokkuutta. Anna oli kenties ainoa, joka huomasi, että vaikka äiti näyttikin jälleen ennalleen tasautuvan ja vähitellen käyvän käsiksi poikansa sairauden ja kuoleman kautta keskeytyneeseen laajaan toimintaansa, oli hän kuitenkin jossain määrässä muuttunut.

Hän lueskeli nyt, jota hän ei tähän saakka pitänyt ollenkaan tarpeellisena — ja Anna huomasi, että hän ajatteli vieläkin enemmän, vaikk'ei hän puhellut asioistaan enemmän hänelle kuin vanhoille ystävilleenkään, päin vastoin näytti toisinaan kuin hienonen, tuskin huomattava väliaita kohosi Liina rouvan ja hänen muinaisten innokkaimpain ihailijainsa, esim. neiti Fagerin ja rouva Blomgrénin, välille, viimmemainittujen sitä kuitenkaan huomaamatta. Annan äiti oli syvällisesti omaksunut ne uskonnolliset käsitteet, joiden piirissä hän oli kasvanut ja ne olivat aina täydellisesti tyydyttäneet hänen henkiset tarpeensa, niin ett'ei hänen mielipiteensä voineetkaan koskaan joutua minkään suuremman muodostuksen alaiseksi. Mutta oli kuitenkin olemassa jonkun verran ahdasmielisyyttäkin, pieniä omituisuuksia, jotka aina ilmenivät hänen avoimelle siimalleen oikeassa karvassaan. Oli tosin eroa ihmisillä, mutta koskaan ei hän tuntenut itsellään taipumusta ketään tuomitsemaan. Hän alkoi huomata, että ihminen voi olla kristitty tarvitsematta rajoittaa henkeään mihinkään visseihin, ahtaisiin muotoihin.

Tuolla älykkäällä, toimivalla luonteella oli salaista taipumusta farisealaisuuteen, tosin tuohon hienompimuotoiseen; ja tälle pienelle siemenelle olikin runsaasti langennut ihmiskiitoksen hunajakastetta. Mutta hänen kristielämänsä rehellinen, totinen puoli oli kuitenkin voimakkaasti

vastustanut tuota nousevaa tainta. Mutta nyt tulipojan kuolema ja paljasti salaman välähdyksen tapaisella valolla tuon salassa versoneen vesan, ainoastaan jotkut harvat juurenhapset säilyivät tuolta mullistukselta. Voimakkaan iskun tavalla nöyryytti suru hänen oman voimansa maan tasalle.

Ja juuri se, että hän, kristitty äiti, jo lapsuudessa herännyt ja valistunut nainen, vieläpä koko puolueensa kokenut neuvonantaja, ei kyennyt tekemään mitään oman poikansa saattamiseksi Jumalan luo — se juuri antoi hänen omalle varmuudelleen kuolon iskun. Oli kerrassaan käsittämätöntä, selittämätöntä, miks'ei hän koskaan voinut pienintäkään vaikuttaa poikaansa tässä suhteessa; hänen nuoruudenhehkuinen elämänsä oli kiitään häipynyt ja kun hän vihdoin, muutamia tiimoja ennen kuin se kokonaan sammui, kauhistuneena tuijotti kuolemaa kasvoista kasvoihin, oli hänen kielensä aivan halpautunut. Hänellä ei ollut ainoata sanaa, ei ainoata pelastusköyttä viskattavana tuolle rakkaalle sielulle, jota Tuonenvirta mustilla laineillaan kuljetti yhä kauvemmas hänen läheisyydestään. Hänelle muistui mieleen Raamatun kertomus ylimmäisen papin Elin pojista — oliko se mikään puollustus lastensa suhteen velvollisuutensa unohtaneille vanhemmille? Ei, se oli peloittava varoitus!

"Kasvattakaa lapsenne kurituksessa ja Herran nuhteessa!"

Pastori Törne oli ainoa, jonka kanssa hän voi puhella tuosta kauheasta painosta, joka lepäsi hänen sielullaan sekä pelvostaan ja toiveistaan poikansa sielun suhteen, Anna taasen iloisella varmuudellaan ei kyennyt häntä lohduttamaan. Pastori neuvoi äitiä turvautumaan ahkerasti rukoukseen, omasta kokemuksestaan tiesi hän, että tällainen neuvo oli ainoa, minkä täänlaatuisessa tapauksessa voi antaa. Me emme voi katsoa toiselle puolelle hautaa tuon alaslasketun esiripun taakse ja siten vakuuttautua rakkaittemme kohtalosta, mutta meillä on oikeus rukoilla heidän edestään ja rukous suo samalla meidän omille sieluillemme toivoa ja vapautta Jumalassa.

* * * * *

Vuosi oli mennyt menojaan, kevään kukat olivat kaunistaneet pojan ja veljen hautaa tuolla hiljaisella hautuumaalla, syksyn sumut olivat sitä ympäröineet ja talven lumi juuri parhaillaan levitteli sille pehmyttä, valkeaa vaippaansa.

Anna oli kesän ajalla seurannut neuvosmies Hellsbergiä tämän kylpy- ja terveyslähdematkoilla ja sitte kotimatalla pysähtynyt pääkaupunkiin muutaman rakkaan kummitätinsä sisaren luokse. Se oli myöskin neuvoksettaren tointa, että tuo nuori tyttö joutui heidän matkueeseensa, hän nimittäin piti tarpeellisena muuttaa tämän suojattinsa uusiin oloihin, sillä nuo surulliset kotoiset olot: veljen kuolema ja siitä syntynyt kaipuu, olivat heikontaneet hänen terveyttään. Hänen sekä ruumiinsa että sielunsa kaipasi toista ympäristöä, uusia, vereksiä vaikutteita ja vanhemmat, jotka tekivät kaikki minkä voivat ainoan elossa olevan lapsensa eteen, olivat vilpittömän kiitollisia voidessaan jättää hänet noiden vanhain kelpo ystävänsä huostaan.

Neuvoksettaren sisar, muuan professorin leski, kuului piiriin, joka oli tunnettu sekä teräväsilmaisestä älystään että syvästä, vakavasta suunnastaan, ja häneltä sai Anna useita hyviä vaikutteita ja kokemuksia. Tuo täällä nuorten tyttöjen kesken huomattava työteliäs elämä antoi hänelle paljon ajattelemisen aihetta. Hänen kotikaupunkinsa, kovin ahtailta tuntuvine oloineen, ei olisi hänelle suotuista työvainio, mutta hän ei tahtonut siitä huolehtia, Jumala kyllä näyttää hänelle jonkun vaatimattoman toimialan, jolla hän voi olla toisten hyödyksi.

Reippaana ja elpyneenä palasi Anna kotiinsa ja huomasi siellä kaikki olevan ennallaan. Isä askarteli vanhaan tapaansa rakkaassa konttoorisissaan ja äiti oli aivan kuin ennen, ompeluyhdistyksen ja kokousten keskuksena, hänen viljavissa hiuksissaan ei ollut ainoatakaan harmajaa karvaa ja hänen terve hiipiänsä antoi hänen kasvoilleen vielä kauniin ja nuorekkaan sävyn, mutta noissa kirkaissa silmissä voi toisinaan aivan kuin vahingossa huomata väsymyksen ja kärsimyksensekaisen ilmeen, joka ilmaisi, että tämän äidinsydämmen sisimmässä sopukassa asui esikoistaan kaipaava suru, joka ei koskaan enää katoaisi. Kuitenkin haihtui tämä ilmaus niin äkisti, että ainoastaan Annan herkkä silmä voi sen huomata, ja hän taasen, joka hyvin ymmärsi sen alkulähteen, koetti osoittaa äidilleen kahdenkertaista rakkautta. Äidin ja tyttären väli ei koskaan ennen ollut näin hyvä, he näyttivät nyt ymmärtävän toisiaan kaikissa ja kiitollisuudella tunsivat Anna että äitinsä viime aikoina oli vapautunut kaikesta pakollisuudesta, huomio, joka teki kodin hänelle entistä rakkaammaksi.

Kauvan ei hänen tarvinnut olla kotonaan ennenkun hän huomasi, että tuo ennen niin jakamattoman kehuva arvostelu pastori Törnestä oli melkoisesti himmentynyt. Hän ei enää istunut tuolla koskemattoman pyhällä istuimella, jonne nämä uskovaiset aina tahtoivat pappinsa asettaa, vaan oli alentunut tavalliseksi syntiseksi ihmiseksi.

Kun esimerkiksi ajateltiin, että hän sunnuntaikoulussa oli koko luokan edessä torunut Kinnulan matammin poikaa — ja matammi kun nautti semmoista arvoa uskonheimolaistensa keskuudessa — ja selittänyt vakuutuksensa olevan, että tuo jumalaton Liisa Snygg oli mennyt autuaana ijankaikkisuuteen

— juuri näillä sanoilla lopetti neiti Fager, puhuessaan asiasta ompeluyhdistyksessä — niin voi hyvin ymmärtää, ett'ei kaikki ollut kuin olla piti, ja muutenkin hän oli käynyt niin ankaraksi kirkossa jotta toisinaan oikein tahtoi puistuttaa. Niin, puheessa ei ollut enää yksinomaan evankeliumin hunajaa ja maitoa. Hän, neiti Fager, pelkäsi todellakin saaneensa maistaa lain kirpeää viiniä — niinhän se käy kun ei ole varovampi seurapiirinsä suhteen. Pään pudistus ilmaisi paremmin kuin sanat, että neiti Fager mielellään haluaisi vapautua noista pastorin nykyjään niin tiheistä käyneistä Hellsbergien luona; mutta hän ei saanut mitään kannatusta, sillä Liina rouva ei edes suljetummassakaan piirissä hyväksynyt moittivia arvosteluja. Hän ei sitä paitsi huomannut nuorena papissa tapahtuneeksi mitään moitetta ansaitsevaa muutosta, hän sanoi ainoastaan, että pastori Juhon kuoleman jälkeen oli ollut hänen paras poikansa.

Nämä erilaiset lausunnot herättivät Annassa jännitetyn halun saada kuulla hänen saarnaansa. Ensimmäinen sunnuntai hänen kotiintulonsa jälkeen oli viimeinen adventtipyhä, niin että jonkunlainen joulutunnelma tuntui vallanneen koko seurakunnan, ainakin tuntui Annasta niin, sillä hänen omaan sieluunsa oli joulurauha jo koteutunut. Miten hyvältä tuntuukaan olla jälleen kotona ja nähdä sulia tuttuja kasvoja, siellä istui mamselli Rask leppeine, tyytyväisyyttä säteilevine, vanhanaikuisen päähineensä reunustamine kasvoineen. Anna nyökäytti tervehdykseksi vanhalle Biina neidelle ja hymyili vastapäätä olevassa penkissä istuvalle rakkaalle kummitädilleen. Sitte kaikuivat urkujen mahtavat sävelet, ja äänet kohosivat aamuvirren sävelinä ylistäen ja kiittäen kohti korkeutta. Sen jälkeen rukoili Anna sydämensä syvyydestä, että pastori "jakaisi heille oikein totuuden sanaa", ja hänen rukouksensa tuli myös täydellisesti kuulluksi.

Saarna oli todellinen adventtisaarna, josta kajausi kauttaaltaan joulukellojen juhlallinen sointu. Vastustamattomalla voimalla tempasi tuo vakava ääni kuulijat mukaansa ja tämä evankeliumin julistus ei liikuttanut yksinomaan tunteita, vaan tunkeusi voimakkaana sisimpään sydämeen sopukkaan, avasi sielun silmän raamatun kirkkaalle valolle ja näytti samalla kertaa kuinka tämän valon tulee valaista koko elämän, yksin sen pienimmätkin jokapäiväiset hyöriinät, sen tulee puhdistaa ja pyhittää ne, niin että jokainen, joka tahtoo omistaa kristityn nimen, myös täytyy vaeltaa tuon suuren mestarin jälkiä. Eikä hänen tule tehdä tätä ansaitakseen töillään autuutta, vaan hänen tulee todistaa koko maailmalle, että joka todella rakastaa Kristusta ja uskoo häneen, hänen tulee myös tämän uskon ja rakkauden pakottamana elää ja vaeltaa Kristuksen seuraajana.

Tämän suuntainen oli saarna. Anna ei kadottanut ainoatakaan sanaa, vaan syvä, todellinen ilo täytti hänen sielunsa ja hänen silmissään säteili kostea välke katsellessaan pastorin vakavia, aivan kuin sisäisen valon kirkastamia kasvoja.

— Minä olen niin sanomattoman iloinen, kummitäti, sanoi hän, puristaen kirkon käytävässä neuvoksettaren kättä — hän puhui aivan minun oman sydämeni tunteita.

— Todellakin on hän myös minun mieleni mukainen pappi, vastasi tuo hyvä kummitäti sydämmellisesti.

— Ja kuitenkin julistaa hän samaa vanhaa, siunattua evankeliumia — tuumaili Liina rouva.

— Henki on sama, mutta julistamistapa erilainen, sanoi neuvoksetar painokkaasti.

Anna näki pastori Törnen uudelleen vielä samana päivänä kotonaan päivällispöydässä, mutta ei saanut tilaisuutta kiittää häntä saarnan edestä, kuten olisi tahtonut; pastori oli häntä kohtaan ystävällinen ja huomaavainen, antaumatonta kuitenkin mihinkään keskusteluun hänen kanssaan. Ja sama oli asian laita myöhemminkin kun he silloin tällöin tapasivat toisiaan sunnuntaikoululla tai Hellsbergein luona, — missä pastori oli nyt milt'ei jokapäiväinen vieras. Annan kaikesta uurastamisesta huolimatta ei heidän välinsä tullut enää ennalleen, ja se apeoitti häntä, sillä nyt olisivat he voineet ymmärtää toisiaan paljon paremmin kuin ennen.

Äiti puhui hyvin harvoin hänen kanssaan pastorista, mutta neuvoksetar sen sijaan sitä useammin, niin että tuo nuori tyttö tätä tietä tutustui aivan perinpohjaisesti hänen makuunsa ja ajatuskantaansa.

— Minä en ymmärrä, minkä vuoksi ei meistä voi tulla hyviä ystäviä, sanoi hän erään kerran melkein kärsimättömästi — ja niin mielelläni kun minä sitä haluaisin. Kummitäti hymyili sievosesti: — Ystävyys rakkauden sijaan, on samaa kuin kivet leivän sijaan, sanoi hän — kenties saat sinä ajan pitkään tarjota hänelle saman lahjan, jota hän ei nyt voi ottaa vastaan.

Anna sävähti hyvin punaiseksi ja loi katseensa alas välttääkseen kummitädin ystävällistä, tutkivaa silmäystä, eikä hän sen perästä siihen aineeseen enää palannutkaan.

Aika kului edelleen tasaista menoaan ja tuo nuori tyttö tunsu itsensä onnelliseksi kodissaan, jota hän nyt sulostutti tasaisella, aina iloisella luonteellaan. Vasta nyt huomasi isäkin, kuinka suuresti hän itse asiassa oli kaivannut häntä pitkän poissa-olonsa aikana, ja äiti, joka ei suinkaan ollut kovin herkkä

hellyyden osoitukseen, loi häneen usein katseen, jolla oli suurempi arvo kuin herttaisimmilla hyväilyillä.

— Minun ja äidin väli on nykyjään aina niin ihmeen selvä, sanoi Anna kummitädilleen — minä tunnen itseni aivan pakotetuksi hänen seuraansa eikä minulla ole enää entisiä katkeroita tunteita hänen hengenheimolaisaankaan kohtaan; minun henkinen ihmiseni on vapautunut ja minä olen vapaa sekä Jumalaan että ihmisiin nähden.

— Niin ollen on kaikki hyvin, lapseni — kunhan vain voimme pidättäytyä toisiamme tuomitsemasta ja sen sijaan, joskin tosin heikkoudessa, seurata tuota jumalallista käskyä: — "*Rakkaat veljet, rakastakaat toisianne, täyttäen siten Kristuksen lakia*".

Uusi vuosi oli jo aikoja sitte mennyt ja kevättalvi oli juuri murtumaisillaan auringon pakottavan voiman alaiseksi, kun Anna eräänä päivänä, posket raikkaan ilman purppuroimina, astui neuvoksettaren kodikkaaseen arkihuoneeseen. Kummisedän luona oli muuan "turvatti", kuten semmoisia ihmisiä nimitetään, — Anna tiesi hyvin, että se oli joku varaton nuorukainen, joka oli avunhaalinnalla eteenpäin pyrkiäkseen. Mutta hänen kummitätinsäkään ei kuitenkaan ollut yksin, pastori Törne nimittäin istui aivan vastapäätä häntä valoisan ikkunan luona. Anna punastui ehdottomasti huomattessaan pastorin, hän oli koko tien ajatellut häntä ja tuntui kuin olisi hän sen kautta kadottanut jotain heidän nyt niin äkkiä jouduttuaan kasvot vasten kasvoja.

Neuvoksetar veti hänet alas sivulleen istumaan ja pyysi pastorin ottamaan jälleen entisen paikkansa, heillä kolmen olisi nyt oikein hauska puheluhetki, tuumitteli hän. Mutta itse asiassa olivat nuo molemmat nuoret niin vaiteliaita, että hän sai melkein yksin pitää huolen keskustelusta. Anna ei voinut ymmärtää miksi hän tunsu itsensä nykyjään usein hyvin saamattomaksi pastorin läheisyydessä, kenties juuri senkin vuoksi, että pastori itse oli niin syrjäänvetäytyvä, hän tuumikin sen vuoksi juuri jotain aihetta, jonka nojalla voisi lyhentää tätä käyntiään, kun neuvoksetar nousi ja asettaen kätensä hänen käsivarrelleen sanoi jonkunlaisella painokkuudella: — Tiedätkö, Anna, mitä pastori on minulle tänään kertonut, hän on kertonut suuren uutisen! sanoi hän.

Mutta minkä vuoksi alkoi Annan sydän tätä kuullessaan tykkiä lähes kuuluvasti, minkä vuoksi hänet äkkiä valloitti sisäinen tuska?

Neuvoksetar jatkoi tyynesti: — Tämän uutisen pitäisi minua ilahuttaa, kun hän itsekin on niin tyytyväinen, — mutta lyhyeen — hän aikoo jättää X:n vielä tänä keväänä, on omasta pyynnöstään tullut muutetuksi pieneen — — — joen kappeliin kauvas erämaahan. Hän nyökäytti päätään aivan kuin sanojensa vahvikkeeksi, otti sitte pienen avainkorinsa ja jätti huoneen.

Tätä seurasi hetkisen äänettömyys, jonka jälkeen Anna aivan pakottamalla sai sanotuksi: — Pastori ei siis viihdy täällä kauvemmin?

— Oo, minä viihdyn erinomaisesti, sanoi hän iloisesti — kuinka voisinkaan toivoa parempaa ja sopivampaa paikkaa kuin tämä, mutta — minulle itselleni on suuremmaksi hyödyksi jos muutan täältä, sen olen jo kauvan tuntenut. Täällä X:ssä saan minä alituisen taistella lepoon-asettumisesta mielitekoa vastaan ja pyhiinvaeltaja — varsinkin niin nuori kuin minä — ei saa koskaan majoittua kovin pitkäksi aikaa samaan paikkaan, se tekee hänet vain uneliaaksi.

— Ah — sanoi hän — minä juuri luulen huomanneeni päinvastaista, teidän jumalansanan julistamisessanne on tavatonta eloisuutta ja minä olen odottanut sitä hetkeä, jolloin voisin ilmaista sydämmelliset kiitokseni opettajan voimakkaasta saarnasta. Kummitäidin kautta tiedän minä myös, että teidän vaikutuksenne — hän keskeytti ja punastui häiriytyneenä.

— "Puhukaa vähemmin, toimikaa enemmän", ovat juuri teidän omat sananne, sanoi hän hienoisesti hymyillen, Anna neiti; minä tunnen ja tunnustan niiden totuuden sekä olen koettanut heikkojen voimieni mukaan sovittaa ne itseni. Luuletteko te työmiehen, joka uurastaa päivätyössään täyttääkseen velvollisuutensa, ansaitsevan kiitosta? — Ei, Jumalan sana sanoo: — *Koska te olette kaikki tehneet, kuin teille käsketty on, niin sanokaat: me olemme kelvottomat palvelijat, me teimme sen kuin meidän piti tekemän*. — Päin vastoin tulee minun kiittää teitä sen valon edestä, jonka te kerran sytytätte minussa ja joka läpituokevalla totuudellaan valaisi minun sieluni pimeät sopeet, niin että minä huomasin paljon semmoista, jota en koskaan olisi luullut sieltä löytäväni. Pappi tarvitsee useammin kuin muut semmoisen perinpohjaisen puhdistuksen, hän kaipaa sitä todella, muuten hän vajoo omaan varmuuteensa. Moni kyllä moittii pappia takanapäin, mutta harvalla on miehuutta sanoa hänen puutteitaan avomielisesti hänelle itselleen ja siten avata hänen omat silmänsä itse niitä huomaamaan.

— Minun täytyy rehellisesti tunnustaa, ett'en minä sillä kertaa ollenkaan — jos niin itse lienen luullutkin — ajanut Jumalan asiaa, sanoi Anna hiljaa, — minä olin itse väsynyt ja sortunut omiin sisällisiin taisteluihini, olin tulvillani vastenmielisyyden kiihoitusta ja tunsin oikein todellista tarvetta lausua julki mitä jo vuosikausia oli sielussani itänyt ja paisunut. Muille olisi pikemminkin ollut hyötyä

niistä mietteistä, joita te silloin lausuite.

— Ne olivat minulle hyväksi, sanoi hän ystävällisesti — minä huomasin, että minun näköalani laajeni suuresti, vaikka uskon kautta armosta autuaaksitekevän evankeliumin julistaminen tulee tästä lähteinkin olemaan minun elämäni tehtävä. Minä olen huomannut ikävöiväni päästä joksikin ajaksi — kenties moniaiksi vuosiksi — johonkin syrjäiseen, hiljaiseen loukkoon, jossa voisin ajaa Herran asiaa sydämmeni halun mukaan minkään puoluehengen minua rajoittamatta, ja siten valmistautua paremmin suojelemaan kristityn vapauttani. Minä olen koettanut kaikissa kysyä Herran tahtoa ja minulle on selvinnyt, että minä nyt toimin sopusoinnussa sen kanssa.

Hänen koko olemuksessaan kuvastui semmoinen tyyni vakuus, että ihan ehdottomasti täytyi tunnustaa tämän miehen vaeltavan Jumalan kasvojen edessä.

— Tietääkö äiti jo teidän päätöksenne? kysyi Anna matalalla äänellä.

— Kyllä, eilen illasta alkaen.

— Oi, se olikin sitte juuri tämän tähden kun hän näytti niin masentuneelta; hän tulee teitä suuresti kaipaamaan.

— Me kristityt olemme kuitenkin Vapahtajamme kautta yhteydessä toistemme kanssa, joskin toisinaan olemme ulkonaisesti erotettuina, sanoi hän luottavasti.

— Tunnetteko lähemmin uutta seurakuntaanne?

— Tunnen tavallani, sillä minun isäni alkoi ratansa köyhänä paimenpoikana — — — joen erämaissa; ja se muisto on aina vetänyt minua sinne, niin että viime kesänäkin käväsin siellä. Luonto siellä on suurenmoinen ja minä luulen, että minä tulen siellä myös viihtymään; elämä ei olekaan alituista vaellusta auringon paisteessa, eikä kristityn tule valittaa sen tähden, että hänen joskus täytyy vaeltaa pimennossakin. Iloisella mielellä katselen minä tulevaisuuttani, vaikka sitte saisinkin taivaltaa sitä — yksinäni.

— Ei, ei — Annan herttaisille kasvoille kohosi hienoinen punerrus — ei yksin — tavoitteli hän.

— Onko niin, voiko olla mahdollista, että sinä Anna tahtoisit — hän tarttui Annan molempiin käsiin ja katsoi syvästi hänen silmiinsä.

— Tulla teidän kanssanne; niin, minä tahdon — kuiskasi hän kätkien punoittavat kasvonsa käsiinsä. Mutta pastori veti ne hellästi puoleensa, sallien niiden levätä uskollista sydäntään vasten.

Kun neuvoksetar vähää myöhemmin avasi oven, astuivat he käsi kädessä häntä vastaan: — Ajatelkaas, hän on luvannut tulla minun vaimokseni ja seurata minua sinne kauvas, sanoi nuori pastori liikutuksesta vapisevalla äänellä. — Jumala on pohjattomassa armossaan lahjoittanut minulle suurimman maallisen onnen!

— Niin, hän on kuullut minun rukoukseni, ja sallinut teidän liittyä yhteen — vastasi tuo hyvä kummitäti sydämmellisesti. — Minä olen jo jonkun aikaa toivonut että niin kävisi, vaikk'ei minun pikku kummityttoni antanutkaan minun täydellisesti kurkistaa sydämmeensä.

— Minä en voinut ollenkaan aavistaa, että hänen tunteensa olisivat muuttuneet, sanoi onnellinen sulho.

— Sen vuoksi olinkin minä pakotettu itse ne ilmaisemaan, kuiskasi Anna. — Miten iloiseksi äiti tuleekaan nyt!

Neuvoksetar katseli heitä kyynelten kimaltaessa kauniissa, lempeissä silmissään: — Niin, sanoi hän, sinun äitisi, Anna, on samoin kuin minäkin toivova teidän onneanne ja rukoileva Jumalan siunausta teidän tulevaisuudellenne!

TURVATON.

"Sillä Sinä olet minun kallioni ja minun linnani," Ps. 31:3.

Vapaaherran suuressa, upeasti sisustetussa asunnossa oli ilo ylimmillään. Oli syntynyt pieni tyttö,

kauvan odotettu, sydämmellisesti tervehditty vieras, ja kohottanut talossa asustavan onnen kukkuroilleen.

Kaikkia, mitä elämä voi tarjota, oli täällä ennestään yllin kyllin: rikkautta, arvoa, terveyttä, kunniaa ja — rakkautta. Ei voinut tavata onnellisempaa ja sirompaa paria kuin vapaaherra ja hänen sinisilmäinen rouvansa. Jospahan vain olisi ollut perillinen, kaiken tämän loiston ja rikkauden tuleva perijä, niin olisi heidän onnensa ollut täydellinen. Ja nyt oli syntynyt pieni tyttö.

Isästä oli uusi tulokas maailman kauniin lapsi ja äiti oli siitä aivan ylpeä. Mutta kumpainenkaan heistä ei muistanut tämän kalliin lahjan antajaa, kumpaisellekin oli rukous ja kiitos tuntematon.

Lapsi makasi kuin prinsessa uusimpain piirustusten mukaan tehdyllä erinomaisella vuoteella, missä lakanat olivat hienointa liinaa, tyynyset pitsitettyjä ja ohut peite sinistä silkkiä. Mikään ei ollut liiaksi tälle pienoiselle. Mutta se ei tajunnut vähintäkään tästä komeudesta, se vain uinaili aivan samalla tavalla kuin uinailee mikä hyvänsä ryysyinen mökkiläisen lapsi. Vanhemmat nimittivät häntä "ainoisekseen", hänellä kun ei vielä ollut mitään oikeaa nimeä. Mutta muutamain viikkojen päästä tuli nimikysymyksen päivän polttavimmaksi. Isän mielestä oli koko ristiminen vain vanhanaikuinen palvemeno, vaan isoäidin tähden piti sekin kuitenkin toimittaa, hän kun itsepintaisesti riippuu kiinni kaikissa vanhanaikaisuuksissa. Ja tarvitsehan tyttö luonnollisesti jonkun nimenkin, ja siinä se juuri onkin kasteen merkitys, tuumine hän. — Siten tuli "ainoinen", kuten muutkin ikäisensä, eräänä päivänä kastetuksi pieneksi kristityksi, vaikka ainoa, mikä vanhempain mieleen jäi koko tästä tärkeästä toimituksesta, oli tytön nimi Aino. — Aino makasi koko kastamisajan aivan hiljaan, tähyillen avoimin silmin pappia, juuri kuin hänkin olisi "jotain ymmärtänyt", sanoi hoitajatar, muuan vanha eukko, joka päivät pääksytysten vakuutteli "herra vapaaherralle" ja "rouva vapaaherrattarelle" että heidän pienoisensa oli itse täydellisyys ikäisekseen.

Ja jälkeempäin näytti kuin olisi tuo vanha ollut oikeassa, sillä Aino oli todellakin jonkunlainen ihmelapsi muidenkin mielestä. Hänellä oli mitä ihanimmat pikku kasvot, musta tukka, suuret kirkkaat silmät ja hipiä sametin hienoinen. Jo neljän vuotiaana opettelihe hän eräästä kuvakirjasta aakkoset, teki kysymyksiä, jotka olivat liian syvällisiä aikuistenkaan vastata ja laulaa liverteli sievällä, heläjävällä äänellä talon vierasten huviksi.

Aino oli todellakin "ihmelapsi", siitä olivat kaikki yksimielisiä. Mutta mikä kummempi, hänen kehityksensä ei tyrehtynyt puolitiehen, kuten tavallisesti tämmöisten ihmelasten, vaan mikäli vuodet vierivät, sikäli kehittyi hänkin kaikin puolin. Vanhemmat — anitenkin isä — olivat älykkäitä ja hienosti sivistyneitä, samoin oli seurustelupiirinsäkin huolekkaasti valittu. Tieto ja valistus oli heidän mielestään kaikki kaikessa ja kaikkia nykyajan suuria kysymyksiä pohdittiin täällä äyllä ja terävällä havaitsemiskyvyllä. Semmoisissa oloissa kasvoi Aino. Hänen isänsä oli siveellisessä katseessa oikea miehen ihanne, hänen ilmeikkäissä kasvopiirteissään säteili elämänhalua ja hänen sorja, voimakas vartalonsa osoitti parhaiten, miten huolekkaasti hän sitä hoiti. Siveellinen puhtaus ja henkinen sopusointu oli hänen tunnussanansa ja tähän yhtynyt ruumiin terveyshoidollinen kehittäminen oli hänen mielestään kasvatuksen perus. Näiden periaatteiden mukaan kasvatettiin Ainoa. Äiti — kaunis, hieno hoidokaskukka, kasvanut suuren maailman ilmassa — tunsu toisinaan halua vastustaa miehensä kasvatussuunnitelmia, jotka tunnustivat hiukan mahdottomilta. Mutta hän ihaili miestänsä siihen määrään, että kaikki syvempi aattelu häipyi sikseen. Ja isän ihanteiden mukaan se oli koko Aionon elämäkin järjestetty: hän söi, joi, kylpi, lepäsi ja liikkui ohjeiden mukaan, kuitenkin ilman pakotusta. Tästä seurasi, että hän tottui aina kääntymään kaikkine toiveineen ja pyyntöineen isänsä puoleen ja yhtä luonnollista oli, että hän myös ajan pitkään oli kiintyvä häneen sisällisellä luottamuksella.

Isä ohjasi hänen lukujaan, auttoi häntä vaikeakäsitteisissä läksyissä ja oli hänelle tukena kaikin puolin. Mutta hän ei ollut vain hyvä opettaja, vaan yhtä aulis myös ottamaan osaa hänen iloihinsa ja huveihinsa, joiden etupäässä tuli avustaa hänen ruumiinsa kehkiämistä, niinkuin luistelu, hiihtäminen, jalkamatkat j.n.e. Jo pienestä pitäin sai Aino olla paljon ulkona, kehitys ja karkaiseminen tapahtui taitavasti, siksipä sukusikin hänestä nuori tyttö, sopusointuinen sekä kasvultaan että ulkonäöltään, kevätpirteä kuin äsken puhjennut kukannappu. Isä oli hänestä aivan rajattomiin asti ylpeä; kaikki hänen ihanteensa olivat toteutuneet hänessä ja kaiken sen kauniin elonhehkuisena hengettärenä, josta hän oli ajatellut ja uneksunut, seisoi tuo armas tyttönen nyt hänen ihailtavanaan.

Yhtä runsaat ja kehjenneet olivat tytön henkisetkin lahjat. Isä ei ollut milloinkaan tavannut naista — vielä vähemmin nuorta tyttöä — jolla olisi ollut semmoinen johdonmukainen ajatuksen terävyys, semmoinen kyky tunkeutua tieteen syvyyksiin; mutta hänpä olikin itse ollut tytön ohjaajana. Yhdessä olivat he pelanneet shakkia, yhdessä ihastelleet kaikkea suurta ja kaunista taiteessa ja tieteessä sekä omaksuneet suurten ajattelijain rikkaita aatelmia.

Oli kuitenkin yksi aine, josta isä ei koskaan puhunut, jota hän melkein väitteli. — Ainolle ei koskaan opetettu uskontoa.

Äiti oli tosin joskus vienyt hänen mukanaan n.s. "hengellisiin esitelmiin", joissa esiintyi maailmankuuluja saarnaajia. Sitä vaati hyvä tapa, ja vapaaherratar ei suinkaan tahtonut olla "hyviä tapoja" vastaan, mutta kirkossakäynti Herraa ylistävine menoineen oli tälle nuorelle tytölle aivan tuntematon.

Isän puhe Jumalasta oli perin häilyvää, se oli puhetta "korkeimmasta olennosta" ja antoi Ainolle sen käsityksen, että Jumala olisi jossain äärettömässä avaruudessa, josta maa kaikkineen on äärettömiin eroitettu. Isä oli sanonut, että ihmisessä asustaa siveellinen voima, jonka avulla hänen tulee taistella saastaisia himoja, kaikkea alhaista, pimeää ja epäjaloa vastaan, ja siten saavuttaa se rauha ja selvyys, jonka vapaa, valistunut ihmishenki tulee omata.

Semmoista uskontoa opetettiin Ainolle, uskontoa, jota hän ymmärsi ja voi omata, sillä koko tuon autuuden voi kuka hyvänsä itse luoda, kunhan vain oli tahdonlujutta. Olla hyvä, sehän oli varsin helppoa — kateus, luottamattomuus ja ylpeys, miten alhaista se olikaan; vapaa henki tahtoo kohota korkealle, korkeammalle kaikkia pikkumaisuuksia, ja sieltä korkeudestaan katsella, huomaamatta niitä, jotka täällä alempana vielä kilvoitellen kulkevat. Tämmöinen ajatussuunta kajasti Ainon varmassa katseessa, hän kulki tietään tyyneenä, huoletonna, aivan kuin eroitettuna häntä ympäröivästä surujen, kärsimysten, synnin ja taistelun maailmasta, jossa kuitenkin itää jumalainen elonsiemen monessa kurjassa ihmissydämissä.

* * * * *

Kun Aino tuli rippikoulu ikään, sanoi äiti erään kerran: — Mutta pitäisi kai meidän toimittaa tyttö rippikouluunkin; se nyt on kerran tapana ja tarpeellinenkin maailman tähden. Me kyllä puolestamme panemme sille hyvin vähän arvoa, vaan eihän se pääse tyttö naimisiinkaan ripille lukematta.

— Tarkoitat kai, ett'ei hän saa kirkollista vihkimistä, sanoi mies ivallisesti hymyillen. — Mutta sanohan, ystäväiseni, onko tuokin sinusta olevinaan jotain niin tärkeää. Kun me vietimme häitämme ja seisomme papin edessä, tunsin vain vastenmielisyyttä ja inhoa koko tuota naurettavaa temppuilemistä kohtaan. Toivoin silloin pääseväni rauhaan kaikilta kysymyksiltä ja saavani sinut vaimokseni ilman moisia mutkia.

Vapaaherratar teki kädellään torjuvan liikkeen: — Mutta vihkimisessä on kuitenkin jotain juhlallista!

— Tottumuksen mahtia kaikki, ystäväiseni, sanoi vapaaherra kylmästi. — Jos Ainolla itsellään ei ole halua ripillekäyntiin, niin en suinkaan häntä milloinkaan siihen pakoita, kaikkein vähimmän vastaisen avioliiton tähden. Kun kerran tulemme niin pitkälle, selvinemme siitä jollain muullakin tavalla. Valistus kohoo päivä päivältä jätin askelin, kuka tietää miksi tämäkin kohta vielä muuttuu?

Vapaaherratar nyökkäsi päällään suostumuksensa merkiksi.

Ja Ainolla ei ollut mitään halua rippikouluun, miksipä hän semmoista olisi halunnut, hän, joka ei koskaan vähintäkään kaivannut "pappien uskontoa", joksi isä sitä nimitti. Sehän olisi ollut vain hengen polkemista, tuumihe tyttö. Isä oli perin onnellinen tämän päätöksen tähden.

— Myös minä kammoon kaikkea pakkoa, sanoi hän; — papit tahtovat puristaa sielut ainoaan autuaaksi tekevään haarniskaansa, mutta se vain sitoo ja kuristaa sieluja. Sinä olet omasta vapaasta tahdostasi vapautunut vanhentuneista omantunnon siteistä, ja minä onnittelen sinua sentähden. Nyt tahdomme me kahden rientää avaraan maailmaan ja sinä saat ihmetellä kaikkea ihanaa mitä nerokkaat ihmiset ovat keksineet maallisen elämän kaunistamiseksi ja jalostamiseksi.

Aino riemuitsi: hänen isänsä oli sittekin parhain ja jaloin ihminen, ei löytynyt ketään hänen vertaistaan, ei ketään, joka olisi tehnyt niin paljon hänen hyväkseen. Isä ei ollut koskaan kieltänyt häneltä mitään huvia eikä koskaan käskenyt häntä luotaan, milloin hän etsi apua ja lohtua lapsellisille huolilleen — ja muunlaisia huolia ei hänellä ollut tähän asti ollutkaan. Hänen elämänsä oli ollut kuin päilyvä virta, jota hymyilevät rannat somistavat ja joka aina oli virrannut niinkuin hän oli ajatellut ja toivonut. — Onnellinen Aino, sanoivat hänen ystävänsä, — onnellinen, kadehdittava!

Vanhempainsa seuraamina antausi tuo nuori tyttö nyt ensi matkalleen maailmaan. Äiti, joka oli heikko eikä sen vuoksi ollut juuri halukas tuommoiseen paikasta toiseen muuttelemiseen, asettui hetimiten muutamaan uudenaikaiseen kylpylään. Mutta isä ja tytär — nuo kaksi, joiden välillä vallitsi sydämmellisin sopusointu ja jotka ymmärsivät toisiaan — jatkoivat iloisin mielin matkaansa eteenpäin kaupungista kaupunkiin, paikasta paikkaan, kaikkialle, missä vain silmällä tai korvalla oli jotain nauttimista. Ainon sydän sykki runsainta riemua, hän ei ollut milloinkaan nauttinut semmoista onnea, milloinkaan tuntenut niin pulppuavaa elonhalua kuin nyt jumaloidun isänsä seurassa, joka aivan kuin siivin kiidätti häntä ihanaan, päivänpaisteiseen maailmaan. Hänen isänsä oli niin uljas, niin miehekkään kaunis, hänen olemuksensa herätti kaikkialla huomiota ja tuttavallisuutta. Miten ylpeältä tuntuikaan olla semmoisen isän tytär. Ja niin kulkivat he kahden yhä edemmäs, heidän eteensä avautui taulu

toisensa perästä kirjavaa elämää, nerokasta taidetta ja pulppuavaa maailmaniloa. Mutta sitä mukaa kuin aika vieri, tunkeutui myös Ainon avoimeen sieluun uusia, outoja ajatuksia. Dresdenin mahtavassa galleriassa näki hän Pyhän neitsyen maailmankuulun kuvan ja hänet valtasi tuo sama selittämätön pyhyyden tunne, jonka taiteilija oli loihittanut esille Jumalan äidin ja Jesuslapsen jaloissa piirteissä. Jumalallisen voiman ja ihanuuden tuulahdus väreilytti ensi kerran tätä nuorta sielua, ei ilon väreillä vaan pikemminkin levottomuuden ja pelvon. Hän tunsu olevansa juureton kukka, joka häilylee maailman meren aallokossa. — Sitte tuli hän vanhaan Roomaan, näki paikan, missä tuhansien marttyyrien veri oli vuotanut, kulki katakombeissa ja katseli todistusmerkkejä ensimmäisten kristittyjen uskosta, uskosta mihin, uskosta kehen?

Lukemattomia kysymyksiä alkoi syntyä hänessä, eikä hän saanut niihin koskaan vastausta, kaikkein vähimmän sieltä, mistä hän aina ennen oli tottunut saamaan valaistusta — isältään.

Tuo ääretön riemu, joka oli äskettäin hänen sielunsa täyttänyt, hälveni vähitellen kuin yhä etääntyvän laineen kohu, ja elämä, joka hänestä vast'ikään näytti rikkaalta ja ihanalta, verhoutui äkkiä harmajaan hämyyn. Näytti kuin hänen silmänsä nyt vasta olisivat avautuneet kaikelle synkälle ja surulliselle, kaikelle inhimilliselle viheliäisyydelle, joka tuhansissa muodoissa nyt hänelle ilmausi. Hän näki sokeita, joiden silmät eivät koskaan saaneet nauttia auringon valoa, hän näki viheliäisiä raajarikkoja, houruja, sortuneita ja kärsiviä olennoita kaikkialla. Voi, maailma ei ollutkaan enää mikään ihanuuksien ruusutarha, se oli valituksen, surkeuden pesä — kuinka hän ei ollut sitä ennen huomannut, kuullut tuota angervon ääntä, jota maailma kauttaaltaan kaikui?

Hänen isänsä huomasi kyllä tapahtuneen muutoksen, se ilmausi varsinkin tuona tutkivana levottomuutena hänen ennen niin iloisessa, varmassa katseessaan. Mutta kaikkiin isänsä kysymyksiin vastasi Aino ainoastaan, että häntä painusti kaikkien noiden uusien vaikutteiden moninaisuus, kunhan ne vain ennättävät koteutua hänen sieluunsa, silloin hän myös taasen on ennallaan. Tähän täytyi isän tyytyä, ja kun Aino huomasi mielentilansa vaikuttavan isässä levottomuutta, koetti hän väkisinkin näyttäytyä iloiselta. Ja se onnistuikin niin hyvin, että isä piammiten huomasi tytön voittaneen entisen mielensävyänsä ja iloisuutensa. Voi, miten surkeasti pettyykään isä, ajatteli nuori tyttö katkeran suruisesti. Isä rankka, hän varmaan tuntisi itsensä kovin alakuloiseksi ja murretuksi, jos hän tietäisi, että tyttärensä, jonka onneksi hän oli niin paljon tehnyt, tunsu itsensä perin onnettomaksi, tunsu häilyvänsä syvän, mustan pohjattomuuden partaalla, havaitsematta ainoatakaan auttavaa kättä. Miten tämä oli tapahtunut, sitä ei hän itsekään voinut selittää, mutta nyt hän ei enää uskonut isänsä uskontoa, ihmisvoiman mahtia, hengen valtaa aineellisuuden yli, sillä mihin hän katsoikaan, näki hän sen tappioita, siksi peloittavia, ett'ei mikään kohoominen tullut kysymykseenkään. Maailmaa kajuttava valitushuuto puistutti hänen koko olemustaan, hän ei voinut tukkia siltä korviaan, eikä missään enää nähdä tuota kukkulaa, jolta vapautunut henki katseleisi ihmisten alhaisia hyörintöitä.

Nuo ihannekukkulat häipyivät hämyyn hänen etsiväin silmäinsä edessä; hän näki ympärillään miljoonittain ojennettuja, apua hapuilevia käsiä, miljoonittain etsiviä silmäyksiä, kuvastaen kysymyksiä, joihin kukaan ei vastannut.

Teaatterisaleissa, musiikin säveleissä, galleriain taideteoksissa, kaikkialla ympäröivät häntä nuo kysymykset ja hänen omassa murtuneessa rinnassaan kaikui sama tyhjiys. Selittämätön tyhjiys valtasi hänet ja suurimmalta huojennukselta tuntui hänestä silloin kiittää eteenpäin nopealla pikajunalla, varsinkin yön aikaan, jolloin häntä usein vaivasi unettomuus. Se helpotti, tuntui kuin kiitäisi hän omia ajatuksiaan pakoon.

* * * * *

Monta kuukautta oli kulunut kun he taasen palasivat kotimaahansa. Kotona pääkaupungissa olivat talvihuvit ylimmillään. Tähän kevyeen seuraelämään vietiin Ainokin, hän kun oli nyt täysinkehjennyt nuori neiti.

Nuoruus ja kauneus, yhdistettynä arvoon ja rikkauteen, tekee aina syvän vaikutuksen. Niinpä veti tämäkin nuori tyttö ensi hetkestä pitäin tuntuva huomiota puoleensa. Päivän sankarit liehuivat hänen ympärillään, häntä ihailtiin ja ihmeteltiin, ja näyttipä kuin olisi tämä häntä miellyttänyt, sillä melkein kiihkeällä innolla antausi hän huvien pyörteeseen. Seuraelämä vei häneltä päivät, usein pitkältä öitakin jatkoksi, ja niin suloiselta kuin tuntuikin isästä nähdä lemmikkinsä voittokulkuja, nähdä hänet iloisena, kauniina ja ihailtuna, tuntui melkein pettymykseltä, että juuri hänen Ainonsa, hänen ylpeytensä, niin kaikkineen antausi huville, juuri kuin ei hänellä ja noilla muilla tytöillä mitään eroa olisikaan. Aino ei puhunut nyt enään milloinkaan luvuista eikä tullut enään hänen luokseen tutkimaan ja kyselemään, kuten entisaikaan.

Surulla ajatteli hän, että elämällä aina on pettymyksensäkin. Vaan senhän voi jo edeltäpäinkin aavistaa, kunhan ei tytön terveys vain kärsisi. Hän ei nimittäin ollut tottunut semmoiseen luonnottomaan elintapaan; mutta nyt vallitsi kuosi houkkamaisine vaatimuksineen ja vaati sokeaa

kuuliaisuutta.

Tätä menoa oli kestänyt jo useita kuukausia, kun Aino eräänä iltana valitti päänsärkyä, pistoa rinnassa ja vilunpuistutuksia.

Vanhemmat, jotka eivät olleet tottuneet näkemään häntä kipeänä, lähettivät heti lääkärin. Tämä selitti, että Ainossa oli vilustumisesta johtunut lievä keuhkotulehdus. Hän ei ollut tottunut koskaan mitään kärsimään, hän valitti ja oli kärsimätön kuin pieni lapsi, osoittaen lukemattomia oikkuja. Mutta mikäli voimat heikkenivät, sikäli tuli hän myös rauhallisemmaksi, maaten vihdoin tuntikausia aivan hiljaa, silmät suljettuina.

Lääkärillä oli aluksi mitä parhaimmat toiveet taudin pikaisesta parantumisesta, varsinkin kun Ainolla oli harvinaisen vahva ruumiinrakennus. Mutta pian tuli hän levottomaksi ja huomasi velvollisuudekseen ilmoittaa vanhemmille, että tauti oli tuimentunut.

Hämmästyks, melkein toivottomuus valtasi heidät, luonnatenkin isän. Koskihan tuo hänen lemmikkiään, hänen aitohelmyttään; ja vaikk'ei ainoatakaan pelvon sanaa päässyt hänen huuliltaan, kuvautui kuitenkin hänen kalpeissa, riutuneissa kasvoissaan kalvava levottomuus. Aino huomasi sen ja alkoi akkiloita syytä tähän, vakoellen jokaista vanhempainsa silmäystä, jokaista hänen läheisyydessään puoliääneen kuiskattua sanaa. Syynä täytyi olla jotain — jotain hirveää, isän kasvonsävystä ja äidin itkeneistä silmistä päättäen.

Koskisiko se hänen sairauttaan? Jos se olisikin vaarallista! Ei, hän karkoitti nuo ajatukset mielestään. Mutta ne tulivat takaisin yhä uudelleen ja yhä uhkaavampina, ja unettomien öiden pitkinä tunteina, kun kuume tulisimmin poltteli, kaikui lakkaamatta hänen korviinsa pieni, varsin pieni sana: kuolema, kuolema! Voisiko niin tapahtua, voisiko näin nuori ihminen kuolla? Voi, liiankin mahdollista! kuului joka puolelta, sitä puhuivat kaikki ne ruumissaatot, kaikki ne surevat isät ja itkevät äidit, jotka nyt muistivat hänen mieleensä.

Kun lääkäri seuraavana päivänä seisoj hänen vuoteensa vieressä, puhui hän toiveikkaasti, mutta silmänilmeessä ja äänensävyssä kuvastuva vakavuus kaikui hänelle kauheana totuutena, soitti hänelle kuolonkelloja. Kuolema, kuolema!

Lääkärin mentyä tuli isä ja istui hänen viereensä. Hän silitteli Ainin kauniita hiuksia ja hyväili hänen levottomia, kuumia sormiaan: — Sinä voit nyt paremmin, eikö niin?

— Isä, sanoi hän, kohoten kiihkeästi vuoteellaan, — isä, minun täytyy kuolla, minä tiedän sen; olen lukenut sen teidän kasvoistanne, ja tänään näin sen lääkärin silmistä. Kuolema on kauheata, oi, auta isä! Hän kietoi käsivartensa isän ympärille ja painautui suonenvetoisesti vavisten häneen kiinni. Tuota vankkaa miestä puistutti kauttaaltaan rajua vilunväristys: — Älä puhu niin, lapseni, sanoi hän, hyväillen yhä innokkaammin noita pieniä kätösiä. — Sinä tulet pian terveeksi!

Aino työnsi hänet hiljaa, melkein torjuen luotaan. — Isä, sanoi hän, katsoen häntä terävästi silmiin — sinä et usko itsekään omia sanojasi. Minä tiedän mitä lääkäri ajattelee, hän langetti tänään minun kuolemantuomioni. Oi, isä, isä, huusi hän toivottomuus äänessä ja katseessa ja heittäysi taaksepäin tyynyille. — Kun viime yönä makasin valveella, ajattelin mitä kuolema on, näin tuon kamalan, ahtaan ruumisarkun, syvän, kylmän haudan, ja minä vapisin tuskasta. Mutta siinä ei ole kaikki! Joku sanoo sisimmässäni, ett'ei sielu kuole ruumiin mukana, ja jos se elää, isä, mihin se silloin joutuu, mihin joutuu henki? Tuntuu kuin olisi edessäni pohjaton kuilu, johon minun täytyy suistua, havaitsematta mitään pelastuksen mahdollisuutta.

Hän vaikenj, kiinnittäen harhailevan silmäyksensä isän kuolonkalpeille kasvoille, jotka herkeämättä katselivat häntä. — Isä rukka, sanoi hän väsyneesti — sinä olet tehnyt niin paljon minun tähteni, enkä minä sittekään ole ollut onnellinen. Onni kuoli vähitellen meidän matkustellessamme, selittämätön, salainen levottomuus hiipi salamyrkyn tavoin suoniini ja pilasi vereni, hävitti onneni, elämäniloni. Koko maailma näyttäytyi minulle kärsimyksen ja valituksen näyttämöltä, ihmiset kantoivat raskasta taakkaa ja hapuilivat auttajaa, ja minä hapuilin heidän kanssaan. Oi, miten onneton ja rauhaton olen ollut, minä olen heittäytynyt nautintojen pyörteeseen ja siten koettanut tukehuttaa kalvavia tunteitani. Mutta mikään ei auttanut, ja nyt vielä kuolema — — Hän peitti kuumeisilla käsillään kasvonsa, joilla kylmä hiki helmeili, mutta noissa luonnottoman kirkkaissa silmissä ei kimaltanut ainoatakaan kyyneltä.

Isä kumartui kiihkeästi, kohotti tuon hennon vartalon ja painalsi hänet itseensä ikäänkuin suojatakseen häntä, kuten aina ennenkin. — Lemmikkini, sinun täytyy elää, sinun täytyy tulla onnelliseksi, huudahti hän kiihkoisesti. Sinä olet niin nuori, koko maailma aarteineen on sinulle alttiina ja me vanhempasi, jotka sinua rakastamme, teemme kaikki mitä voimme, huvittaaksemme ja tyydyttääksemme sinua, ja minä, lapseni, Ainoiseni, tahdon temmata sinut kuoleman kourista. Hän vapisi suonenedon tapaisesti ja melkein hurja voimuuden ilme paloi hänen silmissään.

Nuori tyttö pudisti suruisesti päätään. — Sitä sinä et voi, isä rukka, sanoi hän sanomaton tuska katseessaan. — Nyt saat sinä itse nähdä ihmisvoiman kehnouden, tuon ponnettoman voiman, jonka sinä esitit minulle niin mahtavaksi.

Hän vaipui takaisin vuoteelleen, sulkien silmänsä raukeasti ja lepäsi lopun päivää unentapaisessa horroksessa. Kun hän illemmalla havahtui, istui isä hänen sänkynsä laidalla kirja kädessään.

— Sinä luet, isä? kysäsi hän.

— Niin, lapseni, olen koko päivän etsinyt lemmikkikirjailijaimme teoksista semmoisia kohtia, jotka sinua elähyttäisivät. Tahdotko kuulla?

Hän nyökkäsi raukeasti ja isä alkoi lukea tuolla täyteläisellä, miehekkäällä äänellään, jota Aino oli aina ihastellut. Hän makasi hetkisen hiljaa ja näytti kuuntelevan, mutta sitte kohosi hän ylös ja työnsi kirjan kiihkeästi luotaan, niin että se vierähti isän käsistä lattialle. Hänen silmänsä salamoivat synkästi, kuumeen hehkuva puna paloi poskilla ja hurjasti huusi hän: — Minä en voi sitä kuulla, se on viheliäistä petosta kaikki tyyni; ei ole mitään siveellistä korkeutta, jossa henki tuntisi itsensä vapaaksi; ei, ei; maailmassa on vain kurjuutta, taistelua, tyhjyyttä, ammottavaa tyhjyyttä. Ja minä suistun sinne, suistun, suistun!

Hän vaipui voimattomana taaksepäin, jäykkä, eloton katse silmissä. — Lääkäriä lähdettiin heti hakemaan ja hän huomasi taudinpuuskauksen kääntyneen aivoihin, koko tauti oli saanut uuden suunnan.

Seuraavat päivät makasi hän milloin horroksissa, milloin rajuissa houreissa, jotka tuntuivat kiihtyvän, milloin hän vain kuuli isänsä äänenkin. Miten sydämmellisesti isä rukoilikin, miten hellästi puhuttelikin, ojensi Aino torjuen kätensä häntä vastaan tai käänsihe seinään päin.

Kolmen päivän ankaran taistelun perästä sammui tämä nuori elämä.

Isän mielentilasta ei saanut kukaan tietoa, ei edes hänen surun murtama vaimonsakaan. Hän sulkeutui huoneeseensa, ei huolinut ruuasta eikä tahtonut nähdä ketään. Kun hän tuli sieltä ulos, olivat hänen mustat hiuksensa käyneet harmaiksi ja syvät rypyt olivat hänen miehekkäille kasvoilleen painaneet vanhan ukon leiman.

* * * * *

Kun Ainon maalliset jäännökset muutamia päiviä myöhemmin laskettiin kylmään, syvään hautaan, jota hän eläissään niin kauheasti pelkäsi, paistoi aurinko lämpimästi. Ilma oli leyhkeä, lumi suli puroiksi ja puiden silmikit näyttivät niin ruskeilta ja elonvoimaisilta — ne olivat kevään hengetärten sanantuojia, tulevan kesän toivehikkaita viestejä.

Oliko tuolla nuorella tyttörukallakin yhtä elähyttäviä toiveita?

Elävien ei sovi tuomita kuolleita, hän oli valoa ja varmuutta etsivä henki, siksi jääköönkin hän sen tuomittavaksi, joka on sanonut: "*Minulle on annettu kaikki valta taivaassa ja maan päällä*".

MAGNA.

Veitsien ja haarukoiden kilinän säestämää puhelua ja aikavälistäisiä naurunpyrskähdyksiä kuului ruokailuhuoneesta. Kapteeninrouva Cederkvist istui ruokapöydässä perheineen ja ruokailijoineen ja tämän talon päivällispöydässä oli tavallisesti aika eloisata.

Vanhin tytär, neiti Alli, ja ylioppilas Witikka johtivat puhelua, kuten tavallisesti; Sanni, "sanasutkailija", suikautti joukkoon silloin tällöin ja molemmat lyseolaiset hymyilivät itsemahtavasti. Emäntä, lihava ja hellottava, piti huolta, että jokainen sai osansa höyryävää lihamuherrusta ja levitteli salapäin kelpo voileivän viipaleita lemmikkitytölleen, Kertulle, vaikka voi oikeastaan oli pöytyeen vanhempia jäseniä, musiikinopettajatarta neiti Schneideriä, herra Witikkaa ja professoria varten. Viimmemainittu oli ainoa, joka istui vaiti, akkiloiden jotakin oppinutta probleemia, kuten neiti Schneider arveli. Neiti Schneider ei nimittäin ollut kyllin tarkkasilmäinen huomatakseen niitä ivallisia eleitä, jotka väreilivät professorin vakavan suun ympärillä ja jotka kyllin todistivat, että hän oli seurannut keskustelua ja omalla hiljaisella tavallaan nauttinut päivän "uutisista".

— Neiti Lilli menee kaiketi iltamaan? kysyi herra Witikka.

— Luonnollisestikin, minähän annoin teille lupaukseni jo kolme viikkoa takaperin.

— Iltamaan! — ehätti kapteeninrouva pitkäveteisesti — ja minä kun juuri ajoin pyytää teitä, nuoret, tänä iltana alas asemalle neiti Roosia vastaanottamaan.

— Ei sovellu, äiti; minä en aijo menettää hauskaa iltaani juoksemalla semmoista jumalatonta matkaa asemalle — ja Alli neiti pudisti kieltävästi huolekkaasti käherrettyä päätään, heittäen Witikkaan silmäyksen, huomauttaakseen tälle miten ihmeteltävän mainiosti hän osaa käyttää itsenäisyyttään.

— Kenties Oskar tai Rolf menisi? tuumasi rouva sävyisästi.

— Anteeksi, meillä on konventti tänä iltana — vastasivat herrat lyseolaiset ja katsoivat toisiinsa.

— Mutta hyvänen aika, kenen minä sitte saan? huokasi emäntä.

— Eikö äiti voi lähettää Eriikkaa? sanoi Lilli kärsimättömästi.

— Rakkaani, meillähän on pesu tänään ja sitä paitsi pitää Eriikan mennä hakemaan Ellaa ja Sannia, jotka menevät lasteniltamaan valtioneuvoksen luokse, kuten tiedät.

— Minä käyn hakemassa neiti Roosin, sanoi professori äkkiä. Pieni kävely luennon jälkeen virkistää minua.

— Sinäkö, vaivaisitko tosiaankin itseäsi? puheli kapteeninrouva. Ei, ei, kyllä minä koetan tulla muuten aikaan jollakin tavoin.

— Jätä se asia minun huolekseni, paras äiti, sehän on perin vähäpätöinen — ja niin puheinkin työnsi professori tuoliaan hiukan taaksepäin, sillä hän se tavallisesti antoi merkin pöydästä nousemiseen.

Neiti Schneider istui pianinon viereen saliin ja alkoi soittaa "ijankaikkista Beethoveniaan", kuten suulas Sanni sitä nimitti, ja professori heittäysi sanomalehti kädessä keinutuoliin. Neiti Schneider arveli, että hänen soitossaan pitäisi olla kyllin nauttimista, mutta professori oli vanhojen tapojensa orja: hän rakasti pehmeäksi verhottua keinutuolia ja aikaisemmin, kun tuo vaaleaverinen saksatar ei vielä ollut talossa ruokailijana, oli hän keinutuolissaan vetäissyt pienen päivällisunenkin.

Viereisestä huoneesta kuului kinastelevia ääniä. Selvimpänä kuului Allin kimakka ääni:

— Minä vaan en rupea uuninloukossa asumaan tuommoisen vennonvieraan tytön tähden, jolla äiti minua alinomaa kiusottelee. Minun huoneeni on perin pieni, ja ensi viikolla tulee tänne Witikan sisar, jolle minä olen luvannut luonani asunnon niiksi päiviksi, jotka hän viipyy täällä kaupungissa.

— Vai niin, vai semmoisia sinä olet luvannut, puhumatta minulle sanaakaan — moitiskeli äiti. — Mutta mihin luulet minun voivan sijoittaa neiti Roosin; muistahan toki, että hänen vanhempansa pyysivät hänet meille jo kesällä, kun minä olin tädin luona maalla!

— Mutta hänhän voi asua Ellan ja Sannin huoneessa, se on kyllin suuri.

— Uh, miten kiusallinen tuo Alli aina on, huusi Sanni, ei suinkaan ole mitään hauskaa saada tuntematon tyttö samaan huoneeseen, silloinhan loppuu kaikki iltarupatukset ja tärkeät salaisuuksien uskomiset.

— Niin, ja isä sanoo ilman pilaumiseen nähden kauhean epäterveelliseksi, että useita henkilöitä asuu samassa huoneessa, huomautti Ella Tenlén julkeasti.

— Voi hyvä lapsi, meillähän on niin erinomaiset ilman vaihtajat.

— Niin, siinä nyt näette, äiti, mimmoisia tuumuuksia te teette luvattessanne edeltäpäin, harmitteli Alli. Ja tuo neiti Roos sitte kuuluu olevan oikea maalaislötys, aivan parasta sorttia, ja "herännyt" kaupanpäälle. Vanhemmat ovat hihhuleita tai mitä lienevätkään ja tyttö ei ole käynyt mitään koulua, saamme luultavasti hyvinkin hävetä hänen tähtensä.

— Minusta näytti pastori Roosin perhe kerrassaan aito ihmisiltä, tuumasi kapteeninrouva, piittaamatta vähääkään kauniin tyttärensä vihasta. Neiti Roos tulee Sannin ja Ellan huoneeseen; minä menen nyt sanomaan Eriikalle, että hän tuo rautasängyn alas, sitte asetamme sen ympärille varjostimet, niin että hän saa oman pienen nurkkasensa. Siten sopii se kyllä hyvästi, pikku tyttöseni; saattepas nähdä.

— Mutta eikö yhtä sänkyä voisi yonajaksi nostaa saliin? mutisi Sanni. Kapteeninrouva ei kuitenkaan enää kuunnellut mitään vastaväitteitä, vaan hyväntuulen häiritsemätön sävy kasvoillaan poistui hän voitollisena taistelusta.

— Äiti on kuin luotu ruokaväkeä pitämään, tuumaili professori hymyillen; on oikein opettavaa kuulla, miten hän pujottaupi kaikkien vaikeuksien läpi. Mutta tuota vierasta neitirukkaa minä surkuttelen, hän ei näy olevan kovinkaan tervetullut. Sitä paitsi on tämä seura siksi itsekseen elävää, ett'ei oudon ole tänne kovinkaan helppoa koteutua.

Professori laski sanomalehden pöydälle, kohensi silmälasiaan ja meni omalle puolelleen. Hänellä oli nimittäin kaksi kaunista huonetta salin toisella puolella ja ne olivat niin rauhoitettuja, että itse kapteeninrouvakin astui sinne jonkunmoisella varovaisuudella. Muuten hän antoikin professorille — pojalleen ensi naimisista — niin suuren arvon, että tämän tahto oli hänelle melkein poikkeamattomana lakina. Hän oli pojalleen niin äärettömän kiitollinen siitä, että tämä tyytyi asumaan hänen luonaan; hän tiesi hyvin, ett'ei monetkaan nuoret miehet hänen asemassaan olisi tehneet niin, ja se summa, minkä professoripoika antoi hänelle asunnosta ja hoidosta, ei ollut niinkään turha hänen taloudellisissa asioissaan. Ja aivan merkitystä vailla ei ollut sekään, että nyt oli saatavilla rahapussi, joka avautui aina, milloin hänen asiansa niin vaativat.

Professorin isä, aitohikas tiedemies tohtori Bruun, oli jättänyt melkoisen omaisuuden nuorelle leskelleen ja ainoalle, puolikasvuiselle pojalleen. Rouva Bruun olisi voinut viettää huoletonta elämää kuolinpäiväänsä asti, mutta hänellä oli, sen pahempi, kovin myöstyvä sydän, niin että hän muutamana heikkona hetkenään lupautui naimisiin nuoren kapteenin kanssa, jolla ei ollut mitään muuta merkikkyyttä kuin ihastuttavat viikset ja uljas ryhti.

Kun kapteeni oli menettänyt terveytensä ja samalla varansa oli hän itsekkin melkein mennyttä kalua. Mutta hän eli kuitenkin siksi kauvan, jotta kerkesi kuluttaa vaimonsakin omaisuuden niin tarkkaan, että tämä hänen kuoltuaan jäi puille paljaille kolmen pienen lapsen kanssa.

Nykyinen professori ei ollut silloin vielä laillisessa ijässä ja holhooja — isän vanha ystävä — piti tarkalla, ett'ei ainoatakaan penniä pojan omaisuudesta kietoutunut isäpuolen asioihin. Hän ei antanut pojan edes asua kotona ja vasta isäpuolen kuoleman jälkeen sai nuori Bruun muuttaa äitinsä luo, tukeakseen hänen taloudellista asemaansa.

Äiti ja poika olivat perin erilaisia luonteeltaan. Mutta he antoivat kuitenkin toisilleen arvoa ja kapteeninrouva ihaili salassa oppinutta poikaansa, joka vuosi vuodelta tuli yhä kuuluisammaksi. Hän piti poikaansa arvossa, mutta se ei estänyt hänen kertomasta tälle mitä jokapäiväisimpiä pikkujuttuja ja nurkkahujuja sekä kaupungilta että kyökistä. Hänelle ei nimittäin koskaan johtunut edes mieleenkään, että tämmöiset pikkusalaisuudet voisivat tuntua pojasta vähäpätöisiltä ja joutavilta ja jos professoripoika joskus vastasi jotain välinpitämätöntä, selitti hän asian, jotta "Hugo on aina ollut harvasanainen, semmoinen oikea kirjatoukka". Muista sitä vastoin oli professori jäykän käytöksensä ja ainaisen ivallisen tyyneytensä vuoksi perin itsemahtava ja mahdoton henkilö — mutta sitä asiaa ei kapteeninrouva voinut päättää. Hän itse oli kauttaaltaan oikea ehta arki-ihminen, mitään varsinaista sivistystä hän ei ollut koskaan saanut, eikä ollut edes ulkokuorikaan aina kyllin siloisa. Kukaan ei käsittänyt miten tuo filosofinen tohtori oli aikoinaan valinnut hänet puolisoikseen, joll'emme tahdo syyttää juuri tätä hänen filosofiataan, jolla näyttää olevan aivan ominaisuutena hiukan petkutella oppilaitaan puhtaasti käytännöllisissä asioissa.

Minkä verran kapteeninrouvalla lie ollut punaa poskillaan nuorempana, oli tietämätöntä, vaan nyt hän helakanpunaisine, hyllyvine kasvoineen ja muodottomine muosimaisine muotoineen oli oikean jokapäiväisen ruokatädin perikuva, suuttumaton ja hyväntahtoinen, mutta jotenkin pintapuolinen.

Professori oli aikoja sitte sytyttänyt lampun ja istui pöydän ääressä kirjoituksensa yli kumartuneena, kun ovi avautui ja äiti hiukan yskähdellen astui kahvitarjottimiseen sisään. Professori tiesi vanhastaan, että milloin äiti itse toi iltapuoliskahvin, oli hänellä myös jotain erikoista puhuttavaa. Siksi panikin hän heti kynän pois kädestään ja kysyi ystävällisesti, vaikka hiukan hillitysti: — No, äiti hyvä, mitä nyt?

— Oi, äidillä ovat omat huolensa, puhalteli kapteeninrouva, vaipuen vastapäätä poikaansa nojatuoliin istumaan. — Tänään on ollut tiukka päivä, tiedätsä, Alli on ollut kauhean huonolla tuulella sentähden kun ompelija pilasi hänen iltamapukunsa. Enkä minäkään voi käsittää miten voidaan niin katalasti reunustaa, se on aivan vanhanaikainen, kukaan ihminen ei ole sitte syksyn semmoista käyttänyt ja — ja sitte on minulle vielä tullut vastuksia uudesta hoidokkaastamme.

— Minä kuulin, että teillä oli iltapäivällä kiistaa siitä, mihin tuo uusi tulokas sijoitettaisiin asumaan, vastasi professori, juoden kahviaan pikku siemauksin, ja katsellen koko ajan rakkaan kirjoituksensa viimeisiä rivejä.

— Luonnollisestikin täytyy minun aluksi ottaa hänet vastaan, mutta katsottaneeko sitä sanansäilytykseksi jos minä hankin hänelle toisen paikan siinä tapauksessa että täällä syntyy ikävyyksiä?

— Mikäpä juuri estäisi teidän niin tekemästä, äiti hyvä, tuumasi professori.

— Niinpä kyllä, mutta ikävältä se tuntuu kaikissa tapauksissa, sillä pastori aivan rukousti minua ottamaan tytön hoitooni. Heillä on tuskin nimeksi tuttavia täällä kaupungissa ja tati on suosittanut minua.

— Jos äiti pitää sitä omantunnon asiana, niin saa se luonnollisesti kokonaan toisen merkityksen.

— Tiesipä juuri omastatunnostakaan, — mutta tuo kiusallinen Alli kun ei voinut ottaa häntä huoneeseensa — — muka ahtauden tähden, juurikuin tässä muilla olisi niin erittäin väljää. Mutta ensin minua huolettuu Ella Tenlén. Hän on minun paras hoitolaiseni, kunnallisneuvoksetar lähettää aina syksyisin niin runsaalla kädellä voita, lihan ja makkaraa, ja jos Ella kirjoittaa kotiinsa ja valittaa, että neiti Roos on ahdettu asumaan heidän kanssaan. Minä en tahtoisi loukata hänen vanhempiaan, ja jos kunnallisneuvos luulee, ett'ei Ellalla ole kaikki parhain päin, syntyy siitä varmaan ikävyyksiä, sillä ukko on aika kierä mies.

— Siinä tapauksessa saa neiti Roos muuttaa!

— Mutta rahatkin ovat hyviä, se on pieni lisäys kassaan ja sitä paitsi on tyttö niin nuori ja ensi kertaa poissa kotoa — näyttiin erikoisesti pidettävän silmällä, että tyttö joutuisi kelpo ihmisiin ja saisi hyvän hoidon, ja enpä tiedä tosiaankaan ketä tässä kiireessä voisin siihen nähden suosittaa.

— Minä luulen, ett'ei meidänkään talo siinä suhteessa ole liioin kadehdittava, sanoi professori kuivasti.

— Kuinka sinä, Hugo, voit niin sanoa, — kapteeninrouva melkein nyyhkytti — minä vakuutan, ett'ei kukaan tarjoo voimakkaampaa ruokaa kuin minä. Tiedätkö sinä, miten minä juoksen ympäri kaupunkia, etsien tuoretta lihaa ja munia, mutta ketään ihmistä ei moitita niin paljon kuin sitä, joka pitää ruokavieraita. Herra Witikka saarnaa jok'ainoa ateria ruokien ravintoarvosta ja maistelee maitoa, joka ei hänen mielestään koskaan ole kyllin voimakasta, Ella tahtoisi kakaota, hän kun on heikko, neiti Schneider ei saa syödä perunoita vatsakatarrinsa tähden ja omat tyttöni sitte eivät tee muuta kuin tonkivat ruokia, vähemmästäkin sitä jo voi itkeä.

— Rauhoitu, äiti, enhän minä ruokaa tarkoittanut, sinä tiedät, että minä aina olen kehunut sinun keittotaitoasi ja meidän pöytämme on kyllin hyvä tuommoiselle vaatimattomalle, yksinkertaiselle maalaispappilan tyttölle. Minä tarkoitin tyttöjen vastenmielisyyttä uutta tulokasta kohtaan, varmaankin tapaa hän täällä mitä epäilevimpiä silmäyksiä.

— Sen luulen kyllä korjautuvan, vastasi kapteeninrouva, jonka sydän nyt oli keventynyt ja jolle kaikki näyttäytyi nyt mitä heleimmissä väreissä. — Kenties on hän kiltti ja mukautuva tyttö, ja niin menee kaikki hyvin.

— Ja joll'ei mene, löydät sinä varmaan hänelle jonkun toisen paikan, lopetti professori, joka oli ottanut kellonsa ja laski levottomasti miten paljon hänen kallista aikaansa oli mennyt turhaan.

— Saamme nähdä! sanoi kapteeninrouva, otti kahvitarjottimen ja vaaperti ulos.

* * * * *

Luento oli loppunut, mutta professori oli hiukan viivähtänyt puhelussa muutaman tuttavansa kanssa, niin että tornikello näytti jo puolta kymmentä kun hän astui ulos. Hänellä oli siis aika kiire, jos mieli pitää äidille antamansa lupaus ja noutaa neiti Roos asemalta.

Oli sovittu, että neiti Roos odottaisi kolmannen luokan odotussalin ovella kapteenin rouvan lähettämää noutajaa ja tämän oli äiti monta monituista kertaa teroittanut professorin mieleen. Siksi menikin hän suoraa päätä mainitulle ovelle heti kun matkustajia alkoi tulvata etusillalta sisään. Hänen mustat, hiukan tuikeakatsaiset silmänsä tarkkasivat jokaista ohimenoijaa. Tungoksen keskellä pysähtyi muuan, jonka ulkomuoto oli siihen suuntaan, joksi hän oli tulokkaan ajatellut: pitkä, kaiskera vartalo, harhaileva, ujo sävy kasvoilla; hän se täytyi olla. Professori meni suoraan häntä kohden, mutta samalla olikin jo tyttö hävinnyt tungokseen. Hän katseli hiukan ällistyneenä ympärilleen ja huomasi samalla nuoren tytön, joka seisoj samalla paikalla oven luona kuin hän itse äsken. Sillä oli pienenyöreät, vehmaat kasvot, vaalea palmikko riippui hartioilla ja hän tähyili avoimin, reippain katsein kirjavaa, tungskelevaa joukkoa. Mahtoiko tämä nyt olla oikea? Professori lähenei, kumarsi ja kysyi kohteliaasti oliko hänellä kunnia tavata neiti Roos'ia!

Tyttö, joka ei ollut häntä ennen huomannut, näytti hieman hämmästyneeltä ja vastasi myöntävästi.

— Siinä tapauksessa saan esittää itseni. Olen professori Bruun, äitini, kapteeninrouva Cederqvistin lähettämä neitiä noutamaan.

Hänen kirkkaat silmänsä katselivat avonaisesti professoria kun hän ojensi luottavasti kätensä.

— Olkaa hyvä, jättäkää minulle matkakapine-numeronne!

— Täällä, antakaa anteeksi, jotta vaivaan teitä niin paljon, mutta minä en oikein tiedä, miten tästä omin neuvoin selviäisin.

— Oo, antakaa minun pitää siitä huolta, neitiseni; olkaa hyvä ja ainoastaan seuratkaa minua niin ett'en kadota teitä ahdingossa.

— Olkaa varma, siitä minä kyllä olen varuillani!

— Kas niin, nyt tulemme juuri parhaaseen aikaan luukulle. Onko tämä teidän matkalaukkunne?

— Juuri se!

— Hyvä! Professori vihjasi kantajan luokseen, ajurista oli hän jo edeltäpäin pitänyt huolta; eikä aikaakaan kun hän jo auttoi kohteliaasti pikku naisensa rekeen, istuen itse viereen.

— Lieneehän neiti vain hyvin puettu, meillä on jotenkin pitkä matka ja ilta tuntuu olevan kylmä.

— Minä en ole ollenkaan arka kylmälle, vakuutti hän. — Mutta miten kummalliselta tuntuu olla nyt pääkaupungissa; minä olen usein uneksinut tätä hetkeä, mutta nyt en minä tahdo saada tajuuni, että todellakin olen täällä. Miten valoisaa kaikkialla, luulenpa, ett'ei täällä unta muistutakaan. — Tuoko se sitten on Ateeneumi, todellako? Miten suurenmoista! Mikä on tuon kadun nimi, jolle nyt juuri käännyimme?

Kysymys seurasi kysymystä ja professori vastasi kaikkiin mitä sävyisimmin, hymyillen koko ajan. Jos noissa kysymyksissä olisi iimautunut kipinäkään keikailevaisuutta, hitunenkaan halua näyttäytyä lapsellisen alkuperäiseltä, olisi hänkin vastannut tavallisella kylmällä välinpitämättömyydellään, mutta hänen esiintymisensä eheä luontaisuus huvitti professoria. Hän istui käsi suojelevasti ojennettuna reen laidalle tytön taakse ja kuunteli noita keskeytymättömiä, vilkkaita ihmettelyn ja ihastuksen huudahduksia, katsellen hymyillen noihin nuoriin kasvoihin, jotka kaihtelematta kääntyivät häneen, pyytäen selitystä kaikelle oudolle tässä uudessa, tuntemattomassa maailmassa. Professori ei ollut nähnyt moisia kasvoja moniin aikoihin, eikä niitä tavatakaan aivan joka päivä, kaikkein vähimmän suurissa kaupungeissa, joissa ympäristö painaa leimansa ihmisiin, eritotenkin herkkään nuorisoon.

Pikaisesti muisteli hän mielessään kaikkia niitä kasvoja, joita hän oli ollut tilaisuudessa lähemmin tarkastelemaan, varsinkin kotonaan. Mutta semmoisia kuin nämä ei hän muistanut koskaan nähneensä. Ei siskoilla, kaikkein vähimmin juuri niillä; Alli oli oikullinen, keikaileva Sanni taasen suulas pikkuvanha. Hän tunsu äkkiä osanottoa tuon nuoren tytön kohtaloon, ajatellessaan sitä kotia ja sitä seurapiiriä, johon hän hänet nyt vei. Jos hän todellakin oli niin turmeltumaton ja kokematon kuin näytti, olipa toden totta synti tällainen kohtalo!

Ajuri pysäytti. — Jaha, me olemme perillä nyt!

— Joko nyt, oi sepä oli vahinko, minä olisin mieluusti ajellut pari tuntia tulematta uniseksi. Se oli niin lumoavan hauskaa, aivan kuin sadussa.

Professori tahtoi auttaa häntä reestä, mutta tyttö oli jo hypännyt maahan ja seisoi häntä odottaen portilla.

— Asuuko täällä muitakin vieraita? kysyi hän heidän noustessaan rappusia.

— Asuu, muuan saksalainen musiikinopettajatar, eräs koulutyttö, kaksi lyseolaista ja yksi ylioppilas. Meitä onkin koko joukko ja tämän lisäksi on minulla vielä kolme sisarpuolta, kuten neiti kenties tietänee.

— Aivan niin, minä tiedän. Miten hauskaa onkaan asua samanikäisten kanssa!

— Aivan erinomaista, kunpa hän tuntisi heidät, ajatteli professori. Tytön ihastus vaikutti hänessä aivan tietämättään vastenmielisen tunteen.

Kapteeninrouva tuli heille vastaan eteisessä ja toivotti mitä sydämmellisimmin nuoren hoidokkaansa tervetulleeksi, pyytäen hänet saliin teenjuontiin. Aamiainen ja iltanen tarjottiin nimittäin salissa, koska

Kerttu tähän aikaan jo makasi viattomuuden unta varsinaisessa ruokailuhuoneessa, joka samalla oli sekä hänen että äitinsä makuuhuoneena.

Professori tuli myöskin sisään ja istuen teelasin ääressä katseli hän nyt täydessä lampun valossa nuorta saattovierastaan. Ilman päähinettä näytti hän pienemmältä ja lapsellisemmalta, jota vaikutusta hartioilla riippuva palmikko vielä jonkun verran lisäsi. Hänen poskillaan oli vielä lapsuuden pehmeä pyöreys ja hiipiä oli rusottava, mutta ei liian valkea. Kokonaisuudessaan olivat piirteet säännölliset; miksikään "sieviksi" olisi niitä tuskin vaativampi arvostelija sanonut, mutta kasvojen luomusten tutkijan huomiota olisi hänen ilmeikäs suunsa kyllä herättänyt ja ihmisvihaaja olisi varmaan kadehtinut hänen reipasta hymyään ja iloisten sinisilmäinsä loistetta. Kapteeninrouva järjesti iltasen, kehottaen syömään ja tuosta nuoresta työstä näytti kaikki maistuvan hyvältä. Voileipä toisensa perästä hupeni hänen punaisten huuliensa lomitse ja näkkileipä ratisi valkeain luonnonhampaitten välissä. — Erinomainen ruokahalu, hänen eloisissa kasvoissaan voi lukea: — se maistaa hyvältä ja minä jaksan syödä hyvin. Professori katseli neiti Schneideriä, joka yhä vielä leikellä nipisteli ensimmäistä sillipalastaan, neiti rukka, on toki ihanaa omata terve ruokahalu. Vaan tylystipä tuomitseekin tyrannimaisen muodin vaatimukset tuon maalais-immen. Hänen vyötäisensä ovat auttamattomasti suvaittavaa mittaa paksummat, näkyi, ettei ollut kureliivi kahlehtinut hänen voimakasta kasvantaansa eikä pilannut ruuansulatusta. Löytyy siis vieläkin järkeviä ihmisiä maailmassa, vaikka professori oli sitä melkein epäillyt, ja terveysoppi ja luonnonmukainen puku olivat juuri hänen lempiaatteitaan. Mutta jotta tuon maalaisimmen kotikutoinen matkapuku näytti professorista vallan ihanteelliselta, siitä ei hänellä itsellään ollut aavistustakaan.

Professorin tarkastelut keskeytyivät, sillä kapteeninrouva selitti hyväntahtoisesti että hän oli tässä talossa "kaikkein täti" ja pyysi sen vuoksi tietää "pienen ystävänsä" nimeä.

— Minun nimeni on Manghild, vastasi nuori tyttö.

— Oi, miten runollista, kuiskasi neiti Schneider.

— Kotona nimitetään minua kuitenkin aivan yksinkertaisesti Magnaksi. Isä on Magnus ja minä olen saanut hänestä nimeni.

— Sepä tunnustaa omituiselta, sanoi professori.

— Meillä on kaikilla perin harvinaiset nimet, vastasi hän hymyillen; veljeni nimi on Cyril ja sisarieni Berith ja Aida.

— Niin ihmeen alkuperäisiä, lallatti pieni musiikinopettajatar, kohottaen siniset silmänsä kattoa kohden.

— Saanko tarjota jotakin lisää?

— Ei, ei millään muotoa, täti kulta, minähän olen tehnyt jo oikeaa hävitystä illallispöydälle, mutta minulla oli sitte semmoinen nälkäkin, tunnusti hän ujoilematta.

— Miten kauvan pikkutyöt viiptyvät, valitteli kapteeninrouva. — Eriika on saanut odottaa jo ainakin tunnin. Ne syönevät iltaista vasta yhdentoista aikaan.

— Lasteniltamaksi erinomaisen järkevästi järjestetty! muhoili professori pilkallisesti.

— Sitä nyt sanotaankin lasten iltamaksi vain sen vuoksi, että valtioneuvoksen vanhin tyttö vasta äskettäin täytti kaksitoista vuotta. Ellalta sen sijaan kuulin, että sinne tulee ylioppilaitakin tanssin tähden.

— Yhä vain parempaa — mutisi professori.

— Allia en voi odottaa kotiin ennen kello yhtä, sillä täällä kaikki hovit loppuvat niin myöhään.

— Se tuntuu minusta hiukan nurinkuriselta, sanoi Magna, kääntyen professoriin, he kun olivat jo vanhoja tuttuja. Siellä kotona sammutetaan tuli aina ennen kymmentä ja makuulla lukeminen oli kokonaan kielletty.

— Teidän isänne, neitiseni, täytyy olla tavattoman järkevä mies?

— Hyvin hyvä hän ainakin on, vastasi Magna hymyillen.

— Eikö meillä olisi vielä hauska puhella tässä lampun ääressä, ehdotteli neiti Schneider, ottaen kudoksen käteensä. Magna katsoi häntä ihmetellen ja professori kiirehti sanomaan: — Paras neiti, älkäämme näyttäkö vieraallemme nurinkurisia pääkaupunkilaistapojamme heti ensi iltana, sillä tässäkin talossa erotaan tavallisissa oloissa hiukan aikaisemmin. Hyvää yötä!

Kapteeninrouva saattoi Magnan pikkutyttöjen kamariin ja näytti hänelle vastaisen pienen nurkkansa. Nuori tyttö oli kiitollinen ja tyytyväinen kaikkeen, niin että tuo hyväntahtoinen rouva tuli aivan liikutetuksi. Muutamia minuutteja myöhemmin oli Magnan pää jo vaipunut tyynyyn ja hän nukkui kuin hyvä lapsi ainakin.

Tosin havahtui hän hetkisen perästä verhon takaa kuuluvaan naurunkiherrykseen ja vähää jälempin tuntui kuin olisi tuuliaispää kiitänyt läpi huoneen: se oli Alli neiti, joka tuli kotiin. Mutta Magna oli liian väsynyt häiriytyäkseen tästä ja hänen unensa, ensimmäinen kaupungissa, oli yhtä rauhaista ja uneksimisista vapaa kuin ennen kotona maalla.

* * * * *

Seuraavana aamuna havahtui Magna tapansa mukaan aikaiseen. Hän nousi ylös, sytytti kynttilän ja pukeutui. Vuoteilla vastaisen seinän vieressä nukkuivat vielä nuo eiliset tanssiaistytöt: Sanni pörhöisiä, poltetuita suortuvia otsalleen valahtaneena, Ella harmaankalpeana, väännähdellen edestakaisin levottomasti vuoteellaan. Ehdottomasti muistui hänelle mieleen omat pikku siskonsa: Aida, joka nukkuessaan näytti uinailevalta enkeliltä ja Berith musta hiuspalmikko pyöreän käsivarren ympäri kierrettynä; mitä viehättävimpiä olentoja molemmat.

Häneltä pääsi kaipauksen huokaus, oma koti ja rakkaimmat siellä — hän alkoi palmikoida tuuheaa tukkaansa, tarvitsematta ollenkaan peilin apua. Sen tehtyä otti Magna matkalaukustaan Raamatun. Koko talossa vallitsi vielä hiljaisuus, hän ajatteli, että aamuhetket varmaankin olisivat rauhallisimmat eikä hän tahtonut niitä turhaan hukata; täällä kaukana, poissa kotoa ja yksinäisenä tarvitsee hänen enemmän kuin ennen turvautua taivaalliseen ystävänsä. Hän kumarsi päätään ja rukoili hiljaa, mutta sydämmellisesti: "Ota minut suojaas ja johdata minua!"

Kun hän astui saliin, paloi täällä jo iloinen valkea uunissa ja Eriikka valmisti parhaillaan aamiaispöytää. Magna tervehti ja istui sitte iloisen valkean ääreen kudin kourassaan. Hän ei ollut tottunut jouten haaveilemaan.

Vihdoin tuli kapteeninrouvakin näkyviin kirjavassa aamunutussaan, kodikas myssy kampaamattomassa päässään. — No hyvä ihme, oletko sinä jo pukeutunut ja täydessä työntouhussa, sinähän olet oikea muurahainen! huudahti hän aivan hämmästyneenä. Sinä varmaankin haluaisit juoda kahvin aikaisemmin? Kunhan nyt vain Eriikalla olisi kahvileipää kotona!

— Älkää mitenkään vaivatko itseänne minun tähteni, hyvä täti; äiti ei olisi hyvillään jos minusta olisi jotain erikoista puuhaa, vakuutti Magna innokkaasti. Minä olen vain tottunut nousemaan aikaisin ylös ja täällä oli niin lämmin ja iloinen valkea.

— Hyvä, pikku ystäväiseni; mutta täälläpä onkin nyt Eriika saanut kaikki kuntoon — minun pitää vain juosta Ellaa herättämään, muuten hän taasen myöhästyy koulusta.

Samassa tuli hän aivan hengästyneenä takaisin: — Se lapsi rukka on aivan unenhoureissa, lähätti hän. Ne tulivat myöhään kotiin ja sitä paitsi alkaa Ellan koulu aikaisempaan. Niin, rakas ystäväiseni, sinä onnellinen maalainen et ollenkaan tiedä, miltä tuntuu semmoisen kaupunkilaisperheen huoltaminen, jossa on useita jäseniä, jossa melkein jok'ainoa on erikseen herätettävä ja jokainen syö ateriansa eri aikoina. Minä saan juosta koko päivän ympäri kuin vanha kyytihevonen pitääkseni silmällä, että kaikki on kuin olla pitää ja iltasin olen minä niin väsynyt, että jalat tahtovat uupua. Kas niin, siinähan se on Ella, Jumalan kiitos.

— Kiiruhda pikku tyttöni, täällä on sinun kakaosi valmiiksi sekoitettuna ja lämmin ranskanleipäsi; syö nyt, äläkä hukkaa aikaa. Ai, sinä seisot ja katselet saamatonna uutta huonetoveriasi, minä unohdin esittää. Rakas Magna, tässä on meidän pikku Ella. Mutta nyt sinun täytyy rientää, aika kyytiä. Sen jälkeen tuli kahvipöydän ääreen herrat lyseolaiset ja esitettiin nuorina Levineinä. Neiti Schneider joi vatsakatarrinsa tähden ainoastaan lämmintä vettä. Tuli yksi ja toinen, eikä rouva rukka kerjennyt muuta kuin myötään tarjota ja kehoittaa. Magna tunsu oikeaa osanottavaisuutta tuota paljohuolista rouvaa kohtaan, joka tuskin kerkesi lähentää kahvikupin huuliaan kohden kun jo taasen joku uusi vieras ilmutui kahvinjuontiin. Ja kun aamukahvi oli juotu, alkoi aamiaisen laittaminen. Jokainen söi miten hänelle soveltui ja viimeiset tavallisesti niin myöhään, että päivällisvalmistukset olivat jo täydessä käynnissä. Pöytä sai siten olla katettuna lähes koko päivän.

Vasta aamiaisella tuli professori näkyviin. Hän oli kylpenyt, voimistellut ja tehnyt kävelymatkan — kukaan ei hoitanut itseään niin huolella kuin hän — mutta siksipä olikin hän ikäisekseen erittäin hyvin säilynyt. Magna tuli varsin iloiseksi nähtyään hänen ja tervehti häntä vapaasti, neiti Schneider, Ella, yksinpä tuo rohkea Sannikin ihmettelivät häntä, jokainen antoi hänelle arvoa. Tuon nuoren tytön avomielinen käytös miellytti professoria niin, että hän antautui puhelemaan hänen kanssaan harvinaisella eloisuudella.

Professori kyseli yhtä ja toista niistä luvuista, joita varten hän oli tullut pääkaupunkiin ja kun Magna luonnollisestikin oli epävarma kuinka hän ne oikein järjestäisi ja varsin kiitollinen hyvistä neuvoista, tarjoutui professori järjestämään hänelle soveliaan kurssin ja suosittamaan opettajan.

Magna oli ihastuksissaan. — Kaikki sujuu kuin itsestään, huudahti hän. Isä oli aivan huolissaan minusta, mutta minä koetin rauhoittaa häntä; nähkääs, herra professori, minä olen sunnuntailapsi ja semmoisilla on onni kaikkialla.

Professori nauroi tuolle lausumamuodolle: — Jos neiti vain luottaa minuun — — —

— Tuhansia kiitoksia!

Alli, joka nyt — happamana ja huonolla tuulella havahtuneena — oli saapunut joukkoon ja tullut esitellyksi, kääntyi Magnaan ja tönkeällä, säädyttömällä tavallaan kysyä tokasi:

— Neiti ei tietääkseni ole saanut juuri mitään kasvatusta?

Nuori tyttö karahti punaiseksi ja professori loi julmistuneen silmäyksen sisareensa, purren huuliaan.

— Minä tarkoitan: käynyt mitään koulua — oikaisi Alli hitaasti.

— En, minä en ole koskaan käynyt mitään koulua, vastasi Magna alasvaipunein katsein, mutta, lisäsi hän kohottaen päätään, rohkea ilme kirkkaissa, lapsellisissa silmissään, isäni, vanha koulunopettaja on antanut minulle opetusta, eikä minusta tunnu mikään onnellisemmalta kuin saada opetusta omalta isältään.

— Samaa mieltä olen minäkin, sanoi professori lyhyesti.

Alli näytti epäilevältä, mutta vaiken, sitten kallistausi hän takaisin tuolin selustaa vasten ja huusi: — Onko herra Vitikka jo syönyt?

— Ei, mutta täälläpä hän juuri tuleeekin.

Tuo nuori ylioppilas oli vasta parinkymmenen ijässä, laiha ja hoikka, hiukset mustat ja omituinen kiiluvaisuus silmissä, piirteet olivat jyrkät ja viisaat, mutta näyttivät melkoisesti riutuneilta. Professori esitti hänet Magnalle jonkun verran juhmallisesti ja hän taasen, joka oli asianymmärtäjä milloin oli kysymys nuorista naisista, katseli uutta tulokasta jonkunlaisella kiintymyksellä. Mutta Alli pani tälle pian sulun tielle, alkaen pauhuvan puhelun edellisen illan huveista.

Professori kutsuttiin pois muutaman käynnin tähden, joten Magna jäi yksin ja kun Alli jatkoi puheluaan hänelle aivan tuntemattomista aineista, katsoi hän itsensä liikavieraaksi ja meni takaisin makuuhuoneeseen. Siellä istui Sanni kyönelet silmissä peilin edessä, kampa kun ei ottanut mennäkseen eilisiltana takkaloituneen tukan läpi.

— Saako uusi huonekumppanisi auttaa sinua hiukan? kysyi Magna ystävällisesti. Tästä tarjouksesta tuli Sanni niin kiitolliseksi, että unohti kokonaan vastenmielisyytensä heidän vapautensa häiritsijää kohtaan. Tyytyväisenä otti hän tarjouksen vastaan ja tuli paljon leppeämmälle tuulelle tuntiessaan miten hellävaroen hänen tukkaraukkaansa käsiteltiin. Ehkä tuosta uudesta tulokkaasta on hiukan hyötyäkin, tuumiskeli Sanni neiti, joka kernaasti antoi passata itseään, milloin siihen vain oli tilaisuutta.

Pikku Kerttu — kymmenvuotias tyttönen, jonka eräänlaisen katarrin tähden täytyi näinä aikoina pysytellä sisällä, tuli myöskin huoneeseen, niin että Magna vähitellen tuli tuntemaan koko perheen jäsenet.

Sitte kun kaikki olivat hajauneet tehtäviinsä — Allillakin oli pieni kirjurin toimi — ja rouva ruvennut valmistamaan pasteijitaikinaa seuraavaa päivää, sunnuntaita, varten, puuhasi Magna Kertun kanssa, joka oli kalpea ja hiukan ruikutteleva, mutta pohjiltaan kuitenkin kiltti tyttö. Magna opetti hänelle helpompaa harsokutomista, kertoi hänelle pienistä siskoistaan ja sai tällä ystävyydellään talon pienintä kohtaan äidin niin heltymään, ett'ei tullut edes mieleenkään hankkia hänelle uutta asuntoa.

Tämä ensimmäinen aamupäivä tuntui Magnasta kovin pitkällä. Hän loi ikävöiviä silmäyksiä ulos ikkunasta, hän olisi niin mielellään tahtonut lähteä pienelle kävelylle tutustuakseen lähemmin kaupunkiin. Mutta hän oli vieras eikä siis uskaltanut omin päin, hänen olisi pitänyt saada ainakin joitakuuta neuvoja ja ohjeita. Päivällispöydässä kääntyi hän vieruskumppaniinsa, Alli neitiin, kysyen olisiko hänellä kaupungin asemakarttaa ja voisiko hän saada sitä katseltavakseen. Herra Vitikka arveli, että Magna oli ensi kertaa pääkaupungissa ja Ella Tenlén katseli häntä säälitellen, muistamatta, että hän itse pari vuotta takaperin, tänne kouluun tullessaan, oli aivan yhtäläinen tomppele.

Professori istui tapansa mukaan vaiti koko ruoka-ajan, mutta Magna, joka istui häntä vastapäätä, oli

varma, että hän kuuli kaikki, mitä sanottiin.

Aterialta päästyä toi Alli kartan, jonka hän pikemmin huolettomasti kuin kohteliaasti viskasi salin sohvapöydälle. Magna kiitti häntä sydämmellisesti ja antausi innolla katuja selvittelemään Oskar Levinin johdolla, joka heti näytti halukkaalta häntä auttamaan. Professori istui keikutuolissa tavallisine terävine katseineen, mutta kun Magna nyt selitti mielestään olevansa koko selvillä kaupungista ja näytti valmistautuvan kävelyille, nousi hän äkkiä ylös ja meni omalle puolelleen.

Hiukkaa myöhemmin kulki hän hattuun ja turkkeihin puettuna edestakaisin käytävällä pääportin edessä, aivan kuin hän odottaisi ovea avautuvaksi ja siitä pientä tyttöä, jota hän rientäisi vastaan. Mutta Magna astui kadulle nuoren Levinin seuraamana, joka puhellen kulki hänen sivullaan.

Professori kääntyi reippaasti nurkan taa ja syvä poimu ilmestyi äkkiä hänen silmäkulmainsa väliin: hän pettyi hiukan, hän olisi niin mielellään halunnut näyttää hänelle kaupunkia ensi kertaa. Mutta "lapset leikkivät mieluummin keskenään", sitä paitsi oli Magna eilen ollut niin onnellisen iloinen kuullessaan, että talossa oli nuorta väkeä, ja professorihan ei toki enää voinut laskea itseään tähän joukkoon. — No niin, hän on vielä lapsi ja on jätetty meidän suojeltavaksemme, minä tahdon koettaa parastani. Professorin katse kirkastui, hänen askeleensa tulivat varmemmiksi; ja olihan hänellä tehtävä, hän päätti järjestää Magnan luvut sen suunnitelman mukaan, jonka hän tänään oli tehnyt. Magna saa nähdä, että hän voi turvallisesti luottaa häneen.

Magna tuli takaisin rusoittavin poskin ja loistavin silmin, he olivat laukanneet melkein koko kaupungin ympäri ja nähneet niin paljon, vakuutti hän. Oli ollut niin erinomaisen hauskaa ja nyt hän luuli varmasti osaavansa vaikka mihin. Kun professori tuli teenjuontiin, pulppusi Magna hänellekin iloisuuttaan ja ihastustaan, huomaamatta ollenkaan, että tämä oli "pohjoisnapatuulellaan", kuten Sanni kuiskasi Ellalle. Kumma kyllä, oli Magnan puhelulla erinomainen voima sulattaa hänenkin mieltään, varsinkin kun hän huomasi, miten tuo nuori tyttö kohteli äskeistä saattajaansa. Hän nimittäin käyttäytyi sekä häntä että hänen nuorempaa veljeään kohtaan niin toverimaisesti ja luonnollisesti, että professori ajatteli: — jos lienee perää siinä väitteessä, että jokainen nainen tieteen tai tietämättään koettaa olla viehättävä, niin on ainakin tämä tyttö siitä poikkeus.

* * * * *

Seuraava päivä oli, kuten jo mainittiin, sunnuntai ja Magna, joka oli tottunut säännölliseen kirkonkäyntiin, piti varsin luonnollisena, että myös täällä noudatettiin samaa tapaa. Mutta hän kävi varsin kummiinsa, kysellessään aamiaispöydässä minä aikoina eri jumalanpalvelukset alkoivat ja huomattessaan, ett'ei kellään ollut aikomusta mennä kirkkoon. Sanni vakuutti, että hän ja Ella eivät käy koskaan muulloin kirkossa kuin ensimmäisenä Adventtina, jolloin Hosianna lauletaan; rouva sanoi päivällispuuhansa esteeksi ja ainoastaan neiti Schneider tarjoutui lähtemään hänen kanssaan, jos hän nimittäin tahtoi mennä saksalaiseen jumalanpalvelukseen. Tämän tarjouksen täytyi hänen kuitenkin hyljätä, koska hän ei tainnut kieltä siksi hyvin, että olisi voinut "hartaudella" seurata saarnaa. Hän ei aavistanut, että Alli hänen selkänsä takana näytti merkeillä Vitikalle, jotta hän oli lopultakin ollut oikeassa nimittäessään neiti Roosia "jumaliseksi." Magnassa sen sijaan heräsi apean tunne, huomattessaan miten välinpitämättömiä täällä oltiin sapatin viettoon. Hän seisoi hetkisen kahden vaiheella kumpaanko jumalanpalvelukseen menisi, silloin sanoi rouva hiukan hämillään: — Eriikka saa mennä kahdentoista kirkkoon, kenties tahdot sinä mennä hänen mukaansa, hän voi opastaa sinua.

— Kiitoksia, tati hyvä; minä olen siitä varsin kiitollinen, vastasi hän iloisesti.

Professori oli huonolla tuulella, häntä vaivasi se, ett'ei kukaan hänen omaisistaan, ei edes äiti, tahtonut ottaa ainoataan askelta tuon nuoren vieraan mieliksi. Jos hän olisi voinut, niin hän olisi itse mielellään tarjonnut hänelle seuraansa; ei häntä pidättänyt se, että hän näyttäisi naurettavalta muiden silmissä, vaan se, että kirkko hänestä oli ainoastaan uskovaisia varten. Kenties vaikutti häneen tottumuskin, sillä hänen kotonaan ei pyhäpäivä ollut koskaan eronnut arkipäivistä muuten kuin tavallista herkullisemman päivällisensä kautta.

Magna meni siis palvelijattaren kanssa ja tunsu itsensä tyytyväiseksi. Iltapäivällä puuhaili professori pitkät ajat hänen kanssaan, esitti hänelle tekemänsä lukusuunnitelman ja ilmoitti, että hän voisi alkaa jo huomispäivänä. Professori toivoi, että hän tämän mukaan menetellessään ennättäisi pisimmälle tänä lukukautena ja pyysi saada auttaa häntä, milloin jotain vaikeuksia sattuisi.

Magna kiitti häntä mitä sydämmellisimmin ja kun hän illalla kirjoitti ensi kirjeen kotiinsa, kuvasi hän innostuneesti professori Bruunin hyväntahtoisuutta ja vakuutti löytäneensä hänessä parhaimman neuvonantajansa, aivanpa todellisen ystävän.

Vanhemmat luonnollisestikin aivan ihastuivat näistä hyvistä uutisista, heistä näytti professori vanhalta, harmaapäiseltä kunnan mieheltä, arvokkaalta ja isälliseltä suojelijalta heidän nuorelle

tyttärelleen, tuolle pienelle, livertävälle linnunpojalle, joka monet rukoukset rukoustettuaan oli saanut hiukan loitontua pesästä.

Magnalla oli todellakin kerrassaan iloinen luonne — hän oli nyt täyttänyt kahdeksantoista vuotta. Mutta hänen iloisuudessaan oli samalla jotain vakavaa, järkähtämätöntä älykkyyttä. Hän oli saanut perin vakavan kasvatuksen ja kasvanut oloissa, jotka olivat omiaan kehittämään niitä rikkaita lahjoja, jotka uinailivat tuossa nuorena sielussa.

Elämäkysymykset, joita monet joutuvat ajattelemaan vasta aikuisempina, olivat jo aikaisin kiinnittäneet hänen huomiotaan ja ajatustaan. Siksi olikin hän, astuessaan ensi kerran maailmaan, kehittyneempi vastustamaan sen huonoja vaikutuksia kuin tuhannet muut. Hänellä oli vahva, horjumaton kallioperustus jalkainsa alla ja kun hän, ollessaan ensi aamua kotoa poissa, rukoili: — "ota minut suojaas ja johdata minua", kuuli hän sydämessään uskollisen vastauksen: — "minä en hyljää enkä unhota sinua!"

Magna ei ollut mikään nuori ihannoitsija, mikään elävä runoelma, kuten runosepät niin viehkeästi sanovat. Hän oli vain huolellisesti kasvatettu, totuudellinen ja ajatteleva tyttö, joka uurasti täydellisyyttä ja taisteli omia virheitään vastaan, koettaen voittaa tuon kaikkein vaikeimman voiton — oman itsensä.

Väsymättömällä innolla antautui hän nyt lukuihin, kuunteli esitelmää, teki muistiinpanoja, luki ja vertaili. Vanhemmilla ei ollut liikoa varoja tuhata, hän tiesi sen, ja kun he uhrauksia tehden olivat hänelle hankkineet tällaisen kehittymistilaisuuden, tunsivat hän velvollisuudekseen myös kaikin voimin käyttää sitä hyväkseen.

Ja professori oli koko ajan hänelle apuna sekä työllä että neuvolla, hän joka ennen usein antoi ihmisten huomata, että he hävittivät hänen kallista aikaansa, ei näyttänyt nyt ollenkaan ajattelevan niitä monia tunteja, jotka hän uhrasi Magnan hyväksi. Usein istui hän myöhään yöhön kirjoitellen pientä esitystä tai tehden muistiinpanoja, jotka olisivat Magnalle helpotukseksi perehtyä aineisiinsa tai etsi kirjakokoelmastaan tärkeitä elämäkerrallisia tai asiallistietoja, joista hänelle oli hyötyä.

Koko siinä nuorten naisten parvessa, jotka vuosien kuluessa olivat olleet kapteeninrouvan äidillisessä hoidossa oli Magna professorin mielestä ainoa, joka omasi mehiläisen uutteruuden, kooten tieteen hunajaa niin paljon kuin suinkin mahdollista. Hän oli iloinen, ett'ei äiti ottanut edes suulleen toisen hoitopaikan hankkimista ja tuo hänen ensiaikainen pelkonsa pintapuolisen ja teeskentelevän ympäristön turmiollisesta vaikutuksesta hälvähti vähitellen, tultuaan vakuutetuksi Magnan luonnonpirteän luonteen voimakkaasta vastustuskyvystä.

Toisinaan uskoi professori, että Magna oli kyllin tarkkasilmäinen katsomaan pohjiaan myöten kaikkien seurapiirinsä jäsenten sisimpään olemukseen. Mutta toisinaan taasen tuntui liialliselta, että tämä lapsi omaisi semmoisen maailmanviisauden ja hän käsitti pikemminkin asian niin, että Magna oli muuan niitä onnellisia, jotka herättävät kaikissa, joiden kanssa he tulevat tekemisiin, olemuksen jaloimmat puolet eleille. Kuinka esim. pikku Kerttu, tuo entinen itkusuu kaikertelija, johon kaikki tuskaantuivat, oli kokonaan muuttunut, ja ainoastaan houkuttelemalla luonteen parempi puoli eleille. Yksinpä Sanninkin ilkeät hyökkäykset kuoleutuivat huulille kun Magna ihmetellen katsoi hänen silmiinsä ja neiti Schneideriin vaikutti hänen seuransa erittäin tehokkaasti.

Tosin kyllä tähyilivät hänen raukeat silmänsä vielä joskus professoria, mutta hänen teeskennellyssä luonteessaan oli tapahtunut melkoinen muutos. Kun Magnan lämmin sydän osaaottavasti lähenei tuota vierasta, kaukaisesta kotimaastaan tänne vanhalle äidilleen niukkaa leipää ansaitsemaan lähtenyt naista, häipyi ehdottomasti kaikki petollisuus, hän tuli avomieliseksi ja totuudelliseksi ja hänen sielunsa aitohelmet: omaa etua katsomaton hellyys ja tavaton uhraamiskyky hijoutuivat esille. Magna ei nauranut "vanhan Schneiderin" omituisuuksille, kuten muut, ei väsynyt kuulemaan hänen "ijankaikkista Beethoveniaan" ja luki ihastuksella hänen kanssaan hänen jumaloimaansa Schilleriä.

Nuorten Levinien kanssa oli hän ensi päivästä pitäin mitä parhaimmissa väleissä. He saattelivat häntä luistinradalle, kilpailivat keskenään pikku palveluksilla ja hankkivat "nekoja", herkkuja, joille Magna antoi yhtä suuren arvon kuin mikä entis-aikain koulutyttö hyvänsä.

Kapteeninrouva piti paljon "pikku ystäväisestään", joka hänen omain tottelemattomain lastensa suhteen oli oikea enkeli, ja kun Magna oli näppärä käsistään ja kotonaan oppinut olemaan apuna kyökissä, riensi hän usein tarpeen hetkenä tuon rasitetun rouva rukan avuksi. Eriikka taasen piti pitkiä ylistyspuheita siitä, miten Magna autteli häntä jokapäiväisissä puuhissaan. Mutta nuori Ella Tenlén, hän yhä vain oli epäluuloinen tuota vasten hänen tahtoaan taloon tullutta huonetoveria kohtaan; hänellä oli valheellinen, itsekäs luonne ja hän se tiesi panna arvoa neljäntoista vuoden jälleen. Perin piloille lelliteltynä, kuten useat rikkaiden kotien ainoat lapset, oli hän Magnalle kovin jyrkkänä vastakohtana, niin ett'ei mikään sopusointu heidän keskellä voinut tulla kysymyksenäkään. Melkein samallinen oli

suhde Alliin, joka ei välittänyt vähääkään toisista, oli pintapuolinen ja ajatteli ainoastaan omaa huviaan. Herra Vitikka oli hänen palveleva seuraajahenkensä ja he kahden huvittelivat usein toisten kustannuksella rehellisen Magnan harmiksi. Allilla ei ollut mitään hyvää päätä, mutta hän oli kekseliäs ja hänen ihailijansa käsitti helposti naurettavat puolet ja käytti niitä hyväkseen, välittämättä useinkaan minkälaisia kolauksia muut saivat.

Joskus voi tuo nuori ylioppilas olla varsin huvittavakin ja Magna oli monet illat kiintymyksellä seurannut hänen vilkkaita, hiukan äkkinäisen mahtavia kuvauksiaan henkilöistä ja oloista, silloin nimittäin kuin hänen omatuntonsa ei tehnyt mitään vastaväitteitä. Tämä ei ollut jäänyt Vitikalta huomaamatta, hän kun luonnollisesti oli yhtä heikko kuin kaikki muutkin ihmiset tunteen tyydytystä muiden suosiosta. Mutta myöhemmin huomasi hän, että tuolla vaatimattomalla tytöllä oli terävä tarkastelukyky ja kehittynyt älykkyys, ominaisuuksia, jotka tekivät hänen puheensa miellyttäväksi yksin niinkin riutuneelle miehelle kuin hänelle. Mutta Alli katseli hänen tuolle "maalaistollolle" osoittamaansa huomaavaisuutta jotenkin armottomasti ja tuli Magnaa kohden vieläkin kärsimättömämmäksi, osoittaen sitä loukkaavalla välinpitämättömyydellä ja vastenmielisyydellä.

Niinpä tarvitsi Magna eräänä päivänä ostaa muutamia pieniä vaatetustarpeita ja luullen varmasti kääntyvänsä asiaan perehtyneeseen henkilöön, pyysi hän Allin neuvomaan itselleen mistä hän saisi paraita halvimmalla hinnalla. Professorikin sattui juuri olemaan salissa ja kuuli tuon kysymyksen samoinkuin sisaren yrmeän vastauksen: — Semmoista romua saa ostaa kaikkialta, minulla ei todellakaan ole aikaa juosta sinun kanssasi puodista puotiin, siitä minun täytyy tehdä kerrassaan loppu.

— Niin paljoa minä en olisi pyytänytäkään, vastasi Magna, — minä toivoin ainoastaan saavani joitakuita hyviä neuvoja, mutta se asia selviää kyllä muutenkin hyvin. Professori huomasi Magnan säkenöivistä silmistä ja punaa hehkuvista poskista, että tulinen vastustus kohoili hänen rinnassaan, mutta että hän koetti sitä kaikin voimin tukahuttaa.

Alli oli välinpitämättömänä mennyt omaa tietään romaani kourassaan, hän arveli, että Magna oli liian lauhkea tullakseen huonolle tuulelle — hän itse ei ollut koskaan oppinut tulisuuhtaan hillitsemään. Mutta professori ymmärsi Magnaa paremmin ja kun tyttö heti tämän jälkeen lähti kaupunkiin, seurasi professori häntä loitolta ja näki hänen käyvän useammassa myymälöissä.

Professori sovitti niin, että hän tapasi Magnan juuri kun tämä, useampia paketteja kädessään, näytti kääntyvän kotiin päin. — Joko neiti on tehnyt ostoksensa? kysyi hän ystävällisesti.

Magna katsahti iloisesti häneen ja vastasi myöntävästi, mutta professori huomasi, että hänen hymyilynsä oli teennäistä ja silmissään näkyi kyynelten jälkiä.

— Minä olen kovin pahoillani Allin tämänpäiväisen tylyyden tähden, sanoi hän matalasti. Sen pahempi en minä parhaimmallakaan tahdollani voi olla teille avuksi naisten vaatetustarpeiden suhteen, sillä se ala on todellakin minulle aivan "terra incognita", mutta kaikissa muissa toivon minä teidän kääntyvän puoleeni.

— Tuhansia kiitoksia, te ette tiedä, herra professori, kuinka sydämmellisesti...

Professori keskeytti hänen innokkaat kiitoksensa kysymällä: — kuinka onnistui kauppa?

— Oi, varsin hyvin, minä sain hyviä neuvoja eräältä hyväluontoiselta puotiherralta, hän tunsu minun siltä kerralta kuin olin hänen puodissaan tädin kanssa. Ja muutenhan ei pienistä vastoinkäymisistä pidä huolehtiakaan, lisäsi hän.

— Helppo sanoa, mutta ei aina yhtä helppo täyttää, vastasi professori. Minä näen kyllä, ett'ei neiti ole aivan yhtä iloinen kuin ennen. — Magnan huulet vapisivat.

— Ei, ei, älkää sanoko mitään, pyysi professori. Minulla ei ole oikeutta urkkia teidän tunteitanne — lapsi.

Professori ei tietänyt, että hän ei juuri nyt halunnut mitään muuta kuin saada purkaa tunteensa. Ystävällisesti otti professori hänen pakettinsa ja työnsi ne päällysnuttunsa taskuun. Sitte ehdotteli hän, että he kääntyisivät ympäri pienemmälle kävelyllä, hän tiesi, että raitis ilma oli paras lääke epäsoinnun karkoittamiseksi.

— Miten hyvä te olette, tahtoessanne kävellä minun kanssani, huudahti Magna.

— Minä ajattelen, että juuri nyt kävely vaikuttaa virkistävästi neitiin!

— Niin luulen itsekkin — ja katsoen kiitollisesti professoria silmiin käveli hän kevein askelin hänen

rinnallaan.

— Nähkääs, professori, alkoi hän sitte äkkiä, minulla on niin tavattoman tulinen luonne ja aina kun minua kohtaa vastus, olen minä aivan tulisissa tappuroissa.

— Mahdollista kyllä, mutta ainakin tänään te taistelitte sitä vastaan, sen näin minä.

— Näittekö; niin, minä voin kyllä niellä nuo tulvivat sanat, mutta nuo ilkeät ajatukset, niitä on vaikea hillitä, niitä saa aina katua. — Hän katseli alas huoaiten.

— Niinpä kyllä, voitollakin on siis katkerat puolensa, sanoi professori hymyillen. Mutta nyt pitää meidän koettaa hälventää tuon epäsovun synnyttämiä vastenmielisiä tunteita. Mitä arvelette, emmekö joisi kuppia suklaata tuossa uudessa kahvilassa? Magna luonnollisesti suostui, hän hymyili taas kuten ennenkin ja pian istuivat he iloisesti puhellen höyryävien kuppien ääressä.

Kun he sitten, tehtyään ensin pitkän kävelyn Kaisaniemen lehdossa, palasivat kotiin, alkoi sataa lunta, suuria pehmeitä höytyviä pudotellen. Magna oli ihastuksissaan, lumisäällä oli hän aina oikeassa olennossaan. Hän käänsi rusottavat poskensa tuulta vasten ja tavotteli leikkien suuria lumihutaleita käteensä.

Professori katseli häntä herkeämättä, Magna näytti hänestä yhtä puhtoselta ja rakastettavalta kuin tuo valkea lumi. Hänet valtasi käsittämätön surumielisyyden tunne: säilyisikö tuo nuori tyttö aina yhtä vapaana maailman vaikutukselta? Ja niin ollen, miten suuri eroitus heidän välillään olikaan olemassa, hän itse elänyt ja nauttinut elämää, ei tosin pohjiaan myöten, vaan siksi runsaasti kuitenkin, että hän kadehtien ja arastellen katsoi noihin nuoriin kasvoihin, jotka nyt niin luottavasti olivat häneen kohotettuna.

Jokaisen ihmisen elämässä sattuu hetkiä, jolloin haluaisimme alkaa elämämme uudelleen alusta pitäin, tahtoisimme elää paremmin. Juuri semmoista tunsivat professori, hän tunsivat, ett'ei hän koskaan voisi unohtaa tätä kävelyään lumisateessa.

* * * * *

Seuraavana päivänä, kauniina, auringonpaisteisena sunnuntaipäivänä, ilmoitti Alli aamiaispöydässä, että hän useiden nuorien neitojen kanssa lähtisi kävelylle Alppilaan ja joisi siellä kahvia. Hanki oli mainio ja muutamat herrat — muiden joukossa myös Witikka — ajattelivat saada pienen hiihtokilpailun toimeen.

— Ah, minä tahdon myöskin tulla mukaan, huudahti Sanni eloisasti.

— Nulikat eivät tule kysymykseenkään tälle matkalle, oikasi Alli.

— Sinä olet aina niin hirveän julma, sinä ajattelet ainoastaan omaa huviasi, äyskäsi Sanni kiihottuneena. Mutta minä ja Magnapas mennäänkin omin päin Eläintarhaan, kenties saamme mekin nähdä hiihtokilpailun — hän vilkasi salavivhkaa herra Witikkaan, joka hymyili myöntävästi vastaukseksi.

— Siitä tulee hauskaa, Magna, eikö niin?

— Kiitoksia ystävällisestä suunnitelmastasi, mutta sinä unohdat, että minä aijon kirkkoon.

— Voi miten kiusallista, pitääkö sinun nyt välttämättömästi mennä sinne? Miks'et mennyt yhdeksän kirkkoon, niin olisi — — —

— Niin olisi kirkko jo ennättänyt saada kymmenyksensä, ehätti ilkamoinen Rolf Levin.

— Vaiti Rolf — mutta miks'et sinä vastaa Magna?

Mutta Magna vain hymyili, häntä ei haluttanut kertoa, miten hän oli koko aamunsa puuhannut kyökissä, jotta Eriikka sai käydä aikaisemmassa jumalanpalveluksessa. Keskustelu muistutti professorille mieleen ensi sunnuntain, minkä Magna vietti kaupungissa: hän ei ollut milloinkaan unohtanut kirkonkäyntiään, niin paljon kun häntä olikin koeteltu houkutella. Professori tuli ehdottomasti verranneeksi muiden kylmiä, välinpitämättömiä kasvoja tuohon säteilevään rauhaan, joka sunnuntaiaamuisin kuvastui Magnan avoimella otsalla. Hänelle näytti sapatti olevan eri merkityksestä, pyhitetty päivä, siitä ei epäilystäkään. Professori olisi tahtonut astua hänen luokseen ja sanoa: — Opetä minullekin tuon rauhan salaisuus, elämä on saastaista, pimeää ja taistelua täynnä; täytyy olla jotain, jota ihminen kaipaa, vaikka me maailmallisten vetovoimain sokaisemina emme ymmärrä sitä etsiä.

Illalla olivat kaikki kokoutuneet saliin. Kapteeninrouva tarjosi päivällisherkkujen jäännöksiä, neiti Schneider soitteli ja Witikka huvitti seuraa lukemalla kaskuja pilalehdestä.

Professori istui keuhkokuolissa sikaaria poltellen ja katseli sinisten savukiemurain lävitse Magnan vakavia kasvoja. Hän ja pikku Kerttu huvittelivat professorin valokuvakokoelmalla ja kuuntelivat väliin soittoa, välittämättä vähääkään herra Witikan esitelmistä, joita muut palkitsivat äänekkäillä naurunpyrskähdyksillä. Päin vastoin näytti Magna häirityltä tuon kimisevän äänen tähden, joka epäsointuisesti sotki soittoa. Professori nousi ylös, ja tullen Magnan viereen istumaan, alkoi hän kertoa noiden kauniiden taulunjäljennösten aiheista, hän kun laajoilla matkoillaan oli omin silmin nähnyt useita alkuperäisessä muodossaan. Magna oli niin ihastunut professorin miellyttävään kuvailuun, että hän melkein tykkänään unohti muun seuran. Siksi hän hiukan kavahti kun herra Witikka huusi hänelle: — Neiti Roos, täällä on jotain teille! Magna katsoi kysyvästi Witikkaa. — Täällä on oiva pala lahkolaisista ja kun teidän kotipaikkanne on, voimme sanoa, lahkolaisten kehto, niin kai tämä herättäneet teidän mielenkiintoanne. Ilkamoisella innostuksella luki hän sitte muutaman kaskun, jossa jotenkin paksuin värein kuvailtiin erään tunnetun maallikkosaarnaajan esiintymistä; kasku oli kauttaaltaan ivaileva. Useimmat kuulijoista nauroivat huutaen: — erinomaista! Magna oli hetkisen vaiti, sitte sanoi hän tyynen varmasti: — Koko juttu on valetta alusta loppuun, minä tunnen hyvin herra X:n.

Witikan kasvoilla kuvastui: — Tuonhan tiesi jo edeltäpäin! ja Alli nyökkäsi vakuuttavasti päätään. Mutta Ella Tenlén vetäysi pois Magnan vierestä, jossa hän tähän asti oli istunut, selvästi huomauttaen, ett'ei hän tahdo olla missään tekemisessä henkilön kanssa, jolla on niin ala-arvoisia tuttavuuksia. Isällään oli arvoa ja äitinsä oli hyvästä perheestä — sitä ei hän unohtanut koskaan.

— Voiko neiti todellakin kumota tuon pisteliään kaskun? kysyi ylioppilas ivallisesti.

— Ainakin voin totuudenmukaisesti vakuuttaa, ett'ei herra X ole kumpikaan, ei ulkokullattu eikä jesuiitti, hän on ainoastaan lämpimästi innostunut uskonnollisiin asioihin, jonka vuoksi hän on antaunut siunausta tuottavaan kutsumukseen ja alkanut matkustaa ympäri saarnaamassa.

— No niin, mutta minä luulen, että neitiinkin on lahkolaisuus vaikuttanut jonkun verran; ja sehän on aivan luonnollista siihen ilmanalaan katsoen, missä olette kasvanut. Mutta suokaa minun vakuuttaa, ett'ei kaikki herra X:n hengenheimolaiset — jotka, sivumennen sanoen, ovat kerrassaan onnellisia omatessaan niin mainion puolustajan — menettele aivan niin jalosti kuin neiti luulee. Tuo vanha lause, "tarkoitus pyhittää keinot", ei näytä heidän keskuudessaan juuri pannaan julistetulta; niinpä olen esim. kuullut kerrottavan, että mainitun herran uskolaiset hartausiltamissaan tarjoovat "valituille" teetä ja kun tahdotaan oikein tuntuvasti vaikuttaa, niin herneitä sianlihan kanssa, mutta takkuiset lampaat saavat mennä kuivin suin matkoihinsa. Ha, ha, haa!

Puhujaa tervehdittiin kaikuvilla hyvähuudoilla ja Alli kiinnitti Magnaan riemuitsevan katseen, ilmaisten siten pitävänsä hänen nyt voitettuna. Mutta nuori tyttö ei hämmästynyt, hän näytti ainoastaan ajattelevalta.

— Oletteko aivan varma, että tuota kestitystä tarjotaan uusien uskonheimolaisten voittamiseksi? kysyi hän.

— Aivanko aijotte kuulustella minua valan perusteella? nauroi ylioppilas.

— En, mutta ruokavaroja voidaan kyllä jakaa seudun köyhille muussakin tarkoituksessa. Ainakin näyttää se minusta selvältä, mutta pahoinsuminen kääntää kaikki asiat nurinpäin.

— Minä huomaan, että lahkolaiskaskujen kertomisesta ei tule mitään, sanoi Witikka pilkallisesti, neiti kun näyttää pitävän meitä oikeina pyhän häväsijöinä.

Magna katsahti ympärilleen, professori ei istunut enää hänen vieressään, vaan oli istunut neiti Schneiderin jälkeen pianon ääreen, jossa hän nyt silloin tällöin näppäytteli hajanaisia sointuja — Magna ei tiennyt vieläkö hän seurasi keskustelua. Lukuunottamatta tuota hyväluontoista saksatarta ja kapteeninrouvaa, joka istui sohvanurkassa ja nyökäytteli päätään, kuvastui muiden kasvoilla salainen ilkamoisuus ja odotettiin, että hän seuran huviksi puhuisi edelleen, puhuin itsensä pussiin. Heidän mielestään näytti hän turhamaiselta ja naurettavalta. Hän tunsu ahdistusta rinnassaan; usein ennen, kun oli ilkkuen käsitelty vakavia kysymyksiä tai ne välinpitämättömästi sivuutettu, oli hän kysynyt itseltään tulisiko hänen avomielisesti lausua ajatuksensa — vaikeneminen kun oli melkein myöntämistä. Mutta häveliäisyys oli häntä aina pidättänyt, se olisi näyttänyt esiintymishalulta, omain ajatusten esittämiskiihkolta. Nyt syntyi hänessä taasen sama kysymys, tuliko hänen puhua, ilmaista suoraan ajatuksensa asiassa? Erinomaisen helppoa ja kaunista tosin olisi ollut vajeta ja hän oli muuten hyvin arkatuntoinen ivan pistoksille. Mutta pelkuri ei hän myöskään tahtonut olla, se olisi ollut oman itsensä, elinperustustensa kieltämistä.

— Herra Witikka mainitsi äsken minun kotiseutuani lahkolaisuuden pesäksi, alkoi hän päättävästi, vion punastuksen kohotessa poskille, — mutta siitä huolimatta olen minä vapaa kaikesta puolueuskosta. Minulle ei vanha, rakas kirkkomme ole liian ahdas, mutta minä olen myötätuntoinen kaikkia

kohtaan, jotka taistelevat omantunnon rauhan vuoksi enkä voi sietää, että heitä syyttömästi panetellaan. Minä voisin kyllä kertoa joukon kuvauksia lahkolaisten elämästä, mutta aivan toisenlaisia kuin herra Witikan pilajutut. Luulen, ett'ei löydy mitään suuntaa, jossa olisi niin paljon mieltä kiinnostavaa, kuin juuri hengellinen suunta.

— Kun isäni tuli virkaansa P:n pitäjässä, oli hänellä kyllin vaikeuksia niistä, jotka mielipiteiltään erosivat kirkosta. Nyt on kuitenkin kaikki muuttunut, useat kiivaimmistakin ovat itse suostuutuneet häneen ja kukaan ei häntä enään vihaa. Hän ei ole koskaan sulkenut ovea toisin ajattelevilta, päin vastoin avannut ne seljälleen mitä erillaisimpain uskonsuuntien tunnustajille. Jokainen on saanut tulla hänen luokseen epäilyksineen, kysymyksineen ja hän on heidän antanut puhua vapaasti, koskaan en ole hänen nähnyt sivuuttavan heidän asioitaan tai katsovan heidän arvoonsa. Mutta kuitenkaan ei hän koskaan ole hairahtunut velvollisuuden ja totuuden tieltä. Minä vakuutan teille, että olen useasti mitä syvimmällä mielihartaudella kuunnellut keskusteluja uskonnollisista asioista isäni luona, olen tarkastellut noita miehiä, joilla on rypyt kasvoilla ja ankara vakavuus koko olemuksessa, jotka sisimpänsä ikävöimisellä etsivät sielulleen ravintoa, ijankaikkista autuutta. On jotain suuremmoista monenkin heidän olennossaan, huomaa, että he ovat taistelleet omantunnon taisteluja, joista ei maailmallismielisellä ole käsitystäkään. Kaikkia heitä on isäni kohdellut samalla tavalla, kaikkia kohtaan on hän koettanut täyttää suurta veljenrakkauskäskyä, ja minä olen varma, että ne rukoukset, joita valtiokirkon tunnustajat ja eriuskolaiset yhdessä ovat rukoilleet, eivät tämän tähden ole olleet vähemmin otollisia meidän Jumalamme edessä. — En tiedä, oletteko minua ymmärtäneet, sillä usein näyttää minusta, kuin olisin nykyään keskuudessa, jolle minun elämänaatelmani ovat kokonaan vieraita. Älkää luulko, että minä tahdon esiintyä uskonnokäännäytäjänä — lisäsi hän, vakava hymyily kasvoillaan — pelkään, että olen keho siihen tehtävään. Mutta Herran asiaa en tahdo milloinkaan jättää puolustamatta enkä myöskään hävetä tunnustaa sitä uskoa ja toivoa, joka on minun elämäni peruksena. — Magna vaiken, mutta hänen kasvoillaan hehkui tuo sama innostus, jonka elähyttämänä hän puhui.

Seurasi sitte pitkä äänettämyys, Alli oli raivoissaan Magnalle, tämä kun lopultakin oli jäänyt voittajaksi, Witikan istuessa sanatonna. Alli ei huomannut, että ivanilme ylioppilaan huulilla oli muuttunut synkäksi, melkein surulliseksi piirteeksi. Ella haukotteli kuuluvasti, kapteeninrouva havahtui ja tahtoen näyttää, että hän koko ajan oli seurannut keskustelua — ominaisuus, jonka huomaamme kaikilla, joilla on tapana nukahtaa seurassa ollessaan — vakuutti hän, että herneet ja sianliha olivat hänen lempiruokaansa, selitys, joka sai koko seuran pyrskähättämään leveään nauruun ja siten useampain mielihyväksi lopetti tuon vakavan mielialan.

Magnan sanat eivät vaikuttaneetkaan sitä kuin alussa luultiin: ei edes Sannia eikä Rolf Leviniä haluttanut hymyillä, saati nauraa; he eivät ymmärtäneet miksi, mutta syitä siihen he eivät myöskään viitsineet ruveta ajattelemaan.

Pian rupatteli Magna taasen pienen Kertun kanssa, iloisesti kuten tavallisesti. Mutta kuitenkin oli koko hänen olemuksessaan vielä vakavuutta, vakavuutta, joka kaunisti häntä. Herra Witikka nousi, jättääkseen seuran, mutta ensi tuli hän Magnan luo, ojensi hänelle kätensä ja sanoi melkein arvoa antaen: — Suokaa, neiti, minun lausua teille syvimmän kunnioitukseni siitä uljuudesta, millä vastustatte kaikkea, pysyäkseenne lujana vakuutuksellenne.

— Se on minusta aivan luonnollista, sanoi nuori tyttö ihmetellen.

— Suokaa anteeksi — ylioppilas katseli häntä ystävällisesti — teidän nykyinen ajatuskantanne johtuu siitä, ett'ette tunne maailmaa; siellä mukautuu näkökannat saavutettavien etujen mukaan, siellä vallitsee omanedun etsintä itsevaltiaana. — Hän kumarsi ja jätti huoneen äkkiä; samoin katosi Alli — seura oli hänen mielestään menettänyt viehätyksensä — ja pianpa olivat Magna, neiti Schneider ja professori kolmisin jällellä. Professori oli jättänyt pianinon ja käveli nyt levottomin askelin edes takaisin. Magna huomasi, että hän oli liikutettu ja kun heidän silmäyksensä sattuivat yhteen, havaitsi hän professorin mustissa silmissä raskasmielisyyden ilmauksen. Mistä mahtoi se johtua?

— Ah, sanoi neiti Schneider ja katsoi pyytävästi professoria, — jos professori tahtois meidän iloksemme laulaa jonkun virren, siitä on jo niin pitkä aika kuin minulla on ollut onni saada — — —

Professori pysähtyi äkkiä ja huolimatta hänen pyynnöstään sen enemppää, kääntyi hän Magnaan ja kysyi yht'äkkiä: — Pidättekö laulusta, neiti Roos; tahdotteko, että laulan?

— Ah, niin mielelläni, minä olisin niin kiitollinen.

Professori istuutui jälleen pianinon ääreen ja soitellen muutamia kauniita sointuja, alkoi hän kauniilla baritoni-äänellään laulaa erästä Schumanin pikku laulua. Neiti Schneider oli liikutettu, hän puristi Magnan käsiä, vuoroin nauraen, vuoroin itkien: — Eikö ole ihana ääni, kerrassaan erinomainen? kyseli hän tuon tuostakin. Mutta tuo nuori tyttö ei kyennyt vastamaan: kun hän nautti jotain kaunista, varsinkin laulua tai soittoa, ei hänen tunteensa koskaan puhjenneet sanoiksi. Siksi hiipikin hän hiljaa

pois, työnsi ikkunan uudinta syrjään ja nojautsi kyynäspäillään ikkunanlautaan, kuten hänellä oli tapana kotonaan aina kun hän tahtoi ajatella yksikseen, oikein yksikseen. Kadulla oli aution hiljaista, mutta hän ei katsellut katua, vaan ylös korkeaa taivaan lakea, joka tähditettynä holvikattona kaareusi kaupungin ylitse. Samassa kuuli hän takanaan hiljaista etusoittoa ja kohta sen jälkeen kaikui Schubertin ihana "Wanderer" valtavana hiljaisessa huoneessa: "Ich komme vom gebirge her". — Magna kuunteli henkeään vetämättä, yhä syvällisemmin, yhä vaikuttavammin kaikui professorin ääni, kunnes se sanoissa "Wo bist du, wo bist du, mein geliebtes Land, gesucht, geahnt, unt nie gekannt" kohosi tuskaiseksi huudoksi ja loppui ikävöivään huokaukseen.

Magna oli painanut kätensä sydämmelleen ja oli niin vaipunut tuon valtavan laulun herättämiin tunteisiin, ett'ei hän huomannut ollenkaan kun professori nousi ylös ja läheni häntä. Kohottaessaan katseensa, huomasi hän professorin seisovan vieressään ja katselevan häntä tutkivin silmäyksin.

— Te olette tehnyt minun niin onnelliseksi! huudahti hän, ojentaen molemmat kätensä professorille.

Professori tarttui niihin kiihkeästi, mutta antoi niiden jälleen vaipua alas: — Oi, neiti Magna, älkää minua kiittäkö, teillä ei ole mitään kiittämistä, vaan minä sen sijaan olen teille suuressa kiittollisuuden velassa. Älkää katsoko niin kummastellen, te ette ymmärrä, miten ihanaa on kuunnella semmoista, joka vielä seisoo elämän aamukoitteessa, sydän täynnä lämmintä uskoa ja luottoisaa toivoa! Lapsi, lapsi, te ette tiedä, kuinka onnellinen te oikeastaan olette, kun elämä kääntyy ehtoopäivälleen, lankee sille illan varjot.

— Ah, mutta juuri vähää ennen laskuaan aurinko useinkin säteileekin suloisimmin, vastasi hän riemuisesti hymyillen.

Professori ravisti suruisesti päätään ja meni. Tänä iltana oli Magna kauvan hereillä, professorin viime sanat ja varsinkin tuo ilme, joka kaikui kauttaaltaan hänen laulussaan, antoi Magnan eloisalle ajatukselle paljon askartamista.

Heti ensi hetkestä pitäin oli professori osoittanut hänelle suurta hyväntahtoisuutta, Magna oli varma, että hän oli hyvä ja lahjakas, etevä tiedemies oli hän myöskin, mutta kuitenkin puuttui häneltä jotakin, jo ensi päivänä oli hän selvästi huomannut ja saanut selville mitä se oli. Hän kaipasi elämänsä perustusta, uskon kalliota, jonka turvissa hän, Magna, niin nuori kuin olikin, tunsu itsensä turvatuksi kuin lapsi isänsä sydämmen läheisyydessä.

Hän, pieni, oppimaton, kokematon tyttöraiska omisti siis kuitenkin jotain, jota professori kadehti. Voi, miten hän sinä hetkenä olisi tahtonut jakaa rikkaudesta tuolle kelpo professorille, ojentaa kätensä ja osoittaa hänelle sen maan, jota hän etsi ja aavisti olevaksi, vaan jota hän ei löytänyt. — Kuumat kyynelät vierivät hiljalleen, tietämättä hänen kirkkaista silmistään ja kostuttivat päänalaisen. Hän käänsi kuivan puolen päälle ja kohensi hiukset otsaltaan. Olipa tosiaankin kummallista: hän oli kyllä havainnut, miten suuresti hänen nykyinen seuruspierinsä erosi hänestä itsestään uskonnollisissa kysymyksissä ja että heidän elämänaatoksensa olivat perin toisenlaiset; hän oli kenties joskus sydämmestään säälinnytkin heitä ja toivonut, että he kaikki tulisivat yhtä onnellisiksi kuin hän itse. Mutta nyt vasta havaitsi hän sisimmässään palavan ikävöimisen voidakseen tehdä jotain professorin eteen, nyt hän vasta oikein häpesi, miten välinpitämätön hän oli ollut muiden onnen suhteen. Miten vaikeaa onkaan noudattaa tuota ihanaa rakkauden käskyä; niiden edestä, joita kohtaan tunnemme myötätuntoisuutta, olemme kyllä valmiit uhrautumaan, mutta yleinen ihmisrakkaus, lähimmäisen-rakkaus, se saa olla kuinka sattuu.

Magna ummisti silmänsä huoahain, sitte painoi hän pehmeän poskensa tyynyyn ja nukkui vihdoin.

* * * * *

Pitkä talvi alkoi muuttua kauniiksi kevääksi, lumi kaduilla oli jo aikoja sitte kadottanut valkean värinsä ja ajettiin nyt likaisen-harmaana sohjona ulos kaupungista, jääkin satamassa näytti petolliselta. Nuoriso kuljeksi kaupungin ympäristössä, poimi pajunkissoja ja somisti itseään vuokoilla.

Magnasta oli lukukausi ollut kuin lyhyt unelma, hänellä oli vielä niin paljon tekemättä, paljon semmoista, johon hän olisi tahtonut perehtyä. Mutta päivä vierähti toisensa jälkeen ja kevät-ilma herätti hänessä koti-ikävän, kaipuun maalle, missä valveutunut elonsuoni sykki voimakkaampana ja raikkaampana kuin täällä kaupungissa. Isä kirjoitti tekevänsä parhaillaan suunnitelmaa hänen tulevaisuudelleen — jotain lukutiellä, arveli Magna — äiti kaipasi oikeaa kättänsä ja siskot olivat aivan menehtyä ikävästä. Tuntui niin hyvältä kun kaikki pitivät häntä tarpeellisena ja kaivattuna.

Eipä ollut Magnan talvi turhiin kuulunut, siitä kiitos professorin väsymättömälle avuliaisuudella. Hän oli oppinut paljon, sitä paitsi oli professori järjestänyt hänen kesälukunsa ja luvannut hankkia hänelle kirjoja. Professorin huolenpito oli todellakin ihmeteltävää, mutta kuitenkin tuntui Magnasta kuin olisi heidän välinsä hiukan muuttunut. Kenties rasitti häntä nykyään työ enemmän kuin tavallisesti, kenties

— hän ei tiennyt, mikä oikeastaan syynä oli, mutta, niin ystävällinen kuin hän ainakin oli, näyttäisi hänessä nykyään jonkunlaista kylmyyttä, niin ett'ei Magna enää uskaltanut lähettää häntä entisellä avomielisyydellä, niinä harvoina hetkinä kun professori nykyään vietti perheen piirissä. Vasta ensi kertaa johtui nyt Magnan mieleen, että professori todellakin oli perin mahtava henkilö, joka sulasta hyväntahtoisuudesta oli uhrannut niin paljon kallista aikaansa hänen hyväkseen. Hän ajatteli häveten, miten monta kertaa professori lieneekään väsynyt hänen lapsellisiin rupatuksiinsa ja tämä vaikutti, että Magnakin puoleltaan alkoi pysytellä loitompana. Talossa oli tänä keväänä tavattoman vilkas liike, useampia matkustajia oli täällä lyhyemmän ajan vieraisilla, muun muassa Witikan veli ja tämän nuori toveri, jotka olivat ylioppilastutkintoa suorittamassa. Molemmat nuorukaiset koteutuivat pian talossa, ollen tavattoman eloisia, ja Magna, joka aina näyttäisi iloisena eikä milloin minkinnäköisenä, kuten Sanni ja Alli, muuttui tuota pikaa molempain poikain ihanteeksi. He aivan hehkuivat hänelle ja hän taasen otti heidän vilpittömän suosionsa ilomielin vastaan.

Kaikki on kuin olla pitää, ajatteli professori heidän raikkaan, heläjävän naurunsa kaikuessa hänen hiljaiseen lukukamariinsa — nuoruus ja ilo seuraavat toisiaan, ne kuuluvat eroittamattomasti toisilleen. — Voi, hän ei ollutkaan tähän aikaan kaikiste niin uutterassa työssä kuin luultiin, usein maleksi kynä liikkumatonna hänen kädessään ajatusten askarrella suruisissa mietteissä. Mutta kun nuo salissa kaikuvat iloiset äänet ja Magnan heleä nauru tunkeusivat hänen korviinsa, kohosi hänen otsalleen tumma varjo, tehden hänet perin synkän näköiseksi.

Oliko Magnalla hauskaa, oliko hän onnellinen ikäistensä parissa? kyseli hän toisinaan itsekseen. Ja vastaus oli aina myöntävä. Ja miksikä hän ei saisi olla iloinen, oliko tuossa viattomassa iloisuudessa jotain pahaa? hänen päänsä vaipui käden nojaan ja hän häpesi, että oli melkein kadehtinut Magnan iloisuutta. Ei, ei, sitä hän ei tahtonut, Magnahan oli vielä onnellinen lapsi ja jos hän auttoikin häntä neuvoillaan, niin se ei ollut koskaan tapahtunut missään palkan toivossa. Päin vastoin oli hänestä tuntunut niin viattomalta ja puhtaan riemuiselta johtaa tämän nuoren sielun ensi askeleita tietojen polulla. Hänelle olisivat nämä kuukaudet elämänsä valoisimpana muistona, vaikkapa sitte Magna ei hänestä sen enempää välittäisikään. Mutta tätä ajatellessaan hiipi hänen mieleensä sanomaton katkeruus, selittämätön angervon tunne. Magna seiso i vielä, kuten hän kerran sanoi, elämän aamuhosteessa, kun hän itse vaelsi iltapäivän varjojen keskellä. Hän ei voinut vetää tuota aamukoiton lasta mukaansa, ja jos hän olisi voinutkin, olisiko hän tahtonutkaan. Tuon kuuluisan, oppineen professorin katse vaipui alas nuoren, vaatimattoman maalaistytön edessä. Hän pelkäsi varomattomuudellaan hävittävänsä kevätluoksan perhosen siiviltä. Magna oli talven kuluessa käynyt hyvin harvoin yleisissä huveissa, mutta sitä innokkaammin oli hän tutustunut kaikkeen muuhun näkemistä ansaitsevaan ja kiintymyksellä seurannut jokaista professorin suosittamaa esitelmää. Viimme viikkojen kuluessa oli professori itse pitänyt sarjan erillaisia, päivän tärkeitä kysymyksiä käsitteleviä esitelmiä ja siten koonnut lukuisan kuulijakunnan ympärilleen. Mutta tässä joukossa ei ollut ketään, joka olisi suuremmalla tarkkuudella kuunnellut hänen heleää ääntään, kuin tuo yksinkertaiseen hattuun ja vaatimattomaan sadevaippaan pukeutunut nuori tyttö. Magna saapui aina aikaiseen ja istuutui aina samalle, vaatimattomalle paikalle kaukaisessa, hämärässä nurkassa, voidakseen oikein rauhassa nauttia esitelmästä. Kuitenkin näytti hänestä toisinaan kuin professorin mustat silmät etsisivät juuri häntä, kuin puhuisi hän hänelle yksin, sillä kaiken sen, mitä hän nyt esitelmänä puhui, oli hän monet kerrat puhunut hänelle kahden kesken. Hän istui niin liikkumattomana, että olisi melkein luullut hänen nukahtavan, mutta vaipuneiden silmäluomien alta vierähti usein liikutuksen kyyneliä. Niin pian kun professori oli lopettanut, hiipi hän heti kiireesti ulos; heillä tosin oli sama tie, mutta hän pelkäsi professorin piankin luulevan, että hän tahtoi tupata hänen seuraansa.

Eräänä kauniina toukokuun iltana sattui kuitenkin niin, että Magna tuli viivähtäneeksi erään tuttavansa vuoksi, ja kun hän tuli kadulle, seiso professori rappusten luona, nähtävästi odotellen. — Meneekö neiti suoraa päätä kotiin? kysyi hän.

— Niin olen ajatellut.

— No sittepä voimme mennä yhdessä.

Magna sävähti varsin iloiseksi, hän toivoi varmaan taasen kerran saavansa puhella hauskaasti hänen kanssaan. Mutta toivo petti, professori käveli äänetönnä hänen rinnallaan. Magna tuns i vallan häpeävänsä häntä, mutta kiitollisuus hänen esitelmistään — jotka juuri nyt loppuivat — täytti hänen lämmintunteisen, nuoren sydämensä. Hän ei voinut vajjeta: — En tiedä, kuinka teitä oikein kiittäisinkään, herra professori, sanoi hän vihdoin hiljaa. Nämät hetket, joina olen teitä kuunnellut, ovat olleet minulle oikeita juhlahetkiä, te olette antanut minun hengelleni siivet.

Lempeä hymyily kirkasti äkkiä professorin vakavia kasvoja: — Se oli kaunis tunnustus, se palkitsee minun uutterat valmistukseni, vastasi hän. Mutta tiedättekö vaikka teilläkin olisi ollut osaa sen onnistumiseen?

— Ah voi, mitenkä se olisi — te unohdatte kuinka tietämätön minä olen! huudahti hän iloisesti. —

Kaikki, mitä täällä olen oppinut, sen olen oppinut teiltä.

— Oletteko kuulleet tuota hiukan kulunutta vertausta hammasrattaasta suuressa maailmankoneessa, jossa kaikki hampaat suuremmassa tai vähemmässä määrässä tarttuvat toisiinsa?

Magna nyökäytti päätään.

— Se sisältää syvän totuuden. Elontielle tapaavat ihmiset toisensa ja aivan tietämättään vaikuttaa yksi toiseen arvaamattoman tuntuvasti. Heidän tiensä ei jälemin useinkaan enää satu yhteen, mutta tuo ainoa kohtaus on vaikuttanut kentiespä koko elämän juoksuun.

Magna näytti kummastuneelta: — Luulen ymmärtäväni teitä, sanoi hän. Kun minä vanhenen ja katsahdan kehitykseni vaiheisiin, niin en koskaan voi unohtaa sitä hyötyä kuin meidän tapaamisestamme on ollut minulle, mutta miten voin minä olla teille hyödyksi?

Magnan kysymys saattoi hänet melkein epäilykseen. — Te olette lapsi, te ette ymmärrä minua enkä minä voi selittää sitä teille! huudahti hän melkein kiihkeästi.

Magna katseli häntä ihmetellen, mutta hänestä tuntui pahalta, että professori aina vaan piti häntä lapsena, joka ei häntä ymmärtäisi. Ja kuitenkin luuli hän tuntevansa yhtä tarkkaan kuin hänkin, tuntevansa jokaisen suonenlyönnin, jokaisen hermon sisimmässään. Hän olisi niin mielellään tahtonut ilmaista sen hänelle, mutta professori oli jo rauhoittunut ja käveli ainoastaan hiukan nopeammin.

— Suokaa anteeksi, pyysi professori, katsellen häntä sanomattomalla lempeydellä. Luulen hiukan hermostuneeni rasittavasta työstä, äiti sitä juuri eilen surkutteli. Ja hän oli oikeassa, ainakaan teidän, lapsen, nähden ei minun sopisi kiivastua, mutta itse asiassa tarkoitan minä teille hyvää — parempaa kuin te kenties voinette aavistaakaan. Minä tahtoisin itse mielelläni kärsiä, kunhan vain teidän nuoruudenilonne ja kevyt sydämmenne säilyisi.

Professori hymyi hänelle, mutta tuo hymyily sai Magnan melkein kyyneliin, nyt oli hän taas tuo sama ystävällinen, rakastettava, ihmeteltävä professori. Magna otti hänen kätensä omiinsa ja puristi sitä sydämmellisesti, sitte juoksi hän professorin edellä rappusia ylös, he olivat jo kotona.

* * * * *

— Oliko sinulla hauskaa eilen keilanheitossa, Magna? kysyi Sanni eräänä iltapäivänä kun tytöt puuhailivat käsitöittensä kanssa salissa.

— Kyllä, varsin hauskaa, vastasi puhuteltu, kokonaan vaipuneena uuden pitsikudoksen salaisuuksiin, joita neiti Schneider hänelle paraillaan opetti.

— Eikö keilanheitto sitte Magnasta olisikaan synnillistä? huomautti Alli terävästi. — Kaikki huvithan sinun mielestäsi ovat hyljättäviä.

— Enpä tiedä sitä niin tarkoin, vastasi Magna hyväluontoisesti.

— Mutta sinähän et käy koskaan teatterissa ja vihaat tanssia kuin ruttoa.

— Päin vastoin — päin vastoin — jos vain minun ilontunnelmani etsisi niin raisun ilmaisutavan, niin ei omatuntoni suinkaan panisi sille esteitä, selitti Magna nauraen.

Professori istui keinutuolissa ja seurasi tarkkaavasti keskustelua levitetyn sanomalehtensä takaa.

— Minä en ole koskaan opetellut tanssimaan, sanoi Magna; vanhemmat arvelivat kaiketi, että minulla on muuta hyödyllisempääkin opittavaa. Mutta joulukuusen ympärillä ja heinärukojen päällitse osaan minä kyllä hypähdellä; ja se on tanssia sekin.

— Villikansoilla on myöskin uhritantsinsa! — Alli nykäytti olkapäitään ylenkatseellisesti.

— Siitähän sen näet, että tanssia on niin perin monta lajia.

Kaikkien täytyi nauraa, Magnan iloisuus oli aivan vastustamaton.

— Mutta vakavasti puhuen, miks'et sinä käy teatterissa? kysyi Sanni, kumartuen pöydän yli.

— Niin, vakavasti puhuen, kuten sinä sanot — vastasi nuori tyttö ystävällisesti — on minulla useita ja tähdellisiä syitä pysyä poissa. Minun isäni ei käy koskaan teatterissa periaatteen vuoksi, hän ei tosin ole minua kieltänyt menemästä, mutta minä tiedän miten hän toivoo minun menettelevän sen suhteen. Näepäs, ystäväiseni, tuntuu niin hauskalta noudattaa niiden tahtoa, joita rakastamme ja kunnioitamme.

Sanni näytti ällistyneeltä: oman huvinsa, omain mielitekojensa uhraaminen jonkun elävän olennon

edestä maan päällä, näytti hänestä kerrassaan ihmeeltä.

— Luonnollisesti pidät sinä itsekin teatteria tuommoisena syntisenä huvituksena, sinä kun olet semmoinen pyhimys, sanoi Alli.

— Teatterin suhteen olen minä liian kokematon, voidakseni lausua mitään varmaa, vastasi Magna, jonka onnistui hillitä Allin pistelevän puheen synnyttämä närkästys. Sitä paitsi arvelen, että jokaisen pitäisi tällaisissa tapauksissa ottaa omatuntonsa neuvonantajaksi, sillä se, joka jo on toiselle vahingoksi, ei toiselle ole miksiäkään haitaksi.

— Sinä olet liiaksi totuuden ystävä, pikku ystäväni, voidaksesi pitää semmoisista huveista, tuumaili neiti Schneider.

— Mutta me emme halua enää useampia siveysaarnajia! kivahti Alli.

Professori oli tällä välin lähennyt ja istuutunut Magnan viereen. — Teatteri on kuitenkin sivistyksen välittäjä, lieneekö isänne katsellut asiaa koskaan siltä kannalta — alkoi hän. En tarkoita, että papin tulisi käydä oopperoita kuuntelemassa, sillä se soveltuu huonosti hänen arvokkuudelleen, mutta myöntää täytyy, että draamallisen taiteen suurteokset ovat aina ammoisista ajoista vaikuttaneet hienon ja jalon havaitsemisaistin kohottamiseksi. Sillä on syvälinen vaikutus, se tahtoo elävänä luoda katselijan eteen ihmiselämän monen monissa kirjavissa värvivahduksissaan. Se loihtee eteemme todellisuuden valtavalla voimallaan, sekä hyvän että pahan, rakkauden, vihan, sankariuden ja raukkamaisuuden, salakavalimmat vehkeet sekä suuremmoisimmat sankariryöt.

— Niin kyllä, jos ms vain saamme nähdä puhtasluontoisia kappaleita, vaikuttaa kyllä teatteri jalostavasti, sanoi neiti Schneider.

— Minä en myöskään ajattele mitään semmoista viheliäistä nurkkatuotetta, jota voidaan tarjota ylen hienostuneelle, pilauneelle yleisölle, sanoi professori lämpimästi. Minä tahdon vain huomauttaa, mikä suuri tarkoituksellinen teatteri on sivistyneiden kansojen keskuudessa, nimittäin elävin piirtein kuvata kansojen elämää ja vaiheita ihmishengen elähtämiseksi ja jalostamiseksi.

— Mutta miksi sinä itse käyt niin perin harvoin teatterissa, kun kerran sitä niin innokkaasti puolustat? kysyi Alli.

Professori antoi katseensa vaipua ja istui hetken äänettä. — Minä pelkään näyttäväni epäjohdonmukaiselta, sanoi hän viimein. Minusta ei teatteri ole likimainkaan semmoinen kuin se pitäisi olla ja sen lisäksi en minä voi pitää siitä hairahduttavasta tavasta, millä draamallisia kappaleita esitetään. Jos minä esim. menen katsomaan jotain lemmikkirunoilijani teosta, jota minä yksin lukeissani olen ihastuneena ihmetellyt; minä näen kappaleen henkilöiden esiintyvän ja alan seurata kiintymyksellä kappaleen kulkua, mutta silloin — hän pysäytti puheensa hetkiseksi — silloin himmenee kappaleen loisto. Minä en näe ruhtinaita enkä valtiomiehiä, jaloja sankarittaria tai viheliäisiä juonittelijoita, vaan — taiteilijoita, joita mahdollisesti edellisenä päivänä olen tavannut jossain juomalassa tai taiteilijattaria, jotka — hänen kasvoilleen hivahti sievonen pimento.

— Miks'et jatka? huudahti Alli, — minä toivoin juuri saavani kuulla jonkun pisteliään kaskun elämästä kulissien takana.

— Anteeksi, niitä asioita en minä ole koskaan liioin tuntenut, sanoi hän kylmästi.

— Oi, ja minä kun luulin, että sinä kerrankin olisit puhunut oikein suoraa kieltä, sanoi Alli nauraen. — Me nykyajan työt kyllä voimme kuulla yhtä ja toista haitatta, sen voin sinulle vakuuttaa, ja jos Magna punastuu, niin eipä haitaksi, jos hänenkin silmänsä avautuisivat. Ihanteiden aika on mennyt!

Professori katseli häntä kylmästi: — En epäile ollenkaan, että ainakin sinä, Alli sisko, olet kokonaan unohtanut punehtumisen, vastasi hän terävästi.

— Mutta etkö tiedä, että meidän aika vaatii, ett'ei nainenkaan saa kulkea peitetyin silmin, sanoi Alli kärsimättömästi. — Kaikki kulkee eteenpäin, pitäisikö meidän yksin seisoa paikallamme. Ei, kiitos herra Vitikan, joka hankki minulle ajanmukaisia kirjoja, näen nyt varsin selvästi.

— Ja nämä kirjat — mainittakoon sivumennen Arne Garborg ja Zola — ovat luonnollisesti tehneet sinut äärettömän onnelliseksi, sanoi professori musertavan ivallisesti — elämän vihlovin viheliäisyys, sen kurjin loka, puettuna pessimismin mustimpaan pukuun, se on varmaankin ollut suureksi siunaukseksi sinun siveelliselle olemuksellesi.

— Niin, luonnollisestikin vaadit myös sinä tuota suloista naisellisuutta, viattomuutta kyyhkyslakassa, semmoista, joka ei tiedä mitään eikä saa tietää mitään.

— En, Alli, sitä moitetta minä en omista — professori oli kohonnut seisoalleen. Päin vastoin tahdon minä, että tiede tarjoaa rikkaita aarteita tasan sekä miehelle että naiselle, että se tarjoaa heille parhainta ja jalointa, mitä se aatehistoriansa omaa. Mutta se tiede, jota sinä harrastat, ei opeta kellekään elämän syvyyksiä — sakoissa lähteessä on aina likaista vettä.

— Meidän ei siis tule edes aavistaa, että paha on olemassa, sitä vähemmin olla sitä näkevinämme, sanoi Alli. — Suo anteeksi, mutta semmoinen ulkokullattu minä en tahdo olla. Ainoastaan silloin, kun tuntemme maailmaa kaikin puolin, voimme olla apuna maailman parantamisessa.

— Mutta sinusta ei ole semmoisiin suurtöihin, vastasi professori kuivasti. Sitä paitsi luulen, että kypsyneelle naiselle näyttää elämä itse synnin, syvine, surullisine seurauksineen, hän tuntee ja kärsii noiden pahuuden voimien alla huokailevien olentojen kanssa ja semmoisella naisella on useita keinoja niiden auttamiseksi. Ei tietämätön, mutta tahraton, niin minä tahtoisin sen olevaksi, lisäsi professori vakavasti; — älkää luulko myöskään, että minä pidän miehiä onnellisina sen vuoksi, että olot saattavat heidät useammin pahan kanssa tekemisiin, sillä kukaan, joka rapakkoisella tiellä käy, ei säily aivan tahratonna. Elämän peloittavin puoli onkin juuri se, että paha tunkeutuu kaikkialle, yksinpä jaloimpiinkin harrastuksiin, ja sitä emme voi auttaa. Mutta palataksemme puheemme alkuun, myöskin teatterin jaloa tarkoitusta pyrkii saastuttamaan tuo sama turmiota tuottava voima. Se vaikuttaa jossain määrin turmelevasti yleisöön, mutta sitäkin enemmän itse taiteen harjoittajiin.

— Niin, teatteri on luisu ja ohdakkeinen tie monelle, sanoi neiti Schneider.

— Korvaako sitte sen tarkoitus noiden monien ihmissielujen perikadon? kysyi Magna hiljaan.

— Siitä asiasta kirjoittavat siveysopettajat vielä aikaa myöten tutkimuksia, vastasi professori vältellen.

Magna katseli ajatellen häntä, hän piti paljon useimmista professorin ajatuksista, niissä oli henkistä terveyttä ja raittiutta, mutta kuitenkin puhui ja ajatteli hän kuin siveellisesti puhdasaatteinen ihminen, ei niinkuin kristitty, ei niinkuin hänen isänsä. Hän huomasi kyllä kaiken inhimillisen puutteellisuuden, tunsikin synnin ylivalan, mutta ei tahtonut tietää mitään Hänestä, joka oli tullut puutteellisuuksia poistamaan ja kukistamaan pahuuden juuria.

Professori huomasi selvästi nämä ajatukset Magnan ilmeikkäillä kasvoilla ja hänen huulensa liikaktivat, juuri kuin hän olisi tahtonut jotain sanoa. Mutta hän loi pikaisen silmäyksen ympäristöönsä eikä virkkanut mitään, vaan nousi ylös ja otti sanomalehtensä.

Sanni, joka tämän hänen mielestään ikävän keskustelun aikana pikimmiten oli silmänyyt muutamia sivuja erästä romaania, kumartihe taasen pöydän yli ja sanoi: — Mutta ylioppilaskonserttiin sinä tulet huomenna kaikissa tapauksissa, Magna, niin vähän kun muuten välitätkin huveista. Ja sinähän olet jo useita viikkoja iloinnut siitä. Muistatko miten ihastunut sinä olit jousineljäkön esitykseen talvella ja simfoniaan, jota kuunnellessa minä olin vähällä nukkua.

— Se oli todellakin ihanaa! huudahti Magna eloisasti.

— Herra Vitikka lupasi hankkia meille pääsyliput, niistä tulee varmaankin tiukka, sanoi Alli.

— Mitäpä vielä, minä luulen varmasti, että Levinit kyllä hankkivat Magnalle pääsylipun, heidän serkkunsa on M. M:sti, korjasi Sanni.

— Kiitoksia, mutta minä en aijo mennä sinne, sanoi Magna matalalla äänellä.

— Miksikä et?

— Minä tiedän kyllä — huusi pieni Kerttu, joka juuri tuli sisään — Magna sanoi muuan päivä, ett'ei hänen varansa riitä konserteissa käyntiin, sillä hän aikoo kotiinmennessään ostaa niin kalliin kirjan isälleen tuliaisiksi.

— Vaiti, pikku ystäväiseni!

— Niin, mutta se on ihan totta, sinä itse sanoit.

— Vaikka, mutta —

— Etkä sinä aijo ostaa uutta hattuaakaan, sillä sinä aijot — — —

Magna painoi hymyellen sormensa tuon pikku rupattelijan huulille. — Kas niin, kiitoksia, hyvä neiti — luulenpa, että tämän pitsin salaisuus on jo muistissani. Miten iloiseksi äiti tuleekaan, hän tarvitsi juuri tällaisen reunuksen nukkatäkkiinsä. Tuhansia kiitoksia!

Keskustelu loppui ja seura hajausi pian tämän jälkeen salista.

* * * * *

Seuraavana iltapäivänä istui Magna yksinään salin ikkunan ääressä ja kirjoitti kirjettä kotiinsa, ilmoittaakseen omaisilleen kotiintulopäivänsä. Kapteeninrouva valmisti keittiössä sillisallaattia iltaseksi ja muut olivat jo aikoja sitten lähteneet konserttiin, saadakseen hyvät istumatilat.

Hän ei tosin tahtonut sitä itselleenkaan myöntää, mutta sittekin tuntui hänen rinnassaan jonkunlainen kaipaus noihin kauvan odotettuihin huveihin. Mutta hän oli kerran tehnyt päätöksensä, hän tahtoi hankkia isälleen muutaman arvokkaan jumaluusopillisen teoksen, jota hän kauvan oli halunnut itselleen ja jonka Magna äskettäin oli sattunut huomaamaan kirjakaupan ikkunassa. Mutta sitä hän ei voinut ostaa ilman pienittä uhrauksitta, varsinkaan kun hänellä oli menoja kaikenlaisiin kesää varten ostettaviin koulukirjoihin ja työaineihin. Mutta mikäli hän eteni kirjeensä kirjoittamisessa ja lausui ilonsa lähenevästä jälleennäkemisestä, sikäli kirkastui heidän olemuksensa hänen sisäisen silmänsä edessä. Hänen sydämensä alkoi sykkiä niin nopeasti ja hän tunsu, että paljon suuremmatkin uhraukset niiden edestä, joita hän rakasti, olisivat tuntuneet hänestä vähäpätöisiltä.

Hän pysäytti hetkiseksi kirjoituksensa ja hänen silmänsä seurasivat pienen auerpilven kulkua kevättaivaalla. Samalla avautui ovi ja professori astui kiireisesti sisään: — Oletteko valmis seuraamaan minua konserttiin, neiti Roos?

Magna hymyili: — Minä en ole aikonut mennä sinne ollenkaan, sanoi hän.

— Mutta minä olen ostanut jo meille pääsyliput, samoin äidille, jos häntä haluttaa tulla; meillä on hyvät numeroidut tilat. Mutta kaikissa tapauksissa on jo aika lähteä, jos mieli kuulla alusta pitäin.

Magnan silmät loistivat, hän ei löytänyt sanoja ilmaistakseen iloaan ja kiitollisuuttaan, hän ainoastaan tarttui professorin molempiin käsiin, kuten tapansa oli, ja puristi niitä kiihkeästi.

Professori hymyili: — Kunhan minä saisin vain äidistä selvän.

— Minä menen häntä hakemaan! ja tuulena riensi hän pois, mutta tuli kohta takaisin, hengästynyt kapteeninrouva mukanaan.

— Mitä nyt on oikein kysymyksessä, Hugo, Magna puhuu jostain laulajaislipuista, minä en käsitä ollenkaan — läähätti eukko.

— Minä olen ostanut teitä varten, äiti, pääsylipun tämä illan laulajaisiin, mutta kenties teitä ei haluta tulla mukaan?

— Ettäkö minua ei haluttaisi! — Mutta katsohan, Hugo, Eriikan täytyy mennä hakemaan tärkkivaatteita ja Allin kenkiä ja muuten minulla ei ole edes hattua, ompelijatar kun näki hyväksi narrata minua. Ja aivan avopäin minä en voi tulla, ymmärräthän.

— Siinä tapauksessa vaihetamme pääsylipun joksikin muuksi, joka sopii paremmin äidille, sanoi professori pilailleen — hänestä oli äidin kielto milt'ei mieleen. Mutta Magna juoksi päällysvaippaansa hakemaan ja oli iloissaan jotta hän äskettäin oli tullut ostaneeksi uudet, vaaleanharmaat hansikkaat; nyt ne olivat parhaiksi. Vasta kun he tulivat kadulle, johtui hänen mieleensä, miten jokapäiväiseltä hän näyttäneekään tuon aito hienon, uljaan professorin rinnalla ja perin alakuloisena kääntyi hän seuraajaansa ja sanoi lapsellisesti: — Voi, miten hyvä te sentään olette, kun tulette laulajaisiin minun kanssani; ajatelkaahan, että minulla on päässäni vanha talvihattu, ainoastaan hansikkaat menevät mukiin, lisäsi hän empien.

Professori loi häneen kummallisen katseen: — Luuletteko, lapsi, että minä katselen hattuanne muulla kuin ilolla, ajattellessani, että nuori tyttö voi kieltää jonkun korukappaleen hämmästyttääkseen isäänsä rakkaalla lahjalla. Minusta nähden te olette varsin hyvin puettu.

Magna, joka ensin punastui, huomattessaan että professori todellakin oli kuullut Kertun ajattelemattoman puheen, rauhoittui tästä hänen vakuutuksestaan ja astui varsin rauhallisena hänen rinnallaan parhaille tiloille täytetyssä laulajaisalissa. Ja nyt tempasi laulu hänet koko taikavoimallaan mukaansa, hän ei huomannut ollenkaan mitä ympärillään tapahtui. Mutta kun professori katseli noita vaihtelevia tunteenilmauksia, jotka kuvastuivat hänen kirkkaissa silmissään, tuntui hänestä, ett'ei komeimpainkaan kevähattujen somistamat kasvot vetäneet vertoja Magnan elontuoreutta ja onnea säteileville piirteille,

Magna ei puhellut paljon eikä koettanut vuolaalla sanatulvalla ilmoittaa tunteitaan, mutta kun hän katsahti professoriin, ilmaisivat hänen kosteat silmänsä paremmin kuin kaunopuheisimmat sanat, miten

onnellinen hän oli. Kerran tarttui Magna hänen käteensä ja puristi sitä hiljaa, professori ailahti hiukan, mutta vastasi sitte lujalla puristuksella, pitäen aivan huomaamattaan koko jälellä olevan illan tuota pientä, vakavaa kätöstä omassaan.

— Minä en voi koskaan unohtaa tätä ihanaa iltaa! huudahti Magna huohtain heidän palatessaan kotiin kevätillan vaaleassa hämyssä.

— Ja minä, sanoi professori, kadun aina, ett'en ennemmin valmistanut teille hiukan enemmän musikaalista nautintoa — ajattelematon itsekkyyksi! Myös minulle jää tämä ilta muistoksi koko elämäni ajaksi. Magna katsoi tutkivasti hänen liikutuksen hillitsemistä ilmaiseksi vaaleihin kasvoihinsa.

— Hän ei ymmärrä minua, ajatteli professori, hän on kun hienon, viheriän verhon suojaama kukannuppu, ei tunne auringon suutelojen tenhoa, ja minun ei suinkaan tule herättää häntä niitä tuntemaan.

Muutamia päiviä myöhemmin seiso Magna, matkalaukku olalla riippuen, rautatien etusillalla. Hänen ympärillään oli kapteeninrouva, tytöt ja kaikki hoitolaiset, nuo kaksi äskenleivottua ylioppilasta tulisivat hänelle matkatovereiksi.

Nyt tuli professorikin, päivän sanomalehdet kädessään, ja pyysi Magnan seuraamaan häntä siihen vaunuun, jonka professori oli hänelle valinnut. Siellä oli jo Magnan muut kapineet, pieni matkakori seiso nurkassa makeisilla ja hedelmillä täytettynä — professori oli pitänyt huolta kaikista — ja tavattoman suuresta paperitötteröstä ilmausi äkkiä mitä ihanin ja tuoksuavin, oikeista ruusuista, kieloista ja reseetoista laitettu kukkavihkonen.

Professori laski sen kiireisesti hänen käteensä: — Kukut virkistävät teitä pitkällä matkallanne, sanoi hän. Ne eivät lakastu aivan pian, katsokaahan, minä en voi kärsiä noita luonnottomia teräslankavihkoja, tässä vihkosessa on jokaisella kukalla oma luonnonvartensa.

Magnan silmät kostuivat ja kirkkaita pisaria putoeli kädessään olevalle kukkavihkolle. — Te olette niin tavattoman hyvä minulle, kuiskasi hän, isä ja äiti ovat teille niin kiitollisia; — oi, jospa te kerran tulisitte meille ja antaisitte heidän itse ilmaista kiitollisuutensa, he voisivat tehdä sen paremmin kuin minä!

— Pyydättekö te, Magna, kutsutteko todellakin kotiinne? professorin kasvoilla väikehti säteilevä hymyily.

— Ah, niin, te olisitte meidän rakkain vieraamme!

— No siinä tapauksessa minä vielä tulenkin sinne, hyvästi! Soi kolmannen kerran ja lähtövihellys kuului. — Hyvästi Magna, jos te tietäisitte! Sanokaa yksi ainoa kerta — sanat uupuivat — Hugo, tavoitteli hän.

Hän puristi rajusti Magnan kättä, tämä katsahti ihmetellen häneen, mutta sitte levisi hänen poskilleen syvä puna ja hänen nuoret kasvonsa säteilivät omituisesti. — Hyvästi — Hugo — kuiskasi hän. Mutta professori ei kuullut sitä, hän seiso jo etusillalla, sillä juna oli alkanut hitaasti liikkumaan.

Magna riensi ikkunaan, hän ei itkenyt enää, vaan vihjoi iloisesti valkealla nenäliinallaan. Mahtoiko professori huomata sitä? — Hänen takanaan seisoivat nuo nuoret ylioppilaat ja heiluttaen valkeita hattujaan, huusivat he: Eläköön Helsinki, eläköön kaikki kauniit tytöt, eläköön, eläköön!

Juna kiiti pois ja professori seiso yksinään paikallaan yhteen puristetuin huulin. — Minä olin todellakin houkka, mumisi hän, mutta semmoiset jäähyväiset voivat saada ihmisen hupsuksi. Nähenkö sinua enää koskaan Magna — rakkaani!

* * * * *

Professori Bruunilta Magna Roosille.

Heidelberg 20/VII 188—.

Magna!

Kaksi kuukautta on kohta vierähtänyt siitä kun teidät viimmeksi näin. Kuten tulitte tietämään, olen viettänyt jonkun aikaa matkoilla, rientänyt paikasta toiseen, rientänyt levottomalla nopeudella. Mihin? Sitä en tiedä itsekään, tuntuu vain, kuin olisi joku minua ajanut yhä etenpäin. Vihdoin olen asettunut tähän vanhaan yliopistokaupunkiin, jossa ylioppilaat polvi polven jälkeen ovat haaveilleet ja laulaneet Neckarin rannoilla.

Täällä on kaunista; älkää kuitenkaan luulko, että rupeisin teitä vaivaamaan innostuneilla kuvauksilla

ja siten houkuttelemaan kauniille huulillenne hymyilyä, hymyilyä kuivalle professorille, joka on antaunut haaveilemaan, nuoruuden-unelmia uinailemaan. Ja kuitenkin on tuo professori houkka, totuuden sanoakseni. Muistatteko meidän jäähyväisiämme, minä olin epätoivoinen, minun sydämissäni vallitsi silloin yksi ainoa tunne, lämpimin, tulisin rakkaus sitä nuorta tyttöä kohtaan, jonka kohtalo oli minun tielleni johtanut. Älkää kummastelko tätä epäjohdonmukaisuutta, vaan sallikaa minun kertoa erään yksinäisen miesraiskan elämänvaiheet, kenties huomaatte, ett'ei hänen houkkamaisuutensa olekaan niin nurinkurista.

Aina lapsuudesta pitäin on luonteeni ollut suljettu ja erillään pysyttelevä ja kotonani ei kukaan ole ymmärtänyt minua. Minun isäni oli kunnan mies, mutta samalla niin hurjan innokas tiedemies, ett'ei häneltä riittänyt vähääkään aikaa ainoan lapsensa hyväksi. Äitini te tunnette, hän on hyväntahtoinen olento, mutta hänellä ei ollut semmoista lempeää lujuuutta, jolla hän olisi osannut kiinnittää itseensä aran, vaiteliaan pojan ja siten koittanut herättää hänessä luottamusta. Isäni kuoleman jälkeen jouduin holhoojani hoitoon. Hän oli lahjomattoman rehellinen ja kunnokas mies, mutta vanhoihin, erakkomaisiin tapoihinsa piintynyt. — Vähää myöhemmin meni äitini toisen kerran naimisiin miehen kanssa, jonka luonteen kehnouden yksin semmoinen kokematon pojannallikka, kuin minä silloin olin, voi helposti huomata, vaikk'en koskaan asunut hänen luonaan. Joukko sisarpuolia kasvoi, kaikki aivan vieraita minulle ja kasvatettiin ilman pontta ja tarkoitusta. Minä jäin yksin ja juuri tämä yksinäisyys synnytti minussa katkeruuden, mikä vihdoin valtasi koko olemukseni.

Minä olin nuori ja taloudellisessa suhteessa turvattu, minua ei kiinnittänyt mikään hellä side; ilman uskonnollisen vakaumuksen tukea, ilman lapsuudenuskon muistoja antausin minä elämän taisteluun. Minä luotin yksinomaan omiin voimiini, eipä siis kummastelemista, jos useammin hävisin kuin voitin. Minuun vaikutti kuitenkin vaistomaisesti siveyden voima, se etsi minua turmion tieltä ja pienintäkin poikkeusta siveyslain vaatimuksista pidin rikoksena. Minä en antaunut viettien orjaksi, vaan minusta tuli epäluuloinen ivailija, joka terävästi tarkkailee maailman monikirjavaista elämää. Kyllästyneenä tuohon halpamaisuuteen ja onttoon tyhjyyteen, jota tarkasteleva silmäni huomasi kaikilla yhteiskuntaelämän aloilla, antausin vihdoin tieteitä tutkimaan ja aloin ymmärtää isääni, joka tutkimisessa löysi ainoan tyydytyksensä.

Minä olen viettänyt onnellisia hetkiä kirjojeni ääressä, se myönnettäköön, ja minun miehille kunnianhimoilleni ovat työni hedelmät antaneet tyydytystä. Mutta minun sydämeni on jäänyt tyhjäksi ja kylmäksi, se aivan suonenvetoisesti kouristui joka kerta kun minussa heräsi kysymys: tämmöistäkö elämä on, eikö sillä ole mitään enempää tarjottavaa. Ja joka kerta tukehutin minä tuon kysymyksen: semmoista on elämä ja semmoiseksi se jää. Minä uurastin eteenpäin — en nopeasti ja kevein askelin, kuten jotkut onnelliset — vaan kuten väsynyt vaeltaja erämaata kulkeissaan. En toivonut koskaan tapaavani tuoksuavaa kukkaa yksinäisellä erakkopolullani, vaan silloin — silloin tapasin minä aavistamatta eräissä viattomissa silmissä tuon puhtaan loisteen.

Ja juuri te, Magna, tuoksuavan metsäkukan tavoin virkistitte nääntyneen vaeltajan sielua. Luottavasti kuin lapsi lähenitte te tuota itseensä sulkeunutta miestä, jota muut väistivät. Minä sain pilkistää teidän sieluunne, lukea kuin selväpainoista kirjaa, jossa ei löytynyt ainoatakaan epäselvää riviä, vaan puhtautta ja totuutta jok'ainoassa sanassa. Ensi kertaa puhalsi minun kylmettyneen sydämeni lävitse leyhkeä kevätluuhahdus, verho putosi silmiltäni ja koko elämä näyttäytyi minulle uudessa valossa.

Te herätitte minussa jälleen uskon totuuden voimaan, osoititte aavistamani ihanteet ja neuvoitte minut runsaille aarteille, joiden arvoa ette kenties itsekään oikein ymmärtänyt. Mutta mikä teille oli yksinkertaista ja luonnollista, kaikki, mitä te uskoitte ja toivoitte, kaikki nuo, joita minä olin koko elämäni turhaan etsinyt, ne voin minä vasta ankaran taistelun jälkeen omata. Mutta ne tulivatkin nyt minun kalliimmaksi omaisuudekseni ja ainoastaan se, joka minun laillani pitkät ajat on saanut kiviä leivän asemesta, voi käsittää iloani.

Niin, minä olin onnellinen, minä olisin tahtonut, että te olisitte ollut aina luonani suuntaamassa ja elähyttämässä elämäntäni. Mutta te olitte nuori ja minä en tahtonut eroittaa teitä ikäistenne seurasta; niin vaikealta kuin tämä minusta tuntuikin, oli teidän ilonne kuitenkin minulle kaikkein kallein.

Vaikeammaksi muuttui minulle taistelu kun minun sydämeni äkkiarvaamatta alkoi sykkiä kauvan uinuneen rakkauden syviä tunteita, kun minä opin rakastamaan teitä, ikämme erilaisuudesta huolimatta. Oli hetkiä, jolloin minun rakkauteni, ensimmäinen rakkauteni — oi, älkää naurako vanhan miehen tunnustukselle — tahtoi katkaista kaikki siteet, kun sanat polttivat huuliani, mutta teidän kirkkaiden lapsensilmienne yksi ainoa katse sai minut pysähtymään.

Voisinko minä häiritä teidän onnellista tietämättömyyttänne, pakottaa teitä selitykseen, joka teidän hienotunteisuudellenne olisi tuntunut mitä tuskallisimmalta, koska tuommoiset tunteet olivat teille vieraita. Ei, minä vaikenin, ja sitä paitsi pakotti eräs toinenkin seikka minun niin menettelemään.

Jos minua suosisikin tuo ääretön, aavistamaton onni, että Magna luottavasti liittyisi minuun, niin

olisiko minulla oikeutta ottaa vastaan niin kallisarvoista lahjaa, oikeutta kiinnittää teitä itseäni? Oliko minulla, maailmaa kokeneella miehellä, joka olin nähnyt niin paljon pahaa, jonka mielen oli seittänyt epäily ja joka olin saanut osani maailman elämän-nautinnoista, oliko semmoisella miehellä oikeutta yhdistää kohtaloaan semmoiseen nuoreen olentoon kuin sinä, semmoiseen lämminlempiseen, kyyhkyslakan kirkassilmäiseen, viattomaan linnunpoikaseen.

Siinä minun kärsimiseni, tuo tuska, joka murti minua ja joka vielä tänäkin päivänä kaivaa sydäntäni. Minä voin vajeta päivästä toiseen, aina siihen hetkeen asti, jolloin meidän piti erota, kenties ainaiseksi. Minä puristin silloinkin huuleni yhteen, mutta tietämättäni tunkeusi niiden välitse muutamia varomattomia sanoja, minä tunsin itsessäni houkkamaisen päänäpiston saadakseni kerran kuulla sinun armaan äänesi lausuvan nimeni. En tiennyt, mitä sanoin tai tein. Mutta kun jäin yksinäni, muistin tuosta kaikesta vain sen, että sinä kutsuit minua käymään kotonasi ja että minulla siis oli tilaisuus taas nähdä sinua.

Ja kuitenkin en ole vielä sinua nähnyt. Minä olen vakavasti koetellut itseäni — sen Jumala tietää — ja ensi kertaa olen minä voinut luottaa häneen, antaa kalleimman maallisen asiani hänen huostaansa.

Minulla ei ole sen enempi sanomista! Magna, tässä kunniallisen miehen käsi, tässä sydämeni, joka ei toivo rakkautta, mutta — myötätuntoisuutta en myöskään pyydä — anna minulle mitä voit, suo minun kuitenkin jäädä ainaiseksi ajoiksi vanhaksi ystäväksesi. — Saanko nyt tulla?

* * * * *

Magna Roosilta professori Bruunille.

P:n pappilassa 10/VIII 188—.

Rakas vaeltaja!

Riennä kotiin pitkältä retkeltäsi, suoraan tuohon "lämminlempiseen kyyhkyslakkaan." Totta on, että Magna on vielä lapsi monessa suhteessa, eikä ansaitse niitä kauniita ajatuksia, joita "eräällä" on häntä kohtaan, vielä vähemmin hänen rakkauttaan. Mutta hän tuntee syvästi, miten paljon häneltä puuttuu ja pyytää jokapäiväisissä sydämmellisissä rukouksissaan, että hän tulisi yhä paremmaksi. Pitkinä, valoisina kesäpäivinä, kun hän makaa nurmikolla riippukoivujen alla ja niiden lävitse tähyää sinitaivaalle, muistuu hänen mieleensä usein tuo hyvä professori. Mutta niitä tunteita, joita hänessä liikkuu tuota kunnon miestä kohtaan, ei hän voi selittää, sillä hän on vain oppimaton tyttöraiska. Jos hänen kuitenkin täytyisi ne selittää, niin sanoisi hän, että ne ovat syvää kaipuuta ja sydämmellistä ikävöimistä tuon oppineen miehen perään — sanottaisiinko semmoista mahdollisesti rakkaudeksi?

Tuo pieni linnunpoika istuu mietiskellen pesän reunalla ja tähyää kaikkiin suuntiin, mutta kun se tulee, jota hän alituisen ajattelee, kohottaa hän siipensä ja lentää suoraan hänen rehelliselle rinnalleen.

Magna.

P.S. Ja siitä hän on aivan varma, ett'ei sitä omituista tunnetta, joka hänellä on tuota oppinutta professoria kohtaan, milloinkaan voida nimittää myötätuntoisuudeksi.

Tule pian — Hugo!

ENSI KERTAA.

"Henki tekee eläväksi."

Pastori Allén istui kirjoituspöytänsä ääressä kylmässä, kolkossa huoneessaan autiossa maalaispappilassa. Hän istui ja mietiskeli huomispäivän saarnaa, mutta sitäkin enemmän kovaa kohtaloaan. Heti papiksi vihittyään oli hän määrätty tämmöiseen kaukaiseen erämaan kappeliin, kauvas suuren maailman valtateistä, elämästä, ystävästä ja seurasta. Hänen edeltäjänsä oli nimittäin kuollut äkkiä ja kun seurakunta valitti sielunpaimenen puutetta korkeille viranomaisille, lähetettiin Allén heidän kaitsijakseen. Täällä hän nyt oli ja täällä hän sai olla, tiesi Jumala kuinka kauvan. Paikka oli ruma, yksinäinen ja rappeutunut, huoneet kylmiä, ei jälkeäkään kodikkuudesta missään, ja mitä ravintoon tulee, niin ei vuokraajan vaimon kalsea suolaliha ja paksu puuro juuri ruokahalua kiihottanut.

Kaikki oli niin surkeata kuin suinkin olla voi ja tämän lisäksi oli vielä saarnoistakin vaikeutta; miten paljon hän ajatteli ja mietiskelikin, eivät aatteet tahtoneet sanoiksi sukeutua. Oli jo kerrassaan päivätyö saada kasaan johdantoa, mutta eteenpäin jatkaminen oli sitäkin vaikeampaa. Ennen oli hän luullut kykenevänsä käyttämään kynää sujuvasti, mutta nyt hän huomasi sen suhteen erehtyneensä. Eilen oli myöskin ollut pyhäpäivä, nuo yhtämittaiset saarnat hänen aivan uuvuttivat, hän tunsi olevansa tyhjä sekä ajatuksista että sanoista.

Ainoastaan muutamia lehtiä oli vasta kirjoitettuna pöydällä, tuskin kolmatta osaa siitä, mitä kohtalaiselta saarnalta voitiin vaatia. Hän luki vielä kerran huomispäivän tekstin, löytämättä kuitenkaan mitään, josta olisi voinut johtaa selityksensä, se oli tosiaankin kamalaa. Epätoivoisena pöyhi hän käsillään tuuheaa tukkaansa ja hieroi silmiään, kunnes ne tulivat punaisiksi. Noissa nuoruuden vehmaissa kasvoissa, tuossa pitkässä, sorjassa vartalossa ei ollut mitään papillista; hän näytti olevan noita hyväinpäiväin lapsia, jotka antavat pappisuralle vain sen tähden, että se on lyhin ja pikimmin omanleivän eläjäksi vievä. Mitään kutsumusta, hengen taistelua, hän ei ollut koskaan tuntenut, mutta virkaansa hän kyllä piti arvossa ja oli halukas täyttämään valansa niin hyvin kuin heikko ihminen voi, sillä heikkoutta on jokaisessa, myönsi hän nöyrästi.

Hän katsoi kelloaan, se läheni kymmentä, kaikki talon asukkaat makasivat ja hän tunsi voimakkaan halun seurata heidän esimerkkiään. Mutta nuo tyhjinä ammottavat lehdet näyttivät aavemaisen uhkaavilta, ne eivät suoneet hänelle lepoa.

Samassa kuului ulkona askeleita, joku tuli pimeässä eteisessä ja vähää myöhemmin koputti se jo ovelle. Avain oli jo otettu pois, pastori nousi ja avasi. Siellä seisoivat muuan rahvaanmies lakki kourassa, nuori kyllä ijältään, mutta kasvoiltaan vakava.

— Astukaa sisään, mitä asioitte? Allén vetäysi kirjoituspöytänsä ääreen.

— Minun isäni makaa sairaana kotona.

— Vai niin, kuka hän on?

— Mustasaaren isäntä.

— Hyvä, entä sitte?

Talonpoika ei nähtävästi ollut oppinut niin äkkiä puhumaan asioitaan ja sitä paitsi näki hän nuoren pastorin vasta ensi kertaa lähemmältä. — Aika on perin sopimaton, sanoi hän harvaan ja joka sanaa punnitien, mutta kuten isä sanoo: kuolema ei valitse aikaa.

— Oh, onko hän jo niin huono?

— On — nähkääs, herra pastori, isä kärsii sekä ruumiin että sielun tuskia, kuume tuimentelee häntä ja silloin tällöin palaavat puuskaukset tuottavat hänelle sanomattomia sieluntuskia. Hän on kyllä kaiken ikänsä ollut hyvä kristitty ja taitanut autuudenopin kappaleet, mutta se lienee niin, ett'ei kukaan pääse taistelutta vapaaksi.

— Ei, ei, niin se on. — Allén pureskeli hermostuneena kynänvartta.

— Niin ollen olisi tarkoitus jos herra pastori tahtois seurata minua kotiin, isä toivoo saavansa huojennusta kun saisi puhua Jumalan palvelijan kanssa.

— Vai niin, vai niin, — kevyt ahdistus valtasi nuoren pastorin. Hän oli tottumaton semmoiseen tehtävään, tämä olisi hänen ensimmäinen sairaskäyntinsä, ja sepä juuri tekikin hänet alakuloiseksi. Muuten oli hänestä vastenmielistä lähetä kumesairasta, varmaankin huonosti tuuletetussa huoneessa, sekä lähteä kylmään yöilmaan. Mutta voisiko hän muutakaan tehdä? Arveleminen ei sopinut, hän otti käsikirjan ja ripitysneuvot, kietoi matkaturkin ympärilleen ja seurasi tuota nuorta talonpoikaa.

— Onko matka pitkä?

— Ei, ainoastaan yksi penikulma!

— Hyvä! Allén veti turkkinsa kauluksen korvilleen, häntä vilutti, oliko se sitten ulkonaista vai sisäistä kylmyyttä, sitä hän ei tietänyt. Tie kulki syvien metsien läpi, missä lumi oli ajautunut paksuiksi nietoksiksi puiden oksille. Pastorista tuntui, että hänen olisi pitänyt puhella jotain kyyditsijälleen, mutta hän ei löytänyt sopivaa puheenainetta. Ja niin kului aika, kunnes he tulivat tuohon yksinäiseen taloon.

Kuu valaisi heikosti, muuan koira haukkui loitomalla; muuten oli kaikin puolin hiljaista.

Nuori kyytimies satoi hevosen aitaan kiinni ja seurasi pastoria pimeään eteiseen, jossa pieni valonjuova näytti tietä tuvan ovelle. Suuri tupa oli hämärä, vuoluhirret olivat mustuneita ja suuressa

pesässä tuikotti pieni tuli. — Nuori tyttö nousi penkiltä istumasta ja tervehti kohteliaasti, pian sen jälkeen tuli kamarista muuan ikälikkäämpi nainen. — Hyvää iltaa, herra pastori on siis jo tullut, sanoi hän. Jumalalle olkoon kiitos, hän onkin niin odottanut ja toivonut teitä!

Pastori riisui turkkinsa ja meni tulen luo: — Minun on vilu, en saata mennä sairaan luo ennenkun olen hiukan lämmennyt. — Saattaa olla niin, tuumi nainen ja alkoi puhaltaa riutunutta tulta. Allén seisoi ja seurasi hänen liikkeitään erikoisella tarkkaavaisuudella, hän ei ollut koskaan tuntenut itseään niin masentuneeksi kuin nyt.

Kyytimieskin tuli nyt sisään, nuo kolme, äiti ja lapset, olivat niin ihmeteltävästi toistensa näköisiä: sama vakavuus piirteisä, sama älykkyys silmissä ja tyyneys olemuksessa. Hän yksin oli levoton, sillä noita toisia elähytti kärsivällisyyden suoma rauha.

Voisiko hän lausua ainoatakaan sanaa näiden kolmen henkilön tutkivain silmäysten edessä, jotka näyttivät katselevan hänen lävitsensä ja juuri synnyttävän hänessä tuon tuskallisen levottomuuden. He eivät suinkaan tietäneet, että tämä oli hänen ensimmäinen sairaskäyntinsä, ei, hän tahtoi olla kahden sairaan kanssa. Ja siitä ei häntä kukaan estänyt.

Sairaan huone ei ollut mikään matala hökkeli, vaan pieni, siisti kamari; lattia oli pesty valkeaksi, ikkunoita verhosi karttuuniutimet ja valaistussa tiiliuunissa paloi hiljalleen ratiseva tuli. Peränurkassa oli suuri, sinisellä pummuliverholla varustettu sänky, siinä makasi kookas mies suoraksi ojentuneena. Hänen tuuhea, harmahtava päänsä lepäsi raskaasti päänalaisella ja jänteiset kädet lepäsivät hervottomina sivuilla. Voimakas, jäntevä oli tuo ruumis, jonka sairaus oli nöyristänyt, milt'ei musertanut.

— Hyvää iltaa, tervehti pastori sisäänastuessaan.

— Hyvää iltaa — ah, se on pastori, istukaa alas, istukaa, kuului käheä, liikutettu ääni. — Tämä on surun huone, herra pastori, sairaus on raskas risti, mutta mitä ovat ruumiin vaivat sieluntuskien rinnalla.

Hän väantelihe levottomana vuoteellaan: — Tuska jäytää minua, minun täytyy astua Jumalan tuomioistuimen eteen tänä yönä, kenties jo tämän tunnin kuluessa, ja "kauheaa on langeta elävän Jumalan käsiin", joll'ei meillä ole "puolustajaa Isän tykönä." Ja semmoinen on minulla ollut tai olen luullut olevan aina tähän asti, mutta nyt "Hän on kätkenyt kasvonsa minulta." Sanat tulivat katkonaisina ja ääni oli sortunut.

Allén istuutui vuoteen viereen, selvitti äänensä ja alkoi puheensa. Ensin kyselemällä yhtä ja toista, mutta sitte alkoi hän puhua yksin, ajatukset alkoivat muotoutua kauniiksi, onnistuneiksi lauseiksi. Menestys virkisti häntä, hän alkoi puhua yhä lämpimämmin, mutta kuta innokkaammaksi hän tuli, sitä kalpeammaksi ja synkemmäksi muuttui sairas, ainoastaan kuumeiset kädet liikkuivat levottomasti peitteen päällä.

Kun pastori lopetti, ei kuulunut huoneessa muuta ääntä kuin seinäkellon yksitoikkoinen tikutus. Mutta äkkiä kohosi sairas istualleen ja kuin uhaten ojensi hän oikean kätensä nuorta pastoria kohden: — Kauniita sanoja, herra pastori, kauniita sanoja, mutta tyhjiä, oi, voi! "Henki yksin tekee eläväksi, vaan liha kuolettaa," — Minä viheliäinen, mitä voin minä toivoa häneltä?

Tuskallisesti huudahtaen vaipui hän takaisin vuoteelleen, ja tuo huuto, se tunkeusi miekan tavoin nuoren pastorin sydämmeen. Oliko tuo kauhea tuomio todellakin totta, oliko hänen kaunis esitelmänsä ainoastaan sanoja, hengettämiä sanoja?

Ensi kertaa selveni hänelle nyt oma sisäinen olemuksensa, kuin olisi välähtävä salama sitä valaissut. Mikä pitäisi pappi oleman? Oi, sielujen lääkäri! Koko hänen toimensahan juuri oli sielunhoitoa, ja sitä ei voi toimittaa yksin ruumiillisilla voimilla. Ei, ei koskaan! Nyt selveni hänelle, että papin tulee olla pappi hengessä ja totuudessa, muuten on hän kelvoton kantamaan papillista pukuaan. Voi häntä, joka ajattele mattomasi ja leivän tähden antausi sille uralle, ja totisesti saa hän rangaistuksensa, tuon rangaistuksen, joka nyt niin armottomasti painoi häntä: istua kuolinvuoteen ääressä, kuulla huudettavan lohdutusta ja apua, eikä voida auttaa.

Jumalan sana on syvä ja rikas lähde, mutta tuo nuori mies ei voinut siitä ammentaa mitään. Kuolevan epätoivoiset huokaukset ajoivat tuskanhien hänen otsalleen ja sieluntuskissaan kallistausi hän vuoteen ylitse ja sanoi: — Rakas isäntä, me olemme yhtä avuttomia molemmat, minä ja te.

— Niin, minä olen väärin antanut noutaa teidät tänne; jos olisin sen tietänyt, niin olisin lähettänyt hakemaan Johannes Nygårdia, hän ei koskaan jättäisi minua hädässä avuttomaksi.

— Kuka on Johannes Nygård?

— Hän, Johannes, ah, hän on niitä, joita sanotaan lahkolaisiksi, hän käy ympäri myyden kirjoja ja puhuen Jumalan sanaa kansalle.

— Vai niin — maallikkosaarnaaja. Allénin ääni ilmaisi tyytymättömyyttä: — Kuka tietää, jos hän on oikeaoppinenkaan?

Voimiaan ponnistaen kohosi vanhus taasen istualleen, ryppyisillä, ilmeikkäillä kasvoilla kuvautui kovan sisällisen liikutuksen ilme ja suuret, syvällä asuvat silmät katsoivat terävästi nuorta pastoria. — Minä tahdon sanoa teille jotakin, herra pastori, alkoi hän selvällä äänellä. Älkää luulko, että minä olen niitä, jotka juoksevat kirkosta ja pappien luota kuulemaan jokaista, joka nimittää itseään opettajaksi ja voi saarnata. Ei, kaukana siitä! Jos minä vaan saan kuulla hyvää Jumalan sanaa saarnatuolista, sykkii sydämmeni ilosta, mutta niiden pitää olla sanoja, jotka tulevat sydämmestä ja tunkeuvat sydämmeen, niissä pitää olla henkeä ja elämää. Nähkääs, pastori, me annamme ruumiille tarpeensa, luuletteko, että henki voisi elää ravinnotta? Henki vaatii myös osansa ja kun pastori ei voi tyydyttää sen nälkää, silloin tulee joku Johannes Nygård, sielu täynnä palavaa rakkautta ja intoa Jumalan asialle — voitteko tuomita niitä, jotka kuuntelevat häntä? Joll'ei täällä erämailla olisi semmoisia, olisi tänäkään päivänä tuskin ainoatakaan elävää kristittyä seurakunnassa, mutta nyt on Herralla täällä kuitenkin pieni laumansa.

— Miksi tulitte meidän luoksemme, herra pastori? Tulitteko oman hyötynne tähden tai rakkaudesta meihin? Jälkimmäisessä tapauksessa saatte Johannes Nygårdista uskollisen auttajan työssänne seurakunnan hyväksi, muuten — saa se asia jäädä semmoiseksi kuin se on ollutkin: Jumalan sana ei ole sidottu.

Nuoren papin pää vaipui syvälle alas. Mutta sairaan terävä silmä huomasi kuitenkin, mitä hänen sielussaan liikkui. — Nuori mies, sanoi hän, pankaa muistiinne kuolevan sanat. Te olette vihitty Herran palvelijaksi, mutta tähän asti olette te ollut se vain nimeltä, rukoilkaa Jumalaa, että hän täst'edes vihkisi teidän sielunne, niinkuin hän itse luvannut on: "Minä kihlaan sinut armolla ja laupeudella." Silloin vasta teistä tulee pappi hengessä ja totuudessa Herran kunniaksi ja seurakuntanne lohdutukseksi. Ja semmoisen papin ei tarvitse koskaan peljätä, että tulee joku ja viettelee lauman hänen luotaan; sillä hän on oikea paimen, eikä mikään — palkkapaimen.

Raukeana ja läähättävänä vaipui vanhus takaisin vuoteelleen.

Allén tarttui hänen käteensä: — Rukoilkaamme kuitenkin yhdessä, sanoi hän hiljaa. Hän kätki kasvonsa käsiinsä ja huokaus toisensa perään tunkeusi hänen ahdistetusta rinnastaan.

Juhlallinen hiljaisuus vallitsi huoneessa, sairaan piirteet olivat tulleet tyyneiksi ja hän makasi aivan hiljaa suljetuin silmin. Kun pastori nousi, katsoi hän häneen ylös: — Hyvästi nyt, herra pastori, älkää olko ollenkaan levoton minun tähteni, sillä kun hätä on suurin, on apukin lähin, minä alan jo tuntea Jeesuksessa Kristuksessa saavutettavan rauhan esimakua. Herra kätkeytyy ainoastaan hetkiseksi, mutta hän ei unohda meitä, kenties hän tahtoikin antaa minulle juuri tämän opetuksen.

— Hyvä, että Herra antoi teille, mitä te halasitte, sanoi nuori pastori suruisesti, — minä en voinut antaa teille mitään.

— Teidän tulee ensin kylvää ja sitte niittää siunausta, vastasi vanhus, kirkas profeetallinen katse silmissään.

— Entä ehtoollinen? kysyi pastori empien.

— Niin, sen otan minä mielelläni huomenna, jos vielä silloin elän, sitä ennen täytyy minun olla hetkisen kahden Herrani kanssa.

* * * * *

Pastori seisoi taasen tuvassa ja pukeutui turkkeihinsa. — Huomenna tulen minä jälleen, sanoi hän emännälle.

— Haluaako hän niin?

— Haluaa!

Emäntä nyökäytti päätään — pappi on aina tervetullut murheellisten luo: Hyvästi!

Paluumatka joutui pian, pastori istui taasen yksinäisessä kamarissaan. Puolivalmis saarna oli kirjoituspöydällä, hän luki sen lävitse, otti sitte lehden toisensa perästä ja poltti kynttilän liekissä. Kun kaikki oli muuttunut tuhaksi, löi hän otsaansa ja mumisi: — Niin, "henki tekee eläväksi", mutta minulla ei ole mitään henkeä. Oi Jumala, älä rankaise vanhurskaassa vihassasi tietämätöntä, joka on antaunut uralle, jota hän ei tuntenut, ruvennut virkaan, johon hänellä ei ollut kutsumusta. — Hän vaipui

polvilleen, henkisesti köyhänä ja neuvotonna, kenties tänä hetkenä maailman silmissä halveksittuna miehenä, mutta Jumalan edessä hänen armonsa ilmestykselle valmistettuna sieluna. Sille, joka pimeydessä vaeltaa, valmistaa hän suuren valkeuden. Jumalan valtakunnassa käy aina niin, ensin pimeyttä, sitte vasta valoa, ensin taistelua, sitte voitto.

* * * * *

Huomispäivänä seisoj saarnatuolissa riutunut, kuolonkalpea mies, niin eroava muinaisesta Allénista kuin eroaa yö päivästä. Hänellä ei ollut kirjoitettua saarnaa — sehän oli tuhkana — ainoastaan muutamia hajanaisia muistiinpanoja oli hän ennättänyt yön kuluessa tehdä. Siksi olikin hänen saarnansa tavoittelevaa ja hidasta, mutta hän pysyi väsymättä saarnan aineessa kiinni, rukoillen alinoma Jeesusta avukseen. Ja Herra ei koskaan anna uskollisen palvelijansa turhaan rukoilla, niin totta kuin hänen sanansa ei koskaan tyhjänä palaja.

Kuulijat tuskin huomasivat, että uudessa pastorissa oli tapahtunut muutos, mutta tuntui kuitenkin kuin olisi joku elämäntuulahdus käynyt läpi kirkon. Nuoren saarnaajan äänessä oli surullinen sointu, mutta hänen rukouksensa olivat niin palavia ja sydämmellisiä, että ne tempasivat koko seurakunnan mukaansa, kuin olisivat kaikki olleet yhtenä sieluna ja sydämmenä.

Kun Allén jumalanpalveluksen jälkeen tuli sakaristoon, odotti häntä täällä eilinen kyytimiehensä, tuo nuori, vakavakasvoinen talonpoika.

— Minä pyydän sanoa paljon terveisiä kotoa, sanoi hän, ja ilmoittaa, että isä kuoli vähää jälkeen puolen yön.

— Todellakin! — pastorin ääni vapisi liikutuksesta. Ja minä kun hänen toivomuksensa mukaan ajoin tulla tänään uudelleen, antamaan hänelle herran ehtoollista.

— Niin, isä käski sanomaan herra pastorille, ett'ei hän sitä enää tarvinnut maan päällä, koska hän oli aivan varma, että hän pääsee osalliseksi siitä suuresta ehtoollisesta taivaassa. Sitte sanoi hän vielä, ett'ei herra pastorin tarvitsisi huolehtia hänen tähtensä, sillä Herra oli tullut ja osoittanut hänelle armonsa täydellisyyden.

Pastori ei voinut vastata, hän ainoastaan puristi sydämmellisesti tuon nuoren miehen kättä jäähyväisiksi.

Kirkko oli nyt aivan tyhjä, ainoastaan lukkari-ukko puuhasi numerotaulunsa luona. Mutta pää käden varaan tuettuna istui nuori pastori yksinään kylmässä, pimeässä sakaristossa ja tuijotti jäykästi eteensä. Hän näki kaikkialla mustan yön ympärillään: — Mihin kelpaan minä? huokasi hän, mitä voin minä tällöisenä vaikuttaa?

Hänen istuessaan näin alasvaipuneena kuin raskaan taakan painamana, astahti äkkiä hänen sielunsilmänsä eteen tuon vanhan, kuolevan talonpojan profeetallinen katse ja hän kuuli taasen nuo samat sanat: "Teidän tulee ensin kylvää ja sitte niittää siunausta." Valonsäteenä tunkeusi tämä muisto hänen pimeään sieluunsa, hän kumarsi taasen väsynyttä päätään ja vaipui nöyrään rukoukseen. Ja kuin korkeuden vastauksena kuuli hän sydämmessään voimakkaan äänen: — Ole hyvässä turvassa, poikani, nouse ja käy!

Tuon synkän, surullisen yön jälkeen alkoi aamukoitto sarastaa, ilmoittaen uuden, toivorikkaan päivän nousua. — Voitto on tosin Jumalan kädessä, mutta nyt oli tuo nuori taistelija urhokkaasti antaunut siihen taisteluun, joka jokaisen kristityn on suorittaminen. Mutta nyt ei hän luottanut omiin voimiinsa, vaan Jumalan kaikkivoipuuteen, joka täydellisentää inhimillisen heikkouden.

ERÄÄN NAISEN VAIHEET.

Hän seisoj ikkunan ääressä ja katseli hämärtyvään syysiltaan. Seutu oli aution yksitoikkoista: silmän kantaman savipeltoja reunojaan myöten täyteisine ojineen, yksin tuo vähän tummempi juova taivanrannassa — metsä — oli liian etäällä kuuluakseen näköalaan. Ja tällöistä oli hänen näköalansa oleva aina, huomenna, ylihuomenna, koko pitkän elämän.

Hän painoi otsansa kylmää ikkunanlasia vastaan ja tuijotti eteensä, suuret mustat silmät täynnä ikävöivää katkeruutta. Tämä kylä oli varmaan rumin koko tienueella, hän ei voinut edes aavistaa, että löytyisi niin lohduttoman rumaa seutua missään, vaan mitäpä hän tiesikään, hän, joka ei koskaan ollut

kulkenut kotitienoon rajoja ulompana. Hän muisteli pientä kotoista jokea viehkeine lepikkörantoihin, korkeaa, metsän verhoamaa vaaraa, jonne hänellä oli tapana hiipiä vapaina sunnuntaihoitopäivinä. Miten kaunista tuo kaikki olikaan verrattuna tähän viheliäiseen kylään, jossa huoneet oli rakennettu seinä seinään kiinni, jossa ei ollut muuta kuin ruoppaisia maanteitä ja allikoita, missä siat tonkivat ja myllertivät.

Joku huusi häntä: — Liisa, missä sinä olet, Liisa? Se oli hänen miehensä terävä, hiukan kähisevä ääni.

— Täällä! vastasi hän ja poistui hitaasti ikkunan luota.

Tohtorin suuri, pörhöinen pää työntyi ovesta sisään: — Lindström ja Orell tulevat tänne hetkisen päästä, pidäppä huolta, että saamme siksi lämmintä vettä.

Ovi sulkeusi jälleen raskaasti. Nuoren rouvan kasvojenilme pysyi ennallaan; hän meni keittiöön ja teki tulen savuttuneeseen pesään, asettaen totiveden kiehumaan. Lotta, heidän ainoa palvelijattarensa, oli mennyt lautamiehen taloon iltamaitoa noutamaan.

Puut olivat märkiä ja syttyivät perin vastenmielisesti, niin että hänen täytyi myötään työnnellä milloin tuohenpalasia, milloin pikku lastuja sytykkeeksi. Kun tuli vihdoinkin oli alkanut palaa vakavammin, istui hän ja tuijotti tuleen tuo sama surumielinen sävy silmissä kuin äskenkin ikkunasta katsellessaan. Hän ei käsittänyt itseään mikä häntä oikeastaan vaivasi, ei hän ennen koskaan noin ajatuksiin vaipuneena tuijotellut. Eikä hänellä juuri ollut aikaakaan uinailuihin tuolla pienessä kappalaistalossa setänsä luona, jossa hän, orpopyttö, oli saanut suojan, sillä miksikään kodiksi ei se ollut hänelle koskaan tuntunut. Vuosittain yhä kasvava lapsilauma antoi kyllin puuhaa ja kun tulot olivat pienet, niin ei luonnollisesti kannattanut pitää useita palvelijoitakaan. Liisa oli terve ja vahva ja tämän lisäksi hyvin kätevä, siksipä hän ei muistanutkaan semmoista päivää, jona hän olisi ollut toimetonna, pyhiä lukuunottamatta. Mutta koskaan ei hän ollut nurissut tuon rasittavan työn tähden, sillä vaikk'ei hänellä ollutkaan mitään erikoista puuhailijaluonnetta, oli hänessä kuitenkin toiminnan tarve hereillä. Aikaiseen aamusta iltaan myöhään oli hän alituisen liikkeessä, aina saatavissa ja aina tasaisella mielialalla, joka oli hyvinkin tarpeen tuon tässä talossa niin tavallisen epäsointuisuuden vuoksi.

Pastori ja rouvansa olivat nimittäin toistensa täydellisiä vastakohtia. Rouva oli toimekas, työteliäs ja reipasluontoinen, ollen muidenkin suhteen ankara vaatimuksissaan sekä samalla kiivas, vallitsijahaluisin. Pastori taas oli synkkämielinen ja kivuloinen, aina lapsesta pitäin taloudellisten huolien tähden oppinut katselemaan elämää saineesti. Näin erillaisten mielipidetten oli aivan mahdotonta sopia yhteen. Lapset, jotka melkein järjestään tulivat äitiinsä, olivat usein riitakapulana vanhempain välillä: äiti oli myötenantavainen, isä piti sitä vääränä, mutta oli liian heikko täyttäkseen sitä, minkä tiesi velvollisuudekseen.

Pappilan arkielämä, sen pahempi, oli nikaraista ja loukkauskiviä täynnä; mutta Liisa oli nuori ja omasi rautaisen terveyden, hän voi nousta ylös yhtäaikaan kuin aurinko ja kun hän illalla laski päänsä tyyntyneelle, nukkui hän aivan samassa — se oli työn siunausta. Sunnuntaisin oli hänellä ainakin iltapäivällä vapautta. Ja silloin meni hän tavallisesti ulos luonnon helmaan, saadakseen olla oikein rauhassa; sillä kotona, lasten melussa, ei semmoinen tullut kysymykseenkään. Kesän aikaan oli hänellä myös omituinen pieni hökkelinsä, matala yksi-ikkunainen ylisikamari; mutta siinä ei ollut tulipesää ja talvikylmä ajoi hänet taas armotta ahtaaseen lastenkamariin.

Mutta ei hänen mieltään painanut työ eikä kodin ikävämäisyys, vaan toivo saada oppia jotakin. Talossa ei ollut, kuten tiedämme, liikoja varoja, ja niidenkin nakertajia oli kyllä tarpeeksi, Liisan osaksi ei siis riittänyt mitään, ei edes tiedon murenia. Pastorinrouva itse ei ollut saanut mitään oppinutta kasvatusta ja hänen mielestään oli kyllä kun nainen osasi leipoa, tehdä juotavaa sekä hoitaa taloutta ja lapsia, kaikki muu oli tarpeetonta, melkein pahennusta tuottavaa. Sulaa järjettömyyttä olisi lähettää Liisaa kouluun, poikien luonnollisestikin tuli saada oppia, mutta tytöistä hän kyllä itse pitäisi huolen, ensin Liisasta ja muista sitte ikänsä mukaan. Ja Liisa suoritti kunnialla rippikoulunsa jo ennen neljäätoista täytettyään, hämmästyttäen tovereitaan sujuvalla luvullaan ja taitamalla katkismuksen ulkoa kannesta kanteen. Hän osasi myös leipoa hapanleipää, kirnuta voita ja tehdä makkaroitu, liinavaatevarasto oli kaiken kaikkineen uskottu hänen huostaansa ja isoissa-siivouksissa oli hän aivan turhan tarkka. Täti oli häneen varsin tyytyväinen, vaikka hän hyvin harvoin ilmaisi sitä sanoin, sillä hänen mielestään vaikuttivat nuhteet ja torat nuoriin paremmin kuin kiitokset.

Mutta pastorinrouvalla ei ollut vähintäkään aavistusta siitä, mitä Liisan sisimmässä liikkui, hän ei käsittänyt tuon nuoren tytön opinekävää. Ja miten mieluisia olikaan Liisalle nuo viikkoja vanhat sanomalehdet, joita tukuttain lähetettiin emäseurakunnan pappilasta, miten kiihkoisesti hän ahmimaan tietoja poikien vanhoista koulukirjoista. Hän aivan kadehti Fritsiä ja Eemeliä, ne kun saivat olla koulussa lukukauden toisensa perään kun hänen sen sijaan täytyi hääretä kotoisissa yksitoikkoisuuksissa. Voi, jos hänkin olisi poika, silloin olisi koulutie hänellekin avoin! Silloin ei hänen tarvitsi parsia sukkia eikä pallistaa karkeitä rohdinlakanoita ikävässä työhuoneessa, jossa pastori

myötään tuprutteli huonoa tupakkaa ja hänen vaimonsa väsymättömänä helskytteli kangaspuissaan.

Ikkunan ääressä, Liisan tavallisella istumapaikalla, oli aina suuri kori, täynnä rikkeimiä vaatteita, ja miten hän uurastikin, ei se näyttänyt koskaan tyhjentyvän. Miten jokapäiväistä kaikkialla, niin julman jokapäiväistä, ja tuo nuori tyttö kun olisi niin mielellään suonut elämän näyttävän hiukan helakammissa väreissään, hän piti niin paljon kaikesta hienosta ja kauniista, ja kuitenkin oli se mahdotonta hänen elämänurallaan. Hänessä heräsi toisinaan oikein sisäinen vastenmielisyys, vastenmielisyys koko taloa, noita mellastavia lapsia ja etupäässä omaa köyhähenkistä olemustaan kohtaan.

Ja jokapäiväiseltä näytti hänen ulkoasunsakin, sitä vakuutteli hänelle jok'ainoa päivä ikkunanpielessä oleva kuvastin, jonka edessä hän joka aamu punoi paksut, ruskeat hiuksensa palmikolle. Helppoimmasta ostokankaasta tehty rippipuku oli hänen ainoa pyhävaatetuksensa, muut kaikki kudottiin tädin kangaspuissa, kudottiin sekä villaista että pummulista, sekä lämmintä että kestäväää. Mutta väreistä ei välitetty.

Liisa ei kerran ollut aivan tyytyväinen muutamaan kankaaseen, jossa ruusukeltainen ja ruohonviheriä pistivät kovin räikeävärisinä silmään ja siitä pitäin kudottiin hänelle aina jotain harmajaa harmajalle pohjalle. Ja tuommoisesta paksusta, karkeasta villakankaasta oli mahdoton saada vähääkään kuosikasta pukua, varsinkaan kun ei tullut kysymyksenäkään mitkään reunussomisteet. "Parempi suora ja sileä kuin huonosti poimutettu", oli pastorinrouvan tavallinen puheentapa.

Liisa oli suuri- ja vankkatekoinen, vartalo oli suhteikas ja pää kaunis ja hänen yksinkertainen arkipukunsa, vakava ryhtinsä ja säännölliset piirteensä antoivat hänelle hiukan kuvamaisen sävyn. Mutta hänen silmissään ei ollut sitä tyyneyttä, joka muuten ilmaisi hänen koko olemuksessaan; ne olivat mustat ja ajattelevat ja niiden syvyydessä näkyi piilevän jotain levotonta tiedustelua.

Liisa oli täyttänyt yhdeksäntoista vuotta kun tohtori Galle kerran kävi pappilassa, ei lääkärintehtävillä, vaan aivan sattumoilta, kun hän innokkaana metsämiehenä sattui vierailemaan naapuristossa. Hän oli vankkatekoinen mies, lähemmä neljäkymmentä vanha; pieniä, teräviä silmiä, joilla ei ollut mitään omituista väriä, varjosti tuuheat kulmakarvat, pää oli suuri ja hiukset harjasmaiset, suu leveä ja hampaat vahvat ja kellahtavat. Hän ei suinkaan ollut mikään hieno mies, sitä vähemmin seuramies, varsinkin naisseurassa oli hän perin harvasanainen. Ja kun hän puhui, oli äänessä jotain kähisevää ja samalla terävää, niin että Liisa peljästyneenä hiukan säpsähti kuullessaan sen ensi kertaa.

Jos joku olisi kuiskanut tuon nuoren tytön korvaan: — Ennenkuin vuosi on umpeen kulunut, on tuo mies puolisosi — ei hän suinkaan olisi sitä uskonut. Mutta kuitenkin kävi niin. Tohtori pistäysi pappilassa vielä pari kertaa, sitte kirjoitti hän pastorille ja pyysi veljentyttären kättä. Liisa muisti varsin hyvin tuon päivän, sedän hämmästyksen ja tädin ilon tuon edullisen tarjouksen johdosta. Hylkääminen ei johtunut edes mieleen kummallekaan. Mutta Liisa itse? Hän ei tiennyt mitä ajatella. Itse asiassa hän oli vielä lapsi, elämä kirjavuuksineen oli hänelle vielä melkein outoa. Kenties tuntui tohtorin kosinta hänestä pelastukselta nykyisestä yksitoikkoisuudesta, pelastukselta "armoleiviltä", josta täti useinkin puhui. Hän ei tuntenut tohtoria sen lähemmin kuin että tämä oli lääkäri, mitään kiehtoavaisuutta ei hän myöskään tuntenut tohtorissa. Mutta hänpä ei ollutkaan, kuten useimmat nuoret tytöt, uneksिनut mitään ihannemiestä, ihanneolentoa, joka olisi työntänyt syrjään tohtori Gallen jokapäiväisen olemuksen.

Kukaties ajatteli Liisa myöskin nuorison tavallisella luottavaisuudella, että uudet olot aina olisivat vanhoja paremmat, että hänen salattu kauneuden ikävöimisensä uusissa oloissa vihdoinkin toteutuisi. Ja niin alkoi tuo ajatus päästä hänessä yhä enemmän valtaan — pastori ja rouvansa olivat pitäneet asiaa ensi hetkestä lähtien päätettynä — ja siksi kirjoitettiin tohtorille kohtelias myöntymys.

Niin tuli Liisasta morsian ja muutamia kuukausia myöhemmin tohtorinrouva ja pastorinrouva voi tyytyväisenä vakuuttaa, että hän oli tehnyt mitä suinkin voi kasvattityttönsä hyväksi. Hän oli antanut taloudellisen kasvatuksen, mikä hankki tytölle kunniallisen miehen, pitänyt tavanmukaisesti häät ja varustanut säädylliset myötäjäiset, mitä muuta voitiin häneltä vaatia? Nyt oli hänellä aikaa ajatella omainkin lastensa tulevaisuutta. Kaikki oli hänen viisaalla johdollaan mennyt hyvin — hän hieroi tyytyväisenä käsiään. Mutta tuo tuumiskelevä, kaihoelevä pastori ei ollut aivan yhtä tyytyväinen. Ensinnäkin oli Liisa hänen ainoan veljensä ainoa tyttö ja pastori piti hänestä omalla tavallaan, tietäen varmaan häntä kaipaavansa. Sitte oli tohtori hänen mielestään enempi kiero ja vastenmielinen mies, jonka kanssa onni tuskin häiriytymättä säilyisi. Mutta hän oli pitkin ikäänsä kärsinyt siksi paljon taloudellista puutetta, että hän kuitenkin toisekseen tunsu kiitollisuuttakin sentähden, että Liisa oli nyt turvattu siinä suhteessa, sillä jos hän, pastori, kuolisi milloin tahansa, niin ei suinkaan Liisalla olisi mitään turvaa semmoisesta kodista, jossa oli niin paljon nuorempia huollettavana.

Nyt oli Liisa ollut jo neljättä kuukautta naimisissa, emäntänä eräässä vanhassa hökkelissä Lehtolan kylässä, jonne tohtori oli asettunut asumaan. Liisa ei ollut tosin tottunut loistavaan eikä lellittelevään

elämään, vaan päin vastoin mitä suurimpaan yksinkertaisuuteen, mutta hänen uusi kotinsa oli kurjempi kuin hän koskaan oli voinut aavistaa. Kun hän ensi päivää katseli noita mustia seiniä, joilla yksinkertaiset tapetit repaleina riippuivat, tuota noen mustuttamaa kakluunia ja vanhuuttaan lahonneita ikkunanlautoja, valtasi hänet selittämätön lohduttomuuden tunne. Ovet olivat vinossa mikä minnekin, tuskin ainoatakaan niistä voi lukita ja parittomat huonekalut näyttivät kulkeneen jo monissa huutokaupoissa ennenkuin olivat tänne eksyneet.

Ei voinut juuri moittia tohtoria siitä, että hän tahtoi liialla loistolla nuoren vaimonsa silmät soaista. Ei, hän sai heti nähdä peittelemättömän todellisuuden ja sen siksi alastonna, että se täytti hänen mielensä äänettömällä epätoivolla. Hän ajatteli nyt tätä kaikkea, istuessaan vetoisessa keittiössään suitsuavan tulen ääressä. Vasta kun vesi pannussa alkoi kiehua, havahtui hän unelmistaan. Reippaasti nosti hän pannun tulelta, täytti posliinikannun vedellä ja meni sitte viereiseen huoneeseen totitarjotinta järjestämään. Se oli tuttua työtä, noiden kolmen kuukauden ajalla oli hän lukemattomat kerrat tehnyt samat temput. Pitäjän nimismies Anton Lindström ja apteekkari Orell, jotka asuivat samassa kylässä, olivat tohtorilassa melkein jokapäiväisivieraita. He voivat istua kaikki illat korttiansa ja totilasiensa ääressä ja kaikesta päättäen oli heillä hyvin hauskaakin. Hauskaa — sepä se juuri ihmetyttikin Liisaa; hän oli muutamia kertoja seisonut tuolla sisässä miehensä tuolin takana ja katsellut kuinka he sekoittelivat korttejaan ja löivät niitä pöydälle. Tuo kaikki oli hänestä niin perin yksitoikkoista, ett'ei hän ollenkaan käsittänyt mikä siinä olisi huvittavaa eikä tohtorikaan välittänyt neuvoa hänelle pelin salaisuuksia. Koko peli ei kuulunut Liisalle vähäkään, hänellä ei ollut mitään tekemistä miehensä puuhissa, tohtori kyllä piti huolen siitä, että hänelle selvisi missä oli miehen ja naisen toimialan raja.

Ja työtäkin oli Liisalla kyllin, kuten ainakin semmoisessa talossa, jossa kaikki on ylösalaisin. Mutta työ ei sujunut hänen mielestään täällä yhtä hyvin kuin ennen pappilassa. Siellä voi toisinaan joku työ tulla niin tehdyksi, ett'ei siihen tarvinnut kajota moniin aikoihin, mutta tässä lahonneessa talossa, johon tomu ja hämähäkinseitit näyttivät aivan pesiytyneen, ei näyttänyt mistään työstä tulevan koskaan valmista.

Tohtorin vaattehisto kaipasi niinkään perinpohjaisen uudistuksen; mutta kun ei Liisalla ollut ompelukonetta, mainitsi hän kerran tohtorille, että semmoinenkin tarvittaisiin. Tohtorista oli ompelukone kuitenkin kokonaan tarpeeton, mitäpä naisilla oikeastaan olisi tekemistä, jos koneet tekisivät kaikki heidän työnsä, arveli hän. Ja sillä hyvä! Liisa ei suinkaan tahtonut vaivata häntä alituisilla rukouksillaan. Hän koetti vain työskennellä joka päivä voimiensa mukaan, vaikka tuntuikin työnteke jotenkin yhden tekevältä. Ja kun joskus noiden pelaavain miesten kimeät naurunpurskahdukset tunkeusivat hänen korviinsa, istuessaan yksinään työnsä ääressä, kohosi omituinen, katkera hymy hänen yhteenpuristetuille huulilleen.

Sepä kumma, että toisilla ihmisillä voi täällä olla hauskaa, täällä, jossa hän olisi voinut kuolla sulasta ikävyydestä. Sitte tarttui hän taasen ompeluunsa käsiksi samalla välinpitämättömyydellä kuin ennenkin, ajatusten kulkiessa omaa uraansa. Elämä oli ikävää, läpeensä jokapäiväistä; jos hän joskus oli uskaltanut toivoa valoisammin, niin tiesi hän nyt, ett'ei hänellä ollut mitään toivomista vastaisuudessa.

* * * * *

Joulu oli tullut, surullinen joulu Liisalle. Pappilassakin olivat jouluvalmistukset olleet hyvin vaatimattomat, mutta siellä vallitsi kuitenkin juhlatunnelma koko talossa kun pojat tulivat koulusta kotiin ja nuo monet juhlapäivät soivat vapautta ja lepoa.

— Tohtorinna ei ole vielä saanut ostaa ainoatakaan tuoretta munaa — uskoi piika-Lotta apteekkarin Eriikalle kahden kesken. Rusinat ja saframi eivät tulleet kysymykseenkään, sillä tohtori riiteli jok'ainoasta pennistä, jonka hän antoi taloustarpeisiin, sen hän, Lotta, kyllä tiesi.

Tuo puhe oli totta, liiankin totta. Liisa oli aikoja sitte huomannut, että tohtori oli raha-asioissa turhan tarkka, melkein ahne. Hän rukousti toisinaan useampia päiviä perättäin muutamia pennejä taloudellisia ostoksiaan varten ja hänen ilonsa olisi ollut rajaton, jos tohtori olisi antanut hänelle kuukausittain jonkun määrätyn summan, vaikkapa sitte pienemmänkin, jota hän olisi voinut mielensä mukaan hallita. Mutta siitä ei tohtori tahtonut kuulla puhuttavankaan. Hän voi tuntikausia jankata jonkun särkyneen lampunlasin tähden, tai liiallisesta tikkujen tuhlaamisesta ja monesta muusta vähäpätöisyydestä. Ja jos Liisa koetti puolustaa itseään tai Lottaa, niin silloinkos hän vasta törkeäksi äityi ja selitti painokkain lausein, että miehellä täytynee toki omassa huoneessaan olla oikeus puhua suunsa puhtaaksi.

Liisa ei tosin ollut mikään hellätunteinen nainen, mutta nämä kohtaukset tuottivat hänelle kuitenkin avioliittonsa ensi aikoina monta katkeraa kyyneltä. Mutta hän itki yksinäisyydessä, hän oli liian ylpeä salliakseen miehensä niitä huomata.

Niin kuluivat joulunpyhät aivan kuin kaikki muutkin päivät, tohtorilla oli tavalliset vieraansa tai oli hän heidän luonaan ja Liisa istui yksinään kotona. Hämärässä hän tavallisesti antausi joksikin aikaa

kävelylle, mutta näinä pitkinä juhlaehtoina istui hän useimmiten synkissä mietteissään ikkunansa ääressä ja katseli välinpitämättömästi kuinka tuli toisensa perään ilmausi kylän asukasten ikkunoihin, itse hän ei sytyttänyt tulta, sillä siten hän säästi hiukan öljyä. Jos hänellä olisi ollut joku kirja, olisi aika kyllä kulunut, mutta tohtorin kirjastossa oli ainoastaan lääketieteellisiä teoksia tai hänelle aivan vieraskielisiä kirjoja ja sanomalehdet jäivät aina apteekkiin. Hän tunsi toisinaan kaipaavansa henkistä ruokaa paljon enemmän kuin ruumillista.

Nurkkahyllyllä tosin oli Virsikirja ja vanha Raamattu, ja vaikk'ei hän ollutkaan aivan unohtanut tätä kirjojen kirjaa, niin pysyi se hänelle kuitenkin vieraana ja käyttämättömänä. Ennen oli hänellä tapana lukea siitä sunnuntaisin muutamia värsyjä, mutta nykyään oli hän senkin jättänyt. Hän ei tuntenut edes rippikoulun aikaan mitään jumalallisten totuuksien liikutuksia, sillä niin hyvää tarkoittava mies kuin setä muuten olikin, oli hän tavattoman kuiva opettaja eikä suvainnut mitään kysymyksiä, joita nuoren tytön eloisia mieli olisi niin halusta tehnyt. Ja hänen sunnuntaiset saarnansa, ne osasi Liisa ulkoa vanhastaan, hänellä oli oikein täysi työ pysyessään valveella niinä pyhinä, joina hänen tuli vuorostaan käydä kirkossa. Liisa ei siis käynyt kirkossa minkään sisäisen kutsumuksen pakottamana ja kun hänen miehensä — heti hänen tultuaan uuteen kotiinsa — selitti, ett'ei hän voinut ruveta juoksemaan vaimonsa kanssa kirkossa, koska hän oli pastorin kanssa huonoissa väleissä, niin tuntui hänestäkin jotenkin helpolta pysyä sieltä kokonaan poissa.

Mutta kirkko ja lukeminen tuntui hänestä vastenmieliseltä vielä eräästä toisestakin syystä. Hänessä oli nimittäin tänä synkkänä aikana herännyt outo katkeruuden tunne kaikkea, vaan etupäässä — Jumalaa kohtaan. Hän oli onneton, yksinäinen, vieroitettu kaikesta, mikä voi tehdä elämän mieluisaksi; miksi oli hänen kohtalonsa semmoinen, miksi Jumala oli juuri hänelle huonoimman osan suonut.

Hän, kaikkivaltias, istui siellä ylhäällä ihanuudessaan ja salli hänen nääntyä täällä. Kenties ei ollut olemassakaan mitään maailmoiden haltijaa, ainakaan ei kannattanut häneltä mitään odottaa. Tohtori uskoi luonnonvoimien jumaluutta, ne olivat kaiken alku ja perus ja Liisan väsynyt sydän yhtyi vähitellen tähän mielipiteeseen ja uskoi sitä tylsästi, sen enempää ajattelematta. Hänen nykyiseen horrostilaansa nähden oli jotenkin yhden tekevää, hallitsiko maailmaa Jumala tai luonnonvoimat.

Talven mittaan tuli hän haluttomaksi ja väsyneeksi, työ tuntui yhä vastenmielisemmältä eikä kävelytkään huvittaneet. Eräänä päivänä istui hän ikkunassaan ja näki miten apteekkarin rappusten eteen ajoi muuan matkareki. Siitä nousi matkapukimiin kääriytynyt herrasnainen. Apteekkari itse tuli häntä vastaanottamaan ja sitte alkoivat he yksissä neuvoin viedä sisään matkakapineita, joita ei näyttänyt niin aivan vähän olevankaan. Liisa ihmetteli juuri kuka tuo nainen olisi, kun Lotta tuli sisään ja kertoi, että apteekkarille oli tullut vieraita, apteekkarin sisar oli tullut veljensä luo asumaan; tohtorinna varmaankin oli kuullut siitä puhuttavan?

Ei, hän ei ollut kuullut mitään. Ja eihän hän juuri mitään saanut kuullakaan, sillä tohtorilla ei ollut tapana kertoa uutisia eikä hänkään taasen niitä koskaan uudellut.

Muutamia päiviä myöhemmin tuli tuo vieras Liisaa tervehtimään, se oli ensi kertaa kun joku nainen kävi häntä katsomassa. Neiti Orell ei ollut enää mikään nuori, hän oli pieni, hyväluontoinen, vaaleahiuksinen, sinisilmäinen nainen. Hän vakuutti innokkaasti, että tieto siitä, jotta tohtorilla oli nuori vaimo, oli tuntuvasti vaikuttanut hänen tannetuloonsa, sillä voidakseen viihtyä maalla, täytyi ehdottomasti olla naapureita, ja hän toivoi, että heistä tulisi hyvät ystävät.

Liisa yhtyi vilpittömästi tähän toivoon, hän piti paljon heti ensi silmäykseltä tuosta ystävällisestä Miina neidistä ja oli varma, että hänen läsnäolonsa tekisi hänenkin elämänsä hiukan siedettävämmäksi. Tämä toivo näytti myös toteutuvan ja kun Liisa muutamain viikkojen kuluttua synnytti pojan ja kaipasi apua ja neuvoa, oli hänelle hyvästä naapuristaan todellista tukea. Hänen iloinen luonteensa lievensi tuntuvasti tohtorin yrmeyden tuottamaa katkeruutta, hän oli käytännöllinen ja kun hänellä sitä paitsi oli varattuna kaikkia, mitä taloudessa tarvittiin, antoi hän tuolle nuorelle rouvalle usein tuntuva apua.

Lapseen kiinnitti tohtori hyvin vähän huomiotaan, hän ainoastaan teki sen, mitä kaikki muutkin isät: lausui tyytyväisyytensä siitä, että lapsi oli "mies." Äidille sen sijaan oli poika kaikki kaikessa hänen riemunsa, hänen maailmansa. Hän istui pitkät kesäpäivät pojan kätkyen yli kumartuneena, ajoi pois nenäkkäitä karpäsiä ja nautti lemmittynsä rauhaisasta uinailusta ja varmaan olisi hän pannut oman terveytensä alttiiksi pojan tähden, jollei neiti Orell olisi tullut avuksi järkevine neuvoineen. Oli kerrassaan työlästä saada hänet lähtemään edes hetkiseksi helteisestä huoneesta pitemmälle kävelyille ja yölläkin nousi hän usein ylös kietoakseen peitteen paremmin sydänpäpysensä ympärille, joka tavallisesti nukkui mainion hyvästi, sillä hän oli terve ja vankka poika.

Ensi kerran elämässään tunsi Liisakin siis onnea, tuota kauvan kaihattua onnea, joka sai veren virtailemaan eloisammin hänen suonissaan, kohotti tervettä väriä poskiin ja loistetta mustiin silmiin. Mutta tähän autuuteen sekoittui suruakin, pojasta oli lisämenoja ja tohtori oli yhtä kitsas poikansa kuin muidenkin suhteen.

Liisa kaapi kasaan vanhoista vaatekappaleista, leikkeli ja neuloskeli, niin että poika kyllä oli auttavasti puettu, mutta silloinpa heräsikin hänessä taasen eleille tuo vanha koreanhalunsa, hän olisi tahtonut pukea pikku Paulinsa kuin minkähän prinssin. Jos hänellä vain olisi ollut vähänkään rahoja omasta takaa, vaan mistäpä niitä otti, sitä hän turhaan akkilo. Mutta eräänä päivänä oli Lotta kovin ihastunut pieneen myssyyn, jonka Liisa oli neulonut pojalleen, ja pyysi sitä lainaan ristiäismyssyksi sisarensa äskensyntyneelle. Liisa tarjosi heti myssyn lahjaksi, sillä hän piti paljon kelpo palvelijattarestaan ja soi hänelle mielellään pienen ilon. Kiitollisuudella otti Lotta lahjan vastaan, mutta seuraavana päivänä tuli hän ja kysyi empien eikö tohtorinna tahtoisi valmistaa lautamiehen emännälle samanlaista myssyä, hän kun myöskin tarvitsisi semmoisen.

Liisa suostui siihen heti, osti pienillä säästövaroillaan kappaleen kangasta ja muutamia kyynäröitä pitsiä kylän puodista ja niin oli tehdas valmis.

Liisan tehtaasta lähti sittemmin useita pikku myssyjä, pitsikravatteja, ruusuja ja kaulaliinoja, jommoisia tällä seudulla käytettiin paljon. Pikku Paul sai niistä kokoontuneilla rahoilla milloin uuden etuliinan, reunuskoltin tai kiiltävät pikku saappaat ja ihastuksella katseli äiti poikaansa uusissa pukimissaan. Tuo nuori rouva ei ollut koskaan tullut ajatelleeksi mitä hänen miehensä sanoisi hänen uudesta hommastaan, mutta vaistomaisesti arvasi hän, ett'ei tohtori sitä hyväksyisi. Siksi neuloikin hän vieraat neulomukset puoli salassa, tohtori kun oli paljon poissa kotoa, milloin sairaiden luona, milloin apteekissa sanomalehtiä lukemassa.

Eräänä syyspäivänä, tuli hän kuitenkin aivan odottamatta kotiin, sanoakseen Liisalle, että hän tarvitsi puolipäiväisensä aikaisemmin kun hän aikoi nimismiehen kanssa lähteä metsästysretkelle. Liisa sattui juuri olemaan Miina-neidin kyökissä keskustelemassa jostakin tärkeästä taloudellisesta kysymyksestä, mutta häneltä oli lähteissään jäänyt pöydälle muuan alotettu myssy.

Sanaakaan sanomatta otti tohtori tuon sievän musliinipähineen ja kiersi suuren nyrkkinsä ympärille.

— Se vasta on kaunis myssy, sanoi Lotta, joka yksinkertaisessa hyväntahtoisuudessaan oli aivan ylpeä emäntänsä suuresta taidokkuudesta. — Lautamiehen emäntä oli vallan ihastunut käydessään täällä aamulla ja tilasi heti kaksi — nähkääs, hänen ottotyttönsä sai kaksoiset eilen — mutta tämä myssy tulee Anttilan vaimolle!

— Anttilan vaimolle? — tohtorin terävät silmät sävähtivät sepo seljalleen.

— Niin, se on totta, vakuutti Lotta, joka alkoi tuntea itsensä hiukan levottomaksi, mutta lisäsi kuitenkin varmuuden vuoksi, ett'ei hän voi luetella kaikkia niitä myssyjä ja kaulaliinoja, joita rouvalta on tilattu.

— Vai niin — tohtori ei sanonut sen enempää, mutta kova äänensointu tuntui onnettomuutta uhkaavalta. Aivan ällämystyneenä meni palvelijatar päivällistä hommaamaan ja samalla tuli Liisakin neiti Orellin seuraamana. Pikaisesti silmäsi Liisa pöydälle, johon hän oli jättänyt työnsä, sitten katsoi hän tohtoriin ja huomasi, mihin tuo pikku myssy oli joutunut. Syvä punastus kohosi hetkiseksi hänen poskilleen.

Tohtori katseli häntä pilkallisesti: — Voit tosiaankin punastua, sanoi hän terävästi, olen juuri saanut kuulla kauniin jutun sinusta, minun vaimoni neuloo maksun edestä talonpoikaisämmille, erinomainen keino kohottaa miehensä arvoa.

Näkyi kaikesta, että hän oli julmalla päällä, ohausuonet olivat paisuksissa ja koko kasvot mustanpuhuvat. Miina neiti tunsu itsensä perin onnettomaksi täytyessään olla tämmöisen perhekohtauksen todistajana, mutta ei tietänyt, uskaltaisiko hän lähteäkään ja jättää Liisaa kahden tuon julman, raivostuneen miehen kanssa. Nuori rouva oli koko ajan näköään täysin tyyne, mutta levottoman nopeat liikkeet, joilla hän korjasi ompelutarpeensa pöydältä, osoittivat että hänkin oli liikutettu.

— Maksun edestä! — toisti tohtori, kohottaen tuota onnettomuuden myssyä. Luultavasti olet kärsinyt nälkää tässä talossa!

— Minä olen käyttänyt nuo pennivähät pieniin ostoksiin poikaa varten, vastasi Liisa lyhyesti.

— Niin, vaatteihin, ilkkui tohtori — ymmärrän kyllä, pikkuinen olisi ilman sinun huolenpidottasi saanut olla alasti. Oh, ymmärrän kyllä tarkoituksesi, sinä tahdot rimsuttaa ja remsuttaa poikaparan pitsinpätkillä ja rievunkappaleilla, mutta siitä pelistä minä teen lopun, sen saat ymmärtää. Tästä päivästä lähtien sinä et ompele rahan edestä! — Hän meni uunin luo ja syvintä ylenkatsetta osoittavalla liikkeellä viskasi hän tuon pienen myssyn leimuavaan tuleen. Sitte läksi hän huoneesta, lyöden oven särähtäen jälkeensä kiinni, niin että poika kauhistuneena kavahti kätkyessään.

Liisa riensi heti pienokaista rauhoittamaan, nuo kauniit kasvot olivat ennallaan, niissä ei näkynyt jälkeäkään liikutuksesta, ainoastaan suun ympärillä oli tavatonta lujuuutta ilmaiseva piirre. Miina vapisi ensin jonkun aikaa tohtorin esiintymisen johdosta ja katseli ihmetellen Liisaa. Sitte otti hän ystävälliset jäähyväiset, mutta ei saanut ainoatakaan sanaa huuliltaan. Hän tiesi ainoastaan, että hänen läheisyydessään näyteltiin surullista avionäytelmää, jonka suhteen hän oli pakotettu olemaan toimetonna katselijana.

Kun Lotta hiukkaa myöhemmin tuli pöytää kattamaan, näki hän kauhukseen puolipalaneen pitsinpätkän kakluunissa. — Jumala varjelkoon, mihin myssy onkaan joutunut! huudahti hän hämmästyneenä.

— Myssy on pudonnut tuleen, vastasi Liisa tyyneesti — sinun täytyy, Lotta, sanoa lautamiehen emännälle, ett'en minä voikaan täyttää lupaustani, minä en voi tästäpuoleen neuloa muille, ja tohtori on kyllä oikeassa, sanoessaan, ett'ei se ole liioin tarpeenkaan. Tässä saat sinä muutamia kangaskappaleita ja pitsinpätkiä pieniä siskosi lapsia varten, minä en tarvitse niitä enää.

Lotta niiasi ja kiitti, mutta ei uskaltanut kysyä mitään, sillä tohtorinna näytti tällä hetkellä yhtä jyrkältä kuin itse tohtori, niin hyvä emäntä kuin hän muutoin olikin.

Liisan olennessa oli tänään jotain ankaraa ja kylmää, tuo hänen vakava arvokkuutensa ilmaantui tavallista voimakkaampana. Tohtori sanoi häntä "niskoittelijaksi" ja siinä hän kenties ei ollutkaan niin aivan väärässä. Mutta hän ei aavistanut, että yksi ainoa ystävällinen sana olisi kyennyt sulattamaan Liisan kylmyyden, että tuon kovan pinnan alla sykki vapiseva sydänraukka, joka toivoi päivänpaistetta sisäisen lämpönsä ja hehkunsa puhkeamiseksi. Miehensä alituinen tylyys ja taipumattomuus teki hänen umpimieliseksi ja itseensä sulkeuneeksi ja vaikk'ei hänen ylpeytensä koskaan sallinut kyynelten tulla näkyviin noiden perheellisten kohtausten tähden, vaikutti heidän perhe-elämänsä jokapäiväinen epäsointu kuitenkin häneen yhä mieltä masentavammin.

Neiti Orell katseli huolehtien noita nuoria kasvoja, joilla ei näkynyt hymyilyä muulloin kuin milloin hän katseli poikaansa. Tuo synkkä katse noissa kauniissa silmissä vaikutti häneen surullisesti, mutta asia ei ollut autettavissa. Neiti Orell itse oli noita myötenantavia, hyväluontoisia ihmisiä, jotka eivät koskaan voi olla aivan onnettomia, sillä heillä on jonkunlainen sisäinen taipumus uhrautua toisten edestä ja tavallisesti toivovat he elämältä vähän, niin vähän, että heidän toiveensa harvoin pettyvät. Hän oli suoraluontoinen arki-ihminen ja vaikka hän osittain tajusi Liisan luonnetta ja lausui ihmettelynsä, ett'ei nuori rouva milloinkaan käynyt kirkossa sekä viittaili hienoisesti, että uskonto olisi paras lohdutus murheissa, ei hänellä kuitenkaan ollut kyllin voimaa ja itseensäluottamusta koettaakseen edes tämän suhteen vaikuttaa Liisaan. Hänen käytöksensä Liisaa kohtaan oli tavattoman armasta ja hän oli kiitollinen pienimmästäkin ystävyuden osoituksesta, mutta samalla niin hienotuntoinen ja varova, ett'ei hän koskaan tunkeutunut antamaan neuvojaan eikä ilmaisemaan osanottavaisuuttaan.

* * * * *

Poika oli jo toisella vuodella, aika oli kulunut tavallista tasaista menoaan. Oli taasen syksy, tuo kauhea syksy, jota Liisa aivan pelkäsi, sillä Lehtolan kylään toi se mukanaan pohjattomat, velluvat tiet ja sankan sumun, joka läpinäkymättömänä muurina sulki näköalan ja pilasi hengitettävän ilman. Liisalla oli myös kyllin syytä levottomuuteen, sillä pitäjään oli ilmaantunut pahanlainen kaulatauti, ja joka kerta kun tohtoria haettiin sairaan luo, kavahti hän sydämiensä pohjasta. Tartuntahan voisi helposti siirtyä heille tohtorin mukana ja tuskallisesti katseli hän pientä Paulia, joka terveenä ja reippaana tallusteli ympäri huonetta. Poika oli hänen elämänsä ainoa päivänsäde, hänen mustasukkaisen innolla vartioima aarteensa, hänen päivänsä ajatus ja öittänsä unelma.

— Paul, Paul, oma poikani, pikku armaani, kuiski hän, ottaen pojan syliinsä ja painaltaen itseensä kuin jos ei mikään voima voisi sitä häneltä ryöstää. Semmoisena hetkenä tuntee äiti itsensä voimakkaaksi taistelemaan kaikkia vastaan, jotka tahtovat riistää hänen sydänilonsa; mutta on voima, joka on paljon mahtavampi, joka ei huoli kyyneleistä, ei uhkasta eikä valituksesta, joka kulkee omia teitään, tempaa uhrikseen milloin ukon haudanpartaallisen, milloin uinuvan lapsen. Muutamia päiviä myöhemmin olikin Liisan pelko toteutunut, pikku Paul makasi vuoteellaan kuumeisena ja tylsästi ympärilleen tuijottaen.

Yöt päivät valvoi äiti hänen vieressään, vaalien hänen pienintäkin liikettään ja ollen ymmärtävinään hänen piirteittänsä pienimmätkin ilmeet. Tohtori, joka ei alussa antanut taudille mitään merkitystä, huomasi kuitenkin pian, ett'ei se ollutkaan niin vaaratonta, ja kun hän — vaikka sitä tuskin olisi voinut aavistaa — kuitenkin piti pienoisesta, kasvoi hänen pelkonsa kohta yhtä suureksi kuin Liisankin. Mutta se ilmausi toisella tavalla. Kun Liisa ei tahtonut hetkiseksikään jättää pikku sairaan vuodetta, ei tohtori taasen ollut kuin käymältä huoneessa ja levottomuutensa ilmausi mitä vihaisimpana ja katkerimpana mielialana, mikä ei säästänyt ketään ympäristössään, kaikkein vähimmän Liisaa — kenties siitäkin

syystä, ett'ei Liisa antanut mitään merkitystä hänelle. Tohtori tunsu, että vaimonsa piti häntä ainoastaan lapsensa lääkärinä, jota hän vaivasi avunpyynnöllään.

Tohtori Galle ei ollut lääkärinä tuhmempia, päin vastoin, ja varsinkin kaulatauteihin oli hän erikoisesti perehtynyt, sillä ne ilmaantuivat usein kulkutauteina tällä seudulla. Mutta on väliin taudintapauksia, joissa ei mikään taito eikä tahto kykene sairasta pelastamaan. Ja semmoinen potilas oli pikku Paulkin.

Miina neiti oli väsymättömän osanottavainen, usein istui hän tuntikausia Liisan luona ja tarjoutui joka ilta valvomaan sairaan luona. Mutta Liisa pudisti kieltävästi päätään, hän ei olisi kuitenkaan voinut saada unta silmiinsä.

Oli kulumassa yhdeksäs päivä pojan sairastumisesta. Ikkunanverhot olivat lasketut alas esteeksi myrskylle, joka tunkeusi sisään hataroista ikkunoista. Ilta oli tuulinen ja ikävä, valkean edessä istui Liisa, pieni Paul sylissään.

— Minä luulen, että hän makaa mielellään juuri tuossa asennossa, sanoi Miina neiti, joka tuli samalla sisään.

— Hänellä on pitkin päivää ollut ankarointa kouristuspuuskaa, jotka ovat saaneet tuon pienen ruumiin aivan vapiseemaan, vastasi Liisa, katse yhä lapseen kiintyneenä.

— Mitä tuumaa miehesi? kysyi neiti Orell. — Ah, sieltähän se tuleekin itse — mitä arvelee tohtori pojasta?

Tuo jättiläinen kumartui raskaasti alas ja asettaen suuren kätensä lapsen kohoilevalle rinnalle vastasi hän: — Minä luulen, että kuolontaistelu on jo alkanut.

Liisa tarttui kiihkoisesti hänen käteensä ja tuijotti hänen silmiinsä: — Eihän se ole totta! — Hän oli kyllä nähnyt miten elonkipinän hehku muuttui päivä päivältä yhä heikommaksi, hän oli nähnyt tuskien kiertävän virnalleen nuo kuumeesta hohtavat kasvot ja kuitenkin — niin uskomattomalta kuin parantuminen näyttikin — ei hän hetkeksikään ollut menettänyt toivoaan, hukkuvan epätoivolla pysytteli hän siinä kiinni. — Se ei ole totta, sanoi hän vielä kerran.

— Hän ei näe huomispäivää, sanoi tohtori synkästi.

Tukehtunut huudahdus tunkeusi Liinan rinnasta, se ei muistuttanut ihmisääntä, vaan pedon kiljuntaa, jolta metsästäjä on riistänyt poikasen. Poika säpsähti äkisti ja alkoi vavista.

— Järjetön olento, sinä sammutat viimeisenkin elonkipinän hänessä, sanoi tohtori tuikeasti.

Raju puistatus värisytti tuota nuorta rouvaa, äsken tuskan vääristämät kasvonsa muuttuivat luonnottoman jäykiksi ja yksi ainoa suuri kyynel juoksi hitaasti pitkin poskea ja tipahti lapsen jo puolikyymälälle otsalle. Hänen katseensa oli kiintynyt pojan kalman leimaamiin kasvoihin; poika parka, hän oli tiedoton kaikesta, mitä ympärillään tapahtui, uusiutunut kouristus pudistutti häntä ja hetken perästä makasi hän kuolleen äidin sylissä.

Miina neiti otti pienokaisen ja asetti hänet vuoteelle. Tajuton salli Liisa sen tapahtua, mutta kun Miina koetti lohduttaa häntä, loi hän ystävättärensä epätoivoisen katseen: minä olen tappanut hänen, minä olen tappanut hänen, hän olisi vielä voinut elää muutamia tunteja, oi, se oli minun syyntä, oi, voi!

Hän viskausi vuoteelle ja raju pudistus värisytti häntä uudelleen. Hänen hyvä ystävättärensä katsoi ympärilleen, mutta tohtori oli jo mennyt, ja hellästi hyväillen tuota kaunista päätä, sanoi hän: — Olisitko todellakin toivonut lapsesi kärsivän vielä muutamia tuskallisia tunteja? Ei, Liisa, yhtä vähän kuin voit torjua kuolemaa, yhtä vähän olisi äidinsydämmesi halunnut nähdä pienokaisen tuskia, sen tiedän varmaan. Nyt on hänen hyvä olla, meidän ei sovi kadehtia hänen lepoaan.

Liisa ei vastannut, hänen päänsä vain vaipui yhä syvemmälle sängyn reunalle; Miina neidin täytyi vihdoin jättää hänet yksin kuolleen lapsensa luo.

Yhtä hiljainen ja äänetön oli hän aina hautauspäivään asti. Hänen hyvä ystävättärensä oli hänelle uskollisena auttajana kaikessa, mutta pojan viimeisen vuoteen laittoi äiti itse ja asetti hänen pienen valkotukkaisen päänsä tyynylle pitkään lepoonsa.

— Emmekö voisi uskoa, että hän ainoastaan nukkua sanoi Miina neiti, katsellessaan kyynel silmissä pikku vainajaa viimeisen kerran ennen kannon kiinninlaamista. — Ruumis lepää, mutta sielu elää taivaassa.

— Niin, jos todellakin on taivasta olemassa, niin varmaankin joutuvat sinne tuommoiset viattomat olennot kuin pikku Paul, sanoi Liisa vapisevin huulin.

Ystävätär olisi tahtonut puhua jotain jälleennäkemisestä ja Jumalan sanan lohdutuksista, mutta siihen ei hän nyt kyennyt ja sitte lähtivät kaikki hautuumaalle. Tohtori ja vaimonsa olivat omituinen pari seisoessaan tuon avonaisen haudan reunalla: Miina neidistä ei tohtori ollut milloinkaan näyttänyt niin tyllyltä ja armottomalta kuin juuri nyt. Mutta eipä seisonut Liisakaan hänen vieressään tukea ja hoivaa etsien, vaan aivan toisella puolella hautaa, haudankaivajan luona, pitäen tarkasti silmällä, ett'ei ainoatakaan kiveä olisi mullan mukana vierähtänyt kirstulle. Hän oli hyvin kalpea, mutta hänen silmänsä olivat kuivat ja kasvot näyttivät kivettyneen äänettömään suruun.

Liisa rukka — hän oli niin kovin kiintynyt tuohon poikaansa, ajatteli Miina neiti. Mutta tuo kelpo nainen ei voinut edes aavistaa hänen surunsa syvyyttä, mitä hän tunsu mennessään tyhjiin elottomaan kotiinsa ja täytyessään elää tuivertaa ainoankaan päivänsäteiden suomatta lämpöään hänelle. Ainoastaan lapsi oli tuonut hänen autioon taloonsa eloa — nyt oli sekin poissa.

Kun Liisa seuraavana päivänä taasen ryhtyi käsiksi pojan sairauden ja kuoleman kantta keskeytyneihin töihinsä, muistui hänelle mieleen juhta, jonka uudelleen täytyy taivuttaa päänsä ikeen alle — hänen kohtalonsa oli aivan sama. Mutta hän ei voinut eheällä kärsivällisyydellä kantaa kohtalonsa kovuutta, vaan tuskastui ja murisi taakkansa tähden ja noiden yhteenpuristettujen huulien ympärillä asusti tuo kylmä, kankea piirre entistään silmään pistävämpänä.

Jos tohtori oli toivonut tuosta vaatimattomasti puetusta, köyhässä maalaispappilassa yksinkertaisesti kasvatetusta työstä säveän ja kuuliaisen vaimon, oli hän tavallaan erehtynyt. Hänellä oli tapana toisinaan päivällispöydässä tarkastella vaimoan tarkemmin kulmakarvojensa alta ja silloin hän aina itseksensä päätteli, ett'ei Liisa ollut aivan semmoinen kuin hän oli hänen luullut ensi näkemältä. Mutta mitäpä siitä, jos hän yleensä olikin niskoitteleva, kun hän kaikissa tapauksissa täytti perheelliset velvollisuutensa erittäin hyvin, hän itse oli harvasanainen, miksi vaati hän vaimoltaankaan enempää. Mitä vielä — naisilla on oikunsa, he ovat hiukan konstikkaita, joka sorkka, eikä hän, paremmin kuin muutkaan, onnistunut saamaan mitään täydellisyyttä avioliiton vaaliurnasta. Ja siihen loppuivat tohtorin tuumailut, hän otti vielä yhden mehukkaan sianlihaviipaleen ja oli tyytyväinen. Olkoon Liisa oikullinenkin, kunhan hän vain valmistaa yhtä hyvää ruokaa kuin tähänkin asti, siinä kaikki hänen vaatimuksensa. Ja varsin tyytyväisenä ympäristöönsä nousi tohtori pöydästä, vaipuakseen hetimiten mieluisaan päivällisuneen omassa huoneessaan. Mutta ryppyisin otsin meni Liisa täyteen vaatekorin viereen, jossa motkotti kasa harmaita villasukkia kantapäät ja varpaat rikkeiminä. Hän ei tiennyt ikävämpää työtä kuin sukanparsiminen eikä ketään kauheampaa sukkain kuluttajaa kuin hänen jättiläisensä. Hänen kasvopiirteissään ei ilmaunut nyt mitään ystävällistä eikä hyvää, tuntui kuin olisi hän yksin väärin tuomittu itsekieltämykseen ja hänen sydämensä kohosi uhmaan vastarintaan sen sijaan, että sen olisi pitänyt nöyrtyä surun alla.

Ja kuitenkin oli hänenkin oloissaan valoisampiakin puolia: hänellä oli uskollinen ja harras palvelijatar, apteekkarin sisar oli hänelle ystävätär, joka oli aina aulis auttamaan häntä neuvolla ja työllä, ollen samalla ystävällinen ja hyväntahtoinen. Miina neiti ei ollut mikään älyniekka eikä lukemiseen innostunut, mutta heti kun hän huomasi Liisan lukuhalun, lainasi hän uskollisesti hänelle jokaisen kirjan, jonka hän käsiinsä sai. Ja Liisasta oli yhdentekevää, mitä ainetta kirja käsitteli, olipa se sitte joku vanha apteekin yliskaapista löydetty yleistieteellinen teos tai historia tai runokokoelma. Hän oli vielä monin puolin lapsi, mutta lahjakas lapsi, joka ainoastaan ikävöi vapautta kehittyäkseen.

Muuan hänen käsiinsä sattuneista oli Becher Stoven "Setä Tuomon tupa." Sitä lukiessaan kohosi hänen eloisassa sielussaan mitä syvin katkeruus noita orjapohatoita kohtaan, kun hän taasen tunsu aivan kärsivänsä onnettomain, menehtyvän orjien kanssa. Vapautta, vapautta! kaikui hänenkin sisimmässään, hän vihasi kaikkea, mikä tunnusti kahleilta ja pakolta.

Miina neiti aivan hämmästyti, nähdessään miten innostunut hän oli kirjan sisältöön ja miten eloisasti hän oli kiintynyt siinä kuvattuihin henkilöihin.

— Minä olisin tehnyt aivan samalla tavalla kuin Eliisa, vakuutti hän säihkyvin silmin. Jos joku olisi tahtonut riistää minulta lapseni, niin en suinkaan olisi kammonut minkäänlaista jokea vyöryvine jäälohkareineen pelastaakseni lapseni.

— Etpä kyllä, sen uskon, sanoi Miina neiti, hymyillen hänen innolleen. Minä uskon, että sinulla on varsin luja tahdonvoima ja hyvä terveys, mutta juo nyt ystäväiseni hiukan enemmän kahvia ja unhotta koko tuo liikuttava tapahtuma. Pikku Paul on Jumalan huostassa, häntä ei mikään paha voi vahingoittaa!

— Ei kyllä, mutta minä saan pian toisen pikku lapsen.

— Siitäkös ilo nousee, arveli ystävätär.

Liisa ei kuunnellut ystävättärensä puhetta: — Tohtori huomautti minulle kuinka ruma nainen on tässä

tilassa, hänet pitäisi silloin "salvata huoneeseen", sanoi hän.

— Minä en voi uskoa, että mies on tuommainen, tuommainen — — —

— Epähieno, sanoi nuori rouva katkerasti nauraen. Se oli olevinaan pilaa, näes, hän oli hyvällä tuulella ja sitä en minä suinkaan lue hänelle virheeksi. Mutta hän ei huomaa koska hän haavoittaa, hän ei tiedä miltä tuntuu minusta ajattellessani, että olen pakotettu antamaan elämän pienelle, viattomalle olentoraukalle, joka syntyy kenties kuollakseen hetimiten tuskaisen kuoleman, kuten pikku Paul.

— Älä puhu noin, rakas Liisa; ajattele, että juuri Jumala lähettää sinulle nuo pikku rakkaat.

Liisa ei vastannut, hän laski äkkiä kahvikupit pöydälle ja ratkesi raivoisaan itkuun.

Miina neiti ei ollut tottunut koskaan näkemään Liisalla semmoisia tunteitten purkauksia, hänellä, joka niin mainiosti voi hillitä itsensä; siksi koettikin hän kaikin tavoin rauhoittaa ystävätärtään. Ja se onnistuikin hänelle, sillä pian oli Liisa tarttunut uudelleen neyleeseensä ja ainoastaan punaiset pilkat poskilla todistivat, että sisällä vielä aaltoili. Neiti Orell johti taitavasti keskustelun muihin asioihin, mutta hän oli kuitenkin hyvin levoton siitä, mitä äskenen tapaus mahdollisesti vaikutti Liisan vastaiseen terveydentilaan. Hän pistäysi useampia kertoja päivässä nuoren ystävättärensä luona, varsinkin silloin, kun tohtori oli poissa kotoa sairaskäynneillään.

Liisa vakuutti hänelle voivansa varsin hyvin. Illalla näytti hän kuitenkin Miinasta kovin raukealta ja seuraavana aamuna käväsi tohtori apteekissa ja kertoi, että Liisa yöllä oli saanut pienen tytön — liian aikaiseen, jonka vuoksi se olikin "perin viheliäinen raukka", kuten hän sitä nimitti.

Kun Miina neiti taasen näki Liisan, näytti tämä väsyneeltä ja alakuloiselta.

— Ajatteles, siitä tulikin tyttö, sanoi hän melkein valittaen — pieni olento orjan iestä kantamaan. Mitään vastaamatta katseli ystävätär äidin vieressä makaavaa tavattoman hentoa olentoa, hän katseli ajatellen noita kämertyneitä kasvoja: — siitä varmaankaan ei tule pitkäikäistä.

— Minä toivoin saavani kuolla samana yönä, jatkoi nuori rouva samalla surullisella äänellä. Mutta minä olen niin voimakas, tohtori sanoo, että minä olen aivan luotu lapsia synnyttämään; lausunto, joka hänen sanoikseen varmaankin on kohteliaisuutta.

Miina neidin täytyi hymyillä: — Koetakin siis käsittää se iloiselta kannalta, lohdutti hän. Liisa kääntyi pois päin kärsimättömästi huoahdun, hänen suurissa, mustissa silmissään ei ollut pienintäkään hymyn pilkahdusta. Hän oli niin hieno- ja valkeahipiäinen, maatessaan siinä vaaleat kasvat tyynyä vasten, oikea kaunotar, tuumaili Miina neiti. Mutta tohtori oli kerrassaan raakalainen, joka ei ymmärtänyt sinne päinkään, miten kaunis vaimo hänellä oli. Hän kumartui, työnsi hiukset Liisan leveältä, viisaalta otsalta ja suuteli sitä hellästi.

— Sinä olet niin hyvä, sanoi Liisa hiljaa, kiertäen käsivartensa hänen kaulalleen — liian hyvä minulle viheliäiselle raukalle.

— Hänessä on kyllä lämpöä, kunhan vain osaisimme saada sen hehkumaan, ajatteli ystävällinen Miina neiti.

Kaikista ennakkoluuloista huolimatta alkoi tuo pieni tulokas varttua päivä päivältä. Hän oli kaunis lapsi, hänellä oli pitkät, mustat hiukset ja säännölliset kasvopiirteet.

— Hänestä tulee aivan sinun kuvasi, sanoi Miina neiti eräänä päivänä, ihaillessaan pientä kummityttöään uudessa koltissaan. Mutta Liisa pudisti päätään: — Se ei ole miksikään onneksi pienelle Paula raukalleni, minä en ole mikään mallikelpoinen nainen, sanoi hän huoahdun.

— Tiedätkö, mitä minä ajattelen sinusta, minä olen vakuutettu, että sinulla on useita hyviä ominaisuuksia, mutta ne eivät ole päässeet kasvamaan eikä kehittymään, kukaan ei ole vaivannut itseään etsiäkseen kultajyväsia sydämmesi aarteistosta. Sinun tyttäresi tulee onnellisemmaksi, sillä hänellä on äiti, joka häntä rakastaa.

— Onnellisemmaksi — toisti Liisa katkerasti. — Etkö muista enää mitä minä sanoin Setä Tuomon tuvan Eliisasta? Jonain päivänä teen minä aivan samoin kuin hän, juoksen matkoihini Paulan kanssa, sen saat vielä nähdä; semmoisessa kodissa, kuin tämä on, ei tyttö voi kasvaa koskaan hyväksi eikä onnelliseksi naiseksi. — Hänen silmänsä säihkyivät hetkisen ja rusottava punerrus kohosi hänen poskilleen, mutta sitte rupesi hän taasen tyyneesti hyväilemään polvillaan istuvaa tyttöä.

Miina neiti arveli, että olisi ehkä tarpeen sanoa jotain siitäkin, ett'ei Liisa kenties tehnyt itsekään

kaikkea mitä voi kotinsa eteen. Mutta kun hänen mieleensä muistui tohtori ja tuo vanha, autio talo, tyrehtyi puhe sikseen. Liisa olisi voinut saada huonommankin miehen, sillä tohtori Galle ei ollut kuitenkaan mikään ilkeä, vaikka tosin raaka ja itsekäs, hän ei vaatinut vaimoltaan mitään liiallisia, mutta yrmeämpää ja harvasanaisempaa ihmistä ei Miina neiti muistanut koskaan nähneensä. Ja kun hän katseli Liisaa, tuota nuorta naista älykkäine kasvoineen ja suurine, tutkivine silmineen, täytyi hänen myöntää, että nuo kaksi eivät sopineet yhteen. Tuon nuoren rouvan katseessa oli tällä hetkellä ikävöivän odotuksen ilme, sama kuin vangilla rautaristikon takana, ja kieltämättä oli hän jossain määrin muuttunut Paulan syntymisen jälkeen, koko hänen olemuksessaan oli jotain levotonta ja jännitettyä, josta ei vieras päässyt selville.

Kevät leyhkeine tuulineen oli tullut, ei lumen päljää enää missään nähtävänä. Miina neiti oli viime aikoina pakottanut Liisan kanssa pitemmälle kävelyille aina etäiseen metsään, jossa se saivat ihailla koivujen ja leppien lehdelle puhkeamista ja lintujen iloista laulua. Ei edes tämä reipas elämä kyennyt poistamaan nuoren rouvan synkkää mielialaa; hän oli kyllä kiitollinen ystävättärensä hyväntahtoisille kokeille hänen elähtämisekseen, mutta hän tuli kuitenkin päivä päivältä itseensä-sulkeuneemmaksi ja vaiteliaammaksi.

— Sinä olet nopea jalankävelijä, sanoi Miina neiti eräänä aamuna — sinä joudut aina edelle, vaikka kyllä näen, että sinä koetat tasoitella askeleitasi niin, että minäkin, ahdasrintainen olento, pysyisin rinnallasi.

— Niin, luulenpa itsekin, että voisin kävellä pitkät matkat väsymättä, vaikkapa vielä Paulakin olisi käsivarrellani, vastasi Liisa ajatellen.

He heittivät hyvästit apteekin rappusten edessä, mutta Liisa kääntyi takaisin ja puristi vielä kerran ystävättärensä kättä: — Kiitoksia, kiitoksia tämän päivän seurasta, kiitoksia kaikesta ystävällisyydestäsi aina ensi hetkestä asti.

— No, Liisa, mutta sinähän otat semmoiset hyvästit kuin emme pitkiin aikoihin tapaisi toisiamme! huudahti Miina neiti ihmetellen.

— Niinpä kyllä, mutta sinähän matkustatkin tänään rovastilaan ystäviäsi tervehtimään.

— Kyllä, mutta minä tulen huomenna jälleen takaisin.

Nuori rouva nyökäytti päätään hyvästiksi ja läksi.

— Minä tulen aina niin levottomaksi kun minä vain näen hänen, sanoi tuo hyväntahtoinen pikku nainen sulkiessaan ovea jälkeensä. Siitä tulee kerran myöskin jonkunlainen loppu, mutta minkälainen?

Vähää myöhemmin ajoi hän aikomalleen tervehdysmatkalle. Hän kääntyi tohtorin taloon päin ja vihjasi Liisalle jäähyväiset. Mutta ikkuna, hänen tavallinen paikkansa oli tyhjä.

Tohtori oli matkustanut kauvas sairaan luo ja sen vuoksi syönyt aikaiseen päivällisen. Koko kylä näytti tyhjältä ja autiolta iltapäivän rasittavassa tyvenessä.

Liisa huusi Lotan luokseen: — Sinä voit nyt mennä kotiisi ja olla siellä yötä, koska äitisi on sairaana, sanoi hän; tohtori tulee myöhään takaisin ja minä voin kyllä asettaa hänelle iltasen.

Lotta oli kovin tyytyväinen: hänen emäntänsä oli aina niin hyvä ja ajatteleva.

Liisa ojensi hänelle kätensä hyvästiksi ja sanoi: — Tervehdä äitiäsi ja sano, että minä olen ollut aina sinuun tyytyväinen.

Lotta sulki kyökin oven jälkeensä; nuori rouva oli nyt yksin hiljaisessa talossa, pikku Paulan jokellellessä kätkyessään.

Liisa avasi muutamia laatikoita ja järjesti niissä olevat tavaravähät, sitten kietoi hän hiukan liinavaatteita itselleen ja lapselleen siistiksi kääröksi. Lopuksi pukeusi hän käytettyyn, mutta hyvinsäilytettyyn mustaan leninkiin, jonka hän oli saanut morsiuslahjaksi ainoalta tädiltään — mitään uutta pukua ei hän ollut koko naimisissa oloaikanaan laittanutkaan.

Betti täti, häntä oli Liisa viime aikoina usein ajatellut. Betti oli hänen isänsä ainoa sisar, ikälikkö vanhaneiti, joka asui pääkaupungissa. Siitä pitäin kun Liisa muisti, oli Betti täti ainoastaan kerran käynyt pappilassa: hänen ja pastorinrouvan väli kun ei ollut juuri parhaimpia.

Betti täti oli vilkas, puhelias vanhaneiti, hänellä oli lyhyeksi leikatut harmaat hiukset ja viisaat ruskeat silmät. Viidestäkymmenestä vuodestaan huolimatta oli hän vielä veitikkamainen ja eloisa pastorinrouvan suureksi harmiksi, joka nimitti häntä "sinisukaksi" — tietämättä sinnepäinkään mitä tuo

nimitys merkitsi — ja väitti, ett'ei käly ole ollenkaan älyvinään, että hän alkaa tulla jo vanhaksi.

Betti täti nauroi tälle ilkamoisesti ja tuumi, että pastorinrouva katseli häntä kierosti sentähden, ett'ei hän täyttänyt naisellista tarkoitustaan, mutta eihän kaikki tytöt voi toivoa itselleen miestä, koska niitä kerran yleensä oli niukanlaisesti. Tätä syytä ei pastorinrouva kuitenkaan tahtonut hyväksyä, vaan vakuutti, että käly vihasi sekä miehiä että avioliittoa, hänellä oli hupsuja päähänpistoja naisen oikeuksista ja velvollisuuksista ja niiden perusteella tahtoi hän mullistaa koko maailman ylösalaisin. Betti täti oli sitä paitsi kirjahupsu, vastustaen isää ja äitiä saadakseen lukea ja tulla mieheksi; talouden hoitaminen oli luonnollisestikin hänelle liian alhaista, hän tahtoi olla vapaa ja "riippumaton", siinä hänen pyrkimyksensä ja kunniansa. Sitä ei otettu huomioon, että hän opettajattarena taisteli ja raivasi itselleen edistyksen tietä, Betti täti kun kälynsä silmissä kerran oli tuommoinen hylky. Mutta Liisan mielestä ei lähtenyt koskaan hänen kaunis, ystävällinen katseensa ja tuo liikutus, mikä ilmausi silloin kun hän hyvästellessä nosti hänen siihen aikaan kolmentoista vuotiasta päätään, katsoi häntä silmiin ja sanoi: — Näyttääpä kuin itäisi sinussa jotain hyvää, lapsi!

Kun hän sai tiedon Liisan kihlauksesta ja häistä, lähetti hän mainitun leningin ja muita pienempiä lahjoja. Niitä seurasi lyhyt, sydämmellinen kirje: — Minä en voinut edes aavistaa, että sinä, rakas veljeni tyttö, menisit niin pian naimisiin. Mutta kun kerran niin on käynyt, toivon, että olet tehnyt vaalin tuumaillen ja vapaasta tahdosta, sillä avioliitto on vakava laitos, se vaatii uskollisuutta, rakkautta ja väsymätöntä velvollisuuden tuntoa, jos mieli tulla onnelliseksi. Niin, minä toivon, että sinä omaat nämä kaikki ja että sinusta siis tulee hyvä vaimo. Luultavastikin tulet naimisiin jouduttuasi riippumattommaksi kuin nyt olet ollut setäsi luona ja luulenpa, että miehestäsi tuntuu hauskalta antaa nuoren vaimonsa hiukan silmittyä suuren maailman oloihin. Jos sitte joskus osutte meidän hyvään pääkaupunkiimme, niin et varmaankaan unohtane käydä Betti tätiäkin katsomassa. Osoitteeni seuraa mukana.

Liisa oli moneen kertaan lukenut tuon kirjeen, varsinkin viime aikoina. Hän otti sen taasen nytkin tuon mustan hameen taskusta ja painoi Betti tädin osoitteen tarkasti mieleensä. Sitten etsi hän rahapussinsa, tuon pienen ikivanhan harmaan silkkikukkaron, jonka hän oli perinyt äidiltään, ja laski sen sisällön.

Neiti Orell oli juuri muutamia päiviä takaperin huomauttanut tohtorille, että Liisan päällysvaippa alkoi olla kovin keho ja tohtori oli jonkun tavattoman anteliaisuuden-puuskauksen valtaamana antanut Liisalle rahaa uuden hankkimiseksi. Hän oli hyvin kiitollinen tuosta summasta ja kun hän oli pistänyt kukkaron samaan taskuun, missä oli Betti tädin kirjekin, kallistausi hän hellästi kätkyen yli ja työnsi sen hiljoilleen liekumaan: — Nyt saa pikku ystäväiseni nukkua — nukkua oikein kelpo unen. — Ja hän lauloi kauniilla, vienolla alttoäänellään:

Nuku, nuku pienoisein,
Hiljaa, sirost', armaisein,
Kirkkaaks' nuku silmyet,
Kuni taivaan tähtyet;
Ja kun vihdoin uinuilet
Kukkii poskes' ruususet.

Pian vaipuikin tyttö syvään uneen, joten äidille taasen tuli aikaa muihin hommiin. Kaikkein ensimmäiseksi pukeutui hän tuohon mustaan villapukuun, valmisti sitte tohtorille illallisen valmiiksi ja meni vihdoin ikkunan ääreen, jossa hän vakavasti katseli pitkiä varjoja, joita laskeva aurinko loi maanteille, sekä kylän rumia, yhteenahdettuja huoneriviä. Lähes neljä vuotta oli hän viettänyt tällä paikalla, neljä pitkää, toivottoman synkkää vuotta, synkimmät vuodet hänen elämässään.

Täällä olivat hänen nuoruuden-unelmansa tomuksi rauenneet, täällä hänessä herännyt tietoisuus siitä taakasta, jonka hän vapaaehtoisesti oli hartioilleen ottanut, täällä oli hän kokenut äidin onnea, täällä nähnyt tuon onnen, kaikkein rakkaimman, häneltä riistettävän. Täällä ei ollut mitään, mikä olisi häntä kiinnittänyt, mitä hän olisi kaivannut, ei ainoatakaan puuta, ei kiveä. Kuni aron raisut varsat hurjina pureskelevat suitsirautojaan ja ainoastaan väkisin tottelevat ohjausta, samoin oli Liisakin jo kuukausia pyrhistellyt ympäröiväin olojen painosta vapautuakseen.

Mutta nyt oli muutos tapahtunut, hän hengitti syvään, kevyesti; jo muutamia viikkoja takaperin olivat hänen epävarmat vapautumissuunnitelmansa saavuttaneet ilmaumismuotonsa.

Pian oli aurinko kadonnut metsän taa ja vaalea keväthämy levittihe yli maiden. Liisa nousi päättävästi, kiersi saalin harteillensa ja solmi tumman liinan päähänsä, niin että hän näytti siististi puetulta talonpoikaisnaiselta. Sitte otti hän pikku Paulan kätkyestä, kääri hänen huolellisesti lämpimään huopapeitteeseen ja otti hänet semmoisena käsivarrelleen. Sen jälkeen läksi hän hiljaan talosta pientä takaovea myöten, joka vei suoraan aukealle kentälle.

Hän kulki joutuisasti, mutta ilman mitään näennäistä kiirettä pitkin ojan pientareita noiden laajain peltojen läpi. Kenties joku huomasi hänen, mutta niinkin ollen ei tuo yksinkertaisesti puettu nainen herättänyt mitään erikoisempaa huomiota, joten Liisa tunnin aikaa kävelyään saapui erästä oikotietä suurelle maantielle.

Häntä hiukan epäilytti antautua kulkemaan tietä pitkin, sillä ilta oli vielä koko lailla valoisa. Mutta hänen tuumiessaan siinä metsän reunassa, tuli muuan talonpoika ajaen pitkin tietä hiljalleen kylästä päin. Salamana välähti hänessä ajatus, että tässä kenties avautuisi hyvä tilaisuus pikemmin päästä koko seudulta ja siten tulla lähemmä matkan päämaalia, tuota kaukaista rautatienasemaa. Kun hän tarkkaan katseltuaan huomasi miehen aivan tuntemattomaksi, läheni hän häntä ja tervehti hyvää iltaa kohteliaasti. Sitte kysyi hän mihin mies matkustaa ja saatuaan itselleen soveltuvan vastauksen ja kuultuaan, että ukko taipui ottamaan hänet kärryilleen, nousi hän reippaasti hänen viereensä, nukkuva Paula käsivarrellaan.

Ukko näytti olevan hyväntahtoinen vanhus ja niihin harvoin kysymyksiin, jotka hän Liisalle teki, voi tämä totuudenmukaisesti vastata. Liisa ilmoitti rehellisesti matkan varsinaiseksi tarkoitukseksi pääkaupungin, mutta että hän mietiskeli, miten hän voisi päästä läheiselle rautatienasemalle ja kysyi, voisiko hän tietää olisiko hänen kotikylässään — pari penikulmaa Lehtolasta — ketään, joka olisi halukas kyyditsemään häntä kohtuhinnasta. Ukko tuumiskeli hetkisen ja sanoi sitte, että "naapurin Kalle se kyllä kyytiin kyhäytyy, se kun onkin oikein semmoinen kyydinajaja". Liisan matkaa näytti onni suosivan, hän oli tyytyväinen ja he jatkoivat matkaa parhaassa sovussa, pikku Paulan nauttiessa yhä häiriytymättömänä lapsen virkistävää, levollista unta.

Niin oli Liisa pannut lähtönsä toimeen kuin mitä yksinkertaisimman ja vähäpätöisimmän asian, vaikka se kylläkin kokeneemmasta ja maailman oloihin perehtyneemmästä olisi näyttänyt mahdottomalta. Mutta Liisa, hän hyki kotiansa, tunsu vastenmieliseltä elää kauvemmin yksissä miehensä kanssa ja tahtoi siksi koko nuoren sielunsa elonvoimaisella tarmolla vapautua noista vihattavista siteistä — varsinkin kun hän ei tuntenut mitään sisäistä ääntä, joka olisi puhunut velvollisuuksien täyttämistä. Sen vuoksi olikin hän jättänyt kotinsa, hänen menettelönsä oli täydellisesti hänen luonteensa mukaista — hän oli luonnonlapsi, hänen lahjansa olivat kehittymättä, kenties olivat ne rikkaat, hänen täytyi raivata itselleen oman ominaisen tien tai — sortua.

* * * * *

Valoisan, tyynen kevätyön helmassa lepäsi kylä tohtorin palatessa vihdoinkin kotiinsa. Tavallisine raskaine askeleineen kulki hän eteisen läpi omaan huoneeseensa, jättääkseen sinne hattunsa ja päällystakkinsa. Liisa luonnollisestikin odotti, milloin hän saisi panna iltasen pöytään, semmoinen oli hänellä tapa. Ei ainoatakaan tulta ollut sytytetty, mutta lapsi luultavasti nukkui hyvin ja Liisasta itsestään oli mieluista hämyhetken pidolla kulutella aikaansa.

Talo tunnusti tohtorista tänä iltana ihmeteltävän hiljaiselta. Ruokailuhuoneeseen tultuaan etsi hänen silmänsä ikkunan äärestä tuota sorjaa vartaloa, joka tavallisesti kevyesti nousi heti hänen ovea avatessaan. Mutta nyt oli hänen paikkansa tyhjä.

— Liisa, missä sinä olet, Liisa! huusi hän. Ei vastausta. Hän avasi keittiön oven ja kurkisti sinne, mutta sielläkään ei ollut ainoata ihmistä, ei edes Lotan äänestä kuorsauksista kuulunut. Harmistuneena kääntyi hän ympäri. Voiko Liisa todellakin olla niin ajattelematon, että lähtee kävelylle näin myöhään ja jättää lapsen yksikseen kotiin?

Hän meni kätken luo, mutta pysähtyi hämmästyneenä: pienoista ei ollutkaan siellä, peite oli viskattu syrjään ja vuode oli tyhjänä.

— Tuhat tulimmaista — tohtori löi otsaansa — onko tuo nyt laittaa mennä sydänyönä vieraisille rintalapsi mukana, luonnollisestikin on Liisa neiti Orellin luona, kiusattuja nuo naiset ja niiden ijankaikkiset pärpätökset. Tohtori oli nälkäinen, hän oli ottanut ystävänsä nimismiehen luona ryypyn, pari, ja konjakki se kyllä ruokaa vaatii. Hän istui kuitenkin pöytään, joskin murrutuulella ja kävi käsiksi Liisan maukkaisiin ruokiin, katsellen silloin tällöin levottomasti ikkunaan, nähdäkseen milloin Liisa palajaisi. Mutta Liisaapa ei kuulunutkaan ja lisääntyvä katkeruus mielessään päätti tohtori lähteä naapuriin kadonneita etsimään.

Pihalle tultuaan huomasi hän apteekkarin tulet jo olevan sammuksissa, koko talo näytti olevan unen helmoissa. Hän seiso hetkisen apteekkarin yökellon vieressä tuumien, mutta sitte soitti hän kelloa harmistuneen malttamattomuudella. Apteekkari itse tulikin heti päästämään hänet sisään, luullen jollekin kuolevalle lääkkeitä haettavan.

— Sinäkö se oletkin, Galle, mitä sinä nyt? kysyi hän hämmästyneenä, tuijottaen tohtoriin unisilla silmillään.

— Sallitko sinä siskosi pitävän aina puoleenyöhön kestäviä illanviettoja äideille ja kapalolapsille? sähisi tohtori äkäisesti. Hän tapasi vihdoinkin jonkun, jonka silmille voi kiukkunsa syytää.

— En käsitä tarkoitustasi, Galle, sanoi hiljaluontoinen apteekkari, joka yhä vieläkin luuli elävänsä unien maailmassa.

— Suoraan puhuen merkitsee se, että sinun sisaresi näkee hyväksi pidättää minun vaimoani ja lastani täällä, vaikka kello jo on lähemmä kahtatoista.

— Minun sisareni — Miina — hänhän on rovestilassa vieraisilla ja tulee kotiin vasta huomispäivänä, huudahti Orell.

Tohtori istuutui raskaasti läheiselle tuolille. — Liisa on poissa, sanoi hän vihdoinkin, — hän on ottanut lapsen mukaansa; missä lienevätkään?

Apteekkarin vaaleat silmät levisivät sepo seljälleen; hän näytti kokonaan hämmästyneeltä, mutta havahtui pian täyteen tietoonsa. — Onko sinun vaimosi, onko tohtorinna poissa?

— Niin, hitossa, sitä juuri olen jo puolen tuntia päähäsi ajanut, ärjyi tohtori. — Hän ja tyttö ovat kadonneet ja talo on jätetty ypö yksin.

— Se on todellakin, hm, se on perin merkillinen juttu, sanoi apteekkari, joka oli jo saanut hiukan vaatteita päälleen ja nyt parhaillaan etsi saappaitaan. — Täällä ei ole juuri muitakaan semmoisia naapureita, joiden luona voisi olettaa, hm, niin, hm, sinun vaimosi ei käy kenenkään luona. Minä seuraan sinua teille, piialta saamme kaikissa tapauksissa jotain tietoja.

— Sekin on kadonnut, vastasi tohtori lyhyesti.

— Yhä sotkuisempaa, näyttääpä kuin olisi aivan liitto tekeillä, mumisi Orell.

He menivät yhdessä tohtorilaan, kurkistivat uudelleen keittiöön, vakuuttautuivat, että talo todellakin oli tyhjä ja seisoivat hetkisen neuvottomina vastattain, kunnes apteekkarin silmiin äkkiä osui pieni ikkunalaudalla kellottava kirje.

— Katsohan tuota paperilippua, kenties se antaa valoa tälle salaperäisyydelle.

Tohtori repäsi kuoren auki, jolloin pieni esine helähtäen putosi lattialle. Oli siksi pimeä, että oli mahdoton saada selvää niistä moniaista riveistä, jotka paperilla häämöttivät. Kärsimättömänä huusi tohtori valoa ja Orellin onnistuikin löytää keittiöstä pikku lamppunen.

Kun apteekkari kääntyi, huomasi hän lattialla tohtorin jalkain juuressa pienen kultaristin. Se kuului Liisalle ja siihen oli kaiverrettu "muisto" sana.

— Katsohan, täällä on jotain vaimosi omaisuutta, sanoi hän, ojentaen ristin tohtorille. Mutta tämä työnsi hänen kätensä syrjään, koko hänen huomionsa oli kiintynyt kirjeeseen. Apteekkari katseli häntä kysyvästi: — Mitä se on, Galle, mitä siellä kirjoitetaan?

— Kirje ei ole minulle, vastasi tohtori — se on sinun sisarellesi.

Apteekkari otti ihmetellen kirjeen ja luki seuraavat rivit: — Hyvä Miina! Muistatko Elsa Setä Tuomon tuvassa? Minä olen päättänyt tehdä aivan samoin kuin hän, minä lähden orjuudesta pienen Paulani kanssa, täällä hän ei voi kasvaa, hän ei saa oppia tuntemaan äitiään taitamattomaksi ja onnettomaksi naiseksi. Minä olen jo pitkän aikaa ajatellut tätä asiaa, mutta minun täytyi odottaa siksi, kunnes Paula tuli niin suureksi, että voin hänet ottaa mukaan. Älä kysy mihin menen — sillä enpä tiedä sitä liioin itsekään mihin joudumme. Mutta minä luulen, että maailmassa täytyy olla joku nurkka, jossa äiti voi työskennellä lapsensa eteen, jossa he molemmat voivat tuntea itsensä vapaiksi ja onnellisiksi. Sinä tiedät, ett'ei minun elämänvaatimukseni ole suuret — minä en ole lellitellen pilattu! Kiitos ystävydestäsi, se on ollut virkistävä kukka minun ohdakkeisella polullani, tämän muiston elähyttämänä pyydän sinun hoitamaan poikani hautaa, tuota ainoaa, jonka kaipauksella jätän. Mutta jos on totta, kuten sinä luulet, että hänen henkensä elää toisessa maailmassa, siellä missä ajan ja avaruuden rajoja ei määritellä, niin kenties seuraa hänen henkensä minua nykyiseenkin olinpaikkaani. Pidä mukana seuraava pieni risti muistona siltä, jolle aina osoitit ystävyyttä. Muista joskus Liisaa.

— Jäähyväiset pikku Paulalta kummilleen!

Kirje putosi apteekkarin kädestä. Hän katsoi tohtoriin ja yskähti merkitsevästi.

— Kaunis juttu, Orell; siinä nyt näet minkä verran vaimosta on hyötyä, älä mene koskaan naimisiin, vanhapoika, älä milloinkaan. Tohtori laski suuren nyrkkinsä naapurin olkapäälle, hän näytti jättiläiseltä

tuon kaiskeran apteekkarin rinnalla.

— Kuuletko, vaimoni on pettänyt minun, hän on — karannut!

— Se on katalasti, jumalattoman katalasti, mutisi apteekkari, joka ei oikeastaan tietänyt mitä hänen piti sanoa.

— Mene kotiisi ja paneudu makuulle, sanoi tohtori terävän ankarasti, — täällä ei ole mitään tekemistä. Jos jotakin haluttaa luulla, että minä lähtisin juoksemaan mäkiä ja kukkuloita etsien matkoihinsa juossutta vaimoa, niin on hän saanut kokonaan väärän käsityksen Frans Gallesta!

Voimakkaalla liikkeellä työnsi hän apteekkarin edellään ovelle, avasi sen kiireisesti ja pakotti hänen astumaan ulos. Vastustaminen ei olisi merkinnyt mitään, siksi poistuikin Orell niin pian kuin mahdollista vielä aivan hämmästyneenä tuon uskomattoman tapauksen tähden. Hän jätti tohtorin liikutettuine tunteineen yksikseen tuohon autioon taloon.

Ja liikutettu oli todellakin tohtori, vieläpä aivan rajun liikutuksen vallassa, siitä ei epäilystäkään, mutta jos tuota tyyneä miestä olisi tämmöisenä hetkenä ruvennut surkuttelemaan, niin olisi se saanut hänet hurjaan raivoon. Hänen tunteitaan ei kukaan uskaltanut kysyä, sen tiesi apteekkari.

Tohtorin purkaessa vihaansa ja rajatonta katkeruuttaan tyhjille seinille, nukkui Liisa tynesti kuin pieni tyttönsä tuon kunnan talonpojan vierasvaraisessa talossa. Seuraavana päivänä nousi hän aikaisin kärryihin, jotka veivät hänet rautatien asemalla. Mutta vasta seuraavan päivän illalla ennätti hän matkansa perille, pääkaupunkiin.

Jos matkustus nopeasti kiitävässä junassa sai hänet jonkunlaiseen huumaukseen, niin sitäkin hämmentyneemmäksi tunsikin hän itsensä ihmisillä täytetyn odotussalin hälinässä. Useita iloisia jälleennäkemisiä näki hän ympärillään, mutta hänelle, tuolle avuttomalle, yksinäiselle vieraalle, ei ainoatakaan ystävällistä kättä ojennettu. Mutta muuan poliisimies huomasi hänen neuvottomuutensa ja hankki hänelle ajurin, joka Betti tädin osoitteen kuultuaan ajoi joutuisaa juoksua pitkin tuntemattomia, valaistuja katuja.

Neiti Betti Modén istui vanhan tapansa mukaan teen jälkeen kirjoituspöytänsä ääressä pienessä kodikkaassa arkihuoneessaan. Hän asui neljännessä kerroksessa muutamassa suuressa kivitalossa Aleksanderin kadun varrella. Hän hymyili juuri eräälle onnistuneelle kuvaukselle, jonka hän oli kirjoittanut siihen aikakauslehteen, jonka uuraana avunantajana hän oli. Illan rauhaisa tyyneys täytti hänen mielensä. Mutta samalla temmattiin ovi äkkiä auki ja hänen vanha, uskollinen palvelijattarensa Senoobia törmäsi huoneeseen hämmästyks kurtuisilla, ilmeikkäillä kasvoillaan.

— Entä nyt, rakas Senoobia, joko sinua ahdistaa poliisi kun tulet semmoisella hopulla? kysyi hänen emäntänsä, katsahtaen ihmetellen työstään.

— Ah, neiti Betti — neiti ei voi ollenkaan käsittää, läähätti palvelijatar — koko eteinen on täynnä vieraita.

— No hyvänen aika, käske ne sisään, kehoitti Betti neiti, nousten heti seisoaalleen ja pannen kynän kädestään. — Mutta ketä ne sitte mahtanevat olla, minulle ei ole ilmoitettu mitään käyntejä — ne ovat varmaankin tulleet junalla.

— Kaiken näköistä sitä pitää ollakin — mumisi palvelijatar rientäessään ulos. Tavallisine keveine askeleineen seurasi Betti neiti häntä eteiseen, kohensi silmälasejaan ja katseli odottavasti Senoobian vieraita, jotka juuri astuivat sisään. Senoobian koko suuri vierasjoukko supistuikin yksinkertaisesti puettuun naiseen, jolla oli lapsi käsivarrellaan.

— Hyvää iltaa, hyvää iltaa, tervehti ystävällinen emäntä, tirkistäen vierasta likinäköisine silmineen ja ojentaen Liisalle kätensä tervehdykseksi. Hän ei aavistanut vähääkään kuka vieras oli.

Liisa lähenei, tarttui hänen käteensä ja sanoi melkein lapsellisen kainosti: Betti täti, ettekö tunne minua? Minä olen Liisa pappilasta ja tämä lapsi on oma pieni tyttöni.

— Pikku Liisa, veljenitytär — mutta miten suureksi sinä olet tullutkaan, eipä kumma jos en tuntenut — sydämmellisen tervetullut sekä sinä että pienoinen.

Hän puristi Liisan rintaansa vasten ja suuteli hänen punottavaa poskeaan: — Sinä olet siis matkustanut pääkaupunkiin, tyttöeni, ja tullut vanhaa tatiäsi katsomaan, se oli kiltisti tehty! Hän auttoi Liisaa päällysvaipan riisumisessa ja vei hänet sitte sisään jotta hän voisi asettaa nukkuvan lapsen sohvalle lepäämään.

— Kas niin, pikkuinen lepäilee siinä erinomaisesti, kunnes ennätämme saada hänelle sopivamman

vuoteen ja Senoobia on kerjennyt laittaa sinulle lämmintä teetä, puheli emäntä. Mutta kerrohan nyt matkastasi, ja mikset sinä kirjoittanut edeltäpäin tulostasi, jotta olisin tietänyt tulla asemalle vastaanottamaan.

Liisa, joka ei ollut vielä istuutunut, seisoi yhä lapsensa luona pitkät silmäripset alasluotuina ja posket hohtavina. Äkkiä kohotti hän katseensa ja katsoi tätiä avoimesti kasvoihin: — Betti täti, minä — olen — lähtenyt pois — mieheni luota — sanoi hän harvaan ja painokkaasti.

— Mitä puhutkaan, hyvä lapsi; minä en käsitä sitä! huudahti täti todellisen hämmästyksen valtaamana.

Liisa toisti sanansa, mutta tällä kertaa harvempaan ja korkeammalla äänellä, juuri kuin olisi luullut tädin siten käsittävän paremmin hänen tarkoituksensa.

— Eikö tohtori sitte tiedä mitään sinun matkastasi?

— Ei, siitä ei hän tietänyt aavistamallakaan, minä en puhunut asiasta kellekään ihmiselle, vaikka jo aikoja sitte tein päätökseni. Minä jätin kotini keskiviikko-iltana kun tohtori oli sairaan luona, ajoin koko tuorstaisen päivän ja olen nyt täällä. Liisa puheli varsin tyyneesti, aivan kuin olisi hänen menettelönsä ollut niin perin luonnollista.

Betti täti ei hevoin menettänyt mielentilansa tasapainoa, mutta nyt oli hänkin aivan ällistynyt. — Rakas Liisa, sanoi hän, tämä tuntuu perin merkilliseltä, sinulla on kai täytynyt olla tähdellisiä syitä menettelösi.

Liisa painoi molemmat kätensä kiihkeästi ohimoilleen. — Syitä, toisti hän — niin, syitäpä kylläkin, koko maailmassa ei löydy ainoatakaan paikkaa, jota minä kammoksuisin niin kuin tuota, jota sanotaan minun kodikseni. Voi, jos sinä, hyvä Betti täti, koettaisit semmoista elämää kuin minä olen elänyt nämä viimeiset vuodet, onnettomana, vapaudettomana, miehen kanssa, joka on niin kova, niin harvasanainen, niin kauhean tunteeton — hän ratkesi itkuun ja koko tuo onnettomuus, koko hänen päivänpaisteen ja elonlämmön kaipuunsa tuntui olevan entistä elävämpänä hänen edessään. Se ei ollut milloinkaan puhjennut sanoiksi, mutta siksi tuntuikin se nyt hänestä monta vertaa suuremmalta ja epätoivoisemmalta.

Betti täti ei sanonut mitään, hän painoi ainoastaan hiljaan ja hellästi Liisan pään rintaansa vasten. Josko hän oli syytön eli syyllinen, sen tahtoi hän jälempin ratkaista, hienotunteisesti käsitti hän nyt ainoastaan, että Liisa ennen kaikkea tarvitsi saada itkeä sydämensä tyhjäksi jonkun äidillisen sydämen tukemana.

Pikku Paula liukahutti itseään unissaan. Heti herkesi nuoren rouvan rajut nyyhkytykset kuin tai'an tyrehtämänä. Hän riensi lapsensa luo ja otti hänet sydämmellisen hellästi syliinsä.

— Tiedätkö mitä, sanoi Betti täti, joka liikutettuna katseli nuoren äidin hellyyttä, nyt me emme puhu tänä iltana enää sanaakaan matkasi syistä; sinä olet väsynyt ja liikutettu ja tarvitset ensi työksi lepoa. Tuossa tuleekin Senoobia ilmoittamaan, että tee on valmista ja minä menen heti hommaamaan pienoisellesi vuodetta. Ihmeellistä, että meidänkin talossa on tuommoinen pieni lapsi; oletko sinäkään, Senoobia, koskaan nähnyt kauniimpaa pikku palleroista? — Vanha palvelijatar käänsi päänsä toisaalle uhmalla liikkeellä, mutta jo seuraavana aamuna oli hänen luonteensa syntyperäinen hyvyys voittanut noiden odottamattomien vierasten tulon synnyttämän tyytymättömyyden. Ja kun Liisa pyysi hiukan lämmintä vettä lapsensa pesua varten, oli Senoobia mitä avuliain pesuhommassa.

* * * * *

— Nyt — sanoi Betti täti, istuutuen mukavaan kirjoitustuoliinsa, nyt kun olemme nukkuneet ja syöneet aamiaista, tahdomme tuumitella hiukan sinun asioistasi, rakas veljenitytär.

Liisa nyökkäsi päätään; hän istui vastapäätä tätiään kalpeana, mutta tyyneenä ja katseli avonaisesti hänen ilmeikkäihin silmiinsä. — Kerro nyt, lapseni, kaikki, sillä siitä päättäen, että tulit luokseni, voi olettaa sinun luottavan minuun; kunpahan vain voisin osoittaa, että olen luottamuksesi ansainnut. Kuinka alkoi teidän aviollinen epäsopunne?

— Meidän välillämme ei ole ollut mitään epäsopua, täti; minä en ole koskaan kinastellut tohtorin kanssa, sillä kun hän yltyy pahalle päälle, vaikenen minä uhkamielin, sanoi Liisa vilpittömästi. Syy on kokonaan siinä, että minä vihaan sikäläistä elämää, tunnen itseni vangiksi ja kaipaen vapautta. Hän kertoi reippain, kuvaavin piirtein avioliittonsa vaiheet.

— Minä ajattelin toisinaan — se tapahtui heti poikani kuoleman jälkeen — että jos kylässämme olisi löytynyt kyllin syviä vesiä, niin olisin hukuttanut niihin itseni, mutta sikäläisissä lätäköissä saa tuskin

jalkansa märkeksi. Luulin, ett'en voisi tuota painoa kestää, näes, olin niin epätoivoinen. Mutta aika kului kuitenkin, sitte syntyi pikku Paula ja minulle selvisi, ett'en voinut pysähtyä kauvemaksi kotiini, ett'en voinut nähdä hänen kasvavan niin onnettomissa oloissa. Betti täti nojasi päätään kättänsä vastaan ja katseli jännitettyllä tarkkaavaisuudella veljensä tytärtä. Tuntui kuin olisi hänen eteensä äkkiä kuvautunut taulu nykyajan realisesta kirjallisuudessa, jonka lempiaiheena ovat avionäytelmät satoine vivahduksineen. Oliko Liisa todellakin tuommoinen intoileva, hermostunut nykyajan nainen; oliko tuo kaikki, mitä hän äsken kertoi, ajanhengen mädännäisyyden seurauksia tai oliko se mielikuvituksen liiallista kiihotusta? Hän tarkasteli kerran toisensa perästä noita kauniita kasvoja: ne olivat aivan tyynet, noissa suurissa, syvissä silmissä ei kuvastunut minkäänmoista intohimoa, ainoastaan jotain selittämätöntä kaihomielisyyttä.

— Oletko lueskellut paljon, Liisa? kysyi hän äkkiä.

Nuo mustat silmät salamoivat: — Lueskellut, toisti Liisa hiljaan — lukemistahan minä olen koko ikäni ikävöinyt!

— Minä en tarkoita oppineiden teosten lukemista, vaan romaaneja.

Liisa pudisti päätään: — Naapurimme, neiti Orell, lainasi minulle toisinaan käsiinsä saatavia kirjoja, matkakuvauksia, vanhoja runovihkoja, en tiedä kenen kirjoittamia, sillä nimilehdet olivat poisrepiytyneet; joukossa oli vielä muutamia yleistiedollisia teoksia, Setä Tuomon tupa sekä joitakuuta muitakin, joiden nimiä en tässä kiireessä muista. Mutta miksi kysyt tätä kaikkea?

Betti täti, joka hymyili tälle omituiselle kirjaluettelolle, sanoi ystävällisesti: — Sen vuoksi, lapseni, että kaikki nyt kertomasi tuntuu niin kuvitteelliselta kuin jos aihe olisi juontunut jonkun liian aaterikkaan romaanikirjoittajan aivoista. Mutta jatka nyt, kerro kaikki!

Liisa katseli häntä ihmetellen: — Minä olen jo kertonut kaikki, sanoi hän. Kun elämäni tuli sietämättömäksi, läksin minä, sehän on aivan luonnollista.

— Niin kyllä, sanoi Betti täti, joka ei voinut estää hymynväreitä kohoamasta huulilleen. — Voi pyhä yksinkertaisuus, mutta missä oli sitte sinun velvollisuudentuntosi, lapsi? Etkö tiedä, ett'ei vaimolla ole oikeutta "juosta miehensä luota", jolle hän vihkimisessä on luvannut uskollisuutta. Sinä olet lupauksenrikkoja, Liisa; sinä olet pettänyt miehesi.

Nuoren rouvan katse suuntautui alas ja tumma punastus kohosi hänen poskilleen, vasta nyt näki hän kauhukseen menettelönsä aivan uudessa valossa, mutta hänen muutoin lempeä sydämensä oli noina neljänä onnettomana vuonna sanomattomasti kovettunut.

Uhkamielin pudisti hän päätään ja vastasi: — Mutta minäpä olinkin lapsi, antaessani tohtorille lupaukseni; en ymmärtänyt, mitä lupasin, vielä vähemmin osasin aavistaa, että minua kohtaisi tuommoinen kohtalo, kova, julma kohtalo!

Betti tädin viisaissa silmissä kuvastui syvä vakavuus. — Minä syytän tästä itseäni enemmän kuin voin sanoa, puheli hän. — Minä olen tätisi, läheisin naispuolinen sukulaisesi ja sen vuoksi lankeaa osa syytä minunkin hartioilleni, sillä syyn juuret ovat kasvatuksessasi, sinä laiminlyöty tyttöparkani. Katsohan Liisa, kun minun vanhempani kuolivat aivan perättäin, olin minä köyhä tyttö, joka hellittämättömällä, huonosti palkitulla työlläni ansaitsin leipäni. Sinun isäsi, jonka niukat tulot hupenivat oman perheensä huoltamisessa, ei parhaimmallaan tahdollaan voinut auttaa minua ja sinun sedälläsi ei ollut silloin vielä omaa kotia, johon hän olisi voinut ottaa sisarensa. Ja tuskinpa olisin minä edes suostunut semmoiseen tarjoukseen, sillä minun sisimmässäni asui sama vastustamaton vapauden ja riippumattomuuden halu, jonka nyt olen huomannut sinulla olevan. Onneksi oli minulla kuitenkin, päin vastoin kuin sinulla, tilaisuutta kehittyä. Vanhempani hyvät ystävät pitivät minusta huolta ja antoivat minulle, varattomalle tyttörukalle, parasta kuin he antaa voivat — aitoa kelvollisen kasvatuksen, jota minä jälempin koetin itse täydentää. Isä ja äiti aikoinaan katsoivat sen ajan tapaan perin tarpeettomaksi huolehtia minun opetuksestani; mutta kun minä jäin oman onneni nojaan, aivan varattomana, siunasin minä tietojen kartuttamishaluani, sillä sen nojalla sain toimeentuloni opettajattarena.

Kun sinä orpona jouduit pappilaan, olin minä yhä vielä kotiopettajattarena; minulla ei ollut mitään omaa kotia enkä siis voinut antaa sinulle hoivaa enkä suojaa. Siksi olinkin kiitollinen, että sinä pääsit Janne sedän luo. Siihen aikaan en vielä tuntenut kälyäni ja vasta aikaa voittain kehittyivät minussakin täyteen varmuuteen nuo aatteet, jotka hän tuomitsee niin hyljättäviksi.

Katsohan, juuri silloin alkoi maailmassa puhalttaa uusi tuulahdus meidän naisten eduksi, vuosisatain kahleet alkoivat kalista ja auveta juotteistaan. Että naisellakin oli ajatteleva, rikkaaseen henki-elämään kyhäytyvä henki, että hänellä oli oikeus kehittyä miehen kanssa rinnan — tämä ja paljon muutakin soi kauniina sävelenä tuhansien sorrettujen, levottomain ja etsiväin naisten sydämissä.

Tuo raikas tuulahdus osui minunkin sydämmeeni; se alkoi sykkiä nopeammin, vasta nyt tunsin eläväni ja päätin uhrata vähät voimani, halvan työni, koko elonhehkuni ja kiintymykseni tuolle suurelle aatteelle. Ja luulenpa voivani sanoa, ett'en ole tästä päätöksestäni milloinkaan poikennut. Siitä on kulunut monta vuotta, minun nuoruuteni on ohitse, mutta minun innostukseni naisasiaan on yhtä eloisa, ja kun tuo aate on reippain askelin kiirehtänyt eteenpäin, olen minä uskollisesti sen kulkua seurannut, iloinnut jokaisesta myötäkäymisestä, taistellut väsymättä ja synkkinä aikoina katsahtanut toivon lohtuiseen lippuun.

Minä pääsin tilaisuuteen jatkaa lukujani perusteellisemmin, minä erosin kotiopettajattaren toimesta ja tulin opettajattareksi erääseen kouluun — nyt nautin minä pientä eläkettä ja olen innolla antautunut kirjoitteluun, kaikki siinä samassa tarkoituksessa, mikä on ollut elämäni ohjelmana. — Betti täti pyyhkäsi otsaansa kädellään, hänen silmänsä loistivat innostuksen tulta ja vieno puna kohosi hänen poskilleen. Tällä hetkellä ei ollut hänen ja noiden vastapäätä olevain nuorten kasvojen välillä juuri mitään eroitusta.

— Monta kertaa ajattelin sinua, lapseni — jatkoi täti — mutta tuon levottoman taistelun aikana ei minulla ollut ainoatakaan rauhaisaa nurkkaa, johon olisin voinut ottaa mukaani sinun tapaisesi pienen tytön. Minä olin siihen aikaan perin köyhä, monasti tyydytin ainoastaan pahimman nälkäni, mutta minun teräksinen terveyteni kesti kuitenkin onnellisesti kaikki puutteellisuudet. Minun tulevaisuudensuunnitelmani oli kerran saada kokoon varoja sen verran, että voisin ottaa sinut luokseni ja opettaa sinulle jotain hyödyllistä, niin että voisit itse pitää huolta toimeentulostasi. Minä kirjoitin siitä pappilaan, mutta siellä eivät ajatukseni saaneet kannatusta, kälyni ei tahtonut päästää sinua ennenkuin omat tyttänsä kerkeisivät kasvaa siksi suuriksi, että kykenenisivät häntä auttamaan. — Ja minustakin näytti oikealta, että olit apuna siellä, missä sinulle oli suotu lapsuuden koti, minä en myöskään tahtonut saattaa sinua ikävään asemaan tuon riidanhaluisen pastorinrouvan kanssa ja tämän lisäksi — minä en edes tuntenut sinun mieltäsi. Ja juuri se onkin minun vikani, minun olisi pitänyt tutustua sinun ajatuksiisi ja toiveihisi. Kun näin tuon pienen, käytännöllisen tytön avainkimppu kädessään pappilassa aina hääraävän talouden puuhissa, niin olipa todellakin vaikea arvata, mitkä tunteet liikkuvat tuossa nuoressa sielussa. Mutta silloinen ajattelemattomuuteni painaakin nyt raskaina nuhteina mieltäni. — Sitte tuli aivan äkkiä tieto naimisiin menostasi. Setä kirjoitti minulle, että kosijasi, tohtori Galle, oli kerrassaan kunnan mies, jonka pyyntöön he empimättä voivat suostua ja kälyni vielä lisäsi, että he kaikki olivat vakuutettuja vastaisesta onnestasi. Minä olisin kuitenkin tahtonut itse vakuuttautua tästä ja tulla häihisi, mutta kun olin lupautunut saattamaan erästä sairasta ystävääni kylpylään, niin en voinut toivoani täyttää.

— Olen näinä viime vuosina usein ajatellut sinua, olen aprikoinut sitä, tokko mahdoit löytää tuon onnen, jota täti ennusti. Olen usein tuntenut itseni levottomaksi tähtesi, mutta en koskaan ole voinut synkimmissäkään aavistuksissani arvata kohtaloasi semmoiseksi kuin se todella on. Katsohan, Liisa, minä olen ollut julma, minun olisi pitänyt ottaa sinut luokseni, suoda sinulle kokemusteni tukea ja opettaa sinun nuorelle sydämmellesi mitä elämä on!

Hän laski kätensä nuoren rouvan olkapäille ja katseli häntä suruisesti: — Ja miten paljon onnettomuutta tuo sinun elämän-tuntemattomuutesi on sinulle tuottanutkaan, lapsi rukkaneni, sanoi hän. Sinun turhaan kulunut nuoruutesi on maailman poltinmerkillä leimattu, sinä — olet miehesi luota karannut vaimo, jonka tämä voi viedä takasin milloin hän tahtoo.

— Koettakoonpahan hän vain pakottaa minua, sanoi Liisa kovasti — minä en palaja koskaan takaisin.

Betti täti katseli häntä huolestuneesti. — Ja sitä paitsi ei tohtori ajattele koko asiaa, jatkoi Liisa tyynemmin hetkisen perästä. Hän ei välitä enemmän minusta kuin lapsestakaan; jättäkäämme hänet oman onnensa nojaan, Betti täti; älkäämme puhuko hänestä tämän koommin.

— Eipä niinkään, rakas lapsi, sinun vastainen asemasi mieheesi tulee meidän juuri saada selväksi, vastasi Betti täti päättävästi.

— Kälyni on aina väittänyt, että minä halveksisin avioliittoa, mutta minä uskallan vakuuttaa itselläni olevan syvemmän käsityksen avioliiton pyhydestä kuin hänellä, vaikkapa itse olenkin jäänyt vanhaksippiaksi. Vaikkapa miehesi olisi minulle miten vastenmielinen tahansa, niin olen minä kuitenkin hänen puolellaan ja kirjoitan tänään hänelle ilmoittaakseni hänelle sinun täällä-olosi.

Liisan silmissä näkyi äkkiä sama ilme kuin vainotun pedon silmissä kun hän turhaan koettaa paeta vainoojiaan. Äkkiä kääntyi hänen katseensa lapseen, joka jokelteli pehmeällä matolla heidän jalkainsa juuressa.

Betti täti tarttui hänen käteensä: — Ole levollinen, lapseni, äläkä näytä niin kauhistuneelta. Luonnollisestikin esitän minä kaikki oikeassa valossaan, enkä epäile, ett'ei hän...

Hän vaikeni, sillä se, mitä hän nyt aikoi sanoa, kaikui niin epätoivoiselta hänen korvissaan. Se koski avioeroa ja hän tiesi hyvästi, ett'ei Liisa voinut käsittää vastaisen elämänsä katkeruutta, hän ei voinut ymmärtää mitä ankarasti tuomitsevat, vakavamieliset ihmiset ajattelivat miehestään eronneesta vaimosta. — Liisa rukka! Lapseni, sanoi hän hyväillen hiljaa Liisan kättä, joka vielä lepäsi hänen omassaan. Eikö sisimmässäsi kuulunut ainoatakaan ääntä, joka syyttäjänä olisi vastustanut aikomustasi? Jumala on jokaiseen ihmisrintaan kätkenyt herättävän äänen pahuuteen taipuvaisen luontomme ojentamiseksi; eikö omatuntosi sanonut, että sinä teit syntiä Jumalaa vastaan?

Liisan mustat silmät rävähtivät synkästi: — Siitä on jo aikoja kuin minulla on ollut mitään tekemistä Jumalan kanssa, vastasi hän terävästi. — Tohtori luulee, että luonnonvoimat johtavat maailmaa, että ne ovat sen oikeita haltijoita, ja onneton kun olen ollut, niin on minulla ollut hyväkin syy olettaa, että tunnottomat voimat ohjaavat tapausten kulkua.

Betti täti ei vastannut mitään, hän vain katseli Liisaa tavattoman hellällä ja ilmeikkäällä katseella, ikäänkuin olisi hän tahtonut sanoa: — Vihdoinkin olen, lapsi rukka, löytänyt onnettomuutesi perustuksen ja pääsyyn; voi, miten kauvas oletkin hairahtunut! Ja tuntui kuin olisi tuo katse alkanut liennyttää Liisan sydämmestä katkeruuden ja surun sinne kylmäämää jäätikköä. Hän peitti kasvonsa käsillään ja kääntyi pois.

Taistelu oikean, hyvän ja toden edestä, tuo taistelu, jota jokaisen syvähenkisemmän luonteen on suoritettava, jos mieli päästä selvyteen omasta itsestään ja elämästä, oli nyt herätetty. Betti täti oli saanut toivonsa toteutumaan ja tuon taistelun syntymään. Äänetönnä nousi hän ylös ja jätti huoneen, sillä hän tiesi, että on hetkiä, jolloin yksinäisyys on paras lääke haavoitetulle sydämmelle.

* * * * *

Kun neiti Orell palasi kotiin ja kuuli uutisen Liisan katoamisesta, valtasi hänet sanomaton kauhistus. Kerran toisensa perästä luki hän jälkeenjätettyä kirjettä — ainoaa selitystä hänen pakenemiselleen. Ja nyt muisti hän myöskin, että Liisa oli joskus viitannut sentapaista sekä miten sydämmellinen hänen viimeinen hyvästijättönsä oli. Niin, tavallisesti huomaamme tuommoisten pikkuseikkain merkityksen liian myöhään.

Apteekkari ei juuri uskonut, että tohtori pysyisi niin ehdottomasti lupauksessaan olla sen enempää kuulustelematta vaimoaan ja lastaan. Eikä ollut syytäkään, sillä salateitä sai hän tietää, että tohtori oli etsiyttänyt heitä semmoisistakin paikoista, jotka tuskin olisivat muiden mieleenkään johtuneet — niinkuin loitolla olevista kaivoista j.n.e. Luonnollista oli myöskin, että hän kävi asiaa kuulustelemassa Liisan sukulaisilta pappilassa. Mutta niin paljon kuin tohtori siitä matkastaan toivoikin, oli se aivan hyödytön ja hänen levottomuutensa puhkesi rajuksi vihaksi ja katkeruudeksi. Hän kirosi koko naissukua, joka hänen mielestään oli liian kurja polkemaan jalkaansa maahan ja ystävänsä nimismiehen neuvosta oli hän juuri kuuluttamaisillaan julkisesti karannutta vaimoaan. Mutta samalla tuli neiti Betti Modénin kirje ja muutti hänen ajatuksensa. Jotta Liisa olisi paennut tätinsä luo, se ei ollut johtunut enemmän hänen kuin muidenkaan mieleen, vaikka se olikin niin varsin luonnollista. Siksi ihmettelikin tohtori sekä kirjettä että sen sisällystä sitä enemmän.

Betti tädin kirje oli arvokas, tasainen ja selväpuheinen. Hän ei ryhtynyt kuvaamaan Liisan onnettomuutta tunteellisilla väreillä, arvaten siten kiihottavansa tohtorin vastustushenkeä, mutta hän kuvasi lyhyin piirtein Liisan elämän aina lapsesta pitäin, mitä hän ajatteli, tunsu ja toivoi. Hän ilmoitti myös peittelemättä tohtorille, ett'ei Liisa enemmän hyvällä kuin pahalla näyttänyt voivan palata takaisin kotiinsa, jonka vuoksi avioero — niin ikävää kuin se muuten olikin — näytti nykyisissä oloissa parhaimmalta kumpaisellekin. Lopuksi pyysi hän tohtorin itse saapumaan pääkaupunkiin persoonallisesti neuvottelemaan vaimonsa kanssa. Avioero ei tosin olisi mitään helppoa, sen tiesi hän — varsinkaan kun oli olemassa lapsi — mutta hän oli kuitenkin tahtonut esittää asian tohtorille oikeassa valossaan eikä voinut muuta toivoa kuin parhaita mahdollista päätöstä.

Tohtori vaipui syviin mietteisiin luettuaan tuon selvällä, melkein miesmäisellä käsialalla kirjoitetun kirjeen. Seuraavana päivänä kirjoitti hän vastauksensa. — Kiittäen tiedonannoistanne — kirjoitti hän — saan ilmoittaa, ett'ei minulla puolestani ole mitään avioeroa vastaan. Mitä tulee hänen käytökseensä: ilman pienintäkään aihetta häväistä sitä kunniallista nimeä, jonka minä hänelle annoin, niin siitä en tahdo puhua mitään, sitä vähemmin olen löytänyt hänen karkaamisensa syytä — vasta teidän kirjeestänne selvisi minulle, ett'ei hän ollut tyytyväinen meikäläisiin oloihin. Sikäli kun naisia tunnen, olen tullut vakuutetuksi siitä, että he kaiken kaikkineen ovat perin konstikkaita olennoita! Kun olisi hullutusta rasittaa minua kuuden kuukauden vanhan lapsen hoidolla, niin en ymmärrä miks'ei äiti voisi pitää häntä luonaan ja muuten minä olen puolestani valmis antamaan hänelle elatuksen apua. Edellä olleesta lienette, neitiseni, huomannut, että minun ja vaimoni tapaaminen on vähintäänkin — tarpeetonta.

— Piste — sanoi Betti täti painokkaasti, lopetettuaan lukemisen. Nyt tunnen mikä tohtori on miehiään

— ei juuri mikään tyranni, vaan suoraan sanoen tavallinen itsekäs ihminen, joka on luonteeltaan äkäinen ja käytökseltään karkea. Eikö niin, tyttöseni?

Liisa nyökkäsi myöntävästi:

— Siitä näet, ett'ei hän välitä meistä, sanoi hän ja veti syvän, keventävän henkäyksen. Hänen mustissa silmissään loisti kostea kimallus ja valtavan hellyyden haltioissa puristi hän pikku Paulaa sydäntänsä vasten.

Betti täti näytti ajattelevalta: — Minä en ole niin vakuutettu tohtorin tunteista kuin sinä, minä luulen, että hänen miehenylpeytensä on saanut kovan kolauksen ja että hän tuntee pistokset. — Sinä näytät niin iloiselta ja onnelliselta, lapseni, ja kuitenkin on tulevaisuutesi perin epävarma ja synkkä.

— Mutta minä olen kuitenkin vapaa, Betti täti — sinä tiedät, mitä se merkitsee!

— Vapaa miehestäsi kyllä, mutta minä ajattelen kokonaan toisenlaista vapautta. Minä ajattelen koko sitä pitkää kehityskautta, joka vaaditaan ennenkuin sinun luontoiset lahjasi kehittyvät oikeaan suuntaan, ennenkuin sinusta tulee kypsytynyt, ajatteleva nainen kaiken sen perusteella, mitä elämällä on vielä sinulle opetettavaa ja ennenkuin Jumalan henki tekee sielusi vapaaksi!

Liisa kumartui ja suuteli tädin kättä; kyyneleisin katsein ja väräjävin äänin kuiskasi hän hiljaan: — Auta minua tulemaan hyväksi!

— Jumala yksin voi tukea meitä elinkautisessa taistelussamme pahaa vastaan, vastasi täti vakavasti. — Mutta minäkin kyllä teen minkä voin hyväksesi, ole siitä varma.

Siten tuli tuon nuoren rouvan kohtalo päätetyksi. Mutta kaukana Lehtolassa istui tohtori Galle paksun tupakinsavu-pilven ympäröimänä ja odotteli pelutovereitaan.

Lotta, joka kauvan mietittyään jäi taloudenhoitajattareksi, oli saanut totiveden hankkimisen toimekseen. Kaikki meni tavallista latuaan ilman Liisaa, vieläpä varsin hyvin, kuten tohtori vakuutteli, asian sattuessa puheeksi. Ken haluaa juosta matkoihinsa, se juoskoon; hän vain ei välitä rahtuakaan entisestä, se on ollutta ja mennyttä.

Niin arveli tuo tuima tohtori, mutta miksi kohosi toisinaan synkkä varjo hänen vielä äsken niin tyytyväisille kasvoilleen? Se oli joku satunnainen muisto, joku, jonka hän oli ennen omistanut, mutta kadottanut — pikku Paul. Hänen sydämessään oli siis kuitenkin muuan hellempikin kolkka, ja tämä muisto johti aina mieleen erään toisenkin pienen olennon, joka myöskin oli tähyillyt ympärilleen tässä vanhassa talossa, mutta joka nyt oli ainaseksi kuollut hänelle.

Jouduttuaan melkein tietämättään ajatuksissaan näin pitkälle, pudisteli tohtori harmistuneena itseään: oliko hän mies eli ei? Oliko häntä katalasti petetty eli ei? Nuo kirottut naiset, mitäpä hän lapsesta välittäisi, sehän oli vain — tyttö.

* * * * *

Talviaurinko loi valoaan pääkaupungin eloisille, vilkasliikkeisille kaduille ja kuvasteli myymäläin suurissa akkunoissa, joihin kaiken maailman ihanuus oli levitetty halukkaiden katseltavaksi.

Erään semmoisen akkunan eteen oli tänään, kuten tavallisesti muulloinkin, kokoontunut suuri parvi naisia, jotka ihmettelivät muutamaa miellyttävää käsitekelettä, kotimaiseen kuosiin tehtyä mattoa, joka oli runsaasti kirjaeltu sulavilla väreillä. Ikkunan luona istui myyntipöydän takana muuan kolmenkymmenen ikäinen nainen uutterasti kirjoitellen. Ostajan sisäänastuessa keskeytti hän kuitenkin heti kirjoituksensa, mennen erittäin ystävällisellä ja auliilla tavalla ostajia palvelemaan.

Hän oli pitkä ja solakka, ryhti oli kaunis ja vaatetus hienon aistikas, mielellään katseli hänen kauniin pystyä päätään, tummia somia hiuksiaan, säännöllisiä kasvonpiirteitään ja suuria, loistavia silmiään. Hänen arvokkaasta käytöksestään voi heti arvata, että hän oli sivistynyt nainen, ja harvalla ihmiselläpä olikaan käytöksessä niin paljon yksinkertaista arvokkuutta ja luonnollista viehkeyttä kuin juuri tämän myymälän johtajattarella, rouva Liisa Modénilla. Sillä nainen oli Liisa, paljon entistä Liisaa muistuttava, mutta myös toiselta puolen niin paljon siitä eroava kuin eroavat toisistaan kukat, joista toinen on valon ja raittiin ilman puutteesta kuihtunut, toinen vapaasti nauttinut päivän valoa ja aamukastetta.

Hänen sopusointuinen ulkomuotonsa ja vehmas värinsä ilmaisi parhainta terveyttä, älykkäissä kasvoissa loisti elonhehkua, kun taasen muuan vakava piirre kauniin suunsa ympärille antoi hänen kasvoilleen tavattoman miellyttävän sävyn.

Viimmeinen ostaja oli mennyt, oli päivällisaika ja sen vuoksi ostajiakin vähemmin. Liisa istuutui taasen kirjoituksensa ääreen, mutta hänen ajatuksensa harhailivat siellä täällä, enimmäkseen

kuluneissa tapahtumissa.

Kahdeksan vuotta, merkikkäimmät hänen elämässään, kahdeksan vuotta täynnä vaihtelevaisuuksia sekä ulkoisissa oloissa että sisäisissä vieläkin enemmän. Hän ajatteli pääkaupungissa olonsa ensi kuukausia, jolloin hän vielä oli kuin lapsi, aivan kuin pieni Paulansa, sillä kuten lapsi oppii päivä päivältä enemmän eroittamaan ympäristöään, samoin oppi hän tuntemaan häntä ympäröivän maailman moninaisia vivahduksia.

Hänen ensi pyrintönsä uusissa oloissa oli hankkia itselleen ja lapselleen "jokapäiväinen leipä", varsinkin kun hän ei voinut tohtorilta ottaa mitään apua pikku Paulan nimiin. Betti täti, joka kerran itse oli sitkeästi taistellut aineellisen riippumattomuuden tähden, auttoi häntä uskollisesti. Mutta Liisalle tämä taistelu tuli paljon vaikeammaksi, sillä häneltä puuttui kaikki ne edut, jotka hyvä kasvatus suo. Ilman perusteellisia tietoja on todellakin meidän päivinä kerrassaan vaikea saada minkäänmoista toimialaa, sen sai Liisa kyllin kokea, vaikka hän kyllä ei kainostellut ryhtyä käsiksi mihin työhön tahansa. Niinpä koetti hän liinavaatteiden ompelamista, hienompain vaatteiden pesua, villalankaneulousta, töitä, joita hän kykeni kyllä tekemään, mutta joita sen pahempi voi koneilla valmistaa paljon nopeammin ja helpommasta hinnasta. Muutaman ajan leipoi hän pikkuleipiä ja oli joitakuita kuukausia lukijana muutamalla vanhalla, sokealla rouvalla. Ensimmäisen vakinaisemman paikan sai hän muutamassa lankakaupassa; palkka ei tosin ollut suuri, mutta Liisa olisi kuitenkin ollut perin tyytyväinen, joll'ei hän olisi ollut pakotettu viettämään suurinta osaa päivästä Paulasta erotettuna. Tyttö tosin viihtyi hyvin Senoobian hoidossa — Liisa asui nimittäin Betti tädin luona — mutta Liisan alituisena pyrintönä oli saada kerran oma pieni asuntonsa, jossa hän olisi voinut pitää lapsensa luonaan.

Mutta miten paljon taistelua ja vastoinkäymisiä tuo vapauden ja riippumattomuuden harrastus tuottikaan, Liisa oli jo aikoja sitte oppinut tuntemaan ne murheet, joita Betti täti aavisteli, kaikki nuo tuhannet maalliset pikkuhuolet, joista hänellä ei ennen ollut aavistustakaan. Hän oli kyllä saanut kestää vääriä ja moittivia tuomioita ja hänen oli mahdoton moniin aikoihin vapautua tuosta piinallisesta ajatuksesta, että kaikki katselivat häntä uteliaisuudella tai ylenkatseella, kuin häpeällä leimattua olentoa, naista, joka oli karannut miehensä luota. Tuolla vapaudella, jota hän niin kiihkeästi toivoi, oli ollut myös katkeruutensa, ja ne terävät orjantappurapiikit, jotka häntä tänä aikana pistelivät, olivat synnyttäneet niin syviä haavoja, että ne tuskin koskaan täydelleen tervehtyisivät.

Betti tädillä oli laaja tuttavapiirinsä, sitä paitsi kävi hänen luonaan paljon ihmisiä jos jonkinlaisilla asioilla. Siinä joukossa nuoria tyttöjä, jotka olivat epätietoisia minkä elämänuran valitsisivat, toisia, jotka halusivat neuvoja lukujensa järjestämisessä, maaseudulta tulleita palvelijattaria, jotka olivat tässä vieraassa kaupungissa joutuneet huonoille jäljille j.n.e. Ja noita kaikkia kohtaan osoitti tuo toimekas, lämminsydäminen nainen mitä vilpittömintä osanottoa ja parasta tahtoa auttaakseen heitä niin paljon kuin suinkin mahdollista.

Mutta varsinkin jokainen torstai-ilta kokoontui tuohon kodikkaaseen arkihuoneeseen pieni joukko samanmielisiä, eri-ikäisiä naisia. Täällä kehiteltiin monta hyödyllistä tuumaa, annettiin alku monella jalolle siveelliselle yritykselle; se oli yhdistys, jossa Betti täti oli sieluna ja jonka lippuun ei ollut ainoastaan naisen siveellisen vapautuksen vaatimus kirjoitettu, vaan jossa myös työskenneltiin kaiken hyvän, oikean ja ihmisystävällisen eteen.

Aluksi Liisa milt'ei pelkäsi vieraita, eikä tätikään pakottanut häntä ottamaan osaa heidän seuruselämäänsä. Mutta aikaa myöten veti tuo pieni seura häntä salaperäisellä voimalla piiriinsä. Nämä niin eri-ikäiset naiset, jotka ajatustensa ja näkökantojensa suhteen kuitenkin olivat niin yhteensulavia, olivat kaikki tavattoman lahjakkaita ja monipuolisen sivistyksen saaneita. He keskustelivat kaikista ihmiselämän ja erikoisesti meidän aikamme tärkeimmistä kysymyksistä ilman katkeruutta, viisaasti ja valistuneesti. Ja kun Liisa äänettä kuunteli heitä, tuntui kuin olisi aivan uusi ajatusten ja tunnelmien maailma avautunut hänen eteensä. Hän tunsu itsensä halvaksi ja taitamattomaksi tuossa joukossa, jossa äly asusti ja jossa tuon tuostakin lausuttiin reippaita, leikkikkaita mietteitä. Mutta nuo naiset katselivat häntä lämpimällä osanotolla ja osoittivat kilvan ystävyyttään ja hyväntahtoisuuttaan tuolle turvattomalle nuorelle naiselle.

Liisa ajatteli nyt kaikkea tätä, muistelllessaan kuluneita päiviään, askel askeleelta oli hän päässyt nykyiseen asemaansa. Siinä lankakaupassa, jossa hän palveli, myytiin myös kaikenlaisia käsintehtyjä teoksia ja se seikka johti hänen mieleensä ajatuksen omata kaiken vapaa-aikansa taideompelukselle, johon hänellä oli erikoinen taipumus. Nuo tavattoman aistikkaat mallit herättivät huomiota, alettiin antaa arvoa niiden keksijälle ja kysellä häneltä neuvoja siltä alalta. Se antoi hänelle intoa nykyiseen toimekkuuteensa, josta ajan pitkään Betti tädin ja hänen ystäväinsä hyvien neuvojen ja tuen avulla kehittyi tuottava pikkuliike.

Hän muisti vielä hyvin, mikä riemun ja ilon tunne täytti hänen sydämensä kun hän vihdoin saavutti tuon kauvan haluamansa päämäärän: oman pienen kodin, kun hän ensi iltana katseli Paulan viatonta uinailua pienellä vuoteellaan hänen oman sänkynsä vieressä. Nyt oli hän onnellinen, todella

onnellinen, hänet valtasi sanomaton helpotuksen tunne vapauduttuaan vihdoinkin monivuotisesta taakastaan. Innolla antausi hän uuteen toimintaansa, jossa hänellä kuitenkin oli koko joukko vapaa-aikaa — varsinkin varhaisina aamuhetkinä — kehittää sieluaan ja täydentää tietojansa. Kun hän ajatteli sitä aikaa, jolloin hän oli vaimona, tuota tyhjää, rasittavaa oloa, joka täytti hänen mielensä katkeruudella, ja vertasi sitä nykyiseen hiljaiseen, rauhaiseen onneensa, niin tuntui tämä eroitus yhtä suurelta kuin yön ja päivän eroitus. Ja kun hän kysyi mielessään: "tahtoisinko olleen olemattomaksi, avioeron ja nuo kahdeksan vuotta vain unelmaksi?" tunsu hän voivansa tähän kysymykseen vastata ainoastaan yhdellä tavalla: en, en millään muotoa!

Kuitenkin oli toisinaan hetkiä, jolloin hän oli kahden vaiheella, esim. silloin kuin pikku Paula viattomuudessaan kysyi isäänsä, kysyi miks'ei hänellä, samoin kuin muillakin koulutovereillaan ollut isää, joka ottaisi hänet kanssaan kävelyille, antaisi hänelle makeisia ja olisi hyvä häntä kohtaan.

Edesvastuu siitä, että hän oli riistänyt lapsen pois isänsä luota, tuotti toisinaan hänelle kiusallista tuskaa, vaikka tosin kaikki muistot Lehtolasta vakuuttivat hänelle, ett'ei tohtori Gallella, jota hän siihen aikaan nimitti puolisoiseksi, ollut mitään erikoisia kunnan kasvattajan ominaisuuksia. Mutta hän katselikin nyt elämää toisilla silmillä kuin ennen.

Kun hän ensi kertaa ikäänkuin havahtui täyteen tietoisuuteen ja katseli menettelöään maailman näkökannalta, valtasi hänet hävyn tunne, häpeä sen vuoksi, että hän oli astunut kaikkien tavallisten rajamerkkien yli. Myöhemmin koetti hän katsella tekoaan siveellisenä pakkoaskeleena vapautuakseen noista alentavista siteistä. Mutta tämäkin peruste raukesi tomuksi, kun Betti tädin puhe omastatunnosta ja velvollisuuksista alkoi hänessä vaikuttaa yhä enemmän.

Liisalla oli avoin ja rehellinen luonne ja kun hänen sisimmät tunteensa kerran olivat joutuneet ristiriitaan, täytyi kaikki tulla päivän valoon, kaikki tulla koetelluksi tarkan mietiskelyn, tai kenties uskonnollisen oikeellisuuskäsitteen valossa.

Liisa oli ikävöinyt vapautta ja oppinut, että "ainoastaan totuus tekee meidät todella vapaiksi" ja että voimme kärsiä, uhrautua ja kieltäytyä nöyrästi ja iloisesti, jos antaamme sen ohjattavaksi, joka on mennyt kuolemaan viheliäisten ihmislasten edestä. Betti täti tarkoitti hengen vapautumista, muutosta, joka hiljaisesti mutta varmasti muodostaa nöyrän sielun niin, että alkuperäinen Jumalan kuva ilmenee siinä kirkkaampana. Mutta semmoinen muutos ei tapahdu helposti, tiellä on paljon taistelua, pimeyttä ja epäilystä; mutta jokainen, joka todella etsii valoa ja totuutta, saa vihdoin voiton. Liisa oli tehnyt niin, pitkät vuodet oli hän tuota päämäärää etsinyt ja etsimänsä löytänyt.

"Etsikää, niin te löydätte, sillä — joka etsii, hän löytää."

Jos hänen mielessään olisi hääpäivänään vallinneet samat tyynet, rauhaiset tunteet, niin ei hän varmaankaan olisi nyt miehestään eronnut vaimo. Asiain nykyisellä kannallaan ollen uskoi hän, että Jumala oli kääntänyt hyväksi hänen ajattelemattoman tekonsa ja hänen vapisevan sydämensä täytti usein syvä kiitollisuus.

Hiljaisuus tuon yksinäisen mietiskelijän ympärillä keskeytyi äkkiä. Rusottavin poskin ja ilosta loistavin silmin törmäsi pikku Paula myymälään. — Äiti, äiti, huusi hän, minulle on käynyt hyvin tänään, syntymäpäivänäni; kaikki työt onnittelivat ja täti antoi minulle niin kauniin kortin sanoen: "sinustahan tulee jo iso tyttö!"

Liisa hymyili ja painoi hänet sydämmellisesti rintaansa vasten kyynelten kimallellessa silmässään: — Jumala siunatkoon sinua, lemmikkini, oma rakas tyttöni, kuiskasi hän — sinun syntymäpäiväsi, Paula, on minulle iloinen päivä koko vuodessa.

* * * * *

Muutamia päiviä myöhemmin, kun Liisa askaroi taiteellisen kirjo-ompeleensa ääressä, huomasi hän erään leveäharteisen herran kulkevan useampia kertoja ikkunan ohitse. Hän ei kiinnittänyt siihen erikoisemmin huomiotaan, mutta vähää myöhemmin aukeni ovi ja mainittu herra astui sisään. Liisa nousi työnsä äärestä ja meni tavallisella auliilla tavallaan tuota, kuten hän luuli, uutta ostajaa palvelemaan. Mutta hän kavahti hiukan — mies myymäpöydän takana oli tohtori Frans Galle.

Liisa seisoi hetken kalpein poskin ja saamatonna, ikäänkuin tukea etsien, mutta samalla kykeni hän jo taasen hallitsemaan mielensä ja ojensi reippaasti kätensä tervehdykseksi.

— Minä olen kävellyt tämän oven editse tänään useita kertoja, sanoi tohtori empien, mutta — — —

— Se oli oikein, että vihdoinkin tulit sisään, vastasi Liisa, joka taasen oli aivan ennallaan. Koska tulit sinä tänne?

— Eilen. Liisa kyseli ja tohtori vastaili aivan kuin he olisivat olleet henkilöitä, jotka usein tapaavat toisensa, ja kuitenkin näki Liisa nyt taasen ensi kertaa miehensä sen jälkeen kuin hän läksi kotoaan. Tohtori ei ollut suurinkaan muuttunut, kenties hiukan vanhettunut ja harmaita hiuksia ilmaantunut hänen harjaksiseen tukkaansa.

— Minä arvaan, että tulit Paulaa katsomaan, sanoi Liisa ystävällisesti.

Tohtori nyökkäsi myöntävästi.

— Hän ei ole vielä palannut koulusta; sinä luonnollisestikin istut täällä ja odotat hiukan?

Hän osoitti kehoittavalla liikkeellä viereistä huonetta. Tohtori empi hetkisen, mutta kun samalla eräs uusi ostaja astui sisään, seurasi hän pitemmittä mutkitta kehoitusta.

Tohtori tarkasteli huonetta odotellessaan. Se oli pieni, mutta niin tavattoman miellyttävä ja kodikas kuin koti voi olla ainoastaan hienon aistin ja järjestävän käden huolittelemana. Lähemmin tarkastaessaan huomasi hän kuitenkin, että kalusto oli perin yksinkertainen: sohvan ja pienien jakkarain päällysverhona oli ainoastaan kukallista kretonkia, ikkunain ja oven verhot olivat samaa helppoa ainetta, mutta kaikkialla kuitenkin miellyttävä, pehmeinen värisävy. Kaikki oli sopusointuisaa, seinillä kauniit valokuvat mustissa puitteissa, lattialla lämpimät matot ja pienellä ompelupöydällä ikkunan ääressä kukoistava, valkea hyasintti, joka täytti huoneen suloisella lemullaan.

Tohtori istui nurkassa olevan kirjoituspöydän ääreen ja katseli hajamielisesti sen monia pikku koristeita. Äkkiä kiinnittyi hänen katseensa suureen, kirjoitusmaton oikealla puolella jalineessa olevaan valokuvaan. Se oli pienen lapsen valokuva, pieni ihana tyttönen, joka pehmeälle lepotuolille polvistuneena siroasti nojasi viattomia kasvojaan tuolin pehmoista verhoilua vastaan.

Tohtori pidätti hengitystään, yksi ainoa ajatus täytti tänä hetkenä hänen mielensä hämmästyksellä, toivolla ja epätietoisuudella. Hän oli muiden tärkein asiain tähden matkustanut pääkaupunkiin, oli sitte tuntenut vasten tahtoaan jonkunlaista halua käydä Liisan luona, saadakseen taasen nähdä tyttärensä, olematta ollenkaan selvillä mitä hän odotti tästä kohtauksesta tai kuinka hän edes löytäisi tuon pienokaisen. — Voiko, voiko todellakin tuo suloinen olento olla Paula, hänen lapsensa? Hän otti valokuvan käteensä, katseli sitä puolelta ja toiselta, laski sen pöydälle ja otti taasen uudelleen käteensä — nuo veitikkamaiset siimat, tuo pieni, hymyilevä suu sai hänet aivan humauksiin.

Kun hän siinä istui lapsen kuvan katselemiseen vaipuneena, kuului myymälästä iloisia ääniä hänen korviinsa. Siellä oli pieni joukko nuoria naisia, kaikki eloisia ja puheliaita, ja noiden eri äänien joukosta eroitti hän selvästi Liisan helakan äänen.

— Se kuuluu liian kauniilta, ollakseen totta, kuuli hän Liisan sanovan.

— Vaikkapa, mutta sinun täytyy toki uskoa minua — kuului toinen ääni sanovan. Toimittaja kehui kirjoitustasi kerrassaan mainioksi ja pyysi minun sanomaan sinulle hänen kunnioittavimmat terveisensä arvokkaalle kirjailijattarelle, kuten hänen sanansa kuuluivat. Kaikki ennustavat sinulle loistavaa kirjailijauraa. Eläköön rouva Elisabeth Modén! Eläköön, eläköön!

— Hiljaa, hiljaa! kuului Liisan ääni.

— No, no, sinun nimimerkkisi ei ole pysynyt niinkään salassa kuin luulet! eilen konsertissa kuulin useain kuiskaavan: — Tuolla tulee hän! — Sinä onnellinen kuolevainen, sinulla on yleisö vallassasi! Niin, ja naisyhdistyksen puheenjohtaja kysyi joko sinä saanet tuon pyydetyn ehdotuksen valmiiksi ensi kokoukseen, sanoi eräs toinen nainen. — Meidän pikku komitea kokoontuu huomenna.

— Hyvä, siellä tulee tehtäväksi tärkeä päätös, tärkeämpi kuin kenties koskaan ennen tai jälkeenkään. Siis kaikki saapuville, muistakaa se!

— Betti täti tulee myöskin sinne — miten mainio hänen viimeinen kirjoituksensa olikaan, kukaan naisista ei käytä kynää semmoisella loistavuudella kuin hän.

— Sano ennemmin semmoisella arvokkuudella. Ja Liisalla on todellakin oikein, meidän ei pidä antaa ihmisille aihetta moittiakseen meitä liiallisesta intoilemisestä. Tuo Eeva esim. on kerrassaan huimapää. Sinun olisi pitänyt kuulla häntä viime kokouksessa! Muuan vahtimestari kurkisti ovesta sisään, Eeva huomasi hänen heti ja luoden tuohon miesparkaan kerrassaan surmaavan silmäyksen sanoi hän: — Se oli vain muuan mies, ja sen niin murhaavalla äänellä, että koko kokous purskahti nauruun.

— No se ei suinkaan ollut niin kovin pahasti! — Rakas Eeva, luulenpa, että olet miestenvihaaja; miten sinä viihdyt kollegoiden kanssa siellä koulussa, ettekö te väliin ottele keskenänne?

— Ka otellaanpa ja niin että herrat punastuvat korvaksiaan myöten ja meidän ranskankielen opettaja,

tuo pikku leskirouva, huutaa ah ja voi minun mahdollisuudelleni. Hyi, miten ilettäviä nuo naimahaluiset, mielistelevät hupakot ovat!

— Mutta rakas Eeva, sinähän käytät melkein liian karkeita sanoja!

— Käytän kun käytänkin, koska kerran hiukan liioittelen. Mutta tiedätkö sinä, ihastuttava Liisa, että kaikilla puolueilla pitää olla joku tuommoinen ensi luokan kirkuja, joka kulkee muiden edellä ja vinguttelee ruoskaa kääntääkseen ihmisten huomiota itse ratsasjoukon kulkuun.

— Ja sinä nyt vinguttelet ruoskaasi aidanseipäisiin miessuvun suhteen, kuului useita ääniä. Kaikki nauroivat.

— Oikea asia ei kaippaa mitään kirkujia, sanoi Liisa.

— Eipä kyllä, mutta tuommoiset huimapäät hankkivat meille maltillisille naisille syytöksiä sekä miesten että — — —

— Mutta naisen täytyy saada lausua julki rehdit ajatuksensa!

— Eeva, Eeva, nainen vajetkoon seurakunnassa, huudettiin joukossa.

— Sitäpä minä haluaisin nähdä kuka minulta suun tukkisi, siihen ei kykene ainakaan minun arvoisat aatesisareni, jotka eivät itsekään ole oppineet vaikenemisen taitoa. Vaan jopa sietää lähteä, hyvästi, kaunis Liisa, hyvästi kaikki!

Toisetkin kuuluivat sanovan hyvästinsä ja myymälän ovi sulkeutui jälleen pienen ovikellon iloisesti kilahtaessa. Tohtori oli pannut valokuvan taasen pöydälle ja melkein huumautuneena kuunnellut tuota vilkasta sanatulvaa. Hänen muinainen vaimonsa oli siis joutunut tuohon piiriin, tuohon yhä tihenevään uudenajan naisten valppaaseen riviin, naisten, jotka leikkuuttavat tukkansa lyhyeksi, käyttävät silmälasia ja puhuvat naisen oikeuksista. Tännekö siis Liisa pyrki, tällaista vapauttako hän tavoitteli. Tohtori muisti äkkiä mitä pastorinrouva oli sanonut Betti tädistä, niin, olisihan hänen pitänyt arvata mikä Liisasta tämmöisen vaikutuksen alaisena tulisi. Ja semmoisessa piirissä, semmoisen äidin kasvatettavana oli hänen tyttärensä! Nyt huomasi hän kaikki, nyt ymmärsi hän, ett'ei hänellä enää ollut mitään lasta, sillä ei suinkaan Liisa semmoisissa oloissa taivuttanut Paulan sydäntä isänsä luo, miehen luo, joka hänestä ja hengenheimolaisistaan oli tyranni pahinta lajia. Mutta minkä hän sille voi, vapaaehtoisesti oli hän jättänyt tyttären äidille, nyt sai hän vajjeten ummistaa silmänsä ja antaa kaiken mennä menoaan — turmioon.

Samassa astui Liisa verhoseinän takaa hänen luokseen. Hänen poskiaan kaunisti sievä rusotus ja suurissa, mustissa silmissä säteili elonhehkuinen kimallus. Ensi kertaa hämmästytti tohtori tuota poskien rusotusta, koko olemuksessa ilmautuvaa käytöksen arvokkuutta ja kasvojen reipasta nuorteutta. Hän ei ollut miltään puolelta semmoinen, miksi tohtori oli mielessään kuvitellut nykyajan emansipeeratun naisen, hän oli vain kaunis, eloisa nainen, jonka tumma tukka oli koottu yksinkertaiseksi palmikoksi niskaan ja jonka silmäin säteilyä ei mitkään lasit varjostaneet.

— Sinä olet varmaankin katsellut Paulan kuvaa, sanoi Liisa ystävällisesti läheten. Se on otettu jo vuosia takaperin ja sittemmin on hän kasvanut melkoisesti. Kuten ehkä muistanet, vietti hän äskettäin kahdeksannen syntymäpäivänsä.

Tohtori nyökäytti myöntäen. Ovikello soi taasen ja pienien jalkain sipsutusta kuului myymälästä. Liisa hymyili ja samassa juoksi Paula huoneeseen.

— Täällä on joku, joka on tullut vaseti sinua tervehtämään, pikku tyttöseni, sanoi Liisa harvaan ja painokkaasti. — Mene tervehtämään häntä, Paula, se on — isäsi!

Pienet, valkeaan huntuun verhotut kasvot sävähtivät helottavan punaisiksi ja jonkunlainen puistutus näytti värisyttävän tuota pientä olentoa. Sitte astui hän empien askeleen eteenpäin, niin toisen ja kolmannen, katsellen silmää räpäyttämättä koko ajan tohtoria. Liisa tarkkasi koko ajan tohtoria, jonka kasvoissa oli tapahtunut äkkiä jyrkkä muutos, hän oli kalpea ja huulensa vapisivat suonenvetoisesti. Saamatonna, mutta samalla kuitenkin ikävöiden ojensi hän kätensä tyttöä kohti.

Tuo pieni jalka otti vielä yhden askeleen eteenpäin, sitte heittäysi hän äkkiä, odottamatta eloisan luonteensa lämpimässä innossa tohtorin käsivarrelle ja kätki suloisen päänsä hänen leveää rintaansa vasten.

Liisa katseli tätä kaunis, kynelehtevä hymy huulillaan, hän oli sielunsa pohjasta kiitollinen, että Paula vapaaehtoisesti suostuutui isäänsä. Siitä voi isä nähdä, ett'ei lasta oltu vieroitettu hänestä ja ett'ei äidin sydämessä asunut vähintäkään katkeruutta.

Myymälään tulijat kutsuivat Liisan jälleen todellisuuteen. Ja kun hän palasi takaisin, istui Paula tohtorin polvella; tohtori oli riisunut hunnun hänen päästään ja hyväili nyt ihastuneena hänen hiuksiaan. Ja tuolla pienellä kirsikkasuualla oli tuhansia asioita kerrottavana.

— Eikö sinua haluttaisi syödä päivällistä meidän kanssamme, joll'ei nimittäin mikään lupaus vaadi sinua muualle? kysyi Liisa ystävällisesti. Näytti, että tohtorin oli vaikea erota Paulasta, siksi ottikin hän kiitollisuudella kutsun vastaan.

Aterian jälkeen kertoi Paula lapsellisella viattomuudellaan, että "hänelle annettiin musiikkitunteja." Liisa täydensi uutisen, kertoen tytön ihmeteltävästä taipumuksesta musiikkiin, joka saattoi muutaman heidän hyvän tuttavansa puoleksi leikkillään rupeamaan opettamaan hänelle ensi alkeita. Tohtori nousi lähteäkseen, silloin ehdotti Liisa, että hän ja Paula lähtisivät yksissä kävelemään.

Paula oli aivan ihastunut: nyt saisi hänkin lähteä kävelyille isänsä kanssa. Tohtori näytti hämmästyneeltä ja tyytyväiseltä.

— Sinä tulet varmaan huomenna taasen meitä katsomaan, tuumi Liisa auttaessaan päällysviittaa Paulan ylle.

— Enpä tiedä oikein, minä ajattelin matkustaa, mutta — — —

— Matkustaa pois jo huomenna, oi, sitä sinä et saa tehdä, isä, huusi Paula, riippuen kiinni hänen käsivarressaan. Sinun täytyy tulla minun kanssani luisteluradalle, äiti ei laske minua sinne yksin eikä hänellä itsellään ole aikaa tulla mukaan muulloin kuin sunnuntaisin, ymmärräthän, ja — ei, isä, sinä et saa matkustaa huomenna pois.

— Paula on pieni takkiainen — sanoi Liisa hymyillen. — Meneppä nyt kauniisti, tyttöseni, ja katso, ett'et rasita isääsi kovin paljon.

— Hänkö rasittaisi — juttua — mumisi tohtori kun hän tytön käsi omassaan astui kadulle. Aurinko ei ollut vielä aivan laskenut, sen kimellys välkehti esplanaadin puissa ja noissa loppumattomissa akkunariveissä. Miten komeaksi, suurkaupunkimaiseksi tää kaupunki olikaan kasvanut.

Syvin vetein hengitti tohtori raikasta talvi-ilmaa ja hänen suonissaan virtasi uusi elonhehku. Hän katseli ennen tuntemattomalla hyväntahtoisuudella vastaantulevia ihmisryhmiä ja kun joku ihmettelevä silmäys kiintyi Paulan sievään muotoon, ailahti hän ilosta. Niin, hän oli todellakin maailman somin pikkutyttö, siitä oli tohtori aivan varma, ja niin luottoisesti kun hän piti pikku kätöstään hänen suuressa kourassaan.

— Isä!

— Mikä sitte, Paula?

— Oh, minä tahdoin vaan sanoa, että tämä on niin hauskaa ja että minä pidän sinusta, isä, oikein tavattoman paljon!

Tohtorin muuten niin tuikea katse himmeni hetkiseksi. Mikä sen vaikutti, sitä ei hän ruvennut akkiloimaan. Kun hän taasen näki selvästi, näytti maailma hänestä niin sanomattoman suloiselta, tuo maailma, joka kuvastui hänelle lapsen viattomassa katseessa.

* * * * *

Seuraavana päivänä istui tohtori Galle taasen Liisan miellyttävässä arkihuoneessa. Paulalla oli lupapäivä ja hän näytteli äidin kehoituksesta miten hän oli koulussa edistynyt. Myöhemmin lähtivät he kahden kävelyille ja jos eivät he ennättäneetkään Paulan lemmitylle luisteluradalle, oli siihen syynä se, että tohtorilla oli niin paljon tekemistä namus- ja leikkikalukaupoissa, ett'eivät he kerjonneet pitemmälle. Vihdoin söivät he päivällistä yhdessä, tuossa pienessä, milt'ei nurkkakaapilta näyttävässä ruokailuhuoneessa, ja kerrassaan hyvän päivällisen söivätkin. Iltahämyssä söivät he takkavalkean ääressä paistetuita omenoita, jolloin Liisalla oli hyvä tilaisuus selvittää kasvatussuunnitelmiaan Paulan suhteen, tytön itsensä puuhaillessa aamupäivän ostosten kanssa, jotka kaikki oli jätetty hänen huostaansa.

Liisa puhui hyvin ja ajatteli selvästi, tohtorin täytyi myöntää hänellä olevan oikein kaikessa, sillä hänen vehmailta huuiltaan ei päässyt ainoatakaan mahdotonta ajatusta.

Tohtori tunsu viihtyvänsä erinomaisesti, ensi kertaa tunsu hän käsittävänsä mitä sana kodikkuus merkitsee. Ja kun he olivat siinä kolmisin, Liisa vastapäätä häntä ja Paula hänen polveensa nojautuneena, valtasi tohtorin selittämätön onnen tunne. Mutta samalla avautui ovi ja sisään astui uljas, ijäkkäämpi nainen, jonka Liisa esitti Betti tädiksi.

Vieraan tulo vaikutti tohtorin suloihin tunnelmiin kuin jäädyttävä ruiske. Sen käsityksen mukaan, minkä hän oli saanut Betti tädistä, olisi hän kaikkein vähemmän halunnut juuri häntä tavata. Siksi olikin hän heti valmis kääntämään luonteensa karkean puolen nähtäväksi.

Mutta Betti täti ei ollut millänsäkään, vaan istuutui tyyneenä nojatuoliin, jonka Liisa hänelle tarjosi. Hänen viisaat silmänsä tarkastelivat kiintymyksellä tohtori Gallen tällä kertaa hyvin vähän myötätunnetta herättävää olemusta. Mutta hienolla, maailmaa kokeneella tavallaan alkoi hän sitten keskustelun, johon tohtori kiintyi vasten tahtoaan ja ennen pitkää oli hän, ihmeellistä kyllä, unohtanut koko vastenmielisyytensä vanhoja emansipeerattuja naisia, etupäässä Betti tätiä kohtaan. Hän oli todellakin kiehtava ja mielenkiintoa herättävä tuo hopeahiuksinen neiti, joka niin hyväntahtoisesti katseli tohtoria vielä nuoruutta uhkuvilla kirkkailla silmillään.

Kun Paula oli kokonaan kiintynyt leikkimään uusilla nukeillaan ja Liisa mennyt myymälään erästä ostajaa palvelemaan, katseli Betti täti ajattelevasti hänen jälkeensä. Sitte kääntyi hän tohtoriin ja sanoi matalalla äänellä: — Hän on varmaankin teidän mielestänne paljon muuttunut, tohtori Galle?

Tohtori murahti myöntävän vastauksen.

— Älkää luulko, että lausun tätä jonkunlaisena moitteena teitä kohtaan — jatkoi hän ystävällisesti — mutta kun Liisa kahdeksan vuotta takaperin tuli luokseni, oli hän kuin surkastunut, pimeässä kasvanut kukka, mutta nyt — nyt on hän kehittynyt kauniiksi, kukkivaksi ruusuksi. En sano, että hän menetteli oikein jättäessään teidät, mutta luulen, että tämä ero, tämä koko hänen entisen elämänsä murros, oli tarpeen hänen sisäiselle kehitykselleen, jotta hänestä voisi tulla se, mikä hän nyt on: hyödyllinen, ajatteleva ja ennen kaikkea — kristillismielinen nainen. Te jätitte hyviin käsiin lapsenne, tohtori Galle, Paula kasvaa pienenä, onnellisena tyttönä, äitinsä opettaessa häntä rakastamaan Jumalaa ja lähimmäisiään ja tämän rakkauden voimalla pyrkimään velvollisuutensa täyttäväksi ja hyväksi ihmiseksi. Jumala on kääntänyt ihmisellisen hulluuden hyväksi neuvoksi viisautensa rakkautta uhkuvan aivoituksen jälkeen. Minä olen iloinen, saadessani kerran sanoa tämän teille ja minä toivon teitä ilahuttavan sen, että Liisa nyt on onnellinen.

Hän vaikeni, sillä samassa astui sisään Liisa ja pani avoimen kirjeen hänen käteensä: — Toimittajalta, sanoi hän — hän kirjoittaa niin ystävällisesti ja lähettää samalla minulle kirjoituspalkkion. Hän kohotti kädessään muutamia uusia, kauniita seteleitä: — Täällä on meidän kesänviettoa varten, pikku täti; Paula saa nyt hengittää, suolaisenmeren ilmaa, minä olen niin sanomattoman iloinen!

Tohtorin kasvot synkistyivät: — Jos sinulla on ollut jonkunlaisia tarpeita, miks'et sitte ole sallinut Paulan isän — — —

Tavattomalla suloudella asetti Liisa kätensä tohtorin käsivarrelle, hempeän rusotuksen kohotessa poskilleen: — Suo anteeksi, sanoi hän hiljaa, se on kun onkin minun ylpeyteni ja iloni kasvattaa Paula omain käteni työllä. Tähän asti on kaikki mennyt hyvin eikä meiltä ole koskaan mitään puuttunut, jos sinä tahdot koota jotakin hänen hyväkseen, niin talleta ne siksi, kunnes hän aikuisena tahtoo kehittyä jollekin erikoiselle alalle.

Tohtori ei vastannut, hän oli noussut ja mennyt ikkunan luo; hän tunsu, että tuo juopa, joka oli hänen ja hänen entisen vaimonsa välillä ja jonka hän vast'ikään oli vähällä kokonaan unhottaa, oli taasen ammahtanut syvemmäksi, syvemmäksi kuin koskaan ennen. Hän katseli sitä tavattomalla kauhulla, mutta sen toisella puolella seiso Liisa tyyneenä ja kauneutta säteilevänä, Paulan käsi omassaan, yhdistettynä eroittamattomasti siteellä, jota ei mikään maallinen mahti kykenisi murtamaan. Tänä hetkenä tunsu hän olevansa heistä molemmista niin tavattoman kauvaksi eroitettuna. Mikä hän oikeastaan oli heille? Lapsen isä kyllä, mutta muuten vento vieras. Vieras heidän ajatuksilleen, koko heidän elämän-katsannolleen; miksi hän oli viipynyt täällä päivän tätä kaikkea kokeakseen, sillä itse asiassa oli hän iloinen, että hänen asuinpitäjänsä ja pääkaupungin väliä oli kymmeniä penikulmia.

Betti täti istui vaiti ja ajatteli miten vaikeata on kerran särkynyttä enää saada eheäksi. Liisa oli sytyttänyt lamput ja ottanut hienon käsityönsä esille. Hänen poskillaan paloi kaksi pientä, punaista pilkkua, varmana merkinä sisäisestä liikutuksesta. Mutta hänen otsansa oli avoin ja lujan päättävyyden ilme kuvautui hänen kauniin suunsa ympärillä; näkyi että elämä oli selvänä hänen edessään.

Betti täti yhdisti taasen taitavasti keskustelun katkenneet langat. Mutta tohtori ei voinut viipyä kauvemmin, hän tunsu, että tämän kodikkaan arkihuoneen tuoksuava ilma oli vähällä tukehuttaa hänet.

Paula heittäytyi hänen kaulaansa ja lupasi kirjoittaa hänelle usein, Liisa ojensi hänelle kätensä ystävällisesti, mutta ei pyytänyt häntä tulemaan takaisin. Tohtori ei ollut nykyään hänelle mitään, ei edes synkkä varjo, jonka hän tahtoi poistaa mielestään.

Tohtori seiso kauan ulkona kadulla ja katseli valaistuun myymälään. Siellä seiso Liisa ja lajitteli

kirjavia silkki- ja villalankoja, tyyneenä, ilman pienintäkään mielenliikutuksen ilmettä olemuksessaan. Hänen kirkkaat silmänsä katselivat ystävällisesti ostajaa, jonka kanssa hän puheli, ja punerva lampunvarjostin loi himmeän valaistuksen hänen vehmaille kasvoilleen, mustille hiuksilleen ja sorealle varrelleen. — Hyvä, ajatteleva ja kristillismielinen nainen, kertoi hän konemaisesti Betti tädin sanoja — voiko toivoa enempiä — ja semmoinen nainen oli kerran ollut hänen vaimonaan.

* * * * *

— Mikä se on, Paula?

— Kirje, äiti, ja osoite kuoressa on kummin käsialaa.

— Näytäppä minulle, lapseni — aivan oikein, se on Miina Orellilta!

Liisa otti kirjeen ja kallistausi taaksepäin tuolle alkuperäiselle lepotuolille, Paula, joka nyt oli soleva, kaksitoistavuotias tyttö, heittäysi kahden suuren koivun välissä olevaan riippumattoon. Liisa tyttärineen asui nyt, kuten jo monena edellisenäkin kesänä, luotsivanhus Janssonin luona. Meri oli tyyni ja välkehti ilta-auringon valossa, luotsi-ukko puuhasi rannassa veneensä luona ja kalalokki lensi välkkyvin siivin salmelle päin. Miten kaikki oli rakasta ja tuttua, ajatteli Paula, täällä oli hän viettänyt nuoren elämänsä iloisimmat ja huolettomimmat hetket. Tyytyväisyydestä huohtain sulki hän mustat silmänsä. Mutta hän avasi ne taas jälleen äidin huudahtaessa:

— Mitä kirjoittaa kummi?

Liisa kohotti silmänsä, syvä vakavuus katseessa: — Kummisi kertoo varsin surullisia uutisia, sanoi hän. Isääsi on kohdannut onnettomuus, hän on ajanut kumoon käydessään muutaman sairaan luona ja taittanut oikean jalkansa!

Paula syöksähti ylös ja seisoi samalla vaalein poskin äitinsä edessä:

— Mitä aijot sinä tehdä, äiti? kysyi hän kiihkeästi.

— Mitä tahtoisit sinä sitte minun tekemään? Liisa katseli tutkivasti, jännityksellä tytärtään.

— Meidän täytyy matkustaa hänen luokseen — nyt heti!

— Hyvä, matkustakaamme sitte!

Luotsivanhus sekä hänen eukkonsa saivat myöskin uutisesta tiedon. Pieni tyttärenpoika, Pekka, lähetettiin kylään hevosta hakemaan ja Liisa sulloi kiireesti tarpeellisimmat kapineet matkalaukkuun, mielenliikutuksen valtaaman Paulan kävellessä levottomasti ulos ja sisään. Sitte läksivät he molemmat valoisana kesäyönä rauhaisasta kesäasunnostaan sydänmaata kohden.

Tie oli pitkä ja rautatiestä etäällä, mutta Liisa ja hänen tyttärensä eivät olleet liian arkailevia kärrymatkustukseen. Lepuutustunteja pidettiin harvoin ja mahdollisimman lyhyviä ja niin läheni Liisa sitä kotia, jonka hän kohta kaksitoista vuotta takaperin jätti. Selittämättömät tunteet valtasivat hänen kuta likemmäksi hän tuli tuota tuttua kylää. Hän näki metsästä laskeuvan maantielle tuon saman syrjätien, jonka päässä hän oli kohdannut vanhan talonpojan. Kaukana näkyi kirkko kunnallaan. Seutu muuttui yhä avonaisemmaksi ja pian levittäysi heidän eteensä Lehtolan kylän alavat pellot. Liisa tunsu äkkiä tukehtuttavaa kuristusta kurkussaan heidän kääntyessään tohtorilaan vievälle tielle. Kaikki oli ennallaan, rumat, navettamaiset asuinhuoneet sammaleisine kattoineen ja vinoine ikkunoineen, ainoastaan apteekki oli äskettäin maalattu ja varustettu komealla nimikivellä. Sieltä tuli juosten ulos pieni nainen, vanhettunut, laihtunut Miina neiti, jonka ohuissa hiuksissa alkoi jo harmaja kajastaa.

— Liisa, Liisa, onko se todellakin Liisa, huusi hän ja syleili sydämmellisesti entistä tohtorinnaa. — Ja tämä sitte, jatkoi hän, on varmaankin minun pieni kummityttöni; oi Jumala, niin suuri, ei kumma, jos me alamme vanhettua, kun pikkulapset kasvavat ja tulevat suuriksi!

— Ajattelehan, rakas ystävä, että siitä on kaksitoista vuotta, sanoi Liisa.

— Niin, se on todellakin pitkä aika; mutta voi miten iloinen minä olen, kun te nyt olette täällä. En tiennyt oikein, mitä minun piti tekemän, päätin kuitenkin kirjoittaa. Tohtori ei sanonut asiasta ainoatakaan sanaa, mutta hän puheli usein Paulasta ja kun kerroin, että kirje oli lähetetty, näytti hän niin tyytyväiseltä.

— Se oli oivallisesti, että kirjoitit, sanoi Liisa — mutta menkäämme nyt sisään.

— Menkäämme, menkäämme, mutta pistäykää kaikkiin mokomin meille ensin sisään. Tuo pieni, innokas olento työnsi heidät takaisin hyväntahtoisella pakolla: — Luulen tohtorin odottavan teitä, mutta

hämmästyttäminen voisi olla hänelle vahingoksi. Minä juoksen sen vuoksi sinne edeltäpäin ja valmistan häntä hiukan; sinä et voi uskoa, miten huono hän on!

— Kerro meille kaikki, pyysi Liisa, pitäen Paulan vapisevaa kättä omassaan. Miina neiti kertoi tarkasti mitä oli tapahtunut ja kuinka tohtori ei tahtonut luottaa lääkäreihin, vaan antoi lukkarin hoitaa itseään.

— Onneksi luottaa veljeni Amos lukkariin, päätti hän puheensa. — Hän näyttää olevan taitava luuvammojen parantaja; mutta tohtorilla on ollut paljon kärsimistä, Amos sanoo, että hänen ihonsa on huonoa paranemaan ja sitte — — —

Hän katsahti äkkiä Paulaan, sitte kumartui hän ja kuiskasi Liisan korvaan: — Sitte on hän viime aikoina juonut niin hirveästi ja siinä se juuri onnettomuus onkin!

Liisa antoi päänsä vaipua hiljaa kuin vastaukseksi.

— Niin, hyvä Jumala, kaikkea sitä voikin tapahtua, huokasi tuo hyväluontoinen pikku nainen. Nyt menen minä ja keitän teille tilkkasen kahvia, te olette varmaankin nälkäisiä ja janoisia tuommoisen pitkän matkan jälkeen.

Paula katseli äitiään tuskallisen rukoilevasti.

Liisa ymmärsi hänen halunsa: — Paras Miina, anna kahvin jäädä toistaiseksi ja mene sen sijaan valmistamaan sairasta; minun pieni Paula rukkaani ikävöi isänsä luo.

— Sitä kilttiä tyttöä, niin, niin, minä menen heti, huusi Miina neiti, menen jo ovesa ja jättäen vieraansa yksikseen pieneen kuumaan arkihuoneeseen, jonne aurinko tunkeusi esteettömästi ikkunoista.

— Oi, äiti, äiti! Paula kiersi käsivartensa äidin kaulan ympäri ja ratkesi itkemään: — Eikö ole kauheaa, että hän makaa siellä ja kärsii, kenties kuoleekin avutta. Suonenvetoiset nyhkytykset vapisuttivat häntä ja hän painautui lujasti äitinsä rinnoille.

— Koeta rauhoittua, tyttöseni, sanoi Liisa, työntäen hellästi hänen epäjärjestykseen joutuneet hiuksensa kauniilta otsaltaan. — Joll'et sinä voi olla aivan hiljaa, en minä uskallakaan ottaa sinua mukaani isän luo; huomaa, tyttöseni, ett'ei niin kovin sairaan henkilön mieltä saa millään tavalla liikuttaa.

Paula lakkasi heti nyhkyttämästä, hän oli perinyt äidiltään luonteen voimakkuutta ja saanut jo nuorena oppia itsensähillitsemisen vaikeaa taitoa. Kun Miina neiti hetkistä myöhemmin palasi ja kertoi, että tohtori jo ajoneuvojen äänestä oli arvannut vierasten tulon, kykeni Paula tyyneenä, joskin tosin kalpeana, seuraamaan äitiään ruohottuneen pihan poikki tohtorin asuntoon.

Laakea kivipaasi oli vielä paikallaan kuluneen porrasastuimen edessä. Liisan täytyi nojautua porrasjohdakkeeseen. Astuessaan nyt taasen ikäänkuin entisyyden kynnykselle, oli hänen vuoronsa joutua liikutuksen valtoihin, jonka syitä ei Paula voinut aavistaa.

— Voitko sinä pahoin, äiti? kuiskasi Paula levottomasti.

— En, pikku tyttöseni, en minä ole kipeä — ja Liisa astui päättävästi viimeisen porrasastuimen ja astui hämärään, autioon eteiseen. Sitte avasi hän tohtorin huoneeseen vievän tutun oven.

Leveä, nahalla päällystetty sohva oli muutettu sairaavuoteeksi ja aurinko, joka ammottavien, autioiden ikkunoiden kautta tunkeusi sisään, lankesi terävästi tuon kokoonkutistuneen jättiläisen vartalolle, joka puolittain istuen nojautui tyynyjä vasten. Tohtorissa oli tapahtunut todellakin kauhistuttava muutos, hänen suuret, karkeat kasvonsa olivat kellastuneet ja vanhettuneet, silmät asuivat syvällä kuopissaan ja vaaleanharmaa tukka riippui tuuheana otsalla.

— Isä, rakas isä rukka! — kevyesti kuin keijukainen oli Paula rientänyt epätasaisen, matottoman lattian poikki ja polvistunut sairaan viereen.

Tohtorin suuri käsi hapuili saamattomana Paulan kättä.

— Oletko sinä hyvin kipeä, isä? Isä teki myöntävän liikkeen.

— Heti kun saimme kuulla, mitä oli tapahtunut, läksimme matkalle sinun luoksesi, sanoi Liisa, istuutuen tuolille vuoteen viereen niin levollisena, kuin olisi hänen paikkansa ollut juuri siinä. — Paula oli niin innoissaan päästäkseen tervehtämään isäänsä ja minä arvelin, että kai sinä tarvitset sairaanhoitajankin. Onko vanha Lotta vielä täällä?

— Ei, hän meni naimisiin viime vuonna; tätä nykyä on minulla vanha kuuro akka, koko talous on

rappiolla, sanoi tohtori katkonaisesti.

— Miten kuuma täällä on ja aurinko paahtaa sinua vasten kasvoja. Meidän täytyy asettaa uudin toiseen ikkunaan, sanoi Liisa, avaten varjopuolella olevan ikkunan, niin että vilpoisa ilmavirta pääsi tunkeumaan huoneeseen. — Paula pienoiseni, näitkö sinä mihin meidän matkalaukkumme joutui?

— Se jäi apteekin portaille, sanoi Miina neiti, joka juuri astui sisään.

— Kenties se voitaisiin tuoda tänne, sanoi Liisa. Hän avasi suuren, aution salin oven, joka näytti entistäänkin autiommalta, ja astui muinaiseen kamariinsa, jossa hän oli niin paljon katkeruutta kokenut, jossa molemmat hänen lapsensa olivat nähneet päivän valon ja jossa hän oli tehnyt pikku poikansa viimeisen vuoteen.

Muistojen valtaamana vaipui hän lähimmälle tuolille istumaan, josta hänet tapasi Miina neiti, joka vähäistä myöhemmin astui sisään matkakapineita tuoden.

— Voi rakas Liisani, minä voin arvata sinun tunteesi, kun taasen näet kaiken tämän, ja tuo hyväluontoinen ystävätär puhkesi viljaviin kyyneleihin. Mutta Liisan suuriin, vakaviin silmiin kohosi ainoastaan kostea kimallus.

— Minä olen iloinen tännetuloni johdosta, sanoi hän, — minä luulen voivani olla joksikin hyödyksi ja keventää sinun ystävällistä huolenpitoasi, rakas ystävä. Minä tiedän, että sinä olet uhrannut sekä aikaa että vaivaa tämän talon hyväksi.

— Oo, minä olen kyllä halusta koettanut olla apuna vähien voimieni mukaan, mutta, näes, siitä on samalla ollut myös jonkunlaista edesvastaustakin. Tohtori tuli heti pahalle tuulelle kun Amos vain puhui, että tarvitsisi hakea lääkäri kaupungista — hän näytti haluavan olla rauhassa ja huolehtia niin vähän kuin mahdollista. Tiedäppäs, mitä minä olen ajatellut, olen arvellut, että hän kyllä ymmärtää, miten huono hänen tilansa on, mutta ett'ei hän välitä meni miten tahansa.

— Minun täytyy saada puhutella apteekkaria vielä tänä iltana, sanoi Liisa päättävästi — ja jos jotain vielä voi tehdä hänen hyväkseen, niin on se myös heti tehtävä!

Miina neiti katseli häntä ihmetellen ja päästi helpoituksen huokauksen; hän oli niin tyytyväinen, jotta edesvastuu sairaasta nyt siirtyi hänen nerokkaalle ystävättärelleen.

Miten kummalliselta tuntuikaan ensi ilta tässä muinaisessa kodissaan, josta hänellä oli niin monta muistoa ja erilaista tunnelmaa. Hänestä tuntui toisinaan kuin tahtois rinta haljeta, hän ei voinut hengittää vapaasti, kävellessään järjestellen ulos ja sisään tuossa tutussa huoneessa. Paula sen sijaan koteutui nuorten tavallisella mukautuvaisuudella pian uusiin oloihin, auttaen väliin äitiään, istuen taasen toisinaan isän sairastuvuuteen ääressä tai huvittaen apteekkaria ja hänen elähtänyttä sisartaan pistäymällä toisinaan apteekissa jollakin asialla. Hänen ensimmäinen katkera surunsa oli jo tyyntynyt saadessaan nähdä isänsä, hän voi hymyllä tuota kaunista hymyään, joka muodosti hänen pehmoisille poskilleen sievät kuoppaset, ja hän keksi tuhansia hellyyden osoituksia sairasta huvittaakseen.

Mutta tohtorin katse ei kiintynyt yksin häneen, vaan se seurasi lakkaamatta tuota uljasta naisvartaloa, jonka ryhdissä ei ollut pienintäkään vanhahkon vivahdusta, joka niin hiljaa liikkui hänen ympärillään, toimitellen yhtä ja toista hänen mukavuudekseen ja viihdytyksekseen. Illan tultua, kun Paula matkasta ja uusista tunnelmista väsyneenä uinui samalla paikalla, missä hänen kätkyensä muinoin oli ollut, istui Liisa hiljaisessa sairashuoneessa ja katseli aatellen ikkunasta hämärään elokuun yöhön.

Tohtori heittelihä levottomasti vuoteellaan puolittain nukkuneena, puolittain horrokseen vaipuneena. Valveella ollessaan oli hän enimmäkseen vaiti, mutta näytti tyytyväiseltä milloin Liisa järjesteli hänen tyynyjään tai tarjosi hänelle raikkaan virvoitusjuoman. Nuo pitkät yöt yksinäisyydessä, sillä kuuroa eukkoa, joka oli valvovinaan hänen luonaan, ei suinkaan voinut laskea miksikään, ne olivat olleet hänelle oikea kauhistus; nyt, sen sijaan, kuluivat tunnit kuin ennen minuutit.

Samaa tunti Liisakin, päivän monien mielenliikutusten vaikutuksesta ei hänkään tuntenut mitään unen tarvetta. Ja kun aamu koitti, näytti hän aivan reippaalta ja levänneeltä. Punertava taivas loi rusotuksensa hänen vakaville kasvoilleen ja kohotetuille silmilleen; tohtori katseli häntä äänetönnä, hänestä näytti Liisan kasvoilla lepäävän kirkastuneen vapauden puhdas ilme.

Liisan vaikutuksesta tapahtui koko talossa ihmeteltävä muutos parempaan päin; ja mikä ihmeellisintä, tohtorikin taipui hänen tahtonsa mukaan. Muuan nuori, taitava lääkäri kutsuttiin kaupungista ja hänen kanssaan neuvoteltuaan päätti Liisa ehdottaa tohtorille, että he muuttaisivat pääkaupunkiin, saadakseen vikaantuneelle jalalle tarpeellista hoitoa.

— Mitä arvelet, jos matkustaisimme, sanoi hän, katsellen ystävällisesti tohtorin tuskien rypistämiin kasvoihin. — Luuletko voitavasi kestää, Frans.

Siitä oli aikoja kun hän oli kuullut tuon äänen lausuvan nimeään, nyt kaikui se soittona hänen korvissaan:

— Haluatko sinä, Liisa, että minä matkustaisin?

— Minusta on meidän velvollisuutemme tehdä kaikki mitä voimme, sinun terveytesi palauttamiseksi, vastasi hän lempeästi.

— No, matkustakaamme sitte, minä en toivo mitään pelastusta, mutta tahdon koettaa, kun sinä katsot sen oikeaksi.

Liisa ei vastannut, mutta hän kumartui alas ja silitteli pehmeällä, vilpoisella kädellään hänen kuumaa otsaansa, ja se oli tohtorista kuin enkelin siipien hyväilyä. Jos vain Liisa olisi ollut häntä tukemassa, olisi vaikeimpikin tuntunut hänestä kevyeltä.

Matka pääkaupunkiin oli myös perin vaikea ja toisinaan pelkäsi Liisa, että tohtorilla todellakin oli oikein sanoessaan, ett'ei ollut pelastuksesta toivoa. Hän oli kenties menetellyt tyhmästi houkutellessaan miehensä jättämään kotinsa, jossa hän olisi voinut kuolla rauhassa ja vapaudessa, sillä hänen tuskansa olivat toisinaan sanomattoman kovat. Mutta kun kaikki oli kestetty ja hän näki tohtorin tyytyväisenä hyvällä vuoteella tuossa pienessä sairaskamarissa, ympärillään kaikkea, mikä voi tuottaa apua ja helpotusta, ei hän voinut muuta kuin kiittää Jumalaa, joka oli auttanut heitä niin pitkälle.

— Herra on minun turvani murheessa, minun kallioni ja minun linnani! kuului hiljainen vakuutuksen ääni hänen sisimmässään.

* * * * *

Se oli Liisan onneksi, että hänellä oli tämmöinen vakuutus tukenaan nyt seuraavina päivinä. Hänen onnistui saada sen ystävänsä, joka kesän aikana oli hoitanut hänen tointaan myymälässä, pysähtymään edelleenkin hänen tilalleen, joten hänellä oli aikaa joka päivä käydä sairasta hoitamassa. Se ei kenties enää kauvan tarvitsisikaan hänen huolenpitoaan — semmoinen oli hänen nykyinen tilansa. Ja jos Liisa kerran tohtorin vaimona oli syvästi rikkonut häntä vastaan, tahtoi hän nyt hädän hetkenä uskollisena ystävänsä sovittaa rikoksensa. Ja jos tohtorin piakkoin täytyisi mennä tuonen joen ylitse, toivoi hän sydämestään voitavansa levittää ijäisyyden valoa kuolon hämärään kammioon.

Kauvan ei hänen tarvinnut olla epätietoinen lääkärein ajatuksesta tohtorin jalan suhteen. Loppupäätös pidetyssä keskustelussa oli, että jalan poikkisahaaminen oli ainoa pelastuskeino ja professori itse kääntyi Liisan puoleen kysyäksään hänen mielipidettään — hän, samoinkuin sairaanhoitajattaretkin, pitivät luonnollisestikin häntä tohtorin vaimona.

Liisa ei miettinyt kauvan: — Jos se on ainoa keino, katson minä puolestani empimisen sulaksi mahdottomuudeksi, sanoi hän päättävästi.

Professori toivoi, että hän itse puhuisi "miehensä" kanssa asiasta. Liisa lupasi, leikkauksen pitäisi viivyttelemättä tapahtua.

Keskustelu oli tapahtunut käytävässä sairaskamarin kohdalla ja kun Liisa meni sisään, katsoi tohtori häntä tarkasti: — Minä tiedän sinun ajatuksesi, sanoi hän lyhyesti — nuo suopeat herrat uhkaavat sahata minulta jalan?

Liisa ei vastannut heti, vaan istuutui, tarttuen hänen käteensä: — Sinun tarkkaa lääkärintsilmiäsi ei voi pettää, Frans, sanoi hän — eikä ole ollut tarkoituskaan salata sinulta tätä raskasta totuutta. — Hän vaikeni ja katseli syvän vakavasti sairaan otsalle vähitellen kihoavia hikipisaroita.

— Minä tiedän, miltä jalan katkaiseminen tuntuu, olen itse kerran saanut jalan eräältä raukalta, se ei ole leikkiä se, saat uskoa, ja sitte — on koko tuo kärsimys kenties turhaa! — Vaivoin kuuluivat nämä viimeiset sanat hänen kuivilta huuliltaan.

— Professori ei tahdo pakottaa sinua, mutta hän sanoi sen ainoaksi keinoksi, minkä enää voi tehdä — sinä tulit liian myöhään, sanoi Liisa hiljaan.

— Minä arvasin sen kyllä, mumisi tohtori, joka katsettaan hivauttamatta katseli pienen oksan muodostamaa tummempaa täplää ovenkehyksessä. Minä en välittänyt koko asiasta, kävi sitte kuinka tahansa!

— Saanko minä ilmoittaa professorille, että sinä päätit antaa sahata jalkasi?

— Jos sitä kuolee lääkärin veitsen tähden tai noiden hellittämättömin tuskain runtelemana, se lienee itse asiassa yhden tekevää, vastasi hän. — Minä olen valmis!

— Kiitos! — Tuo lopullinen päätös näytti vaikuttavaa rauhoittavasti sairaaseen, hän puheli vilkkaammasti kuin tavallisesti, vieläpä nukkuikin edellä puolenpäivän. Mutta kun Paula tuli tavalliselle jokapäiväiselle käynnilleen, tuli tohtori hyvin tuskaisen näköiseksi, niin että Liisa näki parhaaksi lähettää tytön pois niin pian kuin mahdollista.

Hän ei ollut ennättänyt vielä kertoa Paulalle mitä oli tekeillä, mutta isän liikutuksesta ja milt'ei hurjasta syleilystä näytti Paula tekevän jonkun kauhean loppupäätöksen. Vavisten koko ruumiiltaan jätti hän huoneen.

Liisa meni hänen jälessään ulos, rauhoittaakseen häntä muutamilla sydämmellisillä sanoilla. Palatessaan hän aivan peljästy, nähdessään tuon tuhkanharmajan värin, joka oli tällä välin levinnyt sairaan kuihtuneille kasvoille. Hän pani kätensä tohtorin otsalle, se oli kostea ja kylmä ja ankarat pudistukset värisyttivät koko hänen olemustaan.

— Mitä se on, Frans? — kuiskasi Liisa. Kärsitkö sinä paljon, voinko minä auttaa sinua?

— Se on kuoleman esimakua, vastasi hän värittömällä äänellä — minä en näe enää koskaan kaunista, viatonta lastani, joka rakastaa minua, vaikk'en sitä ansaitsekaan. Se oli sinun ansiotasi, Liisa, sinä teit oikein eroittaessasi hänet minusta, sillä minun läheisyydessäni olisi hän vain oppinut halveksimaan isäänsä. Minun oma syy on, että makaan nyt tässä ilman toivoa; minulla oli terve, karaistu ruumis ja teräksinen terveys, mutta minä olen tehnyt kaikennäköistä sitä turmellakseni. Minä olen viheliäinen ihmishylky, joka tuskin kelpaan lannoittamaan sitä maata, johon ruumiini kohdakkain kätketään. — Hän käänsi päänsä kiihkeästi seinään päin.

— Meidän ei tule ajatella nyt ruumista, sanoi Liisa matalasti — Frans, sinulla on myöskin sielu!

— Luuletko sinä, Liisa, minulla vielä olevan semmoisen? kysyi hän kovasti.

— Minä tiedän sen varmaan, Frans. Sinä olet niin mielihukkaasti taipunut kaikkiin minun toivomuksiini sen jälkeen kuin minä tulin hoitajaksesi, kuule kuitenkin vielä yksi pyyntö. Pastori on täällä paraillaan sairasten luona, suo hänen tulla sinuakin katsomaan!

Tuon karkean miehen rinnassa syntyi ankara taistelu, mutta Liisan rukoilevilla silmäyksillä oli tavaton voima, ja kun hän istui tohtorin viereen vuoteelle, hänen kätensä omassaan, astui nuori pastori sisään rauhan tervehdys huulillaan. Hän ei puhunut jumaluusopillisia viisasteluja eikä oppineita mietelmiä, vaan hän puhui kuin oikea sielunystävä sairaalle veljelle, joka kenties piankin saisi seisoa ijankaikkisuuden kynnyksellä. Hän sanoi kuulleensa, miten vaikea koettelemus sairaalla oli edessään ja piti yksinkertaisen rukouksen hänen vuoteensa ääressä. Hän rukoili sairaalle voimia tuskien ajaksi, lievitystä Jumalan tahdon mukaan ja ennen kaikkea, jos maallinen apu osoittautuu voimattomaksi, että oikea auttaja tulisi ja toisi sielun lääkkeitä: ijankaikkisuuden armoa ja rauhaa. Kun hän sitte hyvästellessään toivoi heille Jumalan siunausta, tuntui Liisasta kuin olisi outo liikutus kuvautunut tohtorin kasvoilla. Hän ei tahtonut häiritä sitä tunnelmaa ja lähetti ainoastaan hiljaiset esirukoukset sydämmensä syvyydestä.

Liisa ei tahtonut jättää tohtoria tänä yönä, vaan pyysi ottaa osaa ystävällisen hoitajattaren valvomiseen. Ja noina pitkinä hetkinä sairaavuoteen ääressä oli hänellä kyllin aikaa sekä ajatella että rukoilla. Kerran kun hän kumartui, kuullakseen nukkuisiko tohtori, asetti tohtori hiljan kätensä hänen käsivarrelleen: — Liisa, eikö jossain paikassa puhuta tulisista hiilistä — kuiskasi hän — tiedätkö, että sinä kokoot tulisista hiiliä juuri minun pääni kohdalle. — Hän katsahti Liisaan arasti ja rukoilevasti: — Minä olin raakalainen, hirveän julma mies sinua kohtaan, Liisa rankka!

— Ja minä tietämätön, uppiniskainen lapsi, vastasi hän lempeästi.

— Minulla on niin paljon sovitettavaa!

— Tunnustakaamme yhdessä syntimme ja pyytäkäämme toisiltamme anteeksi, sanoi Liisa hiljaan, kohentaen tyynyä hänen väsyneen päänsä alla.

* * * * *

Pitkä, hengenvaarallinen leikkaus oli ohitse ja potilaan tila, vasten kaikkia enteitä, varsin tyydyttävä; tuo vankka ruumiinrakennus oli vielä kerran tehnyt jättiläisponnistuksen ja voittanut kaikki vaikeudet. Luonnollisestikin pysyisi hän pitkät ajat heikkona ja täytyisi varoa kaikkia vahingollisia mielenliikutuksia, mutta terveys kostui kuitenkin päivä päivältä.

Paula istui isänsä luona ja syötti hänelle karamellejä, joita tohtori — vaikkapa muuten olikin vastenmielinen imelille aineille — otti kiitollisuudella vastaan. Paula oli tavattoman iloinen, kun kaikki levottomuus ja pelko nyt oli ohitse. — Sinusta tulee taasen terve ja vahva kuin karhu, sinä suuri isä, sanoi hän — ja me olemme aina yhdessä ja elämme onnellisina monet vuodet, kuten saduissa kerrotaan.

Tohtorin otsa oli syvissä rypyissä, hän ei katsellut Paulaa, vaan Liisaa, joka istui ikkunan luona niin vaipuneena työhönsä, ett'ei hän näyttänyt ollenkaan seuranneen keskustelua.

Paula otti jäähyväiset, mennäkseen lukutunneilleen, ja muutamia minutteja vallitsi huoneessa semmoinen hiljaisuus, että kuului ainoastaan Liisan sukkapuikkojen ääni, milloin nämä sattuivat toisiinsa.

Tohtori kääntelihe levottomasti: — Minä en voinut uskoa kestäväni leikkausta, sanoi hän äkkiä. Minulla oli niin selvillä kuinka kaikkien asiain piti järjestyä minun kuolemani jälkeen, ja kun minä nyt, kuten näyttää, olen paranemaan päin, niin tunnenpa itseni kuolleeksi, joka olen taasen noussut haudastani. — Liisa oli noussut ylös ja istuutunut hänen viereensä vuoteelle, tohtorin ääni kuului hänestä niin tavattoman alakuloiselta ja suruiselta.

— Sinä et siis ole iloinen, Frans, ruvettuasi taasen uudelleen elämään! sanoi hän.

— Luuletko sinä minulla olevan niin suuria ilon syitä? kysyi hän synkästi. Takanani on kulunut elämäni, jonka muistot tuottavat minulle aina tuskia, edessäni raihnainen terveys ja keskeytynyt virkaura! Luultavasti täytyy minun ottaa ero kunnallislääkäriin virasta, sillä jalaton tohtori on melkein sama kuin tohtori Avuton. Pitäisikö minun tosiaankin iloita tästä kaikesta?

— Pidennetty elämä on aina pidennetty armonaika, sanoi Liisa.

— Kuka tietää — tohtori tuijotti ajattelevana eteensä — minä voin kuolla suurempana epäilijänä kuin olin sinä yönä ennen leikkausta — ihmisluonne on täynnä vastaanhangottelua.

— Ei, ei! huusi Liisa ja hänen silmänsä säteilivät vakuutuksen tulta — Jumala ei temmannut sinun ruumistasi kuoleman kidasta sentähden, että sinun siveellinen ihmisesi saisi kukistua. Minä olen varma, minä tiedän, että sinulle on vielä koittava toivehikas elämä.

— Sinä koetat lohduttaa ja elähyttää minua ja minä kyllä ymmärrän sinun kauniit ajatuksesi, mutta ne tuntuvat minusta vain unelmilta, sanoi hän surunvoittoisesti. Kuudenkymmenen viiden vanhana ei, Liisa hyvä, enää aloteta uutta elämää. Mutta minä olen kiittämätön kun valitan, onhan minulla lapsi, rakastettu tytär, minun kallis lahjani, ja voin uskoa, että häneen nähden on Jumalalla kenties joku aikomus minun suhteen; luulen, että hän tahtoo käyttää vanhan kuluneen koneen joksikin hyödyksi ihmiskunnalle. Muisto näistä viikoista ja tieto, että sinä olet onnellinen, on kuitenkin aina päivänsäteenä loistava minun yksinäisellä tielläni. — Hän peitti äkkiä kasvonsa käsillään ja hengitti raskaasti: — Minusta tuntuu niin sanomattoman raskaalta se tieto, että sinun juuri minun kelvottomuuteni tähden täytyi koetella elämän katkeruutta ja että avioero, tuo meitä yhdistävään sidetten täydellinen katkaiseminen, oli ainoa keino sinun onnelliseksi tulemisellesi. Sinä olet tyytyväinen nykyiseen elämääsi ja kuitenkin en minä voi olla toivomatta, että sinä jalon, valistuneen miehen vaimona saisit nauttia maallisen onnen korkeinta täydellisyyttä — olla rakastettu!

— Minä olen täysin tyytyväinen kohtalooni, sanoi Liisa iloisesti.

Hän näytti tänä hetkenä niin rakastettavalta, että tohtorin täytyi ehdottomasti sulkea silmänsä; ne eivät sietäneet tuota lempeää, suloista päivänpaistetta, joka täydellä loistollaan säteili hänen katseessaan. Mutta Liisa luuli sen väsymyksen synnyttämäksi ja hiipi hiljaa työnsä ääreen.

Seuraavana päivänä täytyi Liisan taasen ryhtyä toimeensa myymälässä. Mutta hän kävi kuitenkin edelleen joka päivä sairaskodissa ja Paula vietti tavallisesti kaikki vapaat hetkensä isän luona.

Tohtorin tervehtyminen kävi kuitenkin nopeasti eikä viipynyt kauvan ennenkuin hän sai alkaa kävellä kainalosauvoilla.

Oli kirkas sunnuntaipäivä, kuura välkehti puiden oksilla esplanaadissa; Liisa oli ollut kirkossa ja käveli nyt kevein askelin tuota usein kulkemaansa tietä sairaskotiin. Näkyi jo ikkuna, jonka ääressä tohtori tavallisesti istui, odotellen hänen tuloaan. Mutta nyt oli se tyhjä ja hiukan tätä oudostellen riensi Liisa huoneeseen. Hän katsoi vuoteelle, jossa tohtorilla oli tapana levätä, mutta sekin oli tyhjä, sen sijaan istui hän, kasvot kainalosauvoihin nojattuna pienellä, hänen mukavuudekseen sisääntuodulla sohvalla.

— Miten huonolta sinä näytät tänään, ystäväiseni, huudahti hän, riisuen päällysvaipan päältään — tunnetko taasen itsesi huonommaksi? — Tohtori ei vastannut, pudisti ainoastaan kieltäen päätään.

— Katsohan, mitä Paula lähetti sinulle, sanoi Liisa, istuutuen hänen viereensä. — Nämä komeat päärynät lähetti Betti täti hänelle, lohdutukseksi tuon vastenmielisen vankeuden aikana, johon tohtori pakotti hänet hellittämättömän katarrin tähden, ja nyt tahtoo hän vuorostaan lahjoittaa niistä osan isälle. Minä kuorin heti sinulle yhden!

Semmoisina, kuin he siinä istuivat rinnattain, muodostivat he keskenään todellisen vastakohtan: vehmas, kukoistava kesä ja harmaa, kellahtunut syksy. Tohtori kumartuneine vartaloineen, ryppyisine kasvoineen sekä jääharmaine hiuksineen ja partoineen, näytti vanhalta ukolta. Liisa taasen tuulen purpuroimine poskineen, eloisine, säteilevine silmineen ja siroine, aistikkaaseen talvipukuun verhottuine vartaloineen, oli itse kukoistava elonvoima. Kenties pistikin tämä liian räikeänä eroavaisuutena tohtorin silmään, sillä hän kääntyi toisaanne ja puristi kätensä lujemmasti sauvojensa ympärille.

— Sinä olet tänään erillainen kuin muina päivinä. Frans, alkoi Liisa taasen, katsellen häntä tarkkaavasti; kerro minulle surusi, anna minua ottaa niihin osaa.

— Sitä sinä tuskin voit, vastasi hän hiukan töykeästi. Professori oli äsken täällä ja mainitsi, että minut voidaan jo poistaa sairaskirjasta ja että minä olen niin terve, kun minä luultavasti tulen olemaankin lopun ikääni.

— No nehän ovat sulia hyviä uutisia, tuumi Liisa ja ojensi hänelle päärynän kappaleen pienen hopeaisen hedelmäveitsensä kärjellä. Mutta minkälaiset ovat sinun tulevaisuuden-suunnitelmasi, ystäväiseni?

— Sitäpä juuri en tiedä; Orell kirjoittaa, että tohtori K, joka on ollut minulla viransijaisena nämä kuukaudet, on taipuvainen olemaan vielä jonkun aikaa edelleenkin.

— Tahdotko enemmän päärynää, Frans?

— En, kiitoksia — tohtori näytti melkein vihaiselta hänelle, kuinka voi tuo muuten niin hienotunteinen Liisa juuri tänä hänelle niin katkerana hetkenä, jolloin hän vapisi, ajatellessaan uutta eroa, osoittaa niin rajatonta välinpitämättömyyttä.

— Orell tarjosi minulle myös täyden hoidon, jos nimittäin olisin halukas palaamaan jälleen Lehtolaan, katsellakseni kuinka toinen hoitaa virkaani, jatkoi tohtori katkerasti. Siinä hän teki kiltisti ja itse asiassa lienee jotenkin yhdentekevää mihin minä asetun.

Hän katseli syrjästä Liisaa, joka juuri oli saanut kuorituksi uuden päärynän ja antoi sen nyt pala palalta kadota suuhunsa:

— Äiti saa myöskin päärynistä osansa, semmoinen oli Paulan toivomus — sanoi hän piloillaan. Tohtori kääntyi uudelleen toisaanne ja syvä apeus levittihe hänen kuihtuneille kasvoilleen.

Liisa loi häneen omituisen katseen:

— Sinä olet siis puhunut kaikki, mitä sinulla on minulle puhuttavaa, alkoi hän — minulla on toinen ehdotus, tahdotko kuulla sitä, Frans?

— Sinulla — minulle ehdotus?

— Niin, minä olen ajatellut hiukan omin päin, entisaikaan se ei olisi sinua miellyttänyt, mutta luulenpa sinun pitävän siitä nyt. Katsohan, professori ja minä olemme tuumineet sinusta yhtä ja toista; sinulla on, ystäväiseni, hyvä maine lääkärinä ja minä luulen, että sinun kannattaisi kyllä jäädä tänne pääkaupunkiin toimivaksi lääkäriksi. — Tohtorin tuuheain kulmakarvain alla säkenöi ja hän kohosi puolittain ylös.

— Sinä et luonnollisestikaan ole siellä sydänmaassa voinut seurata kaikkia lääketieteen edistyksiä, jatkoi Liisa, mutta professori arveli, että sinä, odotellessasi entisten voimaisi palautumista, voisit tutustua sekä käytännöllisesti että tietopuolisesti näihin uudistuksiin, ollessasi täällä tietemme keskuksessa. Mitä arvelet, eikö kannata harkita ehdotustani?

— Se olisi minun pelastukseni, jupisi tohtori, tarttuen hänen käteensä.

— Minun ehdotukseeni kuuluu vielä jotain muutakin, jatkoi Liisa pitkäväteisesti. — Jos sinä päätät jäädä vastaiseksi tänne, niin tulee meidän välimme hyvin nurinkuriseksi, kuten itse ymmärrät. Sinä tarvitset edelleen huolekasta hoitoa ja hiukan kodikkuutta ympärilläsi, mutta Paula on vielä liian nuori, voidakseen sinua siinä suhteessa täysin tyydyttää ja sitä paitsi tulisi hän alituisen horjumaan isän ja äidin välillä. Sen vuoksi en löydä mitään muuta keinoa, kuin että meidän kolmen täytyy asua yhdessä. Tahdotko sinä, Frans, vielä kerran minua omaksesi, ja minä lupaan Jumalan avulla olla sinulle parempi

ja uskollisempi vaimo kuin muinen?

Hän käänsi vehmaat, voimakkaan sisäisen liikutuksen kirkastamat kasvonsa tohtoriin ja ojensi hänelle luottavasti kätensä: — Tahdotko, Frans?

— En, en — takelsi tohtori vapisevin huulin — sinun jalomielisyytesi, Liisa, on suurenmoista ja sinun naisellinen osanottavaisuutesi uhraavaista, mutta minä en ole kuitenkaan niin kurja kuin luulet. Minä en ota vastaan sinun uhriasi, sillä minulla on vielä jällellä hiukkanen kunniantuntoa; siksi en voikaan koskaan sallia nuoren, kukoistavan naisen yhdistävän kohtalooaan vanhaan raajarikkoon.

Liisan silmät täyttyivät kyynelistä: — Rakas Frans, ajattele lastamme, se tekisi hänet onnelliseksi.

— Liisa, älä kiusaa minua, se olisi liian suuri onni...

— Minä luulen Jumalan tahtovan niin — sanoi Liisa hiljaa. Hän ajatteli niitä monia öitä, jolloin hän akkiloit tätä asiaa, jolloin hän rukoili valoa ja johdatusta, kunnes vihdoinkin hänen sisimmässään selveni, että juuri niin tuli kaikkien ristiriitaisuuksien päättyä, eikä kuinkaan toisin.

— Koettakaamme vielä kerran Jumalan avulla, Frans!

Tohtorilla oli sisäisen taistelun hetki, hän hengitti raskaasti. — Oletko ajatellut ja harkinnut kaikkia puolia, Liisa? kysyi hän vapaisevalla äänellä — maailman tuomiota, ystäväisi paheksumista, vapauttasi, riippumattomuuttasi, kaikkea, mitä aijot uhrata minun tähteni?

— Olen!

— Tiedä, että kun me menimme naimisiin, en minä ymmärtänyt sen aarteen arvoa, jonka silloin sain, mutta nyt on toisin, Jumala auttoi minua, ja jos sinä vielä kerran tulet minun omakseni, ei mikään maallinen valta voi meitä erottaa. Pilkkaa sinä minua, Liisa, naura sinä, joka olet nuori ja kaunis, vanhan virheellisen miehen tunteille, miehen, joka vasta nyt elämänsä iltahämymyssä on oppinut tuntemaan rakkauden salaisuuksia. Minä rakastan sinua, Liisa, minä en voi sille mitään!

Liisan mustissa silmissä hehkui kaunis kimallus. — Minä otan vastaan sinun rakkauden-lahjasi, sanoi hän hellästi. — Jumala on auttava minua palkitsemaan sen takaisin. — Hän painoi pehmeän, rusottavan poskensa tohtorin poskea vastaan ja silittele hellästi hänen harmaantuneita hiuksiaan. Tohtori painoi hänet kiihkeästi rintaansa vasten.

Kun Liisa muutamia tunteja myöhemmin meni kotiinsa, oli aurinko jo aikoja sitte laskenut, ainoastaan lempeä punerrus kaunisti läntistä taivaanrantaa. Tämä päivänloisteen heijastus oli niin sopusoinnussa Liisan mielentilaan ja siihen selvyYTEEN, joka täytti hänen sielunsa. Tulevaisuus oli selväksi viitoitettuna hänen edessään, kaavailtuna velvollisuuden-täyttämisen kirkkailla väreillä; tyyneenä, varmoin askelin kulki hän tietään.

Miten paljon hän oli taistellut ennenkuin hän oli saavuttanut voittajan varmuuden, sitä ei tietänyt kukaan, ei edes Betti täti, tuo luotettava ystävä ja neuvonantaja, ei hänen nuori onnellinen tyttärensä, ei edes hän, jota hän nyt taasen kutsui puolisoKseen, vaikka hän kyllä paremmin kuin muut voi sen ankaruuden aavistaa. Jumala yksin oli nähnyt hänen taistelunsa, hänen rehellisen pyrkimyksensä velvollisuuden tiellä ja Hän se nyt lahjoitti hänelle sielun rauhan taistelun jälkeen. Häneen asetti hän kaiken toivonsa ja luottamuksensa ja kun hän kohotti kyyneleistä loistavat silmänsä kohti korkeutta, kuului hänen huuliltaan hiljainen, sydämmellinen huokaus:

— Jumala, minun Jumalani, sinua minä kiitän!

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ILTALAMPUN ÄÄRESSÄ I ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States

with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™ .

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the

second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses.

Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.